

OM

DET INDUSTRIELA ARBETET

I DESS FÖRHÅLLANDE TILL

NATIONALFÖRMÖGENHETEN.

Af

R. Frenckell.

HELSINGFORS,

J. C. Frenckell & Son, 1860.

Imprimatur: Carl von Schoultz.

Innehåll:

1 Kap.	Arbetets nödvändighet.	Pag.	1.
2 Kap.	Arbetets frihet.	”	25.
3 Kap.	Arbetets definition och indelning. . . .	”	87.
4 Kap.	Arbetets fördelning.	”	105.
5 Kap.	Arbetets pris eller arbetslönen.	”	127.
6 Kap.	Det arbetades pris eller varupriset. . .	”	165.
7 Kap.	Arbetets vinst eller industrivinsten. . .	”	183.
8 Kap.	Arbetets framsteg och makt.	”	197.

"Menniskan bör icke lefva för att arbeta, men arbeta för att lefva. — Den verkliga industrin består uti att köpa förnödenheterna med minsta möjliga ansträngning."

URBAIN DE BONNEVAL.

I Kapitlet.

Arbetets nödvändighet.¹⁾

Vi läsa i Skriften att menniskan skapades efter Guds beläte, men att hon, då paradisetts portar tillslötos efter henne, fick till lag för sin jordiska vandel: "du skall äta ditt bröd i ditt anletes svett."

Och i svett och möda får hon fortfarande tillbringa sitt lif. Född med behof, måste hon oupphörligt genom arbete söka att tillfredsställa desamma. Medan de oskäligen djuren i naturens skilda riken, i jordens inelfvor eller på dess grönklädda yta, på hafvets djup eller i luftens ändlösa rymder, finna allt som de för sitt uppehälle behöfva färdigt och tillredt efter deras behof, så erbjuder naturen i sitt okultiverade tillstånd åt menniskan nästan intet för ett omedelbart tillfredsställande af hennes behof; några sparsamma frukter i de varma länderna, eller några musslor, händelsevis uppkastade på någon lycklig strand, är nästan allt.

¹⁾ Detta kapitel föredrogs vid en litterär soiree i Universitetets solennitetssal den 3 dec. 1859. Af sådan anledning hafva här i få ord influtit några allmänna notioner om bytet, värdet m. m., för hvilka dock närmare redogöres längre fram i boken.

Och dock äro människans behof af vida mångfaldigare art än något annat af de skapade djurens; naken och värnlös kommer hon till verlden, och behöfver kläder, boning, föda. Allt detta måste hennes medmenniskors arbete, i förening med naturens hjälpmedel, till en början hafva förskaffat henne, till dess hon, i sin ordning, blir i stånd att sjelf arbeta för sig och de sina.

Behovets och det af detsamma framkallade arbetets dubbla plåga har alltid till påföljd en njutning, som fullkomligt ersätter människan för hvad hon lidit under detta sitt arbete. Om hon således blifvit dömd till en oupphörlig ansträngning, så har detta skett, endast för att bereda henne tillfälle till en oupphörlig njutning; hvarje nöje, som icke vore följden af en ansträngning, skulle vara utan sötma, på samma sätt som kroppen icke vore mäktig någon känsla af njutning, i händelse den icke också skulle vara mottaglig för smärtan.

Ju fullständigare de skapade tingen lefva, ju högre plats de intaga i skapelsens skala, desto lifligare äro de underkastade känslan af smärta och njutning, desto mera tilltager mångfalden af deras behof. Plantan har färre behof än djuret, snäckan färre än lejonet, men människan, som står högst i skapelsen, utmärker sig genom en mängd af behof, hvilka bero af hennes fysiska och moraliska natur, af klimatet, af sederna och lagstiftningen i det land hon bebor. Hon har behof för sin kropp, för sin ande och sin själ; behof för sig sjelf, andra åter för sin familj, och ännu andra som medlem af ett civiliseradt samhälle. Grönländaren insveper sig i skinnfällar, medan afrikanaren går nästan oklädd; den engelska arbetaren har behof af kött och porter, samt af en hop andra förnödenheter, om hvilka arbetaren i fattiga länder aldrig vågat drömma.

Behofven omvexla vidare efter nationernas seder och bruk; de omvexla äfven efter individernas ålder, smak, passioner. "I moralistens ögon kan en artificiell blomma, en ring på fingret gälla för fullkomligt onyttiga ting. I ekonomistens ögon äro de icke längre föraktliga från det ögonblick människorna i dem finna nog njutning, för att å dem sätta ett visst pris. — Fåfången är någongång för människan ett lika befallande behof som hunger." ¹⁾

Dessa mångfaldiga, ehuru mycket olika behof åtfölja således oupphörligt individerna, och drifva dem till ett arbete, som dagligen får börjas ånyo, på samma sätt som de åtfölja samhällena under hvarje utveckling af deras stigande bildning. Om man om de rent materiella behofven kan säga, att de på visst sätt ega en gräns, såsom då man t. ex. mättat sin hunger och icke mera tänker på densamma förränd ånyo infinner sig, så gäller detta icke om människans andliga behof, ty dessa äro oändliga som anden sjelf. "Själens är en eld", säger VOLTAIRE, "som man måste underhålla, och som slocknar om den icke tilltager". Och dessa andliga behof återverka oupphörligt på de materiella, och tvertom; medan de materiella ha ett visst minimum, under hvilket lifvet upphör, så gifves det intet bestämbar maximum, der alla våra behof skulle afstadna. Om det icke är annat, så är det vår inbillning som oupphörligt skapar oss nya behof, såsnart de förra blifvit tillfredsställda. Under ett arbete utan rast och ro hoppas människan ständigt att hinna till ett drömdt mål, som dock ständigt sviker henne; och ju längre hon hunnit framåt, desto större blir afståndet som skiljer henne ifrån denna oupphinneliga, lockande gestalt, ifrån denna drömda, vinkande lycksalighetens fé.

¹⁾ J. B. SAY, "Cours complet d'économie politique pratique", 1:ère partie, chap. III.

"Knappt har människan funnit ett skjul öfver sig", säger FR. BASTIAT, "förrän hon vill ha sig en ordentlig boning; knappt är hon klädd, förrän hon vill gå utstyrd; knappt har hon tillfredsställt sin kropps behof, förrän studierna, vetenskaperna, konsten öppna för hennes önsknigar ett fält utan gränsor.

"Se denne stränga och arbetsamma handtverkare. Van vid en grof föda, tarfliga kläder, en måttlig boning, tycker han att han skulle vara den lyckligaste ibland människor, om han kunde uppnå den grad af skalan, som han ser omedelbart öfver sig. Han förundrar sig huru de, som hunnit dit, ännu kunna anstränga sig. Nåväl, den måttliga lycka han drömt om, den finner han, och nu är han lycklig; — lycklig, ack! för några dagar.

"Ty snart gör han sig förtrogen med sin nya ställning, och småningom upphör han till och med att känna sin så kallade lycka. Han ikläder sig med likgiltighet den klädnad, efter hvilken han suckat. Han har kommit i andra förhållanden, han umgås med andra människor, han förer sina läppar tidtals till en annan bägare, han sträfvar att stiga ännu en grad, och om han blott vill gå till sig sjelf, finner han alltför väl, att om hans lycka förändrats, så har hans själ förblifvit hvad den var, en outtömlig källa af önsknigar." — —

Med allt detta är dock behofvens tillväxt det säkraste tecken på ett samhälles stigande välstånd och bildning. Med nya behof följa visserligen nya ansträngningar, men derigenom äfven nya tillgångar, och man finner att de folk, som ha de flesta behofven, gjort de största framstegen, på samma gång de också lättast äro i stånd att tillfredsställa desamma. Å andra sidan ser man deremot, att mindre talrika behof hos en nation alltid äro ett tecken till ett till-

bakastående i välmåga och kultur. Eskimons anspråk på lekamlig välmåga inskränker sig till hans längtan efter fisk, och åter fisk, och hans andliga behof, om han ens har några sådana, äro helt säkert fästade vid denna hans enformiga och eländiga föda. Man ser till och med att för en nation, som af klimatiska orsaker, eller af brist på odling, förblifvit känslolös eller lättjefull, gifves det ingen njutning, hvarken fysisk eller intellektuel, som skulle kunna ersätta sällheten af att göra ingenting. Till exempel härpå tjena de flesta indianstammar, som hellre omkomma af brist och nöd, än de kunna förmås till det arbete som mera civiliserade menniskor sökt att vänja dem vid.

Hos de folk deremot, hvilka bära civilisationens banér som allrahögst, har innevånaren i de stora städerna tusen skilda behof, hans utbildade smak och hans förfinade sinne upptänker oupphörligt nya föremål för nöje eller njutning, och alla dessa föremål ligga honom helt nära till hands. Man kan nästan påstå, att nya och förut okända behof framkallas utaf medlen att kunna tillfredsställa sådana. Då man talar om civilisationens framsteg, så vill detta således säga, att människornas behof tillvexa i jembredd med lättheten att förnöja desamma. Denna lätthet har åter, genom industrins ständiga utbildning, blifvit allt större och större, emedan menniskan, med en vida mindre qvantitet arbete än förr, kan ernå ett önskad resultat. Nu för tiden tillverkar en arbetare trettio gånger mera jern på en dag än han gjorde för hundra år sedan, och i en ångqvarn tillverkar han etthundrafemtio gånger mera mjöl än en slaf på den vidtbesjungne Ulysses' tid.¹⁾

Om vi sjelfve kasta en blick omkring oss, och jemföre hvad vi nu se med hvad vi sågo för icke längre än

¹⁾ JOS. GARNIER.

några tiotal år tillbaka, så finna vi lätt, att de förhållanden, i hvilka vi lefva, undergått betydliga förändringar. Äfven våra behof hafva på ett märkbart sätt tilltagit, likasom lättheten för desammas tillfredsställande. Icke allenast de andliga behofven hafva blifvit större än förr, i det att anspråken på uppfostran och kunskaper blifvit stegrade, men det är isynnerhet i afseende å de materiella som skilnaden är i ögonen fallande. I våra husliga förhållanden åtnöja vi oss icke mera med hvad våra fäder haft; våra boningar måste vara rymligare än förr, och mera dyrbart försedda; våra bord tyngas helt säkert af flera och mera omvexlande rätter, m. m. d. Denna förändring, långt ifrån att vara tadelvärd, såvida den icke gått till öfverdrift eller skett på andras bekostnad, bevisar just, att våra tillgångar vuxit i jembredd med våra anspråk och behof, och blir isynnerhet glädjande då den förmärkes hos de klasser af samhället, hos hvilka man förr icke var van att finna annat än spår af den högsta vårdslöshet eller lättja. Det är numera mycket vanligare än förr, att se också den fattigaste klassens boningar försedda t. ex. med hela fönsterrutor, och att i deras inre finna tydliga spår af omtanke och ordentlighet, och till och med några små artiklar för bekvämlighet eller prydnad, hvilka man fordom skulle ha sökt der förgäfves. Visst äro de ännu ganska få, dessa artiklar, men man bör besinna att om vi gå längre tillbaka i tiden, så fanns en hel hop af dessa saker antingen alldeles icke till, eller voro de oåtkomliga för sin dyrhet. Exempelvis må anföras att man i Frankrike i 16:de seklet ännu icke hade glastrutor i sina boningshus, och man berättar att då en viss grefvinna de Fiesque, i början af Ludvig den XIV:s regering, hade förskaffat sig en vacker spegel, hennes vänner blifvit helt förvånade öfver en sådan lyx. "Åh", svarade grefvinnan dem,

"jag har bytt mig till den emot ett tråkigt gods i Normandie, som endast afkastade spannmål." Numera kan behagsjukan lyckligtvis tillfredsställas för billigare pris.

För några hundra år sedan hade förste presidenten i parlamentet i Paris förbehållit sig uti kontraktet med sin arrendator, att denne på vissa dagar af året skulle skicka in till staden en kärra väl försedd med frisk halm, "på det presidentskan och hennes döttrar finge fara ut att åka". — M:me DE MAINTENON uppgifver följande detaljer öfver sin broders, grefve D'AUBIGNÉ's, hushåll. Denne grefve var en utaf rikets störste herrar, och till hans förmögenhet kan man sluta deraf, att han gaf sin dotter en hemgift af en och en half miljon francs i kontanter och ädelstenar. "Af oxköttet skulle fås soppa, stek, och en förrätt, hvilken antingen skulle blifva kalfkrås, eller också fårtunga, etc. Steken sparas då herrn icke äter hemma. En butelj vin om dagen är mer än nog. I hela huset få icke brännas mera än två vaxljus, och ett skålpund om sex ljus måste räcka i tre dagar", o. s. v.

Om vi jemföre dessa uppgifter med våra nuvarande lefnadsförhållanden, så finna vi att industrins successiva framsteg framkallat en allt större personlig konsumtion, genom att lemna konsumtionsartiklarne i en större mängd och till ett billigare pris; en naturlig reaktion har åter gjort att denna verkan oupphörligt varit en orsak till ytterligare framsteg inom det industriela arbetet, emedan detta icke kan hafva någon kraftigare uppmuntran än en hastig afsättning af dess produktionsartiklar.

Vi finna således att hvad menniskan före tillvaron af ett ordnad samhällsskick, i sin kortsynthet eller vid ett ytligt betraktande, hade kunnat anse som ett hinder för en ytterligare social utveckling, såsom en ööfverstiglig gräns

för någon ökad välmåga, — nemligen de hos henne inneboende, oafskiljeliga och omätliga behofven, vi finna att just dessa äro sjelfva hufvudorsaken till den oupphörligt stigande rikedom, sjelfva upphofvet till den makt, genom hvilken menniskan tillförsäkrat sig herraväldet öfver de skapade tingen, nemligen det industriela arbetet i de gigantiska former, i hvilka det nu uppträder.

Men individens eget arbete kan icke ensamt tillfredsställa alla hans behof, och han måste derföre taga sin tillflykt till andras arbete, hvilket sker genom ett utbyte af tjenester, af produkter. Våra behof spela derföre också en vigtig rol i det de förena menniskor och länder, och deras tilltagande mångfald tillknyter allt fastare detta föreningsband. Skaparen har fördelat sina gåfvor öfver hela jordens rund; de länder, som fått silfver och guld på sin lott, sakna en hop mycket nödvändigare alster, som mindre bemärkta länder kunna bjuda på, och i de trakter der vegetationen står som yppigast, och der gyllene frukter mogna, göres behof af nordens hårda produkter, jern och trävirke. En mängd af våra dagliga nödvändighetsartiklar komma långt ifrån; vårt kaffe kommer vanligen från den vestra hemisferen, och vårt thé från den östra; bomullen, hvilken vi ej mera kunna undvara, kommer från Amerika medan indigon, hvarmed vi färga densamma, hemtas från Ostindien; ett annat färgämne, cochenillen, måste sökas på alldeles motsatt håll, nemligen på nopal-vexterna i Mexiko, o. s. v. Alla dessa skilda produkter, alster af olika jordmån och olika klimat, måste utbytas mot hvarandra, och fördelas ibland menniskorna, på det alla dessa må komma i åtnjutande af naturens olika skänker. Handeln, som är en gren af det industriela arbetet, och som tillvägabringar denna fördelning, har i alla tider varit en förelöpare för

civilisationen; den har närmat folken till hvarandra och der-
 vid icke allenast utbytt de artiklar, som varit nödvändiga
 för de ömsesidiga materiella behofven, utan den har äfven
 öfverfört seder, kunskaper och hyfsning ifrån de folk, som
 hunnit längre häre, till dem som stått tillbaka. För huru
 mycket ha vi icke således att tacka de mänskliga behofven
 och deras oupphörliga eggelse? Hade icke deras tillfreds-
 ställande blifvit för människan en befällande nödvändighet,
 så hade hon aldrig företagit sig att korsa länder och haf,
 att utsätta sig för öknarnes flygsand och oceanens vred-
 gade böljor. Ty endast för sitt nöje riskerar hon det icke;
 hon åtager sig aldrig en möda utan hopp om en motsva-
 rande belöning. Utan dessa ömsesidiga tjänster, utan detta
 behof att utbyta de specialiteter, som finnas i öfverflöd hos
 de ena och saknas hos de andra, skulle folken således ha
 förblifvit fremmande för hvarandra; vi skulle aldrig blifvit
 vittnen till de stora, gemensamma intressen och sympatier,
 som nu förena dem, och som utgöra deras stolthet och de-
 ras ära; aldrig vittnen till det sköna brödraskap, under
 hvilket de nu räcka hvarandra handen. — — Här af inser
 man lätt huru oklokt, huru dåraktigt världens store hand-
 lat, då de i århundraden, ja nästan i årtusenden, genom
 gränsebevakningar eller väpnad makt hindrat denna na-
 tionernas förening, och det under förevändning, att här-
 igenom göra sitt eget folk rikt och lyckligt. Liksom
 lycka och rikedom skulle kunna framstampa endast på
 en viss, liten fläck af vår jord! liksom de skulle trifvas
 inom lås och bom! Näst efter de blodiga krigen, der men-
 niskorna uppträdt för att, likt skogens vilda djur, rifva
 hvarandra i stycken, finnes det intet som så tillbakahållit
 människoslägtets utveckling — den materiella och derigenom
 äfven den andliga — som dessa evärdeliga murar, hvilka

hafva blifvit uppresta länderna och folken emellan, och som heta: en sträng och invecklad tull-lagstiftning, reglementariska åtgärder, prohibitiva förbud. Men de skola ramla, dessa murar, och de hafva redan börjat att göra det; arbetets frihet, som i sig innefattar handelns frihet, är den väldiga domkraft som åstadkommit de stora remnorna, och snart skall väl den dag komma, då den sista stenen af det murkna verket faller ned. Först då skola folken kunna uppträda emot hvarandra, gå hvarandra till möte och säga: vi äro ju alla lika utgångne ur Skaparens hand, vi äro ju alla behäftade med behof, och alla måste vi arbeta; må då hvar och en af oss arbeta på sådana alster, som hans land och hans skicklighet kunna framkalla; låtom oss ofta komma tillsamman för att utbyta dessa våra olika alster, låtom oss jemnt fördela de olika slagen, på det ingen må lida nöd; men vi skola på samma gång utbyta våra tankar, och om någon vet mera än de andra, så skall han säga det. Och då de afslutat ett sådant förbund, då de derpå räcka hvarandra handen, då först blir det besannadt, att "hvad Gud förenat, skall människan icke åtskilja."

Å andra sidan, huru eländig vore icke den isolerade människan! Hvilken tafla erbjuda oss t. ex. Polyneziens vildar? Utan kläder, utan boningar, utan förråder för morgondagen, utan hjälp i sjukdomar och nöd, framläpa de ett ömkligt lif, i beständig strid med alla de olyckor som ett isoleradt och utblottadt tillstånd medför. Då diktaren framställt för oss en ROBINSON CRUSOE, som ensam på sin ö söker att göra sitt lif så drägligt som möjligt, har han nödgats förse honom med ett kapital, bestående af vapen, verktyg, förråder, m. m. som blifvit medförda från ett förut existerande, utbildadt samhälle; hvarförutom hjelten blifvit utrustad med en mängd kunskaper, och en viss konst-

skicklighet, som endast ett civiliseradt tillstånd hade kunnat lära honom. Denna dikt, så intressant den än kan vara som barnsaga, håller i statsekonomiskt hänseende icke streck, i sin egenskap af apologi öfver den isolerade människan. Det är det sociala lifvet, som på engång skaffar oss behof och tillgångar, som ökar vår förmögenhet, som gör oss till allt mer och mer utvecklade, mera kompletta varelser. Den afsöndrade människan är och förblir eländig; förenad med sina likar, erhåller hon stor förmåga till arbete och njutning, uppfyller hon sin bestämmelse.¹⁾

Dock gafs det en tid, då isoleringen prisades af de moraliska och politiska vetenskaperna som människans mest naturliga tillstånd. "Man hade", säger en berömd skriftställare,²⁾ "helt och hållet förlorat ur sigte sociabiliteten, sällskapligheten, genom hvilken människan, för att vara lycklig och vara fri, för att lyda den bestämmelse som skaparen anvisat henne, har behof af att tillhöra ett talrikt och omvexlande samhälle, hvars beröring lifvar henne, hvars band uppehålla och hjälpa henne. Människan isolerad, d. ä. främmande för hvarje social mekanism, tycktes vara den modell de ville uppnå. Dessa idéer vunno insteg under adertonde seklet. Människorna voro då lystne efter frihet. Deras passion för friheten var så mycket lifligare, som de då voro mera beröfvade densamma. På den europeiska kontinenten återstod knappt något spår af den politiska friheten. Den absoluta maktens missbruk hade blifvit odrägliga. I de reformälskande människornas ögon syntes regeringarne, som vidhöllo dessa missbruk med en beklagansvärd blindhet, vara ett slags offentliga fiender, och samhället, som smittades af dessa missbruk, en afskyvärd kula.

¹⁾ Jmf. J. B. SAY, "Cours complet", IV partie, ch. 1.

²⁾ MICHEL CHEVALIER, X:ème discours d'ouverture.

De ifrigaste reformatörerna började att på god tro beundra och afundas människan som lefde allena, långt ifrån hvarje myndighet, utom hvarje stadgadt samhällsskick, och sjelfva de största andarne betalte sin tribut åt denna mani, i det de i odödliga skrifter prisade den frihet hvaraf, enligt hvad de sade, de vilda och barbariska folken njöto. JEAN-JACQUES-ROUSSEAU står i betraktelse framför den frihet och lycka, som åtnjutes af vilden, hvilken bor i midten af skogarne. RAYNAL, som delar denna lifliga beundran, har uttalat den i sin "Histoire philosophique & politique des deux Indes". Denna öfvertygelse, som anser vilden för en typ af friheten, för en slags fullkomlighet af den menskliga naturen, har räknat bland sina proselyter större delen af de franska filosoferna af adertonde seklets skola. Sjelfve MONTESQUIEU kan icke underlåta att utpeka den stora frihet, som han tror att de nomadiska folken, såsom t.ex. tartarerna, åtnjuta." — Vi vete redan hvad vi skola tänka om dessa idéela luftbilder: att de äro fullkomligt oförenliga med människans natur och väsende, och att deremot endast det sociala lifvet kan bringa människan till den högsta möjliga fulländning.

En förevändning, mindre poetisk, men lika tom, hör man ofta göras till försvar för de restriktiva åtgärder, som i alla tider blifvit tagna i afseende å de internationela handelsförbindelserna. Man har föreburit att ett land icke bör göra sig "beroende" af utlandet. Haltlösheten af en sådan sats inses redan af de menskliga behofvens mångfald, som måste betjenas af alster från olika jordmån och olika klimat. Så länge sockerröret icke triffes i is och snö, och furan icke reser sig i Provence's dalar, måste människorna bero af hvarandra. Huru väsendtligt det ömsesidiga utbytet, den flitiga beröringen och det fortsatta umgänget de olika folken emellan inverka på den materiela rikedo-

men och människornas förkofran i kunskaper och bildning, ha vi redan påpekat. Något nationelt beroende i afseende å utlandet behöfver ett land således icke rädas för, emedan ett sådant icke allenast är oundvikligt, men äfven i högsta grad nyttigt och välgörande. Vi vilja här anföra ett i humoristisk ton hållet tal af en utaf de utmärktaste anhängarena af den engelska ligan emot de gamla spanmålslagarna, Mr. W. I. Fox ¹⁾:

"Att vara oberoende af utlandet", sade han, "det är den territoriala aristokratins favoritthema. Men hvad är han då, denne höge herre, denne advokat för det nationela oberoendet, denne fiende till hvarje utländskt beroende? Låtom oss betrakta hans lif. Här ha vi en *fransysk* kock, som tillagar middagen för sin herre, och en *schweitzisk* kammartjenare, som kläder herrn till middagen. *Milady*, åt hvilken han räcker sin hand, är helt skinande af perlor, som man aldrig funnit i britanniska ostron, och fjädern som svajar på hennes hufvud har aldrig tillhört stjerten af någon engelsk kalkon. Köttet på hans bord kommer från *Belgien*, hans viner från *Rhen* eller *Rhône*. Han hvilar sin blick på blommor, komna från *Sydamerika*, och han trakterar sin luktorgan med röken af ett blad kommet från *Nordamerika*. Hans favorithäst är af *arabiskt* ursprung, och hans race-hund ifrån *St. Bernard*. Hans galleri är rikt på *flamländska* taflor och *grekiska* statyer. Vill han förströ sig, så går han att höra på *italienska* sångare, galande en *tysk* musik, hvarpå följer en *fransk* ballett. Hans ande är till och med en blandning af exotiska bidrag. Hans filosofi och hans poesi komma från *Grekland* och *Rom*, hans geometri från *Alexandria*, hans arithmetik från

¹⁾ Vid ett meeting den 26 Jan. 1844. (FR. BASTIAT, "Cobden et la Ligue", p. 182).

Arabien och hans religion från *Palestina*. Ända ifrån vaggan har han tryckt sina vexande tänder emot korall från *Indiska oceanen*, och när han dör kommer ett stycke marmor från *Carrara* att betäcka hans graf. Och det är den mannen, som säger: låtom oss vara oafhängiga af utlandet!"

Om hvarje folk skulle vara nog för sig sjelft, om det ville afsäga sig beröringen med hvarje annat folk, så blefve häraf en naturlig följd, att det skulle få sakna en mängd nödvändighetsartiklar, och betala andra med ett mycket högre pris än det, till hvilket de kunde fås från den egentliga och naturliga produktionsorten. Att vilja bereda vin i norden, utaf vinstockar uppdragne i drifhus, vore dåraktigt, då man kan få det bättre och billigare från sydligare länder. Vill man ha exempel på ett sådant afstängdt, eller s. k. af utlandet oberoende land, så må man betrakta det himmelska riket, det sedan urminnes tid tillslutna China, till hvars lycksalighet man kan sluta deraf, att en mandarin, såsom salig herr Yeh, skrutit öfver att han under sin lifstid låtit taga lifvet af öfver 40,000 personer, att en stor del af flickebarnen, såsom onyttiga, dränkas i kanalerna, m. m. d. som bevisar en föga afundsvärd grad af civilisation. "Isoleringen är inseglet på uppvoxande samhällen, hvilka icke hunnit stadfästa sig ännu; eller på förmurknade samhällen, hvilka upplösa sig i stoft", har en stor tänkare sagt. —

Då människan genom arbete söker att tillfredsställa sina behof, arbetar hon för sitt eget intresse. Det personliga intresset födes af behofven; det sammanhänger på det närmaste med desamma, och utgör det mål, hvilket människan under de flesta af sina handlingar måste ha för ögonen. Först måste hon tänka på sig sjelf, emedan hon icke kan lefva utan föda, kläder, boning; nästan på

samma gång, eller åtminstone omedelbart derefter, tänker hon på dem som närmast omgifva henne, på föräldrar, maka, barn; efter familjen kommer kommunen, i hvilken hon vistas, och så vidga sig kretsformerna, omfattande efterhand hela nationen, af hvilken hon utgör en medlem, och slutligen hela människoslägtet. "Det personliga intresset" är ett fult uttryck, och afskys säkert af alla dem, som icke gjort sig reda för den viktiga rol detsamma spelar i den ekonomiska världen, der det ingår uti sjelfva syftemålet för det af nödvändigheten påkallade arbetet, och är oåtskiljeligt ifrån all produktion. Man förblandar det gerna med egoismen, från hvilken det dock är helt och hållet skildt. Tanken på sig, kärleken till sig, är en oafskiljelig instinkt hos alla skapade varelser, och man kan icke tänka sig människan såsom arbetare, såvida hon icke finge räkna sig eller de sina tillgodo frukterna af sitt arbete. Det personliga intresset måste därför hvila på den sociala ordningens, på eganderättens och rättvisans fasta grund; ty i annat fall skulle det icke gifvas något samhällsskick mera, rof och våld skulle vara de herrskande principerna i världen, och sjelfva lifvet blefve olidligt, ja omöjligt. Det personliga intresset manar oss till arbete och lif; egoismen dödar. Det personliga intressets eggelse förskaffar oss välstånd och lycka, dem vi dela med oss åt vår omgifning, och samma intresse ha vi att tacka för vårt sjelfständiga bestånd; egoismen lefver deremot på andras bekostnad, egoismen "lefver af andras lif."

Vi vilja anföra hvad MICHEL CHEVALIER härom säger¹⁾: "Det är lika omöjligt att förstå egodelarnes produktion utan det personliga intressets beständiga och kraftiga inverkan, som den planetariska mekanismen utan tyngd-

¹⁾ IX:ème discours d'ouverture.

kraften, eller den maskin, för hvilken man har att tacka PAPIN och WATT utan de vaporiserade vätskornas elastiska styrka. Menniskan drifves till produktion genom de begärelser och de behof, som hon känner i sjelfva sina fibrar. Det är i början hennes individuella känslor som kalla henne till arbetet, hvars frukt är välstånd, eller bergning, eller endast lifsuppehållet. Hon måste försvara sig och sin familj emot hungern, emot kölden, emot årstidernas stränghet. Hon vill icke allenast bevara, utan äfven pryda sin person och sina barn; hon vill göra sin bostad bekväm. Allt detta är väsentligen personligt, det är jagets skrik, som kämpar för att tillegna sig yttre föremål."

Det är således sitt eget intresse som menniskan söker framför allt annat, dock utan att derigenom tillfoga sina likar något ondt. En olycklig villfarelse har länge herrskat, och herrskar kanske ännu mångenstädes i detta afseende. Man har nemligen trott att en individs framgång alltid sker på en annans bekostnad, att då någon blir rik, en annan måste bli fattig, och en af förra seklets berömdaste filosofer har till och med uttalat den fasta öfvertygelse, att "hvad en nation förtjenar, måste en annan nation alltid förlora". Lyckligtvis är det numera lätt att bevisa att en sådan åsigt är grundfalsk, att menniskorna icke äro hvarandras fiender, och att de icke ha några motsatta intressen.

Om mängden af egodelar på jorden vore begränsad och föränderlig, då skulle visserligen det förhållande inträffa, att hvad en vinner, skulle en annan alltid gå miste om; men nu är denna summa af egodelar ingalunda begränsad, utan tvertom alldeles obegränsad och i högsta grad föränderlig, ty den tillvexer dagligen, stundligen, ögonblickligen, i det att hvar och en som arbetar i och med

detsamma ökar de förhandenvarande produkternas mängd. Härigenom blir det lätt förklarligt huru han kan komma till välstånd utan att tillfoga sina likar det minsta mehn. Hvarje sådan arbetare har dessutom gagnat sina medmeniskor och det samhälle, hvaraf han utgör en medlem, just derigenom att han skapat nya egodelar, som icke funnos till före honom, och som i värde vanligen öfverskjuta beloppet af dem, hvilka han under sin arbetstid konsumerat. På sådant sätt blir det personliga intresset principen för det allmänna intresset, och detta sednare blir ofelbart, just derigenom att det förra är oafskiljeligt från menniskans natur.

Man finner häraf, att det i den sociala världen, likasom i den fysiska, gifves en underbar harmoni. Det personliga intresset, långt ifrån att vara föraktligt, blir således den sköna grundval, på hvilken den sociala byggnaden småningom uppreser sig. Då hvar och en arbetar för sig sjelf, för egen vinning, utan tanke på andra, utan filantropi, arbetar han således för alla; det välstånd vi komma till, gagnar alla producenter i samhället, till följd af den konsumtion vi göra af deras produkter. Hvarje ny ansträngning, hvarje framsteg i vårt personliga arbete kommer det kollektiva intresset till godo, och man kan således med allt skäl kalla det personliga intresset för det industriela arbetets mäktigaste, evinnerliga driffjäder.¹⁾

I afseende å de menskliga behofven bör man skilja mellan de verkliga eller reela behofven, och de konstlade. Med verkliga behof förstår man i allmänhet dem, som äro nödvändiga för människans uppehälle, för hennes

¹⁾ Jmfr i detta ämne MICHEL CHEVALIER, IX:ème & X:ème discours, och J. J. RAPET, "Manuel de morale et d'économie politique", 7:ème entretien.

helsa, uppfostran, och för den trefnad hennes lefnadsvilkor och hennes bildning göra anspråk på. De hafva till motsats dem, som uppkomma endast af en öfverspänd sinnlighet, eller af fåfängan, af modet eller nycken. De utgifter menniskan gör för tillfredsställandet af sina verkliga behof, hafva en gräns; de konstlade eller inbillade behofven hafva deremot ingen. Hvad menniskan uppoffrar för sina verkliga behof medför alltid ett motsvarande gagn, emedan det utgör en reproduktiv konsumtion, men i afseende å de konstlade behofven är fallet motsatt. Ju längre ett samhälle framskridit i civilisation, desto flera verkliga behof göra sig gällande. Medeltidens hertigar och baroner undertecknade sina namn med värjknappen, och kallade på huspredikanten för att läsa deras bref, då de händelsevis fingo några. I adertonde seklet var man något kunnigare; emellertid kände den dåvarande hertigen af Richelieu icke ortografin, och skröt dermed.¹⁾ I vår tid deremot känner innevånaren i hvarje koja ett verkligt behof att lära sina barn läsa och skrifva, utom det att han i materiellt hänseende har flera verkliga behof än förr. — Men att söka uppdraga någon gräns emellan de verkliga och de konstlade behofven vore omöjligt, ty de bero alltför mycket af olika bildningsgrad och förmögenhetsvilkor, af tycken, böjelser och passioner. I allmänhet kan man säga, att det för menniskan nödvändiga bör hänföras till de reela behofven, och det öfverflödiga till de konstlade. Att hysa behof och tillfredsställa dem efter måttet af sina tillgångar, likväl under en klok omtänksamhet för framtiden, i form af kapitalbesparing, torde således vara den allmänna vishetsregeln. FRANKLIN säger: "det som icke är nödvändigt är alltid dyrt; jag har sett en mängd personer ruinera sig derigenom

¹⁾ J. B. SAY, "Cours", VII partie, ch. VIII.

att de idkeligen köpt för godt pris. Det är lättare att återhålla det första begäret, än att återhålla alla dem som komma efter. De som köpa det öfverflödiga, sluta med att sälja det nödvändiga." Och SAY tillägger lika sannt: "gå ut och sök den sak du behöfver, men köp icke de saker som söka dig."

Af de menskliga behofven kunna några tillfredsställas genom bruket af vissa ting, hvilka naturen tillhandahåller oss direkt och kostnadsfritt, såsom luften, vattnet, solens ljus och värme m. m., äfvensom af en hop naturkrafter, hvilka komma människan tillgodo vid hennes arbete, såsom jordens vegetativa förmåga, tyngdkraften, elektriciteten, m. fl. Dessa få namn af *naturagenter*, emedan det är naturen som frivilligt skänker dem åt alla, och emedan de komma människorna till väsentlig hjälp vid det industriella arbetet, vid produktionen. Man har äfven kallat dem för *naturliga egodelar*, ehuru benämningen af "egodelar" är i afseende å dem oegentlig, ty ingen kan tillegna sig dem, göra dem till sin egendom med uteslutande af andra; de finnas till för alla människor, för rika och för fattiga, och deras förråd är outtömligt.

De ha fått heta "naturliga egodelar" endast för att kunna skiljas från de *producerade egodelarne*, hvarmed förstås alla de materiella ting, vid hvilkas frambringande människan lagt hand och hvartill hennes arbete bidragit. Dessa producerade egodelar kallas äfven för *sociala egodelar*, emedan de äro frukter af ett menskligt arbete och såsom sådana någons tillhörighet, och emedan eganderätten åter icke kan finnas till annorstädes än i ett utbildadt samhälle.¹⁾ För att njuta af dessa egodelar måste människan derföre

¹⁾ Jmfr J. B. SAY, "Traité", livre II. ch. 1, äfvensom i afseende å en del af det följande hans "Cours" etc., 1:ère partie, ch. I.

sjelf hafva skapat dem, eller också hafva erhållit dem genom utbyte emot andra ting dem hon skapat.

Tre egenskaper måste således utmärka de producerade eller sociala egodelarne (varorna, produkterna, värdena). De måste 1) vara materiela ting, 2) vara någons tillhörighet, och 3) kunna blifva föremål för utbyte. — Alla de yttre ting, som vi se omkring oss, äro således sociala egodelar, såsom hus, kläder, förråd, verktyg, matvaror, mynt¹⁾, o. s. v.

Endast dessa sociala eller producerade egodelar kunna bli föremål för nationalekonomins betraktelser, ty endast de kunna strängt skattas och värderas, endast de följa vid sin uppkomst, vid sin fördelning inom samhället och vid sin slutliga förbrukning, oföränderliga regler, der samma orsaker alltid framkalla samma verkan.

Man säger visserligen, enligt det allmänna språkbruket, att t. ex. en god helsa är en herrlig egodel, att en vårdad uppfostran är den bästa egodel, m. m. d., hvilket allt kan vara mycket sannt, men hvarken helsan eller uppfostran kunna derföre betraktas såsom ekonomiska egodelar. De kunna vara af stor vikt för människan vid hennes produktion, men de äro hvarken materiela ting, ej heller kunna de utbytas emot andra produkter.

Likadant är förhållandet med de naturliga egodelarne, som af oss hellre benämndes för "naturagenter". Solens ljus är icke något materielt ting, ej heller någons tillhörig-

¹⁾ Pengar i form af vaxlar och sedlar äro, strängt taget, inga sociala egodelar, ty de ha intet materielt värde i och för sig sjelfva (då papprets värde är nästan oberäkneligt), ehuru de uppfylla de öfriga två egenskaperna, i det de äro någons tillhörighet och kunna utbytas. De äro endast ett intyg öfver att deras innehafvare eger rätt att förfoga öfver en viss quantitet af metalliska egodelar.

het, emedan det lyser lika för alla, och kan icke bli föremål för något utbyte. Hafvets vatten är väl ett materielt ting, men icke heller någons tillhörighet, och eger lika litet något bytesvärde, emedan det finnes i outtömlig mängd. Men alla materiela naturagenter förlora sin förra karakter och blifva sociala egodelar, såsnart de blifvit någons egendom, och sålunda äfven kunna utbytas emot andra ting: de uppfylla då alla de tre erforderliga villkoren. Den odlingsbara jorden, som i sitt okultiverade tillstånd är en materiell naturagent, utgången ur Skaparens hand, och på hvilken intet menskligt väsende nedlagt något arbete, blir en social egodel såsnart den blifvit någons bestämda tillhörighet; såsnart den, efter att kostnadsfritt ha stått hela menskligheten till buds, blifvit någons egendom, med uteslutande af andra, som gifvit sitt samtycke till detta tillegnande. Först då jorden blifvit en social egodel börjar dess brukande att betalas. Detta ursprungliga tillegnande af jord, som kunde synas orättvist och godtyckligt, då det skett till förmon för några vissa, med uteslutande af andra, har, såsom vi längre fram skola få se, varit nödvändigt och oundvikligt, emedan arbete och kapital eljest icke skulle hafva blifvit nedlagda på densamma, och menniskan således ej heller hade kommit i tillfälle att ens mätta sina lekamliga behof. Ifrån att ha varit en värdelös naturagent har jorden således, genom appropriationen, blifvit den gemensamma, kraftiga moder, hos hvilken hela människoslägtet finner sin rikliga näring. Om, för några sekler tillbaka, ett dusin människor blifvit kastade på Nordamerikas kuster, så hade de helt säkert omkommit af hunger, och det i samma land, som nu lemnar en riklig föda åt öfver trettio miljoner människor. Detta är frukten af arbetet och kapitalet, hvilka åter uppträda endast på eganderättens säkra grund.

Vattnet är likaså en naturagent, men såsnart en ström, ett vattenfall blifvit en enskild tillhörighet, har det förlorat sin egenskap af naturagent; det är icke mera tillåtit för hvem som helst att kostnadsfritt begagna sig af detsamma; det har blifvit en social egodel.¹⁾ Och endast såsom sådan blir det af nytta för människan. Niagara-fallet, som troligen är det rikaste och skönaste fall i verlden, men som tillhör ingen, står obegagnadt och gör ingen nytta, under det hvarje liten bäck i Belgien, som har kraft att hoppa ned öfver småstenarne, sysselsätter hundradetals personer, ehuru den tillhör endast en enda.

Om det således är eganderätten som utgör grunden, på hvilken de rent materiela naturagenternas förvandling till sociala egodelar ursprungligen bygges, så kan vid naturagenterna i allmänhet fästas begreppet *värde*, endast såvida arbete erfordrats för att göra dem användbara på ett sätt, som för människan anses lämpligt.²⁾ Jorden får värde derigenom att den uppodlas genom arbete; ett vattenfall får värde först då en qvarn eller något annat verk anlägges vid detsamma³⁾; vinden, som blåser öfver hafvet, är utan värde, men då människan byggt sig ett fartyg, uppställt master i detsamma och försett dessa med segel, får denna vind för henne ett värde; samma är förhållandet med väder-qvarnen på landbacken, der vinden får värde derigenom att den uppfångas af de vingar, som människan tillskapat ge-

¹⁾ Jmfr MAC CULLOCH, "Principles of political economy", pag. 75, och J. B. SAY, a. st.

²⁾ H. C. CAREY, "Principles of political economy", chap. II.

³⁾ En ouppodlad jord eller ett obegagnadt vattenfall kunna visserligen af egaren för ett visst pris säljas, och sålunda sägas ega värde, men priset betalas i alla fall endast med hänsyn till det värde, som jorden eller vattenfallet kunna komma att få genom arbete.

nom sitt arbete. Naturagenterna få således endast värde derigenom, att människan genom arbete gör dem användbara för sina behof.

Men då människan nu fått så många och så skilda behof på sin lott, så skulle hon omöjligen kunna tillfredsställa alla dessa, i händelse hon vore hänvisad endast till sin kroppsliga organism, till sina lemmars styrka. Hon vore i sådant fall ömkligare än bäfvern eller myran, som instinktmässigt uppföra sina välinrättade boningar. Men Skaparen visste att då han gaf instinkt åt djuren, så gjordes människan behof af något högre; och detta högre skänktes henne i anden, i förnuftet. Detta förnuft har möjliggjort människans tillvaro. Ju mera hon utbildar denna sin andliga del, ju mera hon vänjer sig att rådfråga densamma, desto mindre behöfver hon anlita sina musklers styrka eller spänstighet, i desto mindre svett behöfver hon äta sitt dagliga bröd. Menniskoslägtets stora uppgift ligger således i att tillkämpa åt anden herraväldet öfver de skapade tingen, att utforska alla de beundransvärda krafter, som ligga förborgade i naturen, och hvilka, likt tjenstvilliga andar, på hennes befallning måste skynda fram, och böja sig för hennes vilja; hon tvingar dem att lindra eller att helt och hållet ersätta hennes mödosamma arbete. Med hvarje ny seger inom denna andens upptäcktsverld besparar hon miljoner människor en mängd hårda ansträngningar, likasom hon med hvarje seger för oss närmare till vår fulländning. I Indien och China få de stackars koolis ännu fullgöra en hop mödosamma arbeten, hvartill man för sekler tillbaka i Europa använde husdjuren, men numera icke engång sådana, utan endast ångan eller elektriciteten, krafter som naturen sjelf skänker oss, krafter som aldrig tröttna. Och hvad är väl människans eller djurens arbete, jemfördt med

de naturliga eller mekaniska krafter, som människosnillet förmår frambringa? Styrkan af dessa krafter är människan ännu för svag att kunna beräkna; hon vet blott att det är anden som skall tämja materien, och utan rast eller ro söker hon att närma sig ett mål, som ännu icke blifvit anadt. "Det är menniskoanden, som sålunda sträfvat att befria sig från de materiella behofvens trældom; menniskoanden, som i denna låga verld bereder sig en vistelse i öfverensstämmelse med sin värdighet; menniskoanden, som ur materien utbryter åt sig en piedestal, en thron." ¹⁾

Dagen, då detta skall ske, har redan närmat sig, dock icke för alla folk lika; men civilisationen, denna gudaborna, andliga gestalt, far på tidens vingar fram öfver land och öfver haf, och upplysningens facklor omstråla henne, och tindra, likt miljoner diamanter, i hennes pannsmycke. Och der det varit mörkt, der skall det börja att ljusna; och ljus och frihet, dessa medborna arfvedelar, skola slutligen tillhöra hela människoslägtet, och för alltid utgöra dess lycka, dess stolthet och dess ära.

¹⁾ MICHEL CHEVALIER.

II Kapitlet.

Arbetets frihet.

Af arbetets nödvändighet följer detsamma's frihet. Man kan icke tänka sig människan såsom försedd med oupphörliga behof, utan att erkänna hennes rättighet att i full frihet få söka sig medel för att tillfredsställa desamma. Der detta icke är fallet, är människan icke fri; och der hon arbetar under slafpiskans lagar, kan hon, den beklagansvärda, icke ens hafva anspråk på att få namn af människa.

Arbetet är fritt till sitt väsende, lika fritt som menniskoanden, ifrån hvilken det utgår. Att förtrycka detsamma, är att uppenbart kränka den mensklige naturens lagar; det är att beröfva människan det enda lagliga medel hon eger för sitt bestånd och sin utveckling. Arbetet är en nödvändighet och en pligt, det måste derföre äfven vara en rättighet. Och denna rättighet utgör en orubblig grundval för de nationalekonomiska lärorna. Eganderättens helgd är byggd på densamma. Eganderätten åter är den mäktigaste uppmuntran till egodelarnes förökelse, och man kränker densamma, då man hindrar en människa i det fria användandet af hennes produktionsmedel. Den industriella skickligheten är den mest obestriddiga egendom, ty man har den omedelbart af naturen och af sin egen flit, och den fattige måste derföre vara lika mon om sitt arbetes frihet som den rike om eganderättens helgd.

ADAM SMITH, den berömde skotten, den ekonomiska vetenskapens store reformator, har uttalat följande bekanta

ord: "Den heligaste och mest okränkbara egendom är den, som hvarje man har i sitt eget arbete, emedan detta utgör grunden för all annan egendom. Den fattiges arf ligger i hans händers styrka och färdighet, och att hindra honom från att använda denna styrka och färdighet på det sätt han anser lämpligt, såvida han icke tillfogar sina medmeniskor någon skada, är en uppenbar kränkning af denna heliga egendom. Det är ett fullständigt ingrepp såväl i arbetarens rättmätiga frihet som i den persons, hvilken vore böjd att gifva honom arbete."

Arbetets frihet har banat sig väg genom seklerna och har för sin framgång att tacka den borgerliga friheten, dess förelöpare och trogne bundsförvandt. Under gamla tiden var arbetet icke fritt; i Greklands republiker och i Rom förrättades allt arbete inomhus af slafvar, hvilka äfven brukade jorden, och något utbyte eller någon handel visste man knappt ännu utaf, hvarföre äfven de flesta förnödenheter tillreddes inomhus.

De fria medborgarena i staten voro vanligen förbjudne att befatta sig med något slags handtverksarbete eller köpenskap, emedan sådant ansågs menligt för kroppens styrka och vighet, och hindrande för de militäriska och gymnastiska öfningar, hvilka den ständiga krigsberedskapen gjorde af nöden. Men äfven i sådana stater, der inga dylika förbud funnos, såsom i Rom och Athen, var den stora massan af folket utesluten från alla de göromål, som nu för tiden vanligen utöfvas af de lägre klasserna af städernas befolkning. Dessa arbeten gjordes af de rikes slafvar, hvilka arbetade för sina herrars räkning, och dessa herrars rikedom, makt och inflytande gjorde det nästan omöjligt för en fattig fri man att finna någon köpare till sitt

arbete, då det utbjöds i bredd med de produkter, som de rikens slafvar förfärdigat.¹⁾

I Rom blef det industriela arbetet dock sedermera organiseradt genom gillen (*collegia*), hvilka voro underkastade skilda reglementen, och de Tolf Taflornas lag meddelar åt dessa kollegier rättighet att upprätta stadgar, med vilkor att dessa på intet sätt fingo stå i strid med förut gällande lagar.²⁾ Men gamla tidens anda motsatte sig såväl hvarje framsteg i arbetet som friheten i detsamma, och man finner att alla de utmärktaste män, hvilkas arbeten kommit oss tillhanda, skriftställare, talare, skalder, söka nästan att öfverträffa hvarandra i förakt för allt som kan hänföras till de industriela intressena. Detta förakt för arbetet genomgick ännu medeltiden, och lemnades ifrån denna i arf till Europas absoluta monarkier, hvilka upprättades på feodalstyrelsens ruiner. I medeltiden finna vi väl icke slafveriet mera, men arbetet förblef dock bundet, ehuru på annat sätt och af andra orsaker. Handeln fick visserligen större fart och frihet, hvarom isynnerhet Venedigs och öfriga italienska republikers samt Hollands och Hansestädernas glans och rikedom burit vittne, men detta gällde egentligen blott handeln i stort, handeln öfver hafvet. Handeln inom och emellan länderna, handeln till lands och på de inre vattendragen, var tillspärrad och nästan omöjlig. De stora floderna, hvilka med sina mäktiga bänder själfmant erbjödo sig som den tidens bästa kommunikationsvägar, voro späckade med borgar, hvilkas herrar till stor del lefde af byte och sålunda satte hinder och död i vägen för trafiken. Donau och Elben, Rhen och Rhône bära i de höga ruinerna på sina stränder vittne om dessa

¹⁾ AD. SMITH, "Wealth of nations", Book IV, ch. IX.

²⁾ MAC CULLOCH.

fästen, i hvars förmurknade skottgluggar endast skrånande foglar numera regera, och sköna sagor och sånger hafva kommit oss att tro, det endast kärlek och poesi, endast riddareära och månsken äro fästade vid deras minne. Men der ångbåten nu skjuter fram uppå de lugna floderna, förkunnande civilisationens triumf och fylld med resande och varor i brokigt hvimmel och från skilda håll, der väntades farkosterna icke med blommor eller sidenband, men väl med pilar och med stenblock, som rullades ned öfver dem ifrån bergshöjderna.

Trafiken till lands mötte dessutom öppna och laggliga hinder i de tullar och den väpnade makt, som betäckte icke allenast ländernas gränсор, utan äfven de skilda departementernas eller områdens. De varor, som voro tillverkade i en landsort, fingo icke föras till en annan, utan besigtningar, tullavgifter och omgångar af många slag, och ju längre destinationsorten var belägen, till och med inom eget land, desto dyrare blef naturligtvis varan genom de många tullavgifterna, och desto omöjligare trafiken. Och dessa hinder för industrin voro icke allenast en skuggsida för medeltiden, de qvarstodo ännu i 17:de och 18:de seklen, och hvad som värre är, de finnas ännu till, åtminstone till principen. Men utom dessa olyckliga hinder för den egentliga varuomsättningen, för transporten och handeln, uppstod under feodalstyrelsens råa tider ett hjernspöke, som i århundraden förmått skrämra regeringar och folk, och ännu går igen i skrockfulla länder. Detta spöke består i *skråembetena*, med alla deras reglementen och stadganden af skilda slag, hvilka fortfarande söka att hålla arbetet bundet, och fortfarande hindra människorna att på naturligt sätt utveckla hela sin intelligens, all sin kraft och alla sina förmögenheter. Man kan förklara dessa skrå-

embetens tillkomst under medeltiden, då industrin egentligen först såg dagen, och då såväl handtverkare som köpmän voro utsatte för en sniken och föga bildad adels utpressningar, och derföre sökte att genom associationer bilda ett bålverk mot desamma. På denna grund medförde de äfven en obestridlig nytta för industrin; men sedan hvarje orsak för deras tillvaro upphört, och sedan regeringarne blifvit nog mäktige för att icke behöfva skydda desamma, och nog upplyste för att inse deras oegentlighet och deras skadlighet, kan man icke annat än förvånas öfver huru det varit möjligt att under sekler fortfarande hålla den menskliga verksamheten i klofvar, och huru frihet och civilisation icke förr kunnat på fredlig väg tillkämpa sig en rättmätig seger.

Det var Frankrike som först uppträdde i denna sak, och till en början stridde med idéer, till dess den stora revolutionens blod spred sitt sken öfver den sista akten. Redan i Ludvig den XIV:s tid började COLBERT med införandet af ett liberalare system, i det han dels afskaffade en mängd tull-linier inom landet, dels förflyttade dem allt längre bort åt landsgränsorna. För höjandet af fabriksindustrin inom Frankrike verkade han äfven betydligt, — för att icke säga att han helt och hållet skapade densamma. Här-efter började klokare och friare idéer att allt mera göra sig gällande inom förvaltningen, till dess vi finna att TUR-GOT började sitt edikt af 1786, som upphäfde skråkorporationerna, med följande minnesvärda ord: "Gud, som gifvit människan behof och gjort tillflykten till arbete nödvändig för henne, har gjort rättigheten att arbeta till hvarje människas egendom, och denna egendom är den första, den heligaste och den evärdligaste af alla." Man har om dessa

ord med skäl sagt, att de utgöra liksom inledningen till hela den nationalekonomiska vetenskapen.

Vi nämnde ofvanföre att arbetets frihet alltid följt i spåren af den borgerliga friheten, och om vi genomgå folkens kulturhistoriska utveckling, så finna vi detta påståendet på ett slående sätt besannadt. Som bevis härpå anse vi oss böra citera följande värdefulla ord af MICHEL CHEVALIER:¹⁾

"För att riktigt kunna uppskatta det värde, som arbetets och industrins frihet vunnit hos de moderna folken, gör man väl uti att från en annan synpunkt jemföra såväl den nuvarande civilisationens öfverlägsenhet öfver de förgångna tidernas, som några af sjelfva villkoren för denna öfverlägsenhet. I det antika samhället fanns den borgerliga friheten icke till; sjelfva patriciern, så beklädd han var med despotismens prerogativer i afseende å sina barn och sina slafvar, egde den icke lagenligt eller egde endast några fragmenter af densamma. Den var icke förenlig med den antika civilisationens anda. I en mängd handlingar, i afseende å hvilka den ringaste medborgaren i det vestra Europas stater är fri, d. v. s. har i denna verlden att redogöra endast för sitt samvete och den allmänna opinionen, var den antika civilisationens menniska fängslad af lagen. Villkoren för hans tillvaro voro uppdragne genom småaktiga reglementen, mellan hvilka han nödgades gå som emellan lodräta murar. Lagstiftaren, som hyste misstro — och det var då kanske icke utan skäl — till den individuela klökheten, satte sin egen i stället. Lagstiftningen var således reglementerad till öfverdrift. Under hela tillvaron af feodalstyrelsen och, till en viss grad, ända intill den tid,

¹⁾ "Examen du système commercial", ch. III.

som omedelbart gått i arf till oss, bibehöll civilisationen sin reglementariska anda. Den nuvarande civilisationen har deremot ställt sig under den borgerliga frihetens skydd; det är dess utmärkande tecken och dess ära. Den borgerliga friheten är frukten af och belöningen för den successiva uppfostran, som menniskoslägtet fått ända ifrån början, och hvilken den kristna läran fulländat och krönat; det är bekräftelsen på förmågan att skicka sig sjelf, med hvilken individen nuförtiden är beklädd; det är erkännandet af den relativa riktighet, till hvilken hvar och ens omdöme hunnit i bedömandet af godt och ondt; det är beviset på att pligtkänslan genomträngt samhällets alla grader; ty den borgerliga friheten innehåller allt detta.

"Den borgerliga friheten är dyr för vår tids män; alla Europas folk vilja ha den, och de erhålla den bit för bit, allt efter som de visa sig värdige densamma. Att skänka denna åt folken, är den tydliga afsigten hos alla regeringar, till och med hos dem, som icke kunna erkänna den politiska friheten. Kejsaren af Ryssland, hvars regeringssystem utesluter den politiska friheten, arbetar rastlöst på att göra sina undersåtar värdige den borgerliga friheten; det är en krona, hvars sirater han skänker dem efter hand."

"Men hvori består då denna borgerliga frihet, denna den moderna civilisationens ära, denna kanske skönaste juvel som menniskoslägtet hemfört från sin pilgrimsfärd genom seklerna? Det är icke allenast tankefriheten och samvetsfriheten, det är icke allenast friheten till personen och hemmets helgd, de anklagades fria försvar och domen enligt gällande lag; det är, för hvar och en af oss, den allmänna och omfattande rättigheten att, såväl för samhällets som sitt eget bästa, använda sina intellektuella och morali-

ska förmögenheter, och sina materiella hjälpmedel, kapital och arbetsstyrka, i enlighet med sin kallelse och sin egen vilja. Se der den rättighet hvarmed menniskan är beklädd, eller bör vara det, från det ögonblick man erkänner hennes borgerliga frihet. Och huru bestrida, att arbetets och industrins frihet, den fria utöfningen af hvarje näringsfång, friheten i de så omvexlande, så olika transaktionerna, som ha till ändamål att närma, förena, förädla, och efter våra behof afpassa alla de tillgångar, som Skaparen strött omkring oss på hela jordens yta, — att detta icke utgör en integrerande del af den borgerliga friheten? Man kan icke undertrycka någon af de speciella rättigheter, hvilka tillsammans bilda arbetets och industrins frihet, utan att försvaga de andra, utan att vanställa dem, utan att göra dem mera eller mindre illusoriska, utan att gifva ett olycksbringande slag åt hela den borgerliga friheten. Det är en allmän lag, som kan bestyrkas af Europas alla folk: den borgerliga frihetens utsträckning har alltid uppenbarat sig, ibland andra tecken, genom en utvidgad arbetsfrihet, och denna har åter i sig alltid inneburit utvecklingen af handelsfriheten.”

Oaktadt arbetets frihet, likasom friheten i allmänhet, endast är en, uppträder den likväl under tvenne olika former, hvilka, om man så vill, kunna kallas en inre och en yttre. Den förra yttrar sig inom landet och nationen, och består uti individens rättighet att välja det lefnadsyrke han behagar, att fritt få bestämma öfver sina andliga och lekamliga förmögenheter, att använda dem på hvilket sätt honom bäst synes, att försörja sig med det arbete han föredrager, att sälja sina produkter hvar och till hvem han helst behagar, och att med ett ord icke hindras genom förbud eller omgångar af något slag i den fria dispositionen

af sitt arbete och sitt kapital, så länge han för öfrigt ställer sig till efterrättelse lagarne i det land, i hvilket han lever. Under denna form af arbetets frihet förstå vi näringsfriheten. Den andra, yttre formen består uti individens rättighet att i främmande länder få söka och tillegna sig de råvaror och de verktyg, som kunna vara honom mest passande eller billigast, och att fritt få hemföra desamma, äfvensom att efter eget behag, således äfven i främmande länder, få utbyta produkterna af sitt arbete emot andra produkter, dem han likaså får fritt hemta till sitt eget land. Denna nyare form af arbetets frihet har fått namn af handelsfrihet eller frihandelssystem. Vi skola närmare betrakta hvardera af dem.

Då städerna under loppet af 12:te och 13:de seklet hade förmått tillförsäkra sina innevånare en viss personlig frihet och hade ställt sig under den kungliga myndighetens beskydd, för att derigenom undslippa de feodala utpressningarne, blef eganderätten härigenom mera befastad, det industriela arbetet började få en ny fart, och handeln, isynnerhet detaljhandeln, gjorde stora framsteg. Marknaderna förlorade i betydenhet, men bodarne började fyllas; man sanlade några kapitaler, man bildade verkstäder och kunde börja några företag, som fordrade tid och förskotter. De som utöfvade samma handtverk, och derigenom voro förenade af ett gemensamt intresse, slöto sig tillsammans dels för att bilda ett kraftigare motstånd emot maktens förtryck, dels för att skicka deputerade till det kommunala rådet. Härigenom ville de skydda sitt arbete och tillförsäkra sig frukten af detsamma, hvilket allt kunde vara mycket godt och berömvärdt. Men småningom lyckades det dessa korporationer att af styrelsen få stadfästade reglementen, genom hvilka man förbjöd hvar och en att utöfva

ett handtverk såvida han icke tillhörde skrået, och dylika privilegier blefvo sedermera tilldelade de skilda handteringarne, hvilka tillsammans omfattade städernas hela industri. Hvarje handtverk bildade ett skråembete, hvilket sjelft utvalde sina föreståndare, och staden kallade detta för sina privilegier, samt lät hvarje ny furste genom ed förbinda sig till desammas upprätthållande.¹⁾

Dessa s. k. privilegier kommo snart helt och hållet i händerna på handtverkarena och köpmännen, och det låg naturligtvis i hvarje skild klass' intresse att se till det marknaden icke blef "öfverhopad", som det hette och fortfarande heter, d. v. s. att hålla ett litet, dåligt och dyrt förråd af sina resp. artiklar. Hvarje klass arbetade med ifver på reglementen i sådant ändamål, och de lyckades äfven öfvermåttan i detta sitt sträfvande. Ingen hade rättighet att arbeta såvida han icke gått ut sin lärotid hos en vederbörlig mästare, och skråembetenas statuter bestämde ofta antalet af lärningar som en mästare fick hafva, och nästan alltid antalet af år som lärotiden skulle räcka. Ändamålet var naturligtvis att så mycket som möjligt afstänga all konkurrens. I Sheffield fick ingen knifsmed hålla mera än en lärning i sender. I Norwich och Norfolk fick ingen väfware hålla flera än två lärningar, vid vite af 5 pund st. i månaden, och vid samma straff fick icke heller någon hattmakare inom England eller de engelska kolonierna hålla flera än tvenne lärningar.

¹⁾ Jmfr i afseende å detta och det efterföljande J. B. SAY, "Traité d'économie politique", livre I. chap. XVII, äfvensom hans "Cours complet" etc. IV partie, chap. VIII—X; AD. SMITH, "Wealth of nations", Book I ch. X, och Book IV ch. VII; URBAIN DE BONNEVAL, "le Travail économisé", pag. 115—125.

Lärotidens längd tyckes inom de flesta handtverk, och i hela Europa, ursprungligen hafva blifvit fastställd till sju år. Handtverkskorporationerna kallades förr "universiteter", och sålunda finner man i städernas gamla urkunder ofta uttrycken: "smedernas universitet", "skraddarens universitet", o. s. v. Vid de inrättningar, som i vår tid speciellt fått namn af universiteter, tyckes också den tid, som ansågs nödig för erhållandet af "mästare"- eller "magister"-graden, uppenbarligen hafva blifvit bestämd i enlighet med lärotiden efter skråreglorna, hvilka voro betydligt äldre. Ty likasom det inom handtverkerierna var nödigt att hafva arbetat sju år hos en mästare innan man fick etablera sig sjelf, och i sin tur antaga lärningar, så var det äfven nödvändigt att i sju år hafva studerat under en lärare för att kunna bli "mästare", "professor" eller "doktor" (benämningar som förr voro synonyma), och för att sedan kunna handleda "studerande" eller "lärningar" (benämningar som äfvenledes i början voro liktydiga).¹⁾

För att så mycket som möjligt inskränka mästarens antal inom handtverkerierna, fingo i en mängd yrken endast dessas söner tillträde, äfvensom de, hvilka gifte sig med deras efterblifvande enkor. Man visade ifrån sig alla främlingar, d. v. s. icke allenast de, som kommo från främmande land, utan äfven de landsmän, hvilka lärt i någon annan stad; och den stränga monopolandan gick så långt, att till och med qvinnorna uteslötos från det arbete, som var mest passande för deras kön, såsom virkning och stickning, hvarmed de icke fingo sysselsätta sig för egen räkning.

Det är lätt begripligt att en sådan onaturlig och vidrig reglementering skulle gifva anledning till tvistigheter af

¹⁾ AD. SMITH, a. st.

många slag, och det dröjde icke heller länge innan de olika skråembetena sjelfva kommo i delo med hvarandra angående utsträckningen af sina skilda arbetsrättigheter. Vid fabrikationen af talgljus var det t. ex. förbjudet att blanda oxtalg med fårtalg, men huru skulle detta så noga kunna kontrolleras? Likaså var det förbjudet att spinna hampa och lin tillsammans; sadelmakarena fingo göra skodon, men skomakarena fingo icke göra skoremmar. Skräddarena klagade på lappskräddarena för att få en gränslinie bestämd emellan en hel, ny klädnad och en klädnad, som fått en lapp tillsatt; och skomakarena klagade på skoflickarena för att frångå dem rättigheten att tillverka sina egna, samt sina hustrurs och barns skodon, emedan de i sjelfva verket endast fingo reparera samt till högst tvåtredjedelar omgöra ett skoplagg. Härigenom uppstodo en mängd processer emellan de olika skråna, som i årliga kostnader uppgingo för staden Paris ensamt till en summa af 800,000 francs.¹⁾

ARGAND, hvilken man har att tacka för uppfinningen af de lampor med dubbelt luftdrag som ännu bära hans namn, blef förföljd och instämd af bleckslagarens, gördelmakarens och klensmedernas embeten, hvilka förbehöllo sig den uteslutande rättigheten att göra lampor. Historien är full af dylika tvister, hvilka vanligen inleddes af skråembetena, under högljudda klagomål öfver förtryck och orättvisa, och öfver den ohjelpiga ruin som hotade dem, om man kom deras rättigheter nära. Då man i Frankrike började att fabricera bomullstyger, afsände städerna Amiens, Reims och Beauvais, hvilka sysselsatte sig med fabrikation af ylletyger, en deputation till konungen för att framföra sina klagomål och afmåla det förfärliga elände, som de gingo till möte; i sin inlaga sade de sig vara nödsakade att

¹⁾ BAUDRILLART, "Manuel d'Économie politique", sid. 82.

"fukta thronens fötter med sina tårar", — såsom det i dokumentet ordagrant hette — för att få de olycksdiga bomullstygnerna ur världen.

Men mot slutet af förra århundradet fingo skråkorporationerna, dessa föråldrade lemningar af en förgången tid, dödsstöten; de hafva visserligen afdomnat ganska långsamt, och i några af Europas stationära länder föra de till och med ännu ett tynande lif; men de gå dock öfverallt sin säkra död till möte, efter att under ett halft tusende år hafva gjort tillräckligt ondt, spridt nog af orättvisa och förtryck, och tillräckligt hämmande inverkat på industrins och bildningens framsteg. Som vi ofvan nämnt, uppträdde TURGOT först emot desamma, och i sitt edikt låter han LUDVIG den XVI säga: "Vi anse som en af de första pligterna af vår rättvisa, och som en af de värdigaste handlingar af vår välgörenhet, att frigöra våra undersåter från alla anfall å mensklighetens oförytterliga rättighet att få uppehålla sig genom sitt fria arbete. Vi vilja därför afskaffa dessa godtyckliga lagar, som icke tillåta den fattige att lefva af sitt arbete, som stöta tillbaka ett kön, hvilket genom sin svaghet har flera behof och färre tillgångar, och som synas understödja förförelsen och utsväfningen genom att döma detsamma till ett oundvikligt elände; — som aflägsna täflan och industri, och göra deras talanger onyttiga, hvilka af omständigheterna äro uteslutna från tillträdet till skrået; — som beröfva staten och industrin alla de upplysningar och förbättringar, hvilka af utlänningar kunde bibringas; — som återhålla industrins framsteg genom de mångfaldiga svårigheter, hvilka möta uppfinnarna, hvars rättighet att utföra sina upptäckter af de skilda skråna göres stridig; — som, genom de ofantliga kostnader, hvilka handtverkarena äro skyldige att betala för rättighe-

ten att arbeta, genom de utpressningar af alla slag, som de måste utstå, genom de ändlösa processer, som uppkomma mellan de skilda skråembetena angående deras anspråk å utsträckningen af deras exklusiva privilegier, belasta industrin med en ofantlig skatt, betungande för undersåtarne, utan någon frukt för staten; — som, slutligen, genom att bereda skråembetenas medlemmar tillfälle att samman-gadda sig, att tvinga de fattigaste medlemmarne att underkasta sig de rikes lag, blifva ett medel till monopol, och understödja tillställningar, hvilkas ändamål är att utöfver det naturliga förhållandet höja priset å de varor, som äro nödvändigast för folkets bergning.”

Man finner att sanna och tillräckligt talande skäl redan då framhöllos för afskaffandet af de privilegierade skråembetena; också blef det en af konstituerande församlingens af 1789 omsorger att dekretera arbetets fullkomliga frihet i Frankrike, och denna princip, engång uttalad och der genomförd, innebar en alltför stor triumf för den menskliga värdigheten, ett alltför sannt erkännande af människans naturliga rättigheter, för att den icke sedermera skulle göra sig gällande äfven i andra länder. Sålunda har den småningom blifvit erkänd af alla den civiliserade världens regeringar och folk, och om den icke öfverallt hunnit bli genomförd, så skall det säkert icke dröja länge innan den blir det, ty det sanna och riktiga den innebär, försöker ingen numera att bestrida.

I England finnes, besynnerligt nog, näringsfriheten icke öfverallt till *de jure*, ehuru väl öfverallt *de facto*. Under drottning Elisabeths tid erhöilo skråkorporationerna sina skyddande lagar, hvilka dock endast gälla de s. k. *market-towns*, d. ä. marknadsstäder, stapelstäder, och tillämpas numera, i händelse fråga härom någongång uppstår, endast

på de *market-towns* hvilka existerade på Elisabeths tid, och på de handtverk, som då idkades och voro inregistrerade. Alla handtverk och näringar, som sedan dess uppstått, och alla de, såväl gamla som nya, hvilka bedrifvas i andra städer än dessa *market-towns* äro fullkomligt fria. Man finner äfven häri, vid sidan af det friaste samhällsskick, engelsmannens besynnerliga förkärlek för vidmakthållande af det gamla och bestående i hans lagar och institutioner, dem han gerna vill bibehålla med vilkor att de icke behöfva efterlefas eller att de kunna kringgås. Så afskaffades t. ex. år 1814 den s. k. "lärlingslagen", som äfven utgafs under drottning Elisabeths tid, och som förbjöd hvar och en att utöfva något handtverk såvida han icke genomgått en lärotid af minst sju år; man insåg omöjligheten af att vidare tillämpa och bibehålla densamma, hvarföre den äfven återkallades, men skrålagarne fingo dock stå qvar, emedan de äro mycket vilkorliga och kunna tillämpas efter behag. Emellertid finner man att de städer i Storbrittanien, der industrin mest uppblomstrat och drifvits till en lysande höjd, äro sådana, som aldrig egt något skråtvång, såsom Manchester, Birmingham, Liverpool och Glasgow, hvilka för några hundra år sedan voro endast små köpingar. "Staden Halifax", säger en engelsk författare, "har sedan fyratio år sett sina invånares antal fyrdubblas, medan flera af de äldre städerna, der skråtvånget är gällande, undergått en märkbar förminskning i invånares antal. De hus, som äro belägna inom området af *city* i London, blifva med svårighet uthyrda, under det att Westminster, Southwark och de andra förstäderna oupphörligen tillvexa. Men desse äro fria, och *city* har nittio-två privilegierade korporationer af alla slag, hvars medlemmar årligen ses pryda lord-mayorns triumftåg."

Till förmon för skråprivilegierna förebars vanligen, ibland annat, att någon större skicklighet i ett yrke icke kunde ernås utan en lång lärotid. Huru oriktig en sådan sats är, har man längesedan funnit, ty det egna intresset är naturligtvis den bästa läromästaren, och hoppet om förtjenst och framgång väcker lif och arbetslust, då deremot tanken på de sju långa läroåren nödvändigt måste hafva en döfvande och nedslående verkan på lärningens sinne och arbetsförmåga. Dessutom ges det intet handtverk, der en så lång lärotid vore af nöden. Hvad för hemligheter kunna väl ligga förborgade i t. ex. glasmästare-, sotare-, bagare-, målare- m. fl. yrken, att de icke skulle inläras på några veckors eller några månaders tid?

Vidare framhöll man vanligen skråordningen såsom en slags moralisk garanti för allmänheten å produkternas goda kvalitet. Huru det i verkligheten står till med denna s. k. goda kvalitet, är bekant för hvar och en som lefver i ett land der skråväsendet ännu florerar, eller nyss upphört att göra det. Hvad den moraliska garantin åter beträffar, så måste man ovilkorligt instämma med skalden: "upp och nedvänd står moralen". Dåligt och dyrt, är den devis som prydt skråembetenas numera trasiga fana, och om det gifvits några hedrande undantag, så har det endast varit för att göra den allmänna regeln så mycket mera framstående. I afseende å en varas beskaffenhet kan det för resten icke gifvas någon annan garanti än köparens egen insigt och omdöme om densamma.

Påståendet att skråväsendet skulle hafva befordrat industrins framsteg i allmänhet, är således så falskt som möjligt. Tvertom har detsamma i betydlig mon hindrat dessa framsteg, emedan mången medfödd eller sjelfförvärfvad skicklighet icke funnit tillfälle att utveckla sig, och många för-

bättringar eller uppfinningar icke fått komma till användning. Man kan vanligen antaga att åldermannen arbetar lika som han gjorde under sin lärotid; hvarje ny idé bannlyses ur verkstaden, och en modernare eller bättre produkt än hans egen förvisas till det yttersta mörkret, emedan den hos honom sårar tvenne högst ömtåliga punkter: hans intresse och hans fåfänga.

Det reglementerade arbetet är således lika ofördelaktigt för arbetaren som för konsumenten: ett sådant band hindrar den förre att utveckla sina förmögenheter och att så snart komma till arbetsförtjenst och möjlig välmåga, som han genom sin flit och skicklighet annars kunde ha anspråk på, likasom det hindrar konsumenten att få låta tillverka en vara af den som skulle göra det bäst och billigast. Allmänheten får härigenom underkasta sig en konstgjord dyrhet å produkterna, hvilken enligt den naturliga ordningen icke skulle finnas till. Konkurransen ensamt garanterar de priser som stå ett måttligt och rättvist förhållande närmast. Är konkurransen borta, så finnes någon garanti icke heller till. Då inträder monopolet och herrskar oinskränkt; då är hela den jemnvigt störd, som på ett naturligt vis, då ingen reglementering finnes till, uppstår och reglerar de allmänna förhållandena emellan producent och konsument, enkelt och okonstladt, men dock på det sätt, som är mest fördelaktigt såväl för dem sjelfva, som för hela samhället.

Som den andra formen af arbetets frihet uppgåfvo vi handelsfriheten. Denna är i sjelfva verket icke annat än en utvidgad näringsfrihet. Den hvilar på samma princip, den yttrar sig lika, den utgör en fjermare kretsform omkring samma medelpunkt: den personliga arbetsrättigheten.

Men hvad som egentligen menas med handelsfrihet, har man — om vi icke mycket misstaga oss — i allmänhet icke rätt klart för sig. Man vet att den utgått från England, och tror vanligen att härmed menas rättigheten att obehindradt och utan några tullafgifter få inhemta och utföra varor af alla slag. Obehindradt får visserligen hvarje engelsk undersåte införa och utföra varor af alla slag, emedan ingen vara är i sådant afseende förbjuden; men utan tullafgifter får han det icke, och det är härpå man vanligen tager miste.

England har visserligen en tulltaxa å inkommande varor, men denna tull drabbar hufvudsakligast sådana artiklar som icke kunna produceras inom eget land, och företrädesvis dem, som tillhöra lyxen eller öfverflödet, såsom viner, siden, spetsar, modeartiklar, spirituosa och kolonialvaror. Alla råvaror för fabrikernas behof få inkomma tullfritt, på samma gång den inhemska produktionen å andra sidan icke heller åtnjuter något skydd. Man finner häraf att tullafgifterna i England numera endast äro fiskaliska, men i intet fall protektiva, och då det gällt att genomföra denna princip för den fria konkurransen med alla världens folk, så har till och med det fiskaliska intresset fått gifva vika. Så gick t. ex. skattkammaren miste om en årlig inkomst af 19 miljoner mark, då tullen på rå bomull afskaffades år 1845, och detta skedde endast för att icke låta bomullsmanufakturerna i landet arbeta under något slags skyddssystem. Och dock är denna industri landets förnämsta; endast exporten af bomulls-garn och -tyger uppgick vid samma tid till ett värde af öfver 600 miljoner mark om året.

Men handelsfriheten i England baserades icke allenast på det principmessiga afskaffandet af skyddstullen å inhem-

ska tillverkningar, utan äfven på upphäfvandet (år 1849) af de förmoner, som den inhemska handelsmarinen åtnjöt framför den utländska. Det engelska kabinettet insåg, att den gamla s. k. navigationsakten, från Cromwells tid, som tillförsäkrade den inhemska handelsflottan monopolet å transporthandeln såväl inom landet som till och ifrån kolonierna, icke mera var förenlig med tidens fordringar och landets bästa, ehuruval den dittills blifvit af protektionisterna ansedd som en underbar trollformel, som sjelfva palladium för Englands öfverträffade sjömakt. Lord JOHN RUSSELL och hans kabinett tänkte dock annorlunda; de befarade att den engelska handelsflottan i längden skulle blifva underlägsen andra nationers, isynnerhet Förenta Staternas, i händelse den icke dagligen, och i den största skala, vore underkastad en täflan med dem alla, och derföre föll den gamla navigationsakten, en ny navigationslag gick igenom den 26 Juni 1849, och tog sin tillämpning den 1 Januari 1850. Protektionssystemet tog i sitt fall med sig sin nära frände, sjöfartsmonopolet, och sålunda föllo alla de förbehåll bort, hvilka under namn af exklusiva förmoner hade varit den brittiska handelsflottan tillförsäkrade, i ändamål att onödigtvis öka de långa, oceaniska resornas antal. Numera kunna alla nationers fartyg, med samma rätt som den engelska flaggan, taga del i Englands handel med hela världen, med dess kolonier, och till och med dess inrikeshamnar emellan. Men Englands egen fördel härvid är icke mindre stor, ty det glömde icke att förbehålla sig reciprocitet af andra makter, och har härigenom gifvit sina skeppsredare tillfälle till en fördelaktig konkurrans i afseende å transporthandeln för fremmande räkning. Denna det fria arbetets nya utgrening har således skyddat alla folks rättigheter, och de konservative ibland egelsmännen, som ännu för ett decen-

nium sedan fruktade densamma, börja redan inse, att man härigenom upprest ett skydd såväl åt den engelska industrin, som åt Englands makt, och till och med åt dess handelsflotta. Alla andra folk, som egna sig åt sjöfart, kunna i förhållande draga fördel af denna frihet. Det verkliga skyddet ligger således i friheten och aktiviteten.

Med anledning af frihandelssystemets vikt och dess betydelse för den moderna tull-lagstiftningen samt för den internationela beröringen! öfverhufvud, vilja vi kasta en blick på dess uppkomst och historiska utveckling i England.

I början af innevarande århundrade var samhällsordningen i det mäktiga insularriket ännu helt och hållet monopolistisk, men är nu, oafsedt några qvarlefvor från den gamla tiden, i högsta grad liberal, som bekant är. Öfvergången till friare principer började i synnerhet att på 1820-talet göra sig gällande; man började ändtligen inse riktigheten af de läror som ADAM SMITH, TURGOT, FRANKLIN på ett så sannt och slående sätt framställt, och år 1823 lyckades det ministern HUSKISSON att tillvägabringa en reform i det förenade konungarikets finansiella och kommersiella system. HUSKISSON var liberal, och insåg att en styrelse, som verkligen vill sitt lands välgång, måste arbeta på den stora massans, på folkets väl. Han insåg att det icke gifves något annat medel att rikta folket, och att skaffa staten inkomster, än att uppmuntra arbetet, att gifva det ett stort och fritt val af råämnen, samt att dymedelst bringa en allt mera ökad produktion till stånd. Han insåg vidare att industrins framsteg i det nittonde århundradet voro så betydliga, att de upptäckter, som kommit industrin till hjälp, voro så viktiga och så mångfaldiga, och att en så tillräcklig mängd af kapitaler funnos i landet, att intet var att förlora, men väl mycket att vinna på att

utsätta detsamma för en utländsk konkurrans. Han förut-såg äfven att, i afseende å tullavgifter och andra skatter, de modererade afgifterna skulle i längden blifva de mest produktiva, och att endast arbetets utveckling kunde till-försäkra folket det som det mest har behof utaf: ett lif till billigt pris. För att komma till detta önskvärda mål visste han äfven att beskattningen bör så mycket som möjligt skona de artiklar, som äro föremål för allmän konsumtion, och i stället hvila, i lämplig grad, på öfverflödsartiklar, på lyxen, på den förhandenvarande egendomen och de redan förvärfvade kapitalerna. Dessa äro öfverhufvud de allmänna principer, som genomgå hvarje förnuftig finans-lära, och dock har det fordrats sekler för att göra dem gällande; de äro så klara och så enkla att de kunna tagas på med handen, och ändock ha de icke kunnat bli allmänt erkända; att upprepa desamma är att upprepa Columbi konst med ägget, och dock längta de flesta länder ännu förgäfvdes efter deras fruktbärande tillämpning.

Ända till sin död år 1830 satt HUSKISSON qvar i engelska kabinettet. Under hans tid blefvo många viktiga finansreformer genomförda. Tullen på åtskilliga råvaror afskaffades helt och hållet, och minskades å andra. Några viktiga konsumtionsartiklar, såsom kaffe, tobak, rhum och vin fingo tullen nedsatt, ehuru den dock förblef ganska betydlig. Accis-avgiften å salt, hvilken drabbat alla klasser lika, afskaffades helt och hållet, och tullgränserna mellan England och Irland upphäfdes. En mängd af de minst lämpliga s. k. *drawback's* (d. ä. restitutions-avgifter för förädlad råvara som återutföres ur landet), såsom å siden, tryckta tyger, glas och porsliner m. fl. afskaffades, likasom också utförselförbuden å flera inhemska produkter. Ifrån 1824 till 1830 bestod således regleringen af finanserna uti att

lätta på de bördor som trycka arbetet, och på de skatter som hvila öfver massan af folket. Nedsättningen i de indirekta skatterna gick till en totalsumma af 188 miljoner mark. Häraf föll på tullen 128 miljoner, på accisen 40 miljoner, på stämpelafgiften 12 miljoner, på posten 2 miljoner och på de direkta skatterna endast omkring 8 miljoner. Emellertid minskades statsinkomsterna ingalunda i samma förhållande, ty det allmänna välståndet steg så hastigt, och de beskattbara artiklarne tillvexte i sådan grad, att inkomsterna för år 1829 icke understego dem för 1824 med mera än 68 miljoner mark. På sådant sätt hade man redan återfått nära två tredjedelar af det som man trott gått förloradt.¹⁾

Efter 1830 kom en tory-ministèr till styret, men efterträdades snart af lord GREY, chef för det liberala partiet. Man var dock en längre tid så sysselsatt med inre och yttre angelägenheter, såväl politiska som administrativa, att de påbörjade finansreformerna fingo hvila, och icke fullt utvecklades eller fullföljdes under ett tiotal af år, eller tilldess ROBERT PEEL kom till makten, vid slutet af år 1841. Emellertid hade dock skatterna, hufvudsakligen de indirekta, under denna mellantid blifvit ytterligare nedsatte, ehuru icke med samma lyckliga påföljd som under HUSKISSONS ministèr.

Men år 1838 hade plötsligt en ny lifsfråga för Englands handel och finanser blifvit uppkastad: RICHARD COBDEN, i spetsen för ett obemärkt parti, och sjelf dittills obemärkt, uppträdde med förslag till en fullständig handelsfrihet. Han leddes till denna idé hufvudsakligen af brödets dyrhet, uppkommen dels i följd af en alltför liten

¹⁾ "Examen du système commercial", ch. 23, 24.

spanmålsproduktion inom landet, dels af de höga priser, som jordegarena åsatte sin spanmål under skydd af en hög införseltull. Anhängarena af hans parti togo sig namn af en "Liga emot spanmålslagarna" (*Anti-corn-law League*) och stridde med en värme, ett mod och en ihärdighet, som alla voro lika beundransvärda, emot skyddstullsystemets missbruk; de stridde i rättvisans och frihetens namn för den princip, att alla medborgare äro lika inför lagen, och att således jordegarena icke egde rätt att beskatta det bröd som den fattige äter, lika litet som en prohibitiv tull-lagstifning borde gifva fabrikanten eller köpmannen tillfälle att beskatta folket. De anföllo således djerft de mäktigaste intressena i landet: den godsegande aristokratin, de inflytelserika fabriks- och handelsklasserna, samt till och med sjöfartsindustrin, som då ännu arbetade under skydd af den Cromwell'ska navigationsakten. Det var icke underligt, om de under sådana förhållanden länge fingo arbeta förgäfves, och om deras sak efter flera års kamp och strid ansågs som förlorad. Men tiden och deras egen ihärdighet hjälpte dem dock småningom fram, och deras sak vann med hvarje dag allt flera proselyter inom alla samhällsklasser, till dess i början af år 1846 sir ROBERT PEEL, Englands förste minister och förste statsman, slöt sig officiellt till deras parti. Ifrån denna dag var deras seger lika fullständig som ärorik, och handelsfriheten hade intagit protektionssystemets befästade ställning. Sir ROBERT PEEL bekände offentligt, att han länge hade trott på protektionssystemet, men att han nu, ledd af eftertanken och erfarenheten, insåg att Ligan hade rätt, emedan det gamla systemet var oförenligt med den stora massans intressen; på samma gång föreslog han en mycket betydlig nedsättning i spanmålstullen, äfvensom att den några år derefter, eller ifrån och med 1849, skulle full-

komligt upphöra. Detta skedde äfven under hans efterträdares, lord JOHN RUSSELL'S ministèr, likasom hela den engelska tull-lagstiftningen undergick en total reform i liberal anda, och då härtill kom att navigationsakten, såsom vi redan sett, likaså upphörde att vara gällande vid slutet af 1849, så kan man med skäl anse detta år som tiden för frihandelssystemets definitiva triumf i England.

I Holland firade samma system sin seger år 1848. De nya lärorna hade icke långt att komma öfver från Albions stränder, och mottogos med så mycket större entusiasm, som Holland icke glömt att det redan för två sekler tillbaka hade lagt grunden till frihandelns principer, och hade desamma att tacka för sin blomstrande handel och sin stora rikedom.

Men reformen i spanmålslagarne var icke den enda som företogs under sir ROBERT PEEL'S tid. Hela tariffen undergick en grundlig revision såväl år 1842 som 1845, då tullen på en mängd artiklar nedsattes eller upphäfdes helt och hållet, såsom på rå bomull, och nästan alla export-tullavgifter afskaffades. Dittills hade tullen på socker från engelska kolonierna varit 25 shilling per 100 skålp., och på främmande socker 65 shilling, d. v. s. att skilnaden utgjorde 40 sh. eller 2 pund st. De engelska kolonierna åtnjoto således ett monopol, hvaraf de gjorde det största missbruk. Sockerpriset stod så högt i England, jemförelsevis med hvad man kunde hafva fått det till t. ex. från Cuba, att det gafs år då man beräknat att England skulle funnit sin fördel vid att på allmän bekostnad inköpa alla de varor som England skickade till sockerkolonierna, för att kasta dem i hafvet och sedan handla fritt med Cuba, Brasilien, Porto-Rico. Nedsättningen i tullavgifterna hade en sådan inverkan på sockerpriset och sockerkonsum-

tionen, att det redan år 1848 såldes till halfva priset mot hvad det kostade år 1841, från 400 miljoner skålpund hade förbrukningen stigit till 600 miljoner, och likvisst erhöll allmänheten dessa 600 miljoner skålpund för en mindre summa än den förut betalt för 400, inberäknadt tullen. Och oaktadt alla nedsättningar i tariffen stego tullinkomsterna åren 1848 och 1849 till ett högre belopp än de hade utvisat före 1842 och före 1846.

Journal des Débats resymerar i följande rader följderne af de nedsättningar i engelska tulltaxan, dem hr GLADSTONE yttermera föreslagit i januari 1860.

"Alla dessa tullnedsättningar komma att reducera den engelska tulltaxan till ett enkelt pappersark. Man skall i den icke finna mer än fyratiofyra artiklar, nemligen en första kategori af femton, upptagne endast för att förskaffa staten inkomst; de förnämsta äro: tobak, socker, kaffe, thé, vin, byggnadsvirke, russin, kakao och cichorie. Till denna kategori höra derjemte gryn och mjöl, ehuru för dem icke betalas mer än 44 cent. i vågpenningar för en hectolitre. Men importen af dessa artiklar är så ofantlig, att denna ringa afgift inbringar staten 12 miljoner om året.

"Andra kategorin innefattar fem artiklar, hvilka icke äro belagda med tull af annan orsak, än att samma artiklar inom landet betala accis. Den tredje och sista består af tjugufyra artiklar af ringa vikt, hvilka qvarstå i taxan på grund af sin likhet eller nära förhållande till några af de artiklar, som innehållas i de begge förstnämnde förteckningarne.

"Sålunda betalar eau de cologne, hvars förnämsta beståndsdel är alkohol, tull, emedan sjelfva alkoholen är belagd med sådan. Ett antal torkade frukter, och med ännu större skäl konfityrer och i socker inlagda saker, betala

betala samma tull som socker. Äfvenså äro vissa artiklar af mjöl belagda med importafgift, emedan sjelfva mjölet betalar en sådan.

"Hädanefter, eller åtminstone från den 1 april 1861, skall engelska tulltaxan framställa en ytterlig enkelhet, som fullkomligt öfverensstämmer med statsekonomens sannaste principer. Den måste nödvändigt åstadkomma ett djup intryck på alla upplysta regeringar. Ehuru Frankrikes antagande af dessa samma principer ännu är gjordt under en mängd förbehåll, skall äfven det frambringa en stor verkan. Frankrikes föredömen inverka mera än Englands på kontinentens folk och det är Frankrikes motstånd mot att, om ock småningom, ingå på frihandelns väg, som öfverallt fördröjt antagandet af denna civiliserande grundsats."

Det var också under sir ROBERT PEEL som den bekanta reformen i beskattningsväsendet försiggick, i det att en del af de taxor, som drabbade konsumtionen eller arbetet, och i hvardera fallet mest hvilade på massan af folket, blefvo förflyttade på de förmögnare och rikaste klasserna, förmedelst en skatt å deras inkomster. Denna s. k. *income-tax*, som likväl endast drabbar den inkomst som öfverstiger 150 pund sterling (omkr. 3,750 mark), inbragte år 1856 till skattkammaren en summa af omkr. 140 miljoner mark.

Vi vilja komplettera vår korta historik öfver frihandels-systemets uppkomst och utveckling i England genom att meddela utdrag ur tvenne tal, som år 1846 blefvo hållne i underhuset af sir ROBERT PEEL och lord PALMERSTON. Den förre yttrade den 27 Januari:

"— — — Sedan tre år, då vi utbytte tullinkomsterna emot *income-tax*'systemet, och inträdde på den fria importens väg, ha de allmänna inkomsterna stigit, oakadt de oppres-

siva taxornas afskaffande; arbetet har varit mera aktivt och mera efterfrågadt; handeln har fått en större utveckling, och landet har åtnjutit ett högre välstånd, en större förnöjsamhet och fred. J hafven afskaffat tullen å alla råvaror; Förenta Staterna, tacksamma för den fria införseln af deras bomull, emotse redan den dag då de skola följa ert exempel. Det ögonblick skall komma, då detsamma skall tjena till föredöme för alla Europas folk. Denna nya politik bör vara en underpant på freden och utplåna de sista fröen till krig, men å andra sidan skall en fortsatt fred utsätta våra fabriker för en farlig strid med kontinentens. Under kriget voro vi herrar öfver verldshandeln. Freden har gifvit oss nya konsumenter, men också fruktansvärda rivaler; om vi vilja bibehålla vårt företräde, så är det af högsta vigt att vi tillförsäkra oss alla de fördelar som kunna tjena till stöd för detsamma; och jag är öfvertygad om, att varornas myckenhet och goda pris är ett af de nödvändigaste villkoren för bibehållandet af vårt företräde; kapitalets hopande och tillvext är ett icke mindre mäktigt medel. Öfverflödet, det goda priset, äro de första drifkrafterna till kapitalets tillvext: de lätta folkets bördor, på samma gång de höja statens inkomster: de förekomma brotten och befordra moraliteten, i det de förminska de frestelser, som åtfölja fattigdomen och eländet. Jag anhåller derföre om er sanktion af våra beslut, icke så mycket för att öka vår finansiela välmåga, som för att öppna åt landet källorna till välstånd och förskaffa detsamma ett öfverskott af komfort, äfvensom de frivilliga kontributioner som man ålägger sig sjelf i ett tillstånd af öfverflöd, — — — o. s. v.”

Lord PALMERSTON yttrade i underhuset, den 17 Mars 1846, ibland annat:

”— — — Sedan jag för några år sedan tog mig friheten att i detta hus uttrycka den önskan, att ordet skyddstull skulle blifva utstruket ur vår handelsordbok, kan jag icke annat än med högsta nöje emottaga förslaget till de mått och steg, som afse att närma oss till detta mål. Skyddstull är utan tvifvel ett ord, som klingar ljuft för örat; men huru mycket ondt har icke menskligheten lidit till följd af välljudande ord, hvilka icke varit annat än en slöja och täckmantel för de mest olycksbringande principer! Hvad betyder skyddstull i kommersielt afseende, om icke den stora mängdens skada till några individers gagn, med den skilnad likvisst, att den skada, som tillfogas den stora mängden, är fullkomligt reel och positiv, medan dessa några individers gagn endast är illusoriskt. Skyddstullen är uppenbarligen olycksfull för den stora mängden, emedan dess ändamål och verkan är att stänga våra marknader för tillgången till de utländska varor, som den stora mängden förbrukar, att göra dessa varor dyrare och sämre beskaffade än de annars vore. Vid första ögonkastet skulle man kunna tro, att denna skada som tillfogas konsumenterna, hvilka äro den stora mängden, motväges af den profit som tillfaller de inhemska producenterna, hvilka utgöra ett litet antal, till följd af det monopol som är dessa sednare tillförsäkradt å våra marknader; men ingen reel fördel kan tillfalla någon klass af samhället på grund af en sådan tingens ordning, som icke manar dem till att i högsta grad utveckla hela sin industri, hela sin intelligens, hela sin verksamhet. Genom giftet af sitt inflytande paralyserar skyddstullen den menskliga industrins lifskraft, hindrar dess lyftning och dess tillvext. Långt ifrån att vara nyttig för de personer, till hvilkas fördel den blifvit inrättad, försätter skyddstullen dem således ofta i en sämre ställ-

ning än om de, förutan densamma, hade blifvit öfverlemnade åt sina egna tillgångar. Jag säger således att skyddstullen, skadlig för den stora mängden, till och med om den vore fördelaktig för ett litet antal, står i strid med den grundmaxim, som befaller oss att stifta våra lagar för det stora antalet, och icke för det lilla. Men då den är skadlig för den stora mängden, och icke engång fördelaktig för dessa få individer, kan man icke till dess försvar framhålla ens skuggan af ett godt skäl.

”— — — Hvad är följden af skyddstullen? I det den belastar de utländska varorna med en orättvis afgift, afhåller den dessa artiklar ifrån vår marknad, och uppmuntrar på ett konstladt sätt dessa samma artiklars tillverkning inom landet, under det den på samma gång, till följd af bristen på konkurrans, på ett lika konstladt sätt försämrar de inhemska varornas kvalitet.

”— — — De utländska nationerna anse ännu skyddstullen för ett godt och handelsfriheten för ett ondt; de sågo derföre i reduktionen af införselförbuden och skyddstullafgifterna en olycka för det land som skulle genomföra densamma. De hafva trott att vi, genom reduktionen af vår tariff, samtyckt att tillfoga oss en skada och bereda dem en fördel, på det att de, å deras sida, genom en likadan reduktion skulle pålägga sig samma skada och bereda oss samma fördel. Här af uppstod således frågan om de föreslagna equivalenternas relativa värde, och de utländska regeringarne, som i denna öfverenskommelse icke sågo annat än ett köp, trodde att man ville bedraga dem, eller hade endast för afsigt att vilja bedraga oss. Då uppträdde de beskyddade lokala intressena och försvarade med häftighet sitt monopol, och sålunda hände det att i vår tid, och till och med under de nuvarande ministrar-

nes förvaltning, de utländska regeringarne, ehuru tillräckligt upplyste för att vilja träffa en öfverenskommelse med oss, icke haft makt till att göra det.¹⁾ Vårt exempel skall blifva mera verksamt än våra negociationer. Då de utländska nationerna skola se att vi afskaffa eller nedsätta våra tullafgifter å deras varor, utan att vänta någon reciprocitet, eller några motsvarande medgifvanden, icke såsom en fördel för dem, utan såsom en fördel för oss, sjelfmant och frivilligt: då de i framgången af våra åtgärder — ty deras framgång är säker — skola se ett öfvertygande bevis på sanningen af de läror, uppå hvilka de hvila, böra vi icke då hoppas att vårt exempel skall blifva efterföljdt, och att de andra nationerna skola söka att tillförsäkra sig samma fördelar som vi erhållit?"²⁾

Man finner att den ädle lorden varmt förfäktade handelsfrihetens principer. Och riktigheten af dessa principer kan väl icke heller bestridas. För att i våra dagar vinna ett mål, måste man gå helt annorlunda till väga än för några hundra år sedan. De menskliga tingens ordning är underkastad ett evigt ombyte, en ständig rubbning. I det industriela arbetet gifves det icke heller något stillastående: allt är rörelse, allt är förbättring, framåtskridande. Våra jordbrukare kunna icke bruka sin jord på samma sätt som deras förfäder; våra fabrikanter och köpmän kunna icke

¹⁾ Dessa ord tyckas hänsyfta på de fruktlösa försök England gjorde hos Ludvig Filips regering för att åvägabringa en reduktion i Frankrikes höga tariff. Någon egentlig reciprocitet har England aldrig förbehållit sig då det tillstodde den fria införseln af främmande länders råvaror. Endast i den liberala sjöfartslagen, som efterträdde navigationsakten, förbehåller det sig, i artt. 10 och 11, rättigheten att kunna fordra reciprocitet af de främmande nationerna.

Förf:s anm.

²⁾ HANSEARD, "Parliamentary Debates."

heller begagna sig af samma verktyg, samma förfarande, samma spekulationer, som deras fäder, ty då skulle de arbeta på sin säkra ruin. Det är just genom arbetets frihet som dessa, af en nyare tid påkallade, oundvikliga reformer skola realiseras. "Friheten", säger ROYER-COLLARD, "är icke ett tält upprest åt sömnen." Det gifves ingen ro för menniskoanden, oupphörligt drifver den oss till ett nytt arbete. Jernvägarne uttränga de svåra och långsamma hästforslorna; ångbåten uttränger segelbåten; elektriska telegrafan uttränger stafetterna; maskinerna uttränga handarbetet allt mera för hvarje dag; bomullen uttränger ullan och linet; hvitbetan uttränger sockerröret, tilldess de alla i sin tur få gifva vika för något annat, nytt och bättre. Alla dessa förändringar, dessa framsteg hafva blott ett mål: att förbättra det tillvexande människoslägtets tillstånd, genom att förskaffa detsamma alla dess förnödenheter i största möjliga mängd och till lägsta möjliga pris; att genom ett tilltagande materiellt välstånd befordra folkens intellektuella och sedliga förkofran.

Medger man sanningen häraf, så kan man icke heller förneka riktigheten af handelsfrihetens principer; medger man att öfverflöd är bättre än brist, att det är lyckligare för människan att ha fullt upp med föda, kläder och andra förnödenheter, än att lida brist på desamma, så kan man icke heller förneka ett af de viktigaste medlen för framkallandet af detta öfverflöd: nemligen den fria importen, som hemtar förnödenheterna ifrån den ort der de fås för billigaste pris.

Det vore kanske möjligt för ett folk att sjelft producera alla sina förnödenheter, men att göra det med fördel blefve en omöjlighet. Länder och nationella fallenheter äro alltför olika för att icke folken skulle behöfva bero af hvar-

andra, för att icke den materiela fördelen skulle framkalla en internationel beröring, som är till ömsesidig nytta för de intresserade parterna. Isoleringen är, såsom vi förut sökt visa, lika förderlig för individen som för nationerna, och den kommersiela isoleringen isynnerhet utesluter all industriell täflan emellan folken, qväfver spekulationernas fria gång, och hindrar främmande upptäckter och förbättringar att komma det nationela arbetet till godo. Den är en sjukdom i den politiska kroppens lif, den är en kammarluft som qväfver samhällets allmänna intressen, hvilka endast i det fria och obegränsade rummet kunna röra sig, och utveckla sig i hela fullheten af sin styrka. Den fria handeln utgör nationernas samband. Att försöka afklippa detta, att försöka ånyo isolera dem i industrielt hänseende blefve numera en omöjlighet. England bjöd länge till att lefva på egen hand, och hålla de andra folken på afstånd, men insåg slutligen huru dåraktig en sådan princip var, och huru stor skada det härigenom tillfogade sig sjelft. Det beslöt derföre att öppna sin famn för alla verdens folk, och fruktade icke att sätta sig i detta "beroende" af dem, som injagar fasa och förskräckelse på så många håll. Det fruktade icke att bygga sin förnämsta industri, bomullsspinneriet och -väfveriet, på en helt och hållet främmande råvara, hvilken det måste söka i Förenta Staterna, och ännu mera, det har icke fruktat att sätta sig i beroende af främmande nationer för erhållandet af sin första lekamliga förnödenhet, spanmålen, hvilken det måste hemta dels ifrån Ryssland, dels ifrån Förenta Staterna, dels ifrån Egypten och Sicilien. Huru, välgörande detta Englands beroende varit, icke allenast för det sjelft och de produktiva länder, som med sina varor försett detsamma, men äfven för hela världen och till och med för den allmänna verldsfre-

den, har man flera än en gång varit i tillfälle att erfara. Flera än en gång har det engelska kabinettet förklarat att endast Manchesterintresset, med andra ord bomullen, hindrat detsamma från att bryta med Förenta Staterna och förklara desamma krig. Har man icke då skäl att äfven i detta hänseende prisa folkens industriela beroende af hvarandra? Är det icke lyckligt att detta ömsesidiga beroende fanns, och hindrade tvenne stora folk att uppträda fiendtligt emot hvarandra, och kanske inveckla hela världen i sina fejder? Hafva väl frågorna dessutom gällt dessa länders väl eller ve, deras vara eller icke vara? Nej, man skulle hafva börjat krig för en tvistighet om ett Mosquito-område, eller om en liten ö i Stillahafvet, hvars namn man knappt känner, och hvars värde alltid kommer att förbli obekant.

De, som hafva sitt intresse uti att förorda protektions-systemet, anmärka ofta att detsamma varit orsaken till det magiska skådespelet af Englands rikedom och makt. De förbise att England icke blifvit rikt genom protektions-systemet, utan oaktadt detsamma, och att om de fria handelsidéerna förr skulle ha gjort sig der gällande, så hade England också förr kommit till sitt nuvarande välstånd, eller hunnit ännu längre i detsamma än det nu gjort. Talismanen för Englands rikedom har icke legat i protektionen, men väl i en sekelgammal, ofantlig produktion, hvars make intet annat land haft att uppvisa; i de ofantliga kapitaler, som varit frukten af denna produktion, och som under tidernas lopp tillvuxit likt laviner; i folkandan, som uppenbarligen är riktad åt industrin, och oupphörligt arbetar på nya upptäckter och förbättrade metoder i densamma; i dess handelsflotta, som plöjt alla haf, banat sig väg till världens alla marknader, och vetat att draga

nytta af alla länders produkter, samt slutligen i den borgerliga frihet som der varit och ännu är större än i något annat land, — mer "intensiv" än i något annat land, såsom Prins ALBERT uttryckt sig — och som består uti en fri och betryggad statsförfattning, i en fri press, och i en industriell frihet, som oaktadt sina band dock öfverträffar alla andra staters i Europa.

För att närmare visa hvilka ofantliga resultater en sådan industriell frihet förmått åstadkomma i England, och det under förloppet af mindre än tvenne decennier, vilja vi ur ett utländskt blad anföra följande märkliga artikel:

"Bland de officiella dokumenter, som i sistlidne februari månad framlades för engelska parlamentet, är äfven en liten skrift från handelsdepartementet, hvilken knappt upptager fyra foliosidor och till större delen består af siffror, samt utan alla rhetoriska prydnader är hållen i en nykter och enkel stil, men det oaktadt äger en vältalighet, som Demosthenes och Cicero kunde afundas. Den innehåller helt enkelt en jämförelse mellan brittiska nationalvälmågan år 1842, då först sir ROB. PEEL'S genomgripande liberala tullreformer börjades, och år 1858, en period, hvarunder 1847—49 årens lagstiftning: spanmåslagarnes upphäfvande, tulltaxans grundliga reformerande och sjöfartslagarnes afskaffande haft ungefär ett decennium att yttra sina verkningar, samt derjemte en period, som ingalunda kan sägas vara med illistig partiskhet utvald för att gynna frihandelsläran. Ty året 1858 var, såsom bekant, ingenting mindre än utomordentligt blomstrande, utan hade fastmera att bekämpa de omedelbara efterkänningarne af en exempellöst svår handelskris.

"Protektionisterna förutspådde den engelska handelns ruin, om man medgäfvade folket den förderfliga friheten att

få köpa på den billigaste marknaden och få sälja på den dyraste. Huru skall det gå, ropade de, med våra högt beskattade, och med dyra lefnadskostnader belastade industriidkare, om hela världen får lof att föra sina godtköpsprodukter till England, medan den brittiska exportören öfverallt i utlandet stöter på höga tullsatser? Handels-departementet svarar härpå: år 1842 importerade England varor för 65 miljoner p. st. och år 1858 för 138 miljoner; år 1842 exporterade England varor för 47 miljoner p. st. och år 1858 för 116 miljoner.

"Brittiska flaggan skall försvinna från oceanens yta, profeterade protektionisterna, om man tillåter amerikanare, tyskar, danskar och svenskar att konkurrera med våra redare. Skeppsvarfven vid Clyde, Tyne och Mersey skola snart stå öfvergifna, om man medgifver våra redare att låta utomlands byggda fartyg gå under brittisk flagga. Hvad svarar handels-departementet härpå? Visserligen tillvexte de främmande flaggornas rörelse i våra hamnar ofantligt från 1842 till 1858. I stället för 2 miljoner tons, som då inklarerade med last, hafva vi nu öfver $7\frac{1}{2}$ milj. tons. Men långt ifrån att försvinna från oceanen, har samtidigt den brittiska skeppsfarten stigit från $5\frac{1}{2}$ till mera än 11 milj. tons. De engelska skeppsvarfven lemnade 1842 nya fartyg af 130,000 tons och 1858 af 208,000 tons drägtighet.

"Staten måste göra bankrutt, om man så obetänksamt tillstoppar tulltaxans rika inkomstkällor, försäkrade protektionisterna. Tullen och accisen lemnade 1842 något öfver 33 miljoner p. st. Derefter inträdde i dessa båda förvaltningsgrenar nedsättningar och lättnader till belopp af 11 miljoner p. st. årligen. Inkomsterna hade derföre bordt falla till 22 miljoner, men i stället utgjorde de 1858 icke mindre än 40 miljoner p. st. Under åren 1842 till 1853 var rege-

ringen i stånd att genom statsinkomsternas öfverskott förminska statsskulden med 20 miljoner p. st. och reducera den till 771,335,801 p. st. Ryska kriget erfordrade derefter nya lån af tillsammans 37 miljoner p. st., men under de två fredsåren hafva åter 3½ miljoner afbetalts. Frihandelspolitiken har så föga bragt finanserna i oordning, att man snarare kan beteckna perioden efter 1842 såsom en tid af nästan oafbruten finansiell blomstring. Ehuru de årliga utgifterna ökades och de mest inbringande skatterna nedsattes, hade skattekammarkanslern, om man undantager de tre krigsåren, i medeltal årligen fått in 2 à 3 miljoner mera än han utgifvit.

"Englands öfversvämmande med utländska produkter skall småningom, sade protektionisterna, föra alla kontanter ur landet, ty utlandet skall icke förbruka engelska fabriker till erforderlig myckenhet, för att vi dermed skulle kunna betala vår import. Hvad svara härtill uppgifterna från engelska banken? År 1842 hade han i sina hvalf 9 miljoner i guld och silfver, men 20½ miljoner år 1858. England har sålunda under tiden för sina produkter vunnit ett öfverskott af 11½ miljoner, oberäknadt tillvexten i den cirkulerande metalliska valutan.

"De stora fabrikanterna och kapitalisterna må visserligen, påstodo protektionisterna ytterligare, stå sig ganska godt vid frihandelspolitiken, men de arbetande klassernas lott blir endast ett ännu djupare elände. De rika skola blifva allt rikare och de fattiga allt fattigare. Huru motsvaras detta påstående af sakförhållandena? Storbrittanniens arbetande klasser hade för 18 år sedan i sparbankerna 25 miljoner p. st.; år 1858 hade denna summa stigit till 36 miljoner. Men ruinerade proletärer bruka lika litet som stora fabrikanter och kapitalister bära sina penningar till

sparbankerna. Den allmänna fattigförsörjningen i England och Wales erfordrade ännu 1842 en kostnad af 6 sh. 8 $\frac{1}{4}$ pence för hvarje person i hela landet, men år 1858 endast 5 sh. 5 $\frac{1}{4}$ pence. Denna börda hade således under handelsfrihetens välde minskats med nära 20 proc. För brott straffades i England och Wales 31,000 personer år 1842 och år 1858 endast 18,000, ehuru befolkningen under tiden ökats med 3 $\frac{1}{2}$ miljoner själar.

"Om protektionisterna trodde sig kunna bevisa något med matematisk visshet, så var det att landtbruket skulle efter skyddstullarnes upphäfvande gå ett ohjelpigt förderf till mötes. Med triumferande min uträknade de för frihandlarena, huru billigt spanmål kunde produceras i Tyskland, Polen och Ryssland, samt huru omöjligt det vore för den engelska farmern att med sina dryga skatter, dryga arrenden, dryga arbetslöner och höga pris på alla lifsförnödenheter kunna till samma pris leverera sin spanmål samt att handelsfriheten följaktligen måste hafva till följd, att spanmålsodlingen småningom alldeles upphörde i England, der hädanefter endast tyskt, polskt och ryskt hvete skulle förbrukas. Men hela deras räknekonst har visat sig vara falsk. Landbruks-industrin fortfar med märkvärdig halsstarrighet att blomstra utan skydd och står sig dervid bättre än fordom under den rörliga skalans välsignelserika hägn. Medan år 1842 fyra miljoner quarters inhemskt hvete försåldes på de engelska spanmålsmarknaderna, afyttrades år 1858 af samma artikel 5,200,000 quarters. Under fullkomlig handelsfrihet och obegränsad konkurrans med kontinentens billiga produktionsländer, uppnådde hvete åren 1854 och 1855 högre priser, än någonsin förut alltsedan 1849, och detta på samma tid, som landet var belåtet och hade allting fullt upp, utan några hungerkravaller, agrariska våldsamheter el-

ler "strikes", hvilka under den gamla goda tiden regelmessigt åtföljde höga spannmålspris.

"Före 1844 gynnades inhemsk ull, äfvensom ull från de brittiska kolonierna med en skyddstull af $1\frac{1}{2}$ till 1 penny per skålp. Afskaffandet af denna differentialtull hotade naturligtvis alla Storbritanniens och Australiens får med undergång. Huru visar sig nu denna undergång? Införseln af främmande ull har, sedan den gjordes fullkomligt fri, stigit från 27 till 41 miljoner skålpund, utan tvifvel en förfärlig kalamitet; men på samma gång har införseln af kolonial-ull, märkvärdigt nog, ökats från 18 till 85 miljoner skålp., och hvad som är allra besynnerligast, den blottställdes engelske ullproducenten fick, ehuru tillgången på denna artikel så ofantligt ökades, likväl $1\frac{1}{2}$ sh. för sin vara 1858, medan den beskyddade år 1842 endast erhöll 10 à 11 pence. Till så förvånande grad hade folkets konsumtionsförmåga stegrats under frihetens herravälde och på samma gång äfven fabriksvarornas afsättlighet i utlandet. Ty under nämnde tidpunkt steg utförseln af brittiska yllevaror från 5 till nära 10 miljoner och af brittiskt yllegarn från 600,000 till 3 miljoner p. st.

"Sidenindustrin har alltid af de engelska protektionisterna betraktats såsom den gren af det nationela arbetet, hvilken allraminst kunde umbära skydd. Man hade alltid till hands en mängd matematiska bevis för omöjligheten att konkurrera med Frankrike, Schweiz och Tyskland. Också var importen af sidenvaror ovilkorligen förbjuden ända till 1826. Då förarbetades i de engelska fabrikerna årligen 2 till 3 miljoner skålp. rått silke. År 1827 ersattes importförbudet af 30 procents skyddstull. Naturligtvis ropade fabrikanterna att de voro ruinerade, men konsumerade det oaktadt från den tiden $3\frac{1}{2}$ till 4 miljoner skålp.

årligen. År 1850 nedsattes tullen till 15 procent, likaledes under ackompanjerande jemmer af de privilegierade, att det vore ute med dem, och sedan dess uppgick den årliga förbrukningen af rått silke till omkring 8 miljoner skålp. i medeltal för fem år, samt år 1858 till 10 miljoner, och Storbrittanien exporterar för närvarande sidenvaror för 3 miljoner, medan under skyddssystemet utförseln äfven i de bästa åren aldrig steg till mera än 600,000 p. st.

"Det vore lätt — säger slutligen handelsdepartementet — att mångfaldiga dessa exempel. Svårigheten består i sjelfva verket egentligen i att välja bland den massa af fakta, som i alla riktningar erbjuda sig, för att ådagalägga de oberäkneliga välgärningar, för hvilka England har att tacka införandet af handelsfriheten, eller rättare återvändandet till naturens enkla lagar."

Bland de olika näringsklasserna är jordbrukaren intresserad af handelsfriheten hufvudsakligen i afseende å spanmålshandeln. En fri spanmålshandel kan visserligen hafva ett stort inflytande på hans förhållanden, men kan i det hela icke verka annat än till hans förmon, emedan hans vara derigenom blir föremål för en liflig spekulation, hvilket annars icke är fallet, och således vinner en ökad efterfrågan samt ett dermed följande, indirekte ökad värde. Köpmannen kan icke gerna förebära något enda skäl emot frihandelssystemet; det befriar honom från dryga tullförskott å en mängd artiklar, hvilka genom det mindre pris, hvar till de härigenom stå, finna en lättare och en ökad afsättning. Men det är fabriksindustrin som i de flesta länder strider kring protektionssystemets gamla fana. De skäl man förebär för den trängande nödvändigheten af skyddstullens bibehållande, eller om möjligt för densammas ständiga ökande, äro ganska många. Först tänker man vanli-

gen på fosterlandets politiska välfärd, och framhåller vådan af ett beroende af utlänningen; hvad värde denna gamla visa har, ha vi redan sett. Sedan talar man om den finansiella vådan af att hemta artiklar från utlandet, och sålunda betala en "tribut" åt detsamma. Skulle ordet tribut här kunna användas, så vore det större skäl att säga, att det är utlandet som betalar tributen, eftersom det egna landet der får uppsöka och utvälja de varor, som det mest göres behof af. Men tribut kan man aldrig benämna ett frivilligt utbyte af varor, hvilket sker emellan tvenne personer, af hvilken nation de än må vara, dervid hvardera erhåller den sak han mest behöfver och helst vill hafva, emot ett öfverenskommet pris. Att vilja rädda ett land från en så beskaffad tribut är ett öfverflödigt besvär, och ju färre sådana patriotiska ifrare ett land eger, desto lyckligare är det.

Men den pekuniära sidan af saken kan väl åtminstone ej bestridas, menar man vidare. Ingen kan väl neka, att det är olyckligt att pengar gå ur landet för utländska varor?! Härvid glömmar man att handeln icke har någon nationalitet, och att penningen, som är handelns verktyg, flyger på Merkurii vingar från land till land, och allt mera befördrar produktiviteten genom ju flera händer den går. Då penningen reser, är det varan som reser, är det arbetet som reser. Att hindra penningen att gå ut ur ett land, det är att stänga in det nationela arbetet; att hindra utlänningens arbete att komma in i ett land, det är att hindra penningen att komma in. Att betala i guld, silfver, vaxlar eller varor, blir allt detsamma, ty det är dock endast med arbetet man betalar, likasom det är sitt arbete som man säljer i sin vara. All slags handel består i sjelfva verket uti ett utbyte af arbete emot arbete, och konsten ligger således uti att utbyta så litet som möjligt af sitt

eget arbete emot så mycket som möjligt af ett främmande arbete. I de fall då det fördelaktigaste utbytet kan ske med utlänningen, bör man väl frukta för det öfverskott man härigenom vinner? Bör man oro sig öfver om denna fördel köpes med arbete i form af varor, eller arbete i form af pengar?

Förfäktarna af skyddstullsystemet anmärka vidare, att förutom detsamma kunna vissa fabriker aldrig uppstå i ett land. I de fall då detta är en sanning, innebär denna sanning ett för landet ganska lyckligt förhållande. Ty att inrätta en fabrik, eller kanske flera fabriker, för producera af en vara, som genom skyddstullen får ett konstladt pris, och hvilken man ifrån utlandet finge billigare, det är att söka komma framåt på samma sätt som kräftan; det är att arbeta för landets fördel genom att åsamka det en nackdel, hvilken sednare drabbar alla konsumenter, d. ä. hela samhället, medan den förmenta fördelen för landet ingenstädes står att finna. Vi föda en mängd arbetare, invänder man vanligen. Men hvad betyder väl detta? Hvad betyder det om några dussin arbetare, eller också flera, finna sitt bröd i en fabrik, som arbetar till förlust för det allmänna, i stället för att finna det i jordbruket, eller i hvilket annat fördelaktigt näringsfång som helst? Det är ingen stor tjänst man härigenom bereder samhället; den kan åtminstone icke motvägas af den otjänst man gör detsamma, genom att organisera ett arbete i afsigt att höja produktens pris. Det är att bygga för att rifva ned. Man glömmer härvid ständigt en klar och enkel sanning, som likvisst utgör sjelfva grundvalen för hela den ekonomiska byggnaden, nemligen att samhällets fördel icke ligger uti att arbeta allenast, men uti att arbeta på det mest förmonliga sätt, så att den största möjliga njutning blir följden af ar-

betet. Arbetet är endast medlet, men icke ändamålet. Ändamålet bör vara den största möjliga summa af fördelar, erhållen för den minsta möjliga möda. Härigenom inbesparas ett belopp af arbete, som kan användas på tillfredsställandet af nya behof eller flera njutningar. Endast härigenom stiger också samhället gradvis till det högre välstånd, som bör vara föremålet för det materiella och andliga arbetet, och som innefattas i den moderna civilisationens framsteg och i de segrar, hvilka densamma efterhand vetat att tillkämpa sig.

Idén till denna arbetets ekonomi genom en utvidgad frihet är lika så natürlig, som enkel och obestriddig, och ändock är det på många håll som den förgäfves söker att bana sig väg framåt. FÉNELON, som med bedröfvelse såg LUDVIG XIV:s slöseri och den dåliga hushållningen i riket, samt redan insåg det olämpliga och farliga i det gamla restriktionssystemet, hvilket höll både handtverkerierna och handeln i bojer och band, målade redan med profetisk siareblick en tafla af frihet och rikedom i sitt Salenti: "Handelns frihet var fullkomlig; långt ifrån att hindra den genom skatter, lofvade man en belöning åt alla de köpmän som kunde draga till Salenti handeln med någon ny nation. Sålunda tillströmmade dit snart folk i mängd från alla håll. Stadens handel liknade hafvets ebb och flod. Skatter inkommo der likasom vågorna komma den ena efter den andra. Allt hemtades in och allt fördes ut fritt. Allt som kom in var nyttigt; allt som gick ut lemnade vid utförseln andra rikedomar i sitt ställe"¹⁾.

Principerna för det fria arbetet, i dess skilda former, äro sådana vi nu sökt att framställa desamma. De som

¹⁾ "Télémaque", liv. XII.

förneka dessa åsigter, tro således på det icke-fria, på det bundna arbetets företräde, och om vi drifva jmförelsen emellan dessa begge ända igenom, så komma vi slutligen till slafvens arbete i bredd med den fria människans. Men alla tidens och alla folks erfarenhet visar, att slafvens arbete kostar mera och producerar mindre än den fria mannens, ty han arbetar icke för sin egen räkning och arbetar således mindre, och har icke heller något intresse vid att i sitt arbete inlägga hvarken omsorg eller beräkning. Härtill kommer ännu, såsom af vikt för industrins allmänna framsteg, att slafvar aldrig gjort, ej heller troligen komma att göra någon ny uppfinning, eller frambringa någon ny method för en ändamålsenligare inrättning af ett arbete, som de med likgiltighet och afsmak bedrifva.

Angående tillämpningen af det fria arbetets principer, efter olika tider och olika förhållanden, må meningarne gerna vara delade. England arbetar flitigt på att bringa systemet till fulländning, och skall upphinna målet innan de flesta andra stater hunnit begifva sig på väg. Det skall först realisera FÉNELONS profetia, men att denna engång skall gå i fullbordan öfver hela världen, lider intet tvifvel. England innehar en industriel öfverlägsenhet, med hvilken intet annat land vågar mäta sig, och hvad som i närvarande stund passar för Englands förhållanden, kan icke tillämpas på hvarje annat lands, utan undantag. Men i ytterligheterna ligger ofta en påfallande likhet, och den handelsfrihet, som passar för det stora och rika England, kan i mångt hänseende äfven passa för ett litet och fattigt land. I England är produktionen, likasom rörelsemedlen, d. v. s. kapitalerna, ofantliga, och det behöfver derföre icke frukta någon konkurrans, från hvilket håll af världen den än må komma; i ett litet och fattigt land, der

det ännu knappt finnes någon produktion, och der kapitalerna, i egentlig mening, äro okända storheter, der kan åter endast en fri tillförsel utifrån, i förening med ett fritt arbete inom landet, åstadkomma en början till välstånd, och bereda möjligheten till en tilltagande produktion. Denna möjlighet ligger endast i kapitalerna, och dessa kunna åter, under restriktionsförhållanden, icke uppvexa annorlunda än under en dödande långsamhet, kanske efter en sekelslång väntan. Om det lilla landets egen industri ännu är alltför otillräcklig, så måste det söka att göra sina utbyten med utlandet så fördelaktiga som möjligt, så att det härigenom må komma till besittning af alla de förnödenheter, som ännu fela, och sålunda småningom arbeta sig upp till det öfverflöd, som vore att föredraga framför dess förhandenvarande brist. En fri införsel af råvaror för fabrikernas behof, äfvensom af de artiklar, hvilka företrädesvis tillhöra den allmänna konsumtionen, skulle göra de nödvändigaste produkterna lättare åtkomliga för den stora mängden, och härigenom skapa en början, om icke till öfverflöd, så åtminstone till en rikligare och allmännare besittning af lifvets förnödenheter. Det förstås af sig sjelft att de af landets fabriker, hvilka finge räkna sig sådana fria förhållanden till godo, å andra sidan icke kunde få räkna på någon skyddstull, eller arbeta i skuggan af prohibitivsystemets gamla, rostiga sköldar. Endast på detta sätt kunde konsumenten, d. ä. hela landet, folket, få det nöjet att köpa sina nödvändigaste förnödenheter, tillverkade inom landet, till ungefär samma pris för hvilket han kan förskaffa sig desamma från något annat land, och allt tvång, all godtycklighet i förhållandet producenten och konsumenten emellan, skulle försvinna, till mensklighetens heder och det fria arbetets, den fria viljans triumf. Alla skulle finna sin för-

del härvid, ingens intresse blefve härigenom förnärmadt. Producenterna skulle arbeta i full frihet, icke behöfva göra dryga förskott för tullumgälder m. m. å sina råvaror, och genom en förut icke anad åtgång på produkterna vinna de fördelar, dem en mångdubblad produktion medför, och hvilka fullkomligt skulle ersätta dem för den skenbara förtjenst som skyddstullen hittills inbragt åt dem, till hela landets mehn. Men hvarje plötslig, oväntad och genomgripande omgestaltning i den sociala organismen kan medföra sina faror, och därför bör, då ett fritt system skall i ett land sättas i stället för det bundna, någon tid lemnas åt de vid produktionen redan sysselsatte klasserna, på det de på förhand må veta att bereda sig på de nya förhållanden, hvilka komma att uttränga de gamla. På sådant vis blifva deras intressen icke orättvist förnärmade. Men inga nya fabriker, af hvad slag som helst, borde få uppstå på skyddstullsystemets falska grundval, och skulle i sådant fall icke heller göra det; de som för sin uppkomst behöfde skydd, och icke kunde uthärda den fria konkurrensens fulla dager, borde, till landets fördel, ej heller någonsin uppstå. Folkets fickor behöfva icke känna till varornas nationalitet; de, som bäst tillfredsställa behofven, äro dem kärast, och att för samma pris få två bröd i stället för ett, en dubbel quantitet varor i stället för en enkel, deri ligger folkets sanna fördel.

I intet fall skulle ett sådant land, under en fortsatt skyddstullrégime, kunna komma att uppvisa någon allmän, blomstrande fabriksindustri. De flesta nya fabriker skulle vara dödfödda och, till följd af sina konstlade pris, endast hindra den afsedda, lättare tillgången till produkter, äfvensom omöjliggöra ett önskad öfverflöd inom landet. På samma gång blefve äfven tillträdet till hvarje utländsk marknad

omöjligt för de fabriksalster, som blifvit tillskapade under sådana falska förhållanden. Det vore i sådant fall lyckligare om ett land inga fabriker egde, ty de medföra inga sådana fördelar, att desamma kunde uppväga den allmänna förlust, som en konstlad prisstegring medför. Fabriker gagna endast genom det gagn produkterna medföra, och detta består i främsta rummet uti deras naturliga, billiga pris. Att sysselsätta en mängd arbetare, några dussin eller till och med några hundratal, i ändamål att medelst produkterna af deras arbete pålägga konsumenterna, d. ä. hela den öfriga delen af befolkningen, en onaturlig skatt, den de, i händelse en sådan fabrik icke funnes till i landet, sluppe att betala, detta är i sanning en nationalhushållning af eget slag.

Men ett sådant litet land skulle, genom införandet af ett fritt system, gå miste om en stor del af de tullinkomster, af hvilka det kanske har ett nödvändigt behof. Det kunde äfven i detta fall lyfta sina ögon upp till det stora England, och direkte beskatta den förhandenvarande förmögenheten; hvarje land samtycker säkert gerna härtill, med villkor att dess utvalde representanter få besluta om användandet af de medel, som en sådan ny beskattningsslag skulle utskrifva. En sådan förmögenhetsskatt kunde också möjliggöra en lättnad på bördor, som måhända hvila på landets jordbruk, dess lifsnäring¹⁾, och hvilka hindra det-

¹⁾ Jordbruket är icke hufvudnäringen i alla länder, ehuru det är det i de flesta. De gamla italienska republikerna, Venedig, Genua m. fl. besutto en lysande makt och rikedom, ehuru de icke egde en tumsbredd jord för bedrivande af åkerbruk. Holland hemtar nästan all sin spanmål utifrån, och England har äfven stort behof af främmande länders spanmålsproduktion. Men i afseende å t. ex. Finland, eger den stereotypa frasen, att jordbruket är vårt lands "modernäring"

samma att skjuta en fast rot, att vexa upp med kraft, och att slutligen sprida ut en yfvig krona, i hvars skygd ett arbetsamt och allvarligt folk kunde åtnjuta frid och välmåga.

Ett fattigt folk kan aldrig vara riktigt arbetsamt, emedan det saknar de friska krafter, dem endast en sund och tillräcklig föda kan skänka; det kan icke arbeta med lust, med raskhet och förnöjsamhet, emedan det har så få fröjder i lifvet att glädja sig åt, och af dessa skäl kan icke heller dess arbete lemna en tillräcklig afkastning.

Ett fattigt folk kan aldrig blifva fullkomligt civiliseradt, emedan det saknar tid och medel till att förskaffa sig den nödiga förbildningen. Historien visar oss att civilisationen hos hvarje folk uppträdt endast i spåren af ett förut tillskapadt materielt välstånd. Det är kapitalerna, i alla deras skilda former, som åt nationerna öppnat vägen till civilisation och frihet.

Men kapitalerna kunna icke frammanas genom någon trollformel; de måste tillskapas af det industriela arbetet, af ett under långa tider fortsatt, ihärdigt och förnuftigt arbete. Att lätta arbetet är således att påskynda kapitalernas uppkomst. Arbetet lättas endast genom dess fullkomliga frihet. Något annat radikalt medel för välståndets höjande i ett land skall man förgäfves söka.

Det är lätt att i våra dagar mäta de skilda folkens industriela makt efter den grad af frihet, som blifvit tillförsäkrad deras arbete. De mest progressiva äro de, hvilka i full frihet fått begagna alla sina arbetskrafter och arbetsmedel, äfvensom fritt fått förfoga öfver sina produkters bestämmande.

sin fullkomliga riktighet, då öfver 90 procent af landets invånare äro vid detsamma sysselsatte.

Englands frihandelsidéer, exempelvis tillämpade på ett fattigt land, der all slags industri ännu ligger i linda, kunna dock icke med ens och obetingadt proklameras i alla länder, och allraminst i sådana, der industrin väl står i flor, men ännu icke uppnått samma grad af utveckling som i England, till följd af en mindre kapital-tillgång, eller af fortfarande restriktionsförhållanden. I ena fallet kan en ömsesidig konkurrans icke komma i fråga, medan i det andra en sådan på lif och död kan uppstå; ett litet djur råkar aldrig, för sitt bytes skull, i strid med ett lejon, men lejonet och tigern rifva hvarandra gerna i stycken. Betraktar man t. ex. Frankrike, så finner man att all slags industri der nått en blomstrande utveckling, men att den i evinnerlig tid varit van att bada sig i protektionens sol-sken; den har derföre också grundat sin nuvarande existens på samma soliga förhållanden, och kan icke med ens lös-ryckas från sitt häfdvunna fotfäste. I spåren af 1848 års revolution hade friare idéer säkert gjort sig gällande i af-seende å importen, ty förebudet härtill funnos redan för-handen, om icke Napoleon III öfvertagit regeringstyglarne och af politiska skäl fruktat att alltför snart genomföra några genomgripande reformer häruti. Emellertid har han redan gjort en betydelsefull början genom den nya handels-traktaten med England; de absoluta införsel-förbudet hafva blifvit ersatte genom tullafgifter, ehuru väl dessa till en bör-jan och under vissa år ännu äro ganska höga, och nedsätt-ningar hafva skett å åtskilliga artiklar. Med skäl kan man dock förundra sig öfver huru ett så stort och upplyst folk som det franska, hvilket under två decennier af sin nyaste historia åtnjutit en fullständig frihet, kunnat tillåta protek-tionspartiet att bibehålla en så fullständig öfverhand. Det är ett slående bevis på huru det privata intresset, koncen-

treradt i vissa händer, förstår att göra sig gällande. De franska statsekonomerna hafva dock enhälligt förfäktat friare principer. De hafva med värme och öfvertygelse omfattat Englands frihandelssystem, och uttömt sig i demonstrationer till förmon för detsamma. Vi vilja afsluta vår framställning af detta fria system genom att anföra några yttranden af en ung fransk författare, som vunnit ett stort erkännande af den statsekonomiska litteraturens vänner.

"Hvarje sekel har haft sin dårskap: det irrande chevaleriet, hvilket CERVANTES så skämtsamt besjungit, efterträdades af korstågens mani, hvars resultat blef det grekiska rikets eröfring af turkarne; sedan kom bruket att ålägga sig späkning, att för den himmelska kärlekens skull kriga mot sin kropp med hungern och piskan, ett bruk som numera är löjligt i en mera upplyst religions ögon. Sednare kommo religionskrigen, den heliga inquisitionens regering, omvändelsen genom blodsutgjutelse, eller genom landsflykt och bålen, från hvilka toleransen och en bättre förstådd moral befriat oss. Vårt sekels dårskap — ty det skulle äfven hafva sin — är mindre blodgirig, det är sannt, men icke mindre absurd: det är ännu disciplinen, fastan och späkningen, som man ålägger sig, icke mera för den himmelska kärlekens skull, men för kärleken till fosterlandet.

"Men, likasom den menskliga andens andra sjukdomar, nalkas äfven denna sitt slut. Timmen är inne. Skyddsystemets långa regering skall snart upphöra till mensklighetens lycka, och i historiens annaler blott förekomma som en af de mest olyckliga villfarelser hvilka förvirrat menniskoanden. Efterverlden skall förundra sig öfver att man så länge kunnat låta vilseleda sig af ett klingande och missförstådt ord.

"Ja, efter så många odödliga uppfinningar återstår det icke annat, för att göra vårt sekels ära fullständig, än helgandet af denna stora princip, den fruktsammaste och värdigaste af seklets idéer: att göra jordklotet till fädernesland åt handeln och industrin, likasom åt konsterna och vetenskaperna.

"Verlden går synbarligen emot nya öden, emot en framtid, som icke skall hafva haft sin like i det förflutna. En stjärna har gått upp i occidenten, och upplyser en ny väg. Arbetet lindradt och svetten borttorkad från menniskans panna genom ångans drifkraft, kommunikationernas lätthet och skyndsamhet genom jernvägarne, marknader-
nas öfverflöd och fyllande genom handelsfriheten, det ögonblickliga meddelandet af varupriserna och handelns behof, utbytet af idéer, folkens skriftvexling genom den elektriska telegrafen, utplånandet af nationalhatet, skola öppna en ny, hittills okänd tidräkning af fred, intelligens och civilisation.

"Likasom jernvägarne, genom besparing i pris, afstånd, och tid, hafva femdubblat resornas lätthet och gifvit cirkulationen en förundrandsvärd liflighet, på samma sätt skall handelns frihet, genom samma princip, genom undanskaffandet af några parasitiska hjulverk, genom ett mindre kostsamt lif, genom ett ofantligt fält öppnadt för affärerna, komma att uppvisa en ny verksamhet och ett nytt välstånd, erbjudande åt börsen en tredubbel summa af produkter, likasom ångan erbjuder den tillfälle att tillryggalägga ett tredubbelt afstånd.

"Alla dagar föredragas pompösa tal, utkomma skrifter till förmon för barmhertigheten; hvad blir vanligen påföljden häraf, om icke toma ord och välljudande fraser? Man grundlägger hospitaler och hjälpanstalter för de fattiga klas-

serna, ty vårt sekel är den kristliga kärlekens; men i förhållande till mängden af olyckliga och det allmänna eländet, huru obetydlig är icke summan af de sålunda lindrade behofven! Handels frihet, se der det stora verk, hvilket ensamt kan förvisa eländet, förskaffa välmåga åt folket, och åt samhället det fulla måttet af allt det goda, som Skaparen haft för afsigt att bevilja detsamma.”¹⁾

MICHEL CHEVALIER åter säger: ”Samhällets medlemmar hafva, för att lefva, endast frukterna af sitt arbete. Det ändamål man bör förelägga sig vid skapandet af de lagar, som röra arbetet, är icke att åvägabringa det största möjliga arbete, utan afseende å förhållandet af de skapade produkterna, men väl att erhålla den största möjliga mängd af produkter i ersättning för folkets arbete. Det är på sådant sätt som nationen bäst lyckas att tillfredsställa sina behof, på sådant sätt som människosläktet skall undgå eländets frätsår. Men maximum af produkter motsvarar, som man lätt inser, handels frihet. Orsakerna härtill äro tvenne. Först och främst öfverlemnar sig hvarje folk, under handelsfriheten, företrädesvis åt de industrigrenar i hvilka det utmärker sig. På bytesväg drager det vidare ifrån utlandet, emot sina egna produkter, sådana som utlandet gör bättre än det sjelft och kan lemna för bättre pris. För samma arbete har man flera produkter af hvarje slag, emedan man har mångdubblat fruktbarheten af sitt eget arbete genom fruktbarheten af andras arbete. För det andra utvidgas konkurrensens fält genom handels frihet. De mångfaldiga industrigrenar, som man utöfvar på samma gång med andra folk, erhålla häraf en mera verksam pådrifning. Alla de förbättringar, som blifvit gjorda utrikes, öfverskrida snart gränssorna. Om man, under namn af det

¹⁾ URBAIN DE BONNEVAL, "le Travail économisé", p. 247.

nationela arbetets försvar, isolerar nationen i en trång inhägnad, beröfvar man den alla dessa fördelar. Om det är att skydda det nationela arbetet då man öfverhopar nationen med arbete för att, när allt kommer omkring, förskaffa arbetarena mindre föda, mindre kläder, mindre bostäder, mindre af allting, då hafva handelsfrihetens motståndare rätt. Men om det nationela arbetets sanna skydd består deri att arbetarena, för samma belopp af arbete, må ha en större mängd af bröd, af kött, af kaffe och socker, af varmare och prydligare kläder, att de ega bättre upplysta, bättre uppvärmda boningar, värdigare att vara en fristad för en lycklig familj, och med ett ord alla elementer af denna välmåga, som är mera än en njutning, som är nödvändig för människans helse, mera än för hennes helse, för hennes värdighet, åh! ja då, visserligen, då är det handelsfriheten som har öfverhand, och det är denna vi böra skänka vår hyllning; det är denna som lagstiftningen bör föra i skölden, men icke skyddsystemets doktriner.”¹⁾

De föra ett passioneradtt språk desse författare, men de qvarstående, restriktiva förhållandena i Frankrike kunna äfven gifva dem anledning härtill. De af dem uttalade principerna torde för öfrigt innebära den obestriddigaste sanning.

Ur arbetets frihet framgår en makt, som reglerar det industriela lifvets alla förhållanden, nemligen *konkurransen*. Onödigtvis fruktad af de privilegierade, utöfvar densamma ett välgörande inflytande på hela den sociala byggnadens skilda delar. Den eggas till arbete och lif, till en ständig täflan, till ett oupphörligt framåtskridande, och skänker dertill alltid en rättvis belöning åt fliten och förtjensten.

Konkurransen är intet annat än arbetsfriheten själf; den har sin orsak och sitt ursprung uti den rättighet, som

¹⁾ Huitième discours d'ouverture.

lagen och sederna tillförsäkra individen att fritt få förfogga öfver sitt arbete och sina kapitaler. Den har således till driffjäder det personliga intresset, och består uti individernas ömsesidiga sträfvande att tillgodogöra sig sjelfve de största möjliga fördelar. Men vi ha redan sett att då den enskilde individen arbetar för sitt personliga intresse, så arbetar han på samma gång för hela samhällets, och likaså arbetar konkurransen, bedömd i sin helhet, till förmon för det stora, allmänna bästa. "Konkurransen är industrins lif och sporre", säger redan MONTESQUIEU.

Först och främst nedsätter konkurransen priset på alla förnödenheter, gör dem härigenom tillgängliga för den stora mängden, och förbereder sålunda detta lif till billigt pris, som bör utgöra målet för statsmannens alla bemödanden. Vidare bestämmer densamma, på ett naturligt sätt, produkternas verkliga värde, hvilket aldrig framgår ur monopolens prisbestämmelser, och skapar härigenom den välgörande jemnvigt, som ständigt bör förefinnas i producenternas och konsumenternas ömsesidiga förhållanden. Denna jemnvigt garanterar äfven deras ömsesidiga fördel, ehuru man vid ett ytligt betraktande kunde tro att fördelen är ensamt på konsumentens sida, och hela nackdelen på producentens.

Om det icke funnes någon konkurrans emellan producenterna, så skulle konsumenterna visserligen få betala ett mycket högre pris för dessers tillverkningar, och de förre således ha en oinskränkt vinst; men om det å andra sidan icke gåfves någon konkurrans konsumenterna emellan, så skulle tillverkningarna falla till ett alltför lågt pris, och ingen skulle vidare finna sitt intresse vid att producera.

Konkurransen emellan arbetarena nedsätter arbetslönerna, den hindrar produktionen att bli alltför kostsam, och gör att allmänheten får köpa varorna till ett måttligt

pris. Konkurransen emellan patronerna, som hafva behof af arbetare, hindrar åter i sin tur arbetslönerna att falla alltför lågt.

Kapitalisterna, hvilka måste göra sina kapitaler fruktbarande, konkurrera äfven sinsemellan; de måste derföre åtnöja sig med en lägre ränta, och underlätta på sådant sätt produktionen. Men konkurransen emellan alla dem, som hafva behof af kapitaler, tillförsäkrar kapitalisterna dock en tillräckligt hög ränta.

På sådant sätt bibehåller konkurransen alltid den nödiga jemnvigten emellan de båda parternas intressen. Och huru skulle den väl annat? Huru skulle den väl, såsom en direkt följd af arbetsfriheten, kunna gagna blott vissa klasser i samhället, till skada för de andra? Skulle arbetets frihet vara ett godt, men dess närmaste resultat ett ondt? Fruktan för konkurransen ligger, såsom hvarje annan villomening, i en bristfällig uppfattning af förhållandena.

Hvarje producent är på samma gång konsument, och om han äfven, under frånvaro af all konkurrans i landet, skulle lyckas få sin egen produkt försåld till ett öfver höfvan högt pris, så finge han å andra sidan betala alla sina egna förnödenheter med ett lika så högt uppdrifvet pris, och hans fördel blefve på sådant sätt ingen, eller högst obetydlig.

Konkurransen ålägger visserligen menniskan ett flitigt arbete, en ständig omtänksamhet, men belönar också rikligen den triumferande individen, och på samma gång hela samhället. Den är källan till alla de industriela förbättringar och framsteg, som hedrat den nyaste tiden, och som lända till det allmänna välståndets och till folkens fortfarande höjande i materielt och sedligt afseende. Jernvägarne, dessa mäktiga anstalter, som synas kallade att

förändra världens utseende, hafva tillkommit till följd af konkurransen. Den första jernväg, med ångan till enda drifkraft, byggdes emellan Manchester och Liverpool. Egarena af de kanaler och vägar, som ledde mellan dessa båda städer, hade godtyckligt uppdrifvit fraktprisen å de exotiska råvaror, såsom bomull, färgträd m. m., hvilka ifrån Liverpool destinerades till Manchester, äfvensom på stenkolen ifrån Lancastershire och de manufakturvaror, hvilka ifrån Manchester skulle gå till utlandet, via Liverpool. Fabrikanterna i Manchester och köpmännen i Liverpool beslöto derföre att, om möjligt, anskaffa något annat kommunikationsmedel, och då man redan vid fabrikerne och hamnarne hade nyttjat lastvagnar, hvilka framdrogos på jernskenor, föll man på den idé att ångan borde kunna ersätta hästkraften, och utsatte ett högt pris för uppfinningen af ett lokomotiv med ånga. Denna idé lyckades öfver all förväntan; George Stephenson tillvann sig priset år 1830, under publikens bifallsrop, och civilisationen blef begåfvad med jernvägarne.¹⁾

Det vore lätt att visa huru de flesta andra uppfinningar eller förbättringar i arbetet äfvenledes haft konkurransen att tacka för sin uppkomst. Den innebär en ständig, välgörande eggelse för den industriela verksamheten; man arbetar mera och man arbetar bättre. För att komma framom sina konkurrenter, anstränger man sig på alla möjliga sätt; man uppfinner nya metoder för att producera med större ekonomi, och för att göra bättre och mera på samma gång. Det är konkurransen man har att tacka för alla framsteg i industri och konst. Den nedsätter dessutom icke allenast produkternas pris, utan tjenar äfven till en omutlig

¹⁾ MICHEL CHEVALIER, XXI:ème leçon.

regulator mellan producent och konsument, samt gifver derigenom tingen deras verkliga värde, eller, såsom MONTESQUIEU säger, "sätter det rätta priset å varorna."

Det är naturligt att alla producenter, som icke vidare tänkt sig in i tingens ordning, ropa ack och ve öfver konkurrensen, detta oting i deras ögon, denna industrins kräfta, enligt hvad de förmena. Sannt är det visserligen, att den stundom kan gifva dem ganska kännbara påminnelser och åstadkomma nedsättningar i de varupriser, hvilka de varit vane att hålla uppe öfver den naturliga nivån, — men gör icke konkurrensens princip sig gällande inom lifvets nästan alla förhållanden? Finnes det inte konkurrens inom de skilda embetsverken, konkurrens mellan prester, läkare, militärer, konkurrens inom det lärda ståndet och mellan allt hvad konstnärer heter? Hvarföre skulle då industrin ensam vara ett undantag ifrån den allmänna lagen, icke vara underkastad den öppna täflan, som friheten medför? Skulle icke fliten, skickligheten, dugligheten, också inom industrin böra få företrädet framför lättjan, likgiltigheten, okunnigheten?

Likasom det kan hända att menniskor taga fullkomligt miste vid val af lefnadsyrke, att mången, som t. ex. sträfvar att bli en Rafaels värdige efterträdare, gjort bättre uti att lära sig lappa skodon, eller att ett visst yrke för tillfället kan vara omfattadt af så många, att en stagnation uti framgången eller förtjensten för någon tid kan inträffa, likaså kan konkurrensen visserligen någongång vara menlig för industriidkarne. Antingen slår sig en person på en näring den han icke känner, eller för hvilken han icke passar, eller börjar han en sådan, der medtäflarna redan äro eller sedan blifva alltför många. I hvarje händelse är industriidkaren icke utsatt för något värre, än som kan in-

träffa med hvarje annan medlem af samhället. Blir konkurransen inom en viss näring alltför stor, så har han den utvägen att vända sig åt ett annat håll. Om det ibland händt, att konkurransen för tillfället gjort arbetet inom någon viss näring lönlöst och omöjligt, så har det ännu icke i något land i verlden inträffat, att den beröfvat befolkningen tillfälle till sysselsättning inom andra grenar af det industriela arbetet. Konkurransen är detta arbetes allmänna lag. Om den någongång kan missbrukas eller medföra ett ondt, så delar den häri endast en egenkap som vidlåder alla former af friheten.

Hvad skulle man väl hafva att sätta i stället för konkurransen, om denna blefve bannlyst? De gamla skrå-korporationerna, som man i ett sekel bekämpat, och med dem folkens absoluta isolering; monopolet med sin snäckgång och sin godtyckliga taxering af medborgarens fickor. Hvarje hinder, som uppställes för konkurransen, åstadkommer konstlade fluktuationer i prisen, och försvårar derigenom tillfredsställandet af de sociala behofven. Om det äfven måste medges, att kapitalet spelar en dominerande rol, och att den svagare dervidlag måste gifva vika för den starkare, så är detta ett förhållande, som åtföljer lika så väl det bundna och monopoliserade arbetet, som det fria. Men endast under ett fritt system kan kapitalet falla på flera händer, samt ökas på ett rättvist, naturenligt och tillika skyndsamt sätt, och sålunda sträfvar äfven konkurransen att förringa makten af den öfverlägsenhet, som det större kapitalet haft öfver det mindre.

Men konkurransen uppfattas olyckligtvis icke för hvad den i sjelfva verket är, nemligen en fri, öppen och laglig täflan, i hvilken alla kunna deltaga efter behag, för pro-

ducerandet af de förnödenheter som bäst och billigast kunna tillfredsställa såväl egna, som den stora mängdens behof. Den alstrar ofta misstroende och afundsjuke, till och med hat emellan producenter af samma vara; desse söka att så mycket som möjligt skada hvarandra, och till slut inträffar någon gång ett öppet krigstillstånd, hvarunder man å ömse sidor besluter sig för ett obarmhertigt nedsablande af motparten. Lyckligtvis förekomma sådana stridigheter nästan endast mellan producenter inom de lägre klasserna, och på de ställen, der likgiltighet och sömniga vanor utesluta hvarje lifligare affärsverksamhet. Der affärerna gå i större skala och med fullt lif, finner man mera sällan denna donquixotiska taktik, som skall gifva vika för sundare åsikter och stigande bildning inom alla näringsklasser. Huru mycket man genom en sådan onödig afundsjuke skadar hvarandra, är lätt att inse. Afsättningens fält är i allmänhet ganska vidsträckt, och vidgar sig på ett förvånande sätt för en tilltagande produktion. Denna omständighet visar, ibland andra, den underbara harmoni som råder inom tingens ekonomiska ordning. Om det någongång inträffar

- att afsättningen stockas, att produkternas åtgång icke följt i jembredd med deras framalstrande, så kan visserligen en kris inträffa, som häftigt skakar den industriela kroppens skilda delar, och i de stora länderna hafva sådana kriser plägat infinna sig efter omkring ett dussin års mellanskof. Men, om vi få fortsätta liknelsen vid det organiska lifvet, är icke menniskoorganismen oftare underkastad kriser, sjukdomar, hvilka på ett förfärligt sätt störa de skilda delarnes normala funktioner? Är människokroppen derföre bristfällig, borde den kanske göras om, eller förlora sin rättighet att vara? Hafva icke elementerna också sina kriser? Sprutar icke elden någongång fram ur jordens bröst, föder

icke luften ibland ödeläggande orkaner, och vattnet öfversvämningar? Men dock äro jorden, luften, vattnet för oss outhärliga.

Hela samhället kan anses som en stor verkstad, der hvar och en är ansvarig för sitt arbete och sina kapitaler, och bör sörja för tillfredsställandet af sina egna behof. Hvar och en har rättighet att arbeta mera eller mindre, att ekonomisera med sitt arbete, att göra detsamma mera produktivt, och att företrädesvis producera de förnödenheter, hvar af samhället kan hafva största behovet. Hvar och en söker att erhålla den största möjliga lön, antingen direkte för sitt eget, eller genom utbyte mot andras arbete, och då allas ansträngningar sträfvat till samma mål, måste äfven samhället, som består af alla, dervid finna sin fördel. Hvar och en söker att erhålla samma produkt med mindre arbete, eller en bättre produkt för samma arbete; han söker äfven att tillbyta sig sina öfriga förnödenheter för priset af den minsta möjliga ansträngning. På sådant sätt blir arbetsfriheten det säkraste villkoret för utvecklingen af hvar och ens industriella skicklighet, och bytesfriheten, hvori handelns frihet ingår, det osvikliga medel, som tillåter hvar och en att räkna sig hela världens uppfinningar och förbättringar tillgodo.

Konkurransen är en jemnlighetslag, men på samma gång den mest progressiva af alla de lagar, hvilka styra de mänskliga samfundet. Det är den, som utplånar alla konstgjorda ojämnheter inom de ekonomiska förhållandena, och som, sedan ett halft sekel, skapat ett nytt välstånd och åstadkommit detsammes jemnare fördelning inom de skilda samhällsklasserna. Konkurransen sträcker sina välgörande verkningar till och med till den allmänna bildningen: den

har sänkt priset å böcker, fullkomnat undervisningsmethoderna, och förhjelpt den stora mängden till möjligheten att sätta sig in i nästan alla vetenskaper. Den har kullkastat alla de hinder, hvilka motsatte sig förbättringen af de fatigare klassernas belägenhet, och den skall realisera det billiga och väl försedda lif, som just utgör den allmänna välmågan.¹⁾

"Det är icke möjligt", säger en berömd fransk ekonomist, CH. COQUELIN, "att uppställa eller bevisa några af de satser, dem nationalekonomin framhåller, utan att taga konkurrensen till hjälp, emedan alla dessa satser härledas från densamma. Vid produktionen, liksom vid egodelarnes fördelning, uppträder konkurrensen alltid, icke såsom en tillfällig omständighet, utan som en suverän regulator. Det är den som reglerar varupriset, som bestämmer beloppet af arbetslöner och industrivinst, som frigör jordräntan der en sådan kommer i fråga, och som slutligen bestämmer ersättningar och värden af alla slag. Den sporrar upp producenterna, säger man, och det är sannt; men den gör mycket mera: den skiljer åt dem, ordnar dem, klassificerar dem. Om den är produktionens sporre, så är den också densammas tygel. Den är ännu snarare ett ljus och en ledare, än en driffjeder. Också kan man gerna säga, att hela den industriela ordningen, sådan den nu existerar, är dess verk. Föreställ eder, om det är möjligt, en enda ekonomisk sanning, en enda af de regler eller lagar, som vetenskapen bekräftar, hvartill densamma icke skulle vara källan. Det är derföre omöjligt att fram-

¹⁾ COURCELLE SENEUIL, "Traité d'économie politique", livre II, ch. X.

" " "Traité des entreprises", etc., livre IV, ch. IV.

J. J. RAPET, "Manuel" etc., ch. XXV.

ställa det industriela lifvets lagar utan att i hvarje ögonblick åberopa denna stora princip. Också åberopa ekonomisterna den oupphörligt, ehuru nästan alltid utan att nämna den vid namn.

”Man har någongång sagt, att den industriela konkurrensen var en ny princip, adopterad år 1789, och en af frukterna af franska revolutionen. Liksom menskligheten hade kunnat hinna till den grad af civilisation, som den vid denna tidpunkt redan innehade, utan att hafva känt denna mäktiga häfstång, denna suveräna ledare, så nödvändig för utvecklingen af dess verksamhet. Det synes oss öfverflödigt att visa oriktigheten i en sådan förmodan. Nej, konkurrensen är icke född 1789; den är född i sjelfva de menskliga samhällenas vagga, och den har ledt dem steg för steg ifrån deras primitiva tillstånd af barbari ända till den ståndpunkt af civilisation, hvilken de numera upphunnit. Men hvad som är sannt, det är att konkurrensen, ehuru den aldrig upphört att upplysa och att styra den industriela verlden, i alla tider varit underkastad restriktioner af flera än ett slag, sorgliga följder af menniskornas misstag eller dåliga passioner; att dessa restriktioner funnos till i mycket stor mängd före 1789, och att man vid denna tidpunkt afskaffade några af desamma, utan att dock, olyckligtvis, låta dem helt och hållet försvinna.”¹⁾

Konkurrensen har alltid gjort sig mera gällande inom manufakturerna och handeln, än inom jordbruket, troligen till följd af den vidsträckta och mera gifna afsättningen af detta sednares produkter. Häri ligger kanske också or-

¹⁾ CH. COQUELIN, art. "Concurrence" i "Dictionnaire de l'Économie politique."

saken till de jemförelsevis ringa framsteg, som jordbruket gjort under seklers långa lopp.

Konkurransens makt kan numera lika litet stäffas som arbetets allmänna frihet, hvaraf den utgör en omedelbar följd. Den fria principen har sönderbrutit det antika slaveriets bojor, krossat feodalismens jernharnesk, och står upprätt och trygg inför den moderna tiden.

III Kapitlet.

Arbetets definition och indelning.

Med det industriella arbetet förstår man människans fortsatta ansträngning, i afsigt att förskaffa sig eller andra de materiella förnödenheter, hvilka afse tillfredsställandet af hennes olika behof.

Men människan kan icke skapa materie, ty en sådan makt har hon icke fått, utan måste derföre inskränka sitt arbete till de redan existerande tingen. Detta sker sålunda att hon hopar dem tillsamman eller fördelar dem, bearbetar dem eller förändrar deras form, eller också förflyttar dem ifrån ett ställe till ett annat. Detta sednaste utgör sysselsättning för handelsindustrin; de förra sätten af arbetet utgöra jordbruket och manufakturindustrin.

Det industriella arbetet, eller *produktionen*, har till ändamål att gifva värde eller nytta åt de ting, som förut för människan icke hafva något sådant, eller också att öka det värde eller den nytta de redan ega; det har till ändamål att föröka de materiella produkternas mängd, att oupphörligt omgestalta desamma, med hänsyn till våra skilda behof, att fullkomna desamma, och att söka nedsätta deras pris, på det de må blifva allt mera åtkomliga för den stora mängden.

Ordet "produktion" får, i nationalekonomiskt hänseende, en annan betydelse än den vanliga. Det användes här för den delen af vetenskapen, hvilken har till föremål undersökningen om egodelarnes, om värdenas tillskapande,

om deras uppkomst, betraktad särskild ifrån deras vidare fördelning inom samhället och deras slutliga konsumtion; det kan endast användas som benämning för det arbete, ur hvilket en produkt af högre värde eller åtminstone af lika stort värde framgår som alla de olika tjänster, hvilka vid förrättningen tagits i anspråk. Endast då ett öfverskott af värde, eller åtminstone en sådan balans i värdet förefinnes, gifves det verkligen produktion. En förstöring, ett förintande af värde skulle i motsatt fall inträffa, d. v. s. i händelse det producerade värdet skulle understiga kostnaden för detsammes tillskapande. Detta inses lätt deraf, att om man en mängd gånger ville upprepa samma förrättning, så skulle man slutligen hafva förstört hela det primitiva värdet, hvilket man vid försöket använt.¹⁾

Det gifves ingen gåfva i naturen som skulle stå människan till buds utan ansträngning eller arbete. Till och med de vilda frukterna måste plockas af träden, deras skal måste sönderkrossas; detta är visserligen en högst ringa ansträngning för människan, men också medför den endast en ringa lekamlig nytta, och härtill är det endast på få ställen och jemförelsevis för endast få människor, som en sådan lättköpt njutning står till buds. Behofvens tillfredsställande fordrar i allmänhet större ansträngning, mera verkligt arbete, och det är endast genom arbetet som de förhandenvarande tingen få värde för människan. Fogeln, som sväfvar i luftens rymder, fisken som simmar i hafvet, hafva intet värde; först då jägarens skott lyckats fälla fogeln till marken, eller fisken fastnat i fiskarens nät, få de ett värde. Jorden, i sitt okultiverade tillstånd, har egentligen intet värde; först då människan genom sitt arbete uppodlat densamma, får den ett verkligt värde, emedan den då först

¹⁾ CH. DUNOYER.

kan gifva skördar, och följaktligen blifva af nytta. Man kan visserligen få ett pris för en ouppodlad mark, men detta pris betalas endast för det värde densamma kan komma att få genom framtida arbete. Inom alla grenar af det industriela arbetet finna vi denna sats besannad: guldet och silfret, som ligger i jordens inelfvor, har för oss intet värde förrän bergsmannen bragt det fram i dagen; den råa bomulln får värde då den i fabriken blifvit spunnen eller väfd till tyg, eller emedan man vet att den härtill kan begagnas; mahognyträdet, som vexer i Sydamerikas skogar, har för oss intet värde förrän köpmannen hemtat det till oss. Då arbetaren inom de skilda näringarne sålunda skapar ett värde åt materiens olika beståndsdelar, och härigenom gör dem begagneliga för menniskan, så producerar han, och blir derföre af stor nytta för samhället; han blir oumbärlig, emedan det är han allena som kan fylla människans lekamliga behof. Ju högre produktionen således stiger, eller ju lifligare utveckling det industriela arbetet får, — hvilka uttryck äro synonyma — desto större blir mängden af de för våra behof afpassade, färdiga produkterna, d. ä. förnödenheterna, egodelarne, varorna, och desto högre till följd deraf äfvén vårt välstånd.

Det är arbetets kvantitet och kvalitet i förening som gifva värde åt de materiela tingen. Den skicklige arbetaren kan på en kort tid skapa ett värde, för hvilket den mindre skicklige behöfver en jämförelsevis längre tid. Arbetet har varit det första pris, den penning som betalats vid hvarje tings primitiva uppköp. Men oaktadt det varit den egentliga måttstocken för bytesvärdet, så tjänar det vanligen icke mera till uppskattning af detta värde. Det är ofta svårt att bestämma förhållandet mellan den olika kvantiteten af arbete, och detsammans kvalitet måste derföre tagas

i beräkning. Sålunda jämföres och utbytes en vara oftare emot en annan vara, än emot det arbete den kostat att producera. Sedan penningen blifvit det allmänna bytesmedlet, försiggå utbytena icke mera omedelbart, utan hvarje skild vara utbytes oftare emot penningar än emot någon annan vara.

Så klart och obestriddigt det påstående bör synas, att det är människans arbete som ger värde eller nytta åt de för henne nödiga tingen ¹⁾, och att det således äfven är arbetet som i främsta rummet skapar egodelar, och sålunda äfven förmögenhet, så är denna sanning dock ännu icke ett sekel gammal. De första skriftställare, som försökte att behandla de statsekonomiska frågorna i ett vetenskapligt system, ansågo intet annat än penningar, d. v. s. ädla metaller, för förmögenhet, och deras finansiärer bestod derföre endast deri, att hvarje land borde förskaffa sig så mycket ädla metaller som möjligt, genom att importera sådana i utbyte emot sin export. Huru skadligt denna, det s. k. Merkantilsystemets falska teori skulle inverka på handel och finanser, började man dock snart att inse, och de franska ekonomisterna i adertonde seklet, eller Fysiokraterna, såsom de äfven benämndes, uppträdde för bekämpandet af denna teori. Men de togo i ett annat fall miste. De voro nemligen intagne af den idén, att förmögenhet endast produceras genom ett materiellt öfverskott i produkternas kvantitet, och att således endast jorden är verkligt produktiv,

¹⁾ I första kapitlet sågo vi huru appropriationen kan gifva anledning till värde, hvilket sker sålunda, att densamma möjliggör ett nedläggande af arbete på ting, hvilka annars hade förblifvit värdelösa, äfvensom huru arbetet kan göra naturagenterna värderika för människan.

emedan den lemnar ett sådant öfverskott, till skillnad från manufakturindustrin, som endast åstadkommer förändringar i materiens form, och handeln, som endast åvägabringar förändringar i afseende å stället. De förbisågo att materien endast blir förmögenhet till följd af det värde den har, ty en materie utan värde utgör icke någon förmögenhet, t. ex. hafsvattnet, kala berg, o. s. v. De kunde ännu icke inse, att om manufakturindustrin och handeln äfven icke lemna något materiellt öfverskott, så producera de dock ett öfverskott af nytta och värde för människorna; ty då tingen undergått en ändamålsenlig förändring, eller genom transporten kommit köparen till handa, och sålunda fylla våra behof, så hafva de genom dessa operationer erhållit en nytta, som de i sitt ursprungliga tillstånd saknade, och ett bytesvärde som kan betydligt öfverstiga deras förra värde. Det af ALGAROTTI först anförda exemplet med ett skålpund stål, af hvilket man kan tillverka urfjädrar till ett värde af många hundratusen mark, är allom bekant. Man ser ju äfven dagligen att fabrikanter och köpmän bli rika genom sin industri, hvilket tydligen bevisar att desamma måste producera nya värden. Men fysiokraternas ofullständiga lära blef med ens öfverändakastad af ADAM SMITH, hvilken i sitt stora verk, publicerad år 1776, förklarade att arbetet, men icke jorden, är källan till sociala egodelar, till förmögenhet, och härigenom åstadkom en revolution inom vetenskapen. Han visade att förmögenheten, rikedomerna ligger i tingens värde, men icke i deras materie; att man är desto rikare ju flera ting man har som ega värde, att värdet kan skapas, kan fästas vid ting som förut icke egt något sådant, och kan bibehålla sig i dem, samt ökas eller förstöras. Han fann att det endast är människans arbete, som ger åt tingen detta värde.

AD. SMITH gick dock i sin nya lära nog långt, då han förklarar att "arbetet är den primitiva grunden till allt hvad en nation konsumerar", eller med andra ord, att arbetet skulle vara den första och enda källan till egodelar. Något sådant kan man icke gerna antaga. Arbetet är visst orsaken till det värde egodelarne ha för oss, men det är dock jorden som förser oss med all materie, med alla de nödiga råämnena, sådana människan icke har i sin makt att skapa dem, och sålunda måste väl jorden räknas som en *conditio sine qua non* vid en undersökning om egodelarnes uppkomst. Sålänge människan allena icke förmår skapa t. ex. ett sädeskorn, om hon än dertill använde hela sitt släktes arbete, måste väl modren naturen få räknas som en produktiv kraft. Jorden är derföre arbetets ursprungliga och fortfarande hjälpmedel, och ett annat nödvändigt hjälpmedel ligger i kapitalet, förutan hvilket intet arbete kan göras fruktbärande. Verktyg behöfvas för hvarje, äfven det simplaste och gröfsta arbete; ett träd kan icke fällas, för boningen eller värmen, utan verktyg, och jorden kan icke heller, ej ens vid det mest primitiva brukningssätt, skötas utan sådana. Vilden har ett kapital i sin bäge och sina pilar, och ju längre ett samhälle framskridit i upplysning, desto flera och mera omvexlande blifva de arbetets hjälpmedel, som utgöra detsammias kapital.

Man kan således icke säga att arbetet är den enda källan till egodelar, men väl att detsamma är oundgängligt för skapandet af värdeegande sociala egodelar, att hvarje egodel uppstår genom arbetet, i förening med dess tvenne hjälpmedel, jorden och kapitalet.

De få, hvilka ännu dela AD. SMITH'S radikala åsigt om arbetet, såsom det ursprungliga och enda produktionsmedlet, stöda sig på det skäl, att jorden saknar allt pro-

duktionsvärde, såvida den icke blifvit uppodlad genom människans arbete, äfvensom att kapitalet är en frukt af arbetet, och att således arbetet utgör produktionens enda agent.

Dessa påståenden ega visserligen sin fullkomliga riktighet, men såväl den uppodlade jorden, som det existerande kapitalet, ehuru begge en följd af ett föregående arbete, äro därför icke numera synonyma med arbetet sjelft, utan uppträda som oafhängiga, fristående resultater, som skilda vigtiga potenser vid den fortgående produktionen. Menniskans arbete är något för sig, skildt från jordens arbete såsom naturagent, och från kapitalets arbete. Blott i den händelse att man med arbete skulle förstå såväl människans, som jordens och kapitalets sammanlagda arbete, kunde man säga att arbetet utgör enda källan till egodelar; men detta vore att nyttja ordet arbete i en alltför vidsträckt och ovanlig bemärkelse, och man gör således rättast uti att framhålla det menskliga arbetet för sig, att skilja detsamma från jordens och kapitalets hjälpverksamhet, och medgifva att de i sin förening utgöra källan till alla egodelar.

Det är väl obestridligt att äfven jorden utgör en "källa" till våra materiella egodelar, eftersom människan allena icke kan skapa någon materie; likaså att densamma, i förening med andra, på den verkande naturagenter, såsom luften, solens ljus och värme m. m., eger en produktiv kraft. Axet, med sin rika klase af korn, uppstår ju af ett enda frö. Likaså litet kan det nekas att kapitalet, det må antingen bestå i verktyg eller förråder, i penninge- eller andra värden m. m. d., utöfvar en mäktig inverkan på produktionens möjliggörande, eller utbildning och förkofran.

I de olika näringsgrenarne kunna vi särskilja alla dessa tre produktionsagenter. I jordbruket ha vi först arbetet,

som representeras af alla dem, hvilka direkte eller indirekte, genom sina personliga ansträngningar bidraga till jordens uppodlande och skötsel; vidare sjelfva jorden, såsom sådan; och slutligen kapitalet, hvilket består i redskap, dragare, förråder af utsäde och gödsel, i de arbetslöner som utbetalas, o. s. v. I fabriksindustrin finna vi äfven arbetet utgöras af såväl dem, hvilka äro sysselsatte med kroppsligt arbete som dem, hvilka kunna ha uppsigten öfver det samma, eller ledningen af det hela; jorden har bidragit med de skilda råvarorna, hvilka i mer eller mindre förändrad form komma till användning i fabriken, och kapitalet består i fabriksbyggnaderna, maskinerna, förlaget af råvaror och färdigt fabrikat, löpande arbetslöner, o. s. v. I afseende å handeln åter representeras arbetet såväl af köpmannens och hans biträdens verksamhet, som af alla deras, hvilka bidragit vid varornas förflyttande från en ort till en annan, såsom bärare, lastare, sjöfolk eller formän, assuradörer, m. m.; jorden har lemnat varorna antingen i ursprungligt eller manufaktureraadt tillstånd, och kapitalet ligger i varulagret hemma eller under väg, i inredning och hyra för bodlokalen eller magasinet, i biträdenas aflöning, o. s. v.

Emedan såväl arbetet som jorden och kapitalet ega förmågan att producera värde, så betingar man sig en ersättning för desamma, då man lånar ut dem åt andra. Ersättningen för ett lånadt arbete kallas arbetslön; ersättningen för en lånad jord kallas arrende; ersättningen för ett lånadt kapital kallas ränta.

Arbetet, jorden och kapitalet kunna ibland vara förenade på samma hand. En trädgårdsmästare, som sjelf och på egen bekostnad brukar sin egen trädgård, eger alla dessa tre förenade. Sotaren förenar endast arbetet och kapitalet,

detta sednare representeradt af hans billiga verktyg, några qvastar och en jernkula. Vanligtvis eger hvarje industridkare sjelf en del af sitt kapital, och sjelfva arbetaren är sällan så fattig att han icke bidrager med en liten del kapital: timmermannen medför en hop verktyg, muraren sin slef, och sjelfva skräddaren har sin egen syring uppå. Dessutom är han klädd, mera eller mindre väl.

Då jorden eller någon annan naturagent, såsom vatt-net, icke är någons tillhörighet, såsom t. ex. vissa stenbrott, hvilka fritt få begagnas, eller haf och floder, från hvilka man kan hemta fisk, perlor och koraller, så erhåller man dessa produkter med endast arbete och kapital. Samma är förhållandet med alla de manufakturer der råvarorna uppköpas med kapital; jorden representeras visserligen i råvaran, men fabriksidkaren förenar endast arbetet och kapitalet, såvida man icke vill taga i beräkning sjelfva den jord, uppå hvilken fabriken är anlagd.

Häraf kan man draga den slutsats, att såvida råvaror fås ifrån främmande länder, så är en nations industriela arbete icke begränsadt utaf vidden af dess område, men endast af dess kapitalers storlek. Härifrån gör dock jordbruksindustrin ett undantag, hvilken naturligtvis beror af landets omfång; men om invånarne också icke kunna göra området större, så kunna de dock genom nedläggande af arbete och kapital göra det mera fruktbart, och derigenom skapa nya kapitaler, hvilka i sin ordning tillåta en obegränsad utveckling af det industriela arbetet i alla dess grenar.

"Man ser folk, såsom t. ex. invånarne i Genève, hvars landområde icke producerar tjugundedelen af hvad som är nödigt för deras uppehälle, likvisst lefva uti öfverflöd. Välmågan bor uti Jura's ofruktbara bergspass,

nära Neufchâtel, emedan många mekaniska yrken der äro hemma. I trettonde seklet såg man republiken Venedig, som icke egde en tum jord uti Italien, genom sin handel blifva nog rikt för att eröfra Dalmatien, större delen af Greklands öar, och Konstantinopel.”¹⁾ — Hvarje folk har, utan afseende å sitt lands storlek, förmåga att göra sitt arbete mera produktivt, och sålunda öka sina kapitaler. Man ser att det lilla Schweitz, vackert men föga gifvande, liggande emellan andra länder, långt ifrån all sjökommunikation, årligen exporterar mera värden än hela det ofantliga ryska riket.

J. B. SAY uppställer tre personliga agenter såsom bidragande vid produktionen: den lärde, industri-idkaren (d. ä. chefen för det industriela företaget, ”patronen”) och arbetaren. ”Om man underkastar hvilken produkt som helst en successiv undersökning, så finner man att alla dessa tre bidragit till dess uppkomst. Vill man som exempel taga en säck råg eller en tunna vin? Det har fordrats att naturforskaren eller agronomen känt den gång naturen följer vid framalstrandet af rågkornet eller drufvan, den lämpliga tiden och jordmonen för sådden eller planteringen, och den omsorg, som är nödvändig för att bringa dessa plantor till mognad. Arrendatorn eller egendomsinnehafvaren har använt dessa kunskaper på sina skilda förhållanden, har begagnat alla medel för frambringandet af en nyttig produkt, har undanröjt alla de hinder, som kunnat ligga i vägen. Arbetaren har slutligen gräfvit och vändt jorden, har besått den, har bundit och skurit vinrankan. Dessa tre slags operationer ha varit nödvändiga för att rågen eller vinet kunnat bli producerade. Vill man taga ett exempel från den utländska handeln? Låtom oss

¹⁾ J. B. SAY, ”Traité”, livre I, ch. V.

taga indigon. Geografens, resandens, astronomens vetenskap lär oss att känna det land der den finnes, och visar oss medlen att öfverfara hafven. Köpmannen utrustar fartyg och skickar dem för att hemta varan. Matrosen, formannen arbetar mekaniskt vid denna produktion. Om man åter betraktar indigon endast som en råvara för en annan produkt, det blåa klädet, så finner man att kemisten undervisar oss om naturen af denna substans, om sättet att upplösa densamma, om de tillsatser som fästa denna färg på ylletyget. Manufakturisten förenar alla medel för att förrätta denna färgning, och arbetaren följer hans befallningar. Det industriela arbetet består alltid i teori, användande, utförande. Endast då en nation utmärker sig i dessa tre slags operationer, är den fullkomligt industriös."

AD. SMITH delar arbetet i två slag: produktivt och improduktivt. "Det gifves ett slags arbete", säger han, "som ger värde åt det förenrål, på hvilket det användes; det gifves ett annat, som icke har samma verkan. Det förra, producerande ett värde, kan få namn af produktivt arbete, det sednare af icke-produktivt."

Denna indelning har mött mycket motstånd, och blifvit af de flesta af hans efterföljare förkastad. Man är numera temligen ense derom, att allt verkligt arbete är produktivt, emedan det producerar antingen ett värde, eller också en nytta eller njutning, hvilken eger värde för den, som eftersträfvat densamma. Hvarje arbete åtföljes nemligen af en möda eller ansträngning, den menniskan icke vill pålägga sig, såvida hon icke har hopp om en motsvarande lön, och denna lön måste åter sökas i resultatet af samma arbete. Man arbetar visserligen då man t. ex. gräfvär en grop i sanden, och igenfyller den, och åter gräver

och åter fyller, men ett sådant arbete kan endast anstå en dåre. Hvarje förnuftigt arbete är nyttigt, och hvarje nyttigt arbete är produktivt.

Men då det gifves ett arbete, som producerar materiella ting, och ett annat, vid hvilket detta icke är fallet, så indelar J. B. SAY produkterna i tvenne slag: materiella produkter och immateriella produkter. De förra äro naturligtvis produkterna af allt industriellt arbete, då detta sysselsätter sig med att omgestalta materiella ting och derigenom gifva värde åt desamma. De sednare, eller immateriella produkterna, bestå i resultatet af alla de individers arbete, hvilka icke tillhöra de industriella klasserna, och hvilka således utgöras af embetsmän, militärer, lärde, prester, läkare, konstnärer, m. fl.

Alla dessa icke-industriella samhällsklasser äro äfven produktiva, emedan de arbeta: juristen producerar t. ex. då han skrifver och afkunnar en dom, som är mycket nyttig och nödvändig, emedan den skyddar medborgarnes rätt; den lärde producerar, då han skrifver en afhandling eller håller föreläsningar, som bibringa kunskaper åt de åhörande; läkaren producerar ett recept eller råd vid sjuksängen; målaren producerar en tafla, musikern producerar toner, aktören producerar gester och ord. Alla arbeta de, och producera således något; det bästa beviset härpå är, att man finner sig villig att betala dem, att gifva dem en ersättning för detta något som man af dem får. Men deras produkter äro immateriella, och bestå endast i tjänster, som medföra nytta eller nöje för samhället eller dess medlemmar; de ega hvarken ett materiellt värde, ej heller kunna de som kapital utbytas; ty om äfven embetsmannens, militärens m. fl. tjänster utbytas emot materiella produkter, eller hvad som är detsamma, emot en viss produkt, pennin-

gen, med hvilken man förskaffar sig alla andra, så är dock kapitalet, hvilket producerar nyttan eller tjensten, inneboende och oafskiljeligt från den produktiva individen, och kan derföre icke utbytas eller föryttras. Den lärde kan ej för ett visst pris på engång göra sig af med sin lärdom och förflytta den till en annan; målaren eller musikern kan ej heller sälja sin talang åt den kapitalist, som erbjuder det största värde i utbyte, d. v. s. som skulle betala mest, och den skickligaste dansör kan icke engång dansa snillet från sina ben in i en annans.

Alla dessa immateriela produkter, eller tjenester som afse nytta eller nöje, äro naturligtvis högst nödvändiga för ett samfunds bestånd, och bidraga väsendtligt till dess förkofran och bildning, i det de kunna göra det samma rikt på administrativa eller lärda förmågor, eller rikt i vetande eller konst; men de ega icke förmågan att öka en nations kapital, utan tära tvertom ständigt på det samma, och skulle helt och hållet uppsluka det, om icke skapandet af materiela produkter fortginge oafbrutet och med öfverskott, d. ä. om icke det industriela arbetet skulle föda såväl dem, hvilka dermed sysselsätta sig, som alla öfriga samhällsklasser.

Embetsmannens, den lärdes, konstnärens arbete är således produktivt på nytta, men icke på egodelar, på förmögenhet. Det har visserligen ett värde, eftersom man betalar detsamma, men denna betalning består i ett utbyte af en hop materiela produkter, dem man eger eller kan köpa, emot vissa intellektuella förmoner, dem man har förhoppning om. Den som producerar dessa sednare, skapar icke några egodelar, utan konsumerar endast; hans arbete kan visst vara lika nyttigt som jordbrukarens, fabrikantens

eller köpmannens, och i många fall vida öfverlägset desses, ehuru det icke har till påföljd någon ny tillkomst af egodelar. Allt nyttigt arbete kan göra anspråk på lika ära, om det än gifves en skillnad emellan det arbete, som har till ändamål att på ett eller annat sätt vara nyttigt eller nöjsamt för människorna, och det, hvars mål är att göra samhället förmögnare. Menniskan består icke af kropp allena, men äfven af en ande som behöfver odling; det är derföre icke allenast hennes rättighet, men dertill äfven hennes skyldighet, att söka förskaffa sig och andra den största möjliga andliga bildning, äfvensom tillfälle till de förädlande njutningar, hvilka konsten erbjuder. Men det blefve dock alltid en olycka för ett land, om de s. k. tärande klasserna skulle få en omåttlig öfverhand på de närandes bekostnad; man kunde möjligen tänka sig ett samhälle, bestående af endast producenter af materiela produkter — ehuru ett sådant visserligen vore högst ofullständigt och föga motsvarande människans värdighet —, men ett samhälle, som skulle bestå af idel dignitärer, lärde, målare, musici, aktörer, sådant det möjligen kunde drömmas af en vurmig, hyperestetisk hjerna, kan aldrig blifva någon verklighet, så länge menniskonaturen är så litet subtiliserad att den har behof af mat och dryck.

De immateriela produkternas värde är vidare högst relativt, och någon precis uppskattning af detsamma blefve nästan en omöjlighet. Om man som exempel tager en bok, så finner man att dess materiela värde, till hvilket pappersfabrikanten, boktryckaren och bokbindaren bidragit, kan temligen noga uppskattas, emedan detsamma åtminstone måste motsvara priset för råvarorna och det vid den progressiva produktionen använda arbetet eller ock det pris, för hvilket produkten skulle kunna reproduceras; men bo-

kens värde som immateriell produkt, är deremot mycket svårt att bestämma. Om äfven vetenskapsmannen, skalden, eller novellskrifvaren emot ett visst pris producerat den immateriella delen, så har detta pris dock alltid varit approximativt, emedan det kan visa sig hafva varit än för högt och än för lågt, allt efter det olika värde som köpare af olika bildningsgrad eller förmögenhetsvilkor kunnat vilja tilldela denna immateriella del. Det immateriella värdet kan därför icke med full noggrannhet bestämmas. Kan någon väl säga hvad en sång af Runeberg är värd? Kan någon säga om franska regeringen betalade för mycket eller för litet, då den åt marskalk SOULT'S arfvingar gaf 800,000 francs för MURILLOS stora madonna, som den hängt upp i Louvren? Sålänge ingen annan diktar en sång, lika schön och lika kär för det finska folket, sålänge ingen annan målar en madonna, lika förklarad och omstrålad af en lika schön gloria af himmelska cheruber, kan deras värde icke bestämmas.

Angående denna omöjlighet att noggrannt kunna uppskatta värdet af de immateriella produkterna, yttrar sig en berömd engelsk författare ¹⁾: "Lagstiftarens lagar, moralistens föreskrifter, fysikerns demonstrationer hafva visserligen förmåga att kunna ökas, liksom de materiella produkterna, äfvensom att kunna betjena sig af ett arbete, som föregått; men efter hvilken grund skall man uppskatta desamma, och huru skall man få reda uppå beloppet af det värde, hvarmed alla desses arbeten riktat ett land? Å andra sidan uppskattas det arbete, som är väsendtligen nödvändigt för produktionen af materiella föremål, efter det pris som dessa inbringa, och man har anledning tro att de

¹⁾ MALTHUS, "Principles of political economy", ch. I, section II.

öka nationalförmögenheten med ett värde åtminstone lika stort med det som de kostat; och på få undantag när, är det endast det slags arbete, hvilket förvandlar sig till materiella produkter, som allena kan uppskattas med noggrannhet. Att beräkna värdet af Newtons upptäckter, efter det pris som hans arbeten inbragt, vore en ganska usel måttstock å den ära han förskaffat sitt fädernesland; det vore en icke mindre plump och löjlig idé att beräkna de välgerningar, som England dragit af 1688 års revolution, efter soldaternas sold och de andra utgifter, hvilka blefvo gjorda för att fullborda densamma."

J. B. SAY's benämning af "immateriella produkter" för resultatet af de icke-industriella klassernas arbete har blifvit godkänd af de flesta författare af franska skolan, äfvensom af flera notabla engelsmän, såsom ROSSI, J. STUART MILL m. fl., men deremot förkastad af andra. Man har anmärkt att under ordet "produkt" alltid förstås något materiellt, och föreslagit, ibland annat, uttrycket "tjänster", såsom nyttiga tjänster för embetsmannens arbete, nöjsamma tjänster för konstnärens, o. s. v.; men denna benämning synes vara ännu mindre lyckad, ty med "tjänst" vill man gerna förstå någon slags uppoffring från dens sida som förrättar densamma, och någon uppoffring kommer här icke i fråga, då det immateriella arbetet alltid utbytes emot materiella ting. — STORCH har i stället för "materiella produkter" och "immateriella produkter" föreslagit benämningen "materiella värden" och "immateriella värden", och denna benämning skulle kanske vara den mest lämpliga, om den ock i början förefaller något abstrakt.

Men för oss, som icke här vilja sysselsätta oss med granskningar af de stora vetenskapsmännens mera eller mindre lyckade definitioner, kunna dessa olika benämningar

vara likgiltiga. Vi vilja endast tala om det industriela arbetet, som skapar blott sociala egodelar, och behöfva således icke befatta oss med hvarken immateriela produkter, tjänster eller värden. Dessa sednare kunna nemligen icke kallas för sociala egodelar, emedan de sakna tvenne af de tre egenskaper, som vi i första kapitlet sett vara nödvändiga: de äro visst approprierade, d. ä. en viss persons tillhörighet, men de äro hvarken materiela ting, ej heller kunna de som kapitalvärden utbytas.

På hvad grund så många celebra författare äflas med att hänföra de immateriela produkterna, tjänsterna eller värdena, inom sferen af nationalekonomin som vetenskap, hafva vi, för vår ringa del, svårt att inse. De förklara alla, att denna vetenskap har till ändamål att undersöka huru de sociala egodelarne uppstå, fördelas inom samhället och slutligen konsumeras, och dock vilja några i densamma intaga de immateriela produkterna, hvilka på sin höjd endast medelbarligen kunna inverka på denna egodelarnes uppkomst. Men skola de andliga förmögenheterna äfven tagas i betraktande af vetenskapen, skola lärdom, talanger, snillegåfvor inom densamma inrymmas, så borde dessa ock specielt undersökas, och då skulle äfven nationalekonomin, ifrån att vara en rent ekonomisk vetenskap, hvilken sysselsätter sig med samhällenas materiela intressen, vexa till en gigantisk encyklopedi, som i sig innefattade alla moralens, esthetikens och de flesta naturvetenskapers läror. Den blefve ett studium, för hvilket lifvet vore för kort. AD. SMITH, MALTHUS, JAMES MILL, TRACY, SISMONDI, BAUDRILLART m. fl. äro de förnämste bland dem som skilja de immateriela produkterna från nationalekonomins område. Häraf blir äfven lättare förklarligt hvarföre de stundom göra rättvisa endast åt det "produktiva" arbetet, hvarmed de mena

det som producerar egodelar, men icke endast nytta eller njutning, och hvilket vi här kalla det "industriela arbetet."

Man indelar vanligen det industriela arbetet i tre allmänna klasser: 1) jordbruksindustrin, till hvilken jagten, fisket och bergshandteringen äfven pläga räknas; 2) fabriks- eller manufakturindustrin, hvilken ifrån de stora fabrikerna, der arbetet bedrifves med väldiga maskiner, sträcker sig gradvis ned till de minsta handtverkerier och husslöjder; samt 3) handelsindustrin, till hvilken man äfven räknar sjöfarts- och landtransport-industrin.

IV Kapitlet.

Arbetets fördelning.

Det inses lätt att produktionen måste blifva så mycket fördelaktigare, ju flera produkter, eller ju mera värdefulla produkter man erhåller för en gifven qvantitet eller qvalitet af arbete. Det ligger således i de industriela klassernas intresse att med förstånd och urskiljning inrätta arbetet, och sålunda söka att uppdrifva detsamma till den största möjliga produktionskraft. Ett af de förnämsta medlen härtill bör sökas i arbetets fördelning, hvarmed man menar ett sådant särskiljande af de olika arbetssysselsättningarne, att hvarje person så mycket som möjligt befattar sig med ett slags arbete, eller åtminstone med ett inskränkt antal arbetsoperationer, dem han ständigt börjar ånyo.

AD. SMITH var den förste som betecknade detta de olika sysselsättningarnes särskiljande med namn af "arbetets fördelning", och som på ett lika klart som slående sätt analyserade fördelarne af densamma, samt utvisade hela dess vikt och värde för arbetets produktiva förkofran. "Då ett samhälle ännu befinner sig i det barndomstillstånd, der ingen fördelning af arbetet gifves, och der nästan inga utbyten förekomma, måste hvarje menniska i sitt eget arbete söka medlen att tillfredsställa ögonblickets behof, allt efter som de gifva sig tillkänna. Då hungern trycker henne, går hon att jaga i skogen; då hennes klädnad är utsliten, kläder hon sig med huden af det första djur hon dödar; och om hennes jordkoja hotar att falla tillsamman,

sätter hon den i stånd, så godt hon kan, med de trädqvi-
star och den jord, som hon har till hands. Men då arbe-
tets fördelning engång blifvit allmänt utbredd, så kan en
menniska använda sitt personliga arbete endast på en ringa
del af de förnödenheter, af hvilka hon har behof. Hon
förser sig med största delen af dessa behof förmedelst pro-
dukterna af andras arbete, dem hon köper med produkten
af sitt eget arbete, eller, hvad som blifver detsamma, med
priset för denna produkt.”¹⁾ Häraf följer att hvar och en
söker vinna den största möjliga skicklighet och färdig-
het i sitt arbete, och för att komma till det mest fördel-
aktiga resultat, öfvar han sig mera eller mindre uteslutan-
de i en viss sysselsättning, den han af håg eller händelse
engång omfattat. Häraf har denna arbetets fördelning upp-
stått, hvilken SMITH tillskrifver ”de största förbättringarne
i arbetets produktiva makt, äfvensom största delen af den
skicklighet, färdighet och omtanke, hvarmed arbetet skötes
eller användes.”

Med arbetets fördelning förstår man såväl särskiljan-
det af människornas sysselsättningar inom ett visst samhälle,
som ock de olika sysslornas delning inom en viss industri.
Denna fördelning är byggd på olika krafter ”medverkan
till samma ändamål”,²⁾ hvilket ändamål åter härigenom vin-
nes lättare och med större framgång. Man hade redan
länge, till och med i gamla tiden, anmärkt att vissa per-
soner egnade sin tid uteslutande åt vissa sysslor, men utan
att för sig närmare förklara detta fenomen, hvarken till
dess orsak eller dess följder. Redan XENOPHON talar om
”huru i de stora städerna en mängd invånare ha samma

¹⁾ ”Wealth of nations”, Book II, introduction.

²⁾ J. ST. MILL.

behof, och ett enda handtverk förslår att föda en arbetare; ibland upptages han till och med blott utaf en del af detsamma: en skomakare arbetar endast för karlar, en annan för qvinnor; en förtjenar sitt lifsuppehälle med att sy lädret, en annan att skära till det; ibland skräddare klipper den ena tyget, den andra samlar ihop styckena. En meniska, hvars göromål inskränker sig till blott ett enda slags arbete, bör nödvändigt blifva skicklig i detsamma.”¹⁾ Å andra sidan finner man dock att Xenophon, lika litet som gamla tidens män för öfrigt, hade något egentligt begrepp om egodelarne och deras uppkomst. Han berömmar ordning och verksamhet, såsom medel till välstånd, men utan att draga sina föreskrifter från någon allmän lag, utan att kunna visa det band som förenar verkan med orsaken. Han råder Athenienserna att beskydda handeln och att hos sig upptaga främlingar; men han vet så litet hvarföre och till hvilken grad han gör rätt häruti, att han på ett annat ställe sätter i tvifvel huruvida handeln verkligen är fördelaktig för staten.²⁾

En kommentator af AD. SMITH'S verk, WAKEFIELD, som gör full rättvisa åt den hjälp, hvilken arbetets ändamålsenliga fördelning bringar åt produktionen, söker dock framhålla en mera allmän och, såsom han tror, hittills förbisedd grundprincip för denna fördelning. ”Medverkan vid arbetet”, säger han,³⁾ ”är af tvenne skilda slag: först, en sådan medverkan som eger rum då flera personer hjälpa hvarandra vid samma sysselsättning; för det andra, en sådan medverkan som eger rum då flera personer hjälpa hvar-

¹⁾ Cyropédie, VIII boken, 2 kap. (ROBERT GUYARD, "Essai de Ploutonomie", citerad af JOSEPH GARNIER).

²⁾ J. B. SAY, "Traité", discours préliminaire.

³⁾ WAKEFIELD'S upplaga af ADAM SMITH, vol. I, pag. 26.

andra vid olika sysselsättningar. Dessa kunna kallas enkel medverkan och sammansatt medverkan.

"Fördelen af enkel medverkan förtydligas utaf exempel af tvenne vindthundar, som springa tillsammans och hvilka, enligt hvad man påstår, kunna döda flera harar än fyra vindthundar som springa skildt. Vid en ofantlig mängd af förrättningar är det ögonskenligt att två män, som arbeta tillsammans, utträtta mera än fyra, eller fyra gånger fyra män, af hvilka hvarje skulle arbeta skildt. Vid lyftande af tunga vigter, till exempel, vid fällande af träd, vid sågande af timmer, vid inbergning af hö eller säd under en kort period af vackert väder, vid halningar ombord på skepp, vid roende af stora båtar, — vid alla dessa enkla förrättningar, och vid tusen flera, är det alldeles nödvändigt att många personer arbeta tillsammans, på samma tid, på samma ställe och på samma sätt. Nya Hollands vildar hjälpa aldrig hvarandra, icke engång vid de simplaste förrättningar; och deras tillstånd är knappt bättre, i flera afseenden är det sämre än de vilda djurens, hvilka de nu och då fånga. Om man vill föreställa sig att Englands arbetare plötsligt skulle upphöra med att hjälpa hvarandra vid deras enkla sysselsättningar, så skall man lätt inse de underbara fördelarne af den enkla medverkan vid arbetet. I ett oräkneligt antal af förrättningar står arbetets produkt, ända till en viss grad, i förhållande till en sådan ömsesidig hjälp arbetarena emellan. Detta är det första steget i social förbättring. Det andra är, då en hop män förenat sig om att producera mera spanmål än de behöfva, och en annan hop män förmås att förena sitt arbete i ändamål att producera mera kläder än de behöfva, för att med detta öfverskott af kläder köpa de andras öfverskott af spanmål; på sådant sätt erhåller hvardera hopen, genom utbyte, ett

kapital tjenligt för sysselsättandet af flera arbetare vid deras respektiva produktion. Detta är en sammansatt medverkan vid arbetet. Den enkla består deri, att flera arbetare öfverenskomma att hjälpa hvarandra vid samma slag af arbete; den sammansatta består deri, att flera arbetare hjälpa hvarandra genom att sinsemellan fördela de olika förrättningarne.

"Det gifves en vigtig skillnad emellan den enkla och den sammansatta medverkan vid arbetet. Den förra vet man alltid utaf vid tiden för dess verkställande; men blott få af de många, hvilka deltaga i den sednare, äro medvetna af densamma. Orsaken till denna skillnad är lätt insedd. Då flera personer äro sysselsatte med att lyfta samma vikt, eller att hala på samma tåg, vid samma tid och på samma ställe, varskos detta faktum redan af blotta synsinnet; men om flera personer äro sysselsatte på skilda tider och ställen, och för skilda ändamål, så är deras samfälda medverkan i arbetet, ehuru lika otvifvelaktig, dock icke så lätt varskodd som i förra fallet; för att komma underfund med densamma, är en sammansatt sinnesverksamhet af nöden."

Det adertonde seklet hade redan till hälften framskridit innan några begrepp om vigten af sysslornas fördelning började klarna. Man hade visserligen observerat hvad man i århundraden haft för ögonen, men utan att söka någon närmare förklaring af detsamma. År 1750 skref TURGOT, då 23 år gammal, till abbé DE CICE: "Hvar vore väl samhället om hvar och en bearbetade sitt lilla åkerfält? Han vore då också nödsakad att sjelf bygga sitt hus, att tillverka sina kläder. Hvar och en vore hänvisad till sig sjelf, och till produkterna af det lilla område, som omgifver honom. Hvarmed skulle väl invånarne i de länder lefva,

hvilka icke producera spanmål? Hvem skulle transportera produkterna ifrån ett land till ett annat? Den lägste bonde njuter af en mängd af förnödenheter, som ofta blifvit samlade från mycket aflägsna klimat. Jag tager t. ex. den minst väl försedde: tusen händer, kanske hundratusen hafva arbetat för honom." I ett litet arbete, som han sednare utgaf, redogjorde han närmare för sysselsättningarnes fördelning. Vi vilja anföra hvad han härom säger, emedan det samma vittnar om den klaraste insigt i de positiva förhållanden som röra denna fråga, och en förutseende blick i hvad vetenskapen sednare utredt. "De varor som jorden producerar," heter det, "för tillfredsställandet af människans skilda behof, kunna till största delen icke dertill användas i det tillstånd som naturen skänker desamma; de måste undergå skilda förvandlingar och tillredas genom konst; man måste förvandla hvetet till mjöl och mjölet till bröd; garfva och bereda lädret; spinna ullen, bomullen; draga silket ur silkesmaskens hus; röta, bråka hampan och linet, bereda deraf skilda tyger, klippa desamma, sy dem till klädnader, mössor o. s. v. Om samme man, som tvingar jorden att producera dessa olika saker och som använder desamma till sina behof, vore nödsakad att låta dem undergå alla dessa mångfaldiga tillredningar, så är det säkert att han skulle lyckas ganska illa. Större delen af dessa preparationer fordrar en omsorg, en uppmärksamhet, en lång erfarenhet, som icke förvärfvas om man icke arbetar i en följd och på en stor mängd ämnen. Låtom oss taga till exempel läderberedningen. Hvilken arbetare skulle kunna sköta alla de detaljer, som äro nödvändiga vid denna handtering, hvilken räcker flera månader och ibland flera år? Om han äfven kunde det, ginge det väl an för en enda hud? Hvilken förlust af tid, af utrymme, af materie, som

kunnat tjena till att på samma gång eller successivt garfva en stor mängd hudar! Men om han äfven lyckades att garfva en enda hud, så behöfver han blott ett par skor: hvad skall han göra med resten? Skall han döda en ox för att få ett par skodon? Skall han hugga ned ett träd för att göra sig ett par trädskor? Man kan säga detsamma om hvarje människas behof, hvilken, hänvisad till sin jord och sitt arbete, skulle använda mycken tid och möda för att i alla hänseenden vara mycket illa försedd och sköta sin jord mycket illa. Om hvar och en öfverlemnade sig åt ett enda slag af arbete, så skulle han lyckas mycket bättre uti densamma.”¹⁾

DIDEROT har äfven anmärkt, att ”då hvarje förrättning verkställes af en skild person, så blir ett arbete väl och fort undangjordt, och det bäst gjorda arbete är dertill det, hvilket man får för bästa pris.” Men före SMITH var det endast en italienare, BECCARIA, som vid de offentliga föreläsningar i nationalekonomi han höll i Milano 1769 hade fäst uppmärksamheten på huru gynnsamt arbetets fördelning inverkar på produktionens ökande. AD. SMITH tillkommer dock äran att först hafva utredt och förklarat hela denna lära, huru den ger anledning till produktionens nderbara förökande samt till en större fullkomlighet i produkterna, och det i en framställning, så klar och så anslående, att den icke af någon blifvit öfverträffad.

Han anför som exempel en manufaktur af föga vigt, men vid hvilken man dock kan varseblifva den stora nyttan af arbetets fördelning: en knappålsfabrik. En man, som icke vant sig enkom vid detta arbete eller icke kan handtera

¹⁾ TURGOT, "Réflexions sur la formation et la distribution des richesses", §§ 3, 4. Detta lilla arbete utgafs år 1766.

skulle kunna åvägabringa, om hvar och en af dem handlade oberoende af de öfriga.”

I hvarje handtering är verkan af arbetets fördelning densamma, om ock de skilda operationerna icke äro så många till antalet, och i hvarje fall ökar densamma i förhållande arbetets produktiva kraft. Det är denna fördel som tyckes hafva gifvit anledning till de olika handteringarnes särskiljande, hvilket åter är längre drivet i mera försigkomna länder, än i dem som stå tillbaka; det som i ett ännu föga utbildadt samhälle är en enda menniskas göra, plägar i ett mera framskridet utgöra sysselsättning för flera.

Den stora tillökning i produktivitet, som arbetets fördelning åstadkommer, tillskrifver AD. SMITH tre skilda omständigheter.

Först och främst uppnår arbetaren en särdeles stor skicklighet derigenom, att han oupphörligt är sysselsatt vid samma förrättning, och till följd häraf kan han äfven åstadkomma en ökad quantitet arbete. — Som bevis härpå anföres, att om en smed, hvilken är van att handtera hammaren, men nybörjare i konsten att göra spik, blir nödsakad att tillverka sådane, så skall det vara med stor möda han på en dag kan få färdiga 200 à 300 stycken, och det af dålig beskaffenhet. En annan smed, som är van vid detta arbete, men dock icke gjort detsamma till sin hufvudsakliga och enda sysselsättning, kan icke gerna åstadkomma mera än 800 à 1,000 spik om dagen; de unge män deremot, knappt tjugu år gamla, hvilka oupphörligt sysselsätta sig med detta arbete, kunna tillverka öfver 2,500 stycken om dagen, och det utan tillhjälp af de maskiner, som blifvit uppfunna för spikfabrikationen. Härvid kan man tilläg-

ga att med tillhjälp af en maskin, sådan man i våra dagar begagnar, fabricerar en gosse omkring 30,000 spik på en dag.

För det andra undviker man den tidspillan, som åtgår då arbetaren är nödsakad att gå från en sysselsättning till en annan, och som fordrar ombyte af plats och skilda verktyg. Då en arbetare skall lägga hand vid ett nytt arbete, räcker det en god stund innan han riktigt kommer i farten, som det heter, och denna vana att gå fram och tillbaka, och att arbeta utan drift och med ligkiltighet, kan man isynnerhet varseblifva hos jordbruksarbetaren, hvilken fått densamma derigenom att han är nödsakad att ombyta arbete och verktyg hvarje halftimme, och att hvarje dag af sitt lif lägga hand vid tjugu olika förrättningar.

Slutligen vet man, för det tredje, huru användandet af maskiner förkortar och underlättar arbetet, och det tyckes som om arbetets fördelning gifvit anledning till uppfinnandet af alla dessa ändamålsenliga maskiner. Då en människas hela uppmärksamhet är riktad på ett föremål, är det naturligt att den genaste och lättaste arbetsmethod snart skall på hittas. En stor del af de maskiner, hvilka användas i de fabriker, der arbetsfördelningen är mest utgrenad, hafva ursprungligen blifvit uppfunna af simple arbetare, hvilka naturligtvis ansträngt hela sin tankeförmåga för att hitta de kortaste och lättaste medel för fullgörandet af det skilda arbete, som utgjorde deras enda sysselsättning. Så berättar man t. ex. att en gosse, hvilken hade till sysselsättning att vid vissa tider vrida på en kran af ångmaskinen, då denna först infördes, snart förmärkt att ett snöre, fästad vid en viss arm af maskinen, fullkomligt ersatte hans arbete; han begagnade sig af detta på hitt för att under tiden gå att leka boll, och uppfinningen blef genast på det mest ändamålsenliga sätt använd af maskinisten. —

Emot detta AD. SMITHS förmenande att uppfinnandet af maskinerna synes härleda sig från arbetets fördelning, har man dock gjort den anmärkning, att många af våra nyttigaste maskiner hafva uppfunnits af personer, hvilka hvarken varit handtverkare till yrket eller sysselsatte inom det område af verksamhet, som genom dessa maskiner underlättas. ARKWRIGHT var barberare, uppfinnaren af maskinväfstolen var prest, o. s. v.

En fjerde fördel af arbetets fördelning anser CH. BABBAGE ligga i möjligheten att kunna använda arbetarena efter deras olika skicklighet och styrka. I en manufaktur der arbetet är mycket fördeladt, kan man använda qvinnor och barn vid de mindre viktiga förrättningarne, och spara de skicklige arbetarne för svårare sysslor. Så gifves det, för att hålla oss till det anförda exemplet med nålfabriken, vissa förrättningar, hvilka fordra en viss styrka eller skicklighet, såsom jertrådens uträtande och nålarnes hvässning, och hvilka derföre skötas af karlar, medan man deremot använder qvinnor och barn till hufvudenas påsättning och nålarnes instickning på brefvet. Om dessa skilda förrättningar skulle verkställas af en och samma person, så borde denne icke allenast vara hemma i såväl de svåraste som de lättaste arbeten, men de ena skulle ännu härtill blifva lika dyra, i förhållande, som de andra.¹⁾

Men det är icke inom det industriela lifvet allena som arbetets fördelning förekommer. Man finner den äfven ibland producenterna af immateriela värden. Embetsmännens arbete är fördeladt: den ena skipar rätt, medan en annan sköter statens ekonomiska angelägenheter. Den ena artisten målar landskap, den andre endast batalj-

¹⁾ CH. BABBAGE, "Economical science of the manufactories."

stycken; en kompositör producerar endast oratorier, en annan operamusik, en tredje endast polkor. Också vetenskapernas fält är så oändligt, att studierna, trönen, undersökningarne måste blifva mångfaldigt fördelade.

Ibland de skilda industrigrenarne är jordbruket den, som minst ger tillfälle till någon betydande arbetets fördelning. Principen för denna fördelning är nemligen, att hvarje arbetare skall oafbrutet sysselsättas vid samma arbete, på det han må lära sig att arbeta bättre och fortare, men vid landtmannasysslorna låter något sådant sig icke göra. Klimatiska och andra hinder förbjuda att t. ex. en person hela året om skulle kunna så, en annan skörda, en tredje tröska, en fjerde plöja, en femte klippa får, o. s. v. För öfrigt är det sällan fallet att någon kan begagna samma brukningssätt öfver hela sin jordvidd, och fortsätta dermed flera år å rad, ty jorden skulle icke tåla vid något sådant. Äfven om detta låte sig göra, så skulle dock arbetena alltid infalla på en viss tid af året, och arbetarena förblifva sysslösa under den öfriga tiden. Hvarje arbetare måste derföre ha flera sysselsättningar och ofta ombyta desamma; är vädret vackert, så är han sysselsatt ute i det fria; är det regnigt, så börjar han hellre på med något arbete i hemmets skygd. Vi anförde i andra kapitlet att konkurrensen ger sig mindre tillkänna inom jordbruket än inom de andra näringarne, emedan jordbrukarena vanligen äro spridda på längre afstånd ifrån hvarandra, och deras produkter kunna påräkna en gifven och ständig afsättning; då härtill kommer att de olika sysslorna icke kunna särskiljas, att arbetets fördelning icke kan införas med samma förmon, eller åstadkomma samma produktiva verkan som inom andra industrigrenar, så blir det förklarligt, hvarföre jordbruket icke kunnat snabbare utveckla sig eller hvar-

före det ännu befinner sig på nära nog samma standpunkt, som för hundraårtals år tillbaka.

Fabriksindustrin är den som ger anledning till den största arbetets fördelning, hvilken frambragt de mest förundransvärda resultater; men också inom handeln finner man en sådan. En köpman handlar en-gros, en annan i detalj; en drifver landthandel, en annan export- eller importhandel; den ena skickar plankor till medelhafvet, den andre smör till Lübeck; en hemtar viner från Bordeaux, en annan råsocker från Java. I de stora städerna är detaljhandeln i oändlighet fördelad: en handlar uteslutande med thé, en annan med papper, en tredje med solfjädrrar, en fjerde med människoskelett, o. s. v. I många småstäder måste man deremot hos "kommerserådets" förse sig med allt: med glacéhandskar och norrsil, med sidenband och torkade gråsidor, med eau de cologne och dyfvelsträck.

Handelns skilda operationer hafva äfven framkallat en mängd för densamma nödiga agenter, hvilka emellan sig uppdragit en strängt markerad arbetets fördelning, såsom bankirer, vaxlare, assuradörer, mäklare, hvilka åter äro skilda i många olika slag, o. s. v.

I stora städer, såsom t. ex. i Paris, äro sysselsättningarna och arbetena icke endast fördelade emellan arbetarna, utan äfven emellan en stor mängd af små industriidkare, hvar och en arbetande med ett litet kapital, ledande för egen räkning ett företag, och sysselsättande en eller tvenne arbetare jemte en lärgosse. Ett enda litet föremål af den parisiska tillverkningen är på sådant vis ofta produkten af flera industriidkares successiva medverkan. Så är till exempel sjelfva lådan till en fruntimmers syask tillverkad af en snickare; hvarje af de pjäser, som skola garnera densamma är gjord af en skild fabrikant, en svarfvare, en knifsmed,

en ciselör, o. s. v. och slutligen samlar en annan fabrikant, under namn af garnissör, allt och ordnar syaskens inre utstyrsel. Vid tillverkningen af artificiella blommor är arbetets fördelning äfven lika långt drifven. Tillverkningen af de s. k. blomsterpreparationerna är mycket vidsträckt, och gifver anledning till ganska betydande affärer; skilda fabrikanter tillverka färgerna, metallstamparne, gauffrera tygen, göra ståndarena, fröhusen, och öfriga tillbehör, och alla dessa industriidkare leverera sina produkter åt andra, hvilka sammansätta blommorna. Ibland dessa åter göra några endast knoppar, andra sätta endast ihop rosor, andra åter endast blommor för sorg, och så vidare. Denna stora arbetets fördelning åstadkommer ett särdeles billigt pris, på samma gång som en stor fulländning i utförandet.¹⁾

Kapitlet om arbetets fördelning är hos AD. SMITH så anslående, och affattadt med en sådan naturlig klarhet, att vi vilje i det följande göra ett utdrag ur detsamma.

"Den stora tillökningen i produkter af alla slag" — säger han — "för hvilken man har att tacka arbetets fördelning, är just hvad som i ett väl styrdt samhälle förleder det allmänna välstånd, hvilket sprider sig ända ned till de lägsta klasserna af folket. Hvarje arbetare kan förfoga öfver en större quantitet arbete, och således tillbyta sig flera förnödenheter än förut.

"Om man i ett civiliseradt och lyckligt land betraktar den simple arbetarens eller den lägste dagakarls bohag, så skall man finna att antalet af de menniskor, hvilkas industriella arbete till någon del bidragit att förskaffa honom dessa persedlar, står öfver hvarje möjlig beräkning. Klädes-tröjan, till exempel, som betäcker denne arbetare, är, så

¹⁾ HORACE SAY.

grof den än förefaller, produkten af en otalig mängd människors förenade arbete. Herden, den som afklippt ullen, kammat eller kardat den, spinnaren, färgaren, väfvaren, med deras många operationer, alla hafva de med en del af sitt arbete bidragit till fulländandet af denna simpla produkt. Huru många köpmän och formän hafva ej dessutom blifvit använde för varans transporterande till dessa skilde arbetare, som ofta bo på mycket långt afstånd ifrån hvarandra! Huru mycken handel och sjöfart satt i rörelse! Huru många skeppsbyggare, sjömän, segelsömmare, repslagare, ha icke varit nödvändiga för att hemta åt färgaren de skilda färgämnen, ofta ifrån jordens mest aflägsna länder! Hvilken mångfald af arbete också för producerandet af den minsta af dessa arbetares verktyg! Utan att tala om de mest invecklade maskinerna, såsom köpmannens skepp, eller väfvarens väfstol, må vi endast betrakta hvilken mängd af arbeten som erfordrats för ett af de simplaste verktyg, saxen, med hvilken herden afklippt ullen. Bergsmannen, konstruktören af ugnen der mineralet blifvit smält, nedhugaren af timret, brännaren af de kol som begagnas i smältugnen, tegelslagaren, muraren, arbetarena som sköta ugnen, grofsmeden, knifsmiden, hafva alla genom förenadt arbete bidragit till detta verktygs producerande. Om vi på samma sätt skulle vilja undersöka alla de skilda delarne af hans klädnad eller husgeråd, den grofva linneskjorta han bär på kroppen, skorna på hans fötter, sängen i hvilken han ligger, med alla dess skilda tillbehör, grytan i hvilken han kokar sin mat, veden eller kolen, ofta hemtade från långt afstånd, alla hans öfriga kökssaker, hans bordstillbehör, hans knifvar och gafflar, hans tallrikar af lera eller tenn, de skilda händer som tillredt hans bröd och hans öl, glastrutorna genom hvilka solens värme och ljus intränga, och

som afhålla blåst och regn, jemte all den konstskicklighet hvilken varit nödvändig vid fabrikationen af glaset, förutan hvilken de nordliga delarne af vår jord knappt kunnat erbjuda någon möjlig boning; om vi tänka på de talrika verktyg som varit nödvändiga vid producerandet af dessa skilda ting, om vi besinna hvilken mångfald af arbete som blifvit använd på hvarje af dem, så skola vi finna att, utan många tusen personers hjälp och medverkan, den minste individ i ett civiliseradt samhälle icke engång skulle kunna bli klädd och försedd på det sätt som vi, temligen oegentligt, kalla för simpelt och dåligt. Det är visst sannt, att hans bohag och hans klädnad synas simpla och dåliga, om man jemför dem med den store herrns utsväfvande lyx; men likvisst är det kanske icke så stor skillnad emellan en europeisk furstes och en arbetsam och omtänksam bondes bohag, som emellan denne sednares och mången afrikansk konungs, hvilken är den absoluta herrskaren öfver tiotusen nakna slafvars lif och frihet.

”Denna arbetets fördelning, ur hvilken så många fördelar härflyta, är icke ursprungligen följden af någon mänsklig klokhet, hvilken skulle förutsett och haft till ändamål denna allmänna välmåga, som är resultatet af densamma. Den är en nödvändig, ehuru långsam och graduel följd af en viss böjelse, hvilken tillhör den mänskliga naturen, men icke har någon alltför vidsträckt eller nyttig afsigt till mål: böjelsen att byta, handla, göra utbyte af ett ting emot ett annat.”

Häremot kunde man med skäl anmärka, att det icke torde vara människans böjelse att göra utbyten, som är orsaken till arbetets fördelning, utan det personliga intresset, hvilket icke allenast drifver henne till arbete, men äfven lärer henne de fördelaktigaste metoder, som kunna leda till arbetets mål. Då i en indianstam några

män hela dagen sitta hemma och förfärdiga pilar, medan andra hela dagen gå på jagt, så veta de förre visserligen att de emot sina pilar kunna tillbyta sig ett villebråd, men detta är icke orsaken till deras arbetes fördelning, utan den rätta orsaken till densamma ligger i deras medvetande deraf, att de på sådant sätt bättre tjena sina egna, ömsesidiga intressen, att de alla få mera villebråd att föda sig med på detta sätt, än om hvar och en af dem skulle tillbringa ena hälften af dagen att förfärdiga pilar och den andra att jaga. Vinnandet af den största möjliga fördel och nytta för egen räkning har således drifvit människorna till arbetets fördelning. Om det blott funnes ett enda människopar på jorden, så skulle deras arbete dock vara fördeladt, säger CAREY. Det är i sanning troligt att icke tanken på ett utbyte af produkter skulle drifva dem till arbete, utan endast tanken på deras eget väl; sålunda skulle mannen fånga rådjuret och hustrun tillreda föda deraf, äfvensom göra kläder af skinnet.

AD. SMITH kommer äfven längre fram att tala om detta personliga intresse, i hvilket vi anse den ursprungliga orsaken till arbetets fördelning ligga. "Menniskan har nästan beständigt behof af sina likars hjälp, och det vore fåfängt om hon väntade densamma af deras välvilja allena. Hon kan vara mycket säkrare att lyckas om hon vänder sig till deras personliga intresse, och om hon öfvertygar dem, att deras egen fördel bjuder dem att fullgöra hvad hon önskar af dem. Det gör äfven den, som föreslår en annan ett köp; betydelsen af hans förslag är denna: gif mig hvad jag har behof af, och du skall få af mig det du sjelf behöfver. Det är icke af slagtarens och bagarens välvilja som vi hafva att förvänta vår middag, utan endast af deras omsorg om sina egna intressen. Vi vända oss icke till deras menisklighet, utan till deras egen-

nytta; vi tala aldrig med dem om våra behof, utan alltid om deras egen fördel.”

Arbetets fördelning har en gräns uti möjligheten för produkternas afsättning, eller med andra ord, uti marknadens omfång. Om, enligt det anförda exemplet, trettio personer på en dag tillverka 15,500 spelkort, så är det klart att en sådan arbetets fördelning är fördelaktig, såvida hela denna produktion kan finna afsättning; men i annan händelse minskar fabrikanten sin tillverkning, och drifver i sådant fall äfven arbetets fördelning mindre långt. Produktionen står således i förhållande till produkternas efterfrågan. En grosshandlare kan icke nedsätta sig i en bondby, emedan han icke der kan sälja sina varor partivis. På samma grund existera i städerna en hop yrken, som icke finnas till på landsbygden, der hvarje bonde vanligen är sin egen slagtare, bagare, bryggare, o. s. v. J. ST. MILL tillskrifver marknadens inskränkning ännu andra orsaker: befolkningen kan vara alltför mycket spridd; det kan fattas vägar, äfvensom farbara floder; slutligen kan befolkningen vara alltför fattig, d. v. s. dess produktionskraft vara alltför svag, för att tillåta den en ymnig konsumtion. Trögheten, lättjan och bristen på arbetsskicklighet hos dem, som kunde bli förbrukare, sätter en gräns för en förening i arbetet emellan dem, hvilka skulle kunna producera. AD. SMITH har visat, huru industrin under ett föga utbildadt samhällsskick, der efterfrågan nödvändigtvis varit inskränkt, endast blomstrat inom de lokaliteter, hvilka genom grannskapet af hafvet eller af farbara floder haft den öfriga världen till förbrukare af sina marknaders produkter, och huru industrins framsteg endast mycket sednare sträckt sig till de inre delarne af landet. Ett exempel härpå har man, ibland annat, i Förenta Staternas kolonisation.

I afseende å arbetets fördelning vilja vi ännu tillägga, att densamma förutsätter användandet af en större mängd verktyg och arbetare, och således behöfver ett större kapital, då verktygen skola på förhand inköpas och arbetarena aflönas efterhand och innan produkten är förtjud. Då derföre samlandet af ett kapital är en nödvändig förutsättning för arbetets fördelning, så kan icke heller arbetet undergå någon vidare fördelning än den, som det progressiva samlandet af kapitaler tillåter. Allt efter som denna fördelning tilltager, ökas icke allenast mängden af de råvaror, som ett lika antal personer förarbeta, men verktyg och maskiner blifva äfven flera och mera fullkomnade, arbetslokalen blir större och dyrare, äfvensom det nödiga förslaget af arbetslöner ökas. Då en qvinna spann bomull för handen, behöfde hon icke på engång köpa mera än ett eller par skålpund bomull, ett par kardor och en spinnrock, hvilket allt tillsammans utgjorde ett ganska litet kapital. Numera behöfva maskinspinnerierna hundratals arbetare, en ofantlig mängd af råvara, ofantliga magasin att förvara densamma uti, väldiga maskiner som kosta stora summor, och ett betydligt förråd af arbetslöner. Arbetets stora fördelning har således här kunnat ske endast till följd af kapitalets ofantliga tillväxt. Men denna fördelning, som är en följd af kapitalet, har å andra sidan äfven blifvit en mäktig orsak till kapitalets ytterligare tillväxt.

Likvisst ges det äfven fall, der arbetets fördelning kan vara ganska utsträckt, utan att betydligt kapital göres af nöden, nemligen då antingen produktionen sysselsätter sig med råvaror af ringa värde och kan åtnöja sig med billiga verktyg, eller då ett industriellt företag icke till sin helhet är koncentreradt i en enda industriidkares hand, utan produkten går genom flera skilda kapitalisters händer,

innan den släppes ut på marknaden. Detta går så till, att hvarje industriidkare af den följande uppbär godtgörelsen för såväl det kapital han sjelf utlagt, som för sitt använda arbete. Om man som exempel tager ett par handskar, så finner man att garfvaren har för skinnet fått sin ersättning af sämskmakaren, denne sin af tillklipparen, tillklipparen af sömmaren, och denne af köpmannen, som i sin tur af konsumenten tar betalning för såväl sitt utlagda kapital som sin möda. I händelse handskindustrin bedrifves af så många olika personer, så behöfver ingen af dem något betydligt kapital, ehuru arbetets fördelning härvid är ganska utsträckt.

Men arbetets fördelning har äfven haft sina motståndare, hvilka dock mest hållit sig till ytterligheterna af densamma, och således högst ensidigt uppfattat den verkliga teorin, som är alltför sann och välgörande till sina följder för att kunna kullkastas. En äldre fransk författare¹⁾ anmärker "att arbetets långt drifna fördelning sker på bekostnad af arbetarens intelligens; att en minut, en sekund medtaga hela hans vetande och nästa minut, nästa sekund se samma sak upprepas; att det är sorgligt att veta sig hafva tillbragt sitt lif med att lyfta på en ventil, eller att aldrig hafva gjort något annat än adertondedelen af en knappnål." Härpå kan man först och främst svara, att det troligen icke varit mindre sorgligt om man gjort hela knappnålen, och vidare att det ligger i nästan allt menskligt arbete, och icke endast i det rent materiella, ett visst mekaniskt upprepande af samma handling. Erfarenheten visar äfven att fabriksarbetaren, som mest är utsatt för arbetets fördelning, ingalunda i intelligens står efter t. ex. jordbruksarbetaren, som dagligen och nästan stundligen får omvexla

¹⁾ LEMONTEY, "Influence morale de la division du travail."

sysslor. Tvertom utmärker sig fabriksarbetaren vanligen genom ett mera lifligt förstånd, en större uppfattningsförmåga än jordbruksarbetaren, äfvensom ett slags hyfsning i tal, skick och åtbörder, som denne sednare oftast saknar. Orsaken till detta förhållande är icke svår att finna: fabriksarbetarena hafva på det hela lättare tillfälle till inhemtande af bildning än jordbruksarbetarena, hvilka äro spridda öfver hela landet, på större eller mindre afstånd ifrån hvarandra, och härigenom mera sällan komma i beröring med andra människor; likaledes kan också endast ett mindre antal af dem komma i tillfälle att begagna de bildande och förädlande anstalter, såsom afton- eller söndagsskolor, folkbiblioteker, m. m., hvilka numera blifvit nästan en nödvändighet för hvarje ort, det må vara i stad eller på landet, der större fabriker finnas. Och ehuru fabriksarbetaren är mera reguleradt sysselsatt hela året igenom, så har han dock mera tid öfrigt för skolan, läsning eller förströelser; hans dagsarbete slutar vanligen så tidigt att han på qvällen väl hinner egna några stunder åt en lärarik eller förädlande sysselsättning. Jordbruksarbetaren får deremot, åtminstone i vårt land, under hela den ljusa tiden af året arbeta i kapp med solens lopp, och om hans vinteraftnar med skäl böra kallas långa, så kunna desamma dock icke användas till annat än möjligen läsning på egen hand. Men pertan lyser så skumt, lif och uppmuntran söker han förgäfves hos sin omgifning, och derföre faller han lätt i en dvala, nära nog lika känslolös som den, uti hvilken den omgifvande naturen ligger. Dimmigt och grått, kallt och isigt är det täcke, som sveper sig kring de nejder, hvilka gränsa till portarne af *ultima Thule*.

V Kapitlet.

Arbetets pris eller Arbetslönen.

Med arbetets pris eller arbetslönen förstår man den ersättning, som en person får af en annan, för det han låter denne njuta frukten af sitt arbete.

Arbetets pris eller arbetslönen bör icke förblandas med det arbetades pris, eller varupriset, om hvilket vi längre fram skola tala.

Med arbetslön förstår man i dagligt tal vanligen blott den penningersättning som tillkommer dagakarlen, den simple arbetaren eller handtverkaren för dennes rent materiella arbete, och hvilken betalas af en annan person, som tingat hans tjenst; men nogare betraktadt, är hvarje ersättning för ett menskligt arbete, det må nu sedan höja sig gradvis ifrån en ren materiel till en allt mera andlig sysselsättning, icke annat än en arbetslön. Hvad är väl embetsmannens höga aflöning annat än en arbetslön, med den skillnad att han säljer sitt arbete, icke åt en annan individ, utan åt staten? Hvari består väl ersättningen för den lärdes föreläsningar, för konstnärens skapelser, för industriidkarens mödor, om icke i en lön för deras arbete, i arbetslön?¹⁾ Skillnaden emellan alla dessa och dagakarlen består endast deri, att de förres arbete är mera värdt än den sednares, hvarföre det äfven betingar sig en mycket högre lön.

¹⁾ "Arbetslönen är en ersättning för personligt arbete af hvad slag som helst." H. C. CAREY.

Arbetet kan, om man så vill, kallas en vara, emedan det betingar sig ett pris, och betalas derföre allt högre, ju större dess inneboende värde är. I dagakarlens arbete, då han t. ex. radar ved, ligger ett högst litet värde, emedan hvarje menniska, som icke mera är ett barn, eger både styrka och förstånd att uträtta detta arbete, och således tillgången på sådane arbetare är mycket stor; i den högt uppsatte embetsmannens arbete, hvilken har i uppdrag att vårda statens högsta angelägenheter, ligger deremot ett mycket stort värde i händelse han visar sig vuxen detta svåra kall, emedan staten får njuta frukter af allt det myckna arbete, som han under sitt föregångna lif användt på samlandet af kunskaper och erfarenhet, och emedan antalet af de personer inom hvarje land, hvilka verkligen kunde vara kvalificerade för ett så svårt och ytterst viktigt uppdrag, i sjelfva verket är högst ringa. Den fullvuxne människan representerar, i sina fysiska och intellektuella förmögenheter, ett hopsamladt kapital, uti hvars större eller mindre arbetsvärde hon måste söka ersättning för hvad utbildandet af dessa förmögenheter kostat henne. Arbetet, eller arbetsskickligheten, betraktad såsom en färdig vara, har äfven haft sina produktionskostnader, hvilka bestått i individens föda, kläder, men isynnerhet i hans uppfostran, och det är efter det mer eller mindre lyckade användandet af dessa olika produktionskostnader, som varans värde relativt uppskattas och betalas.

Men arbetet kan endast såtillvida kallas en vara, som det betingar sig ett pris; detsamma kan väl tidtals föryttras till annan man, men det sjelft är icke något materiellt ting, hvars hela egande skulle kunna öfverflyttas till en annan, lika litet som detsamma är underkastadt någon egentlig konsumtion i ekonomisk mening. Arbetslönen är för arbe-

taren, för den industriella talangen, för den samlade arbets-
skickligheten, detsamma som jordräntan är för jordegaren
och penningaräntan för kapitalisten.

Om vi dock kalla arbetet en vara, emedan det
kan föryttras och har ett pris, så blifva arbetsgifvaren och
arbetstagaren naturligtvis säljare och köpare i förhållande
till hvarandra, och således måste äfven denna varas pris,
arbetslönen, vara underkastad de fluktuationer, som åstad-
kommas af förhållandet mellan anbud och efterfrågan.
Den allmänna, enkla lag, som säger att en vara är dyr
då efterfrågan af densamma är större än anbudet, och att
den deremot är billig, då anbudet är större än efterfrågan,
är kanske en af de förnämsta af de nationalekonomins sat-
ser, som man bör hålla i minnet, och med tillhjälp af hvilka
en mängd ekonomiska frågor kunna få en lätt och klar lösning.
Då vi här endast vilja tala om arbetslönen i dess vanliga-
ste bemärkelse, d. ä. såsom en ersättning för ett materielt
handarbete tvenne individer emellan, så finna vi lätt, att
densamma ibland är hög, eller att arbetet är dyrt, hvil-
ket är detsamma, och att den stundom åter är låg, arbe-
tet är billigt, allt på grund af samma förhållande mellan
anbud och efterfrågan. RICHARD COBDEN förklarar denna
enkla sanning med följande lika enkla ord: "arbetslönen
stiger då tvenne patroner löpa efter en arbetare; men arbets-
lönen faller då tvenne arbetare löpa efter en patron."

Arbetets pris, varierar derföre, för det första, efter den
större eller mindre skicklighet som erfordras för att fullgöra
ett gifvet arbete, d. ä. varans pris rättar sig efter varans
värde, och för det andra efter den för varorna allmänna
lagen af anbud och efterfrågan.

Någon gifven måttstock för arbetets pris, eller arbets-
lönen, finnes derföre icke. Detsamma bestämmes, i lik-

het med hvarje annat pris, enligt öfverenskommelse emellan köpare och säljare. Arbetets köpare, industriidkaren, skulle vilja gifva så litet som möjligt för detsamma, medan dess säljare, arbetaren, skulle vilja betinga sig det högsta möjliga pris. De måste således jemka på sina motsatta intressen för att slutligen blifva sams. Men denna jemkning kan ofta, om den varar länge, medföra svåra förluster för de kontraherande parterna, af hvilka dock arbetaren, såsom den i resurser jemförelsevis underlägsne, vanligen blir den mest lidande, åtminstone till en början. Hvardera parten har behof af den andra, det är gifvet, eftersom de uppsöka hvarandra; men arbetets köpare, industriidkaren, har vanligen råd att vänta, att vara utan arbetare i dagar, veckor, kanske mångengång i månader och år, om det gäller, medan arbetaren sällan eller aldrig kan vänta en så lång tid utan förtjenst. Båda lida de förlust af att vara utan hvarandra, och industriidkarens förlust blir i längden mycket större, emedan han går miste om såväl räntan på sitt rörelsekapital som sin industrivinst, hvilka hvardera kunna vara ganska betydliga, och i hvarje fall stiga till ett högre belopp än arbetarens förlust; men denna sednares behof äro mera tryckande, och fordra derföre en hastigare hjälp.

Arbetarens ställning i afseende å hans patron kan väl synas ganska svår och bunden, men är det i sjelfva verket icke i de länder, der produktionen fritt och obehindradt får utveckla sig. Man känner de arbetare-koalition, hvilka förekommit isynnerhet i England och der fått namn af "*strikes*", och som bestått deri, att arbetarena inom en viss industrigren och på en viss ort öfverenskommit att icke infinna sig till arbete med mindre arbetslönen skulle af patronerna höjas till ett visst belopp. Dessa samman-

gaddningar hafva dock sällan eller aldrig fört till det önskade resultatet, emedan man icke med våld kan reglera hvad som endast en fri, ömsesidig öfverenskommelse bör bestämma. Patronerna kunna icke gerna med ens samtycka till ett betydligare höjande af arbetslönerna, ty i följd deraf skulle produkternas försäljningspris äfven böra höjas, hvilket åter skulle åstadkomma en kännbar inskränkning i konsumtionen af desamma. Denna inskränkning i konsumtionen skulle sedan hafva till följd en minskning i produktionen hvilken komme att menligt återverka på arbetarena sjelfve. Så hafva vanligen också dessa "strikes" slutats, och sedan arbetarena af en stigande bildning blifvit upplyste om, att arbetssäljarens och arbetsköparens skilda fördelar nödvändigtvis böra balancera emot hvarandra vid afslutandet af det köp, hvars pris utgör arbetslönen, äfvensom att arbetsköparen, d. ä. patronen, i samma eller högre grad än arbetaren är underkastad anbudets och efterfrågans allmänna lag i afseende å afsettningen af sin vara, så hafva dessa arbetare-koalitioner också förekommit mera sällan än förr. I England voro de sedan äldre tider förbjudna af lagen, men detta förbud upphäfdes under GEORG IV:s regering, sedan man troligen börjat inse huru litet farliga de i sjelfva verket voro, äfvensom att sådana förbud i hvarje händelse äro ett ingrepp i den personliga friheten. Då patronerna egde rättighet att sammangadda sig, om de så behagade, i afseende å arbetslönernas nedsättande, hvarföre skulle icke arbetarne få göra detsamma, i afseende å deras höjande? Man insåg, hvad som med en stigande produktion allt mera besannats, att endast en oinskränkt frihet att handla utgör den grund, på hvilken de båda parternas ömsesidiga fördel kan byggas.

Af det sagda inses lätt huru dåraktigt, huru omöjligt det vore att vilja genom lagbud reglementera arbetslönerna. Man har såväl i England som Frankrike gjort skilda försök åt detta håll; af medlidande med de arbetande klassernas tidsats inträffade, beklagansvärda belägenhet, har man under tidernas lopp någongång låtit statsmyndigheterna uppträda som en regulator af arbetslönerna. Med hvilken framgång sådant skett läres, ibland annat, af första franska revolutionens historia. En lämplig och rättvis taxa å arbetslönerna låter icke tänka sig, ty hvem skulle väl någonsin kunna upprätta en noggrann klassifikation af den olika arbetsskickligheten? Den skicklige arbetarens intressen skulle i hvarje fall sammanblandas med den mindre skickliges, och man kan icke tänka sig att en statens embetsman, eller öfverhufvud någon annan än arbetets verkliga köpare skulle kunna bestämma värdet af, och således priset för det arbete, som åt honom utbjudes. Genom en sådan onaturlig reglementering, som i afseende å den medborgerliga friheten skulle föra oss flera sekler tillbaka i tiden, skulle produktionen ögonblickligen hämmas, och arbetarena få gå sysslolöse; icke ens illusionen om inrättandet af nationalverkstäder för desamma skulle återstå oss, sedan försöken härmed efter 1848 års revolution i Frankrike så bedröfligt misslyckats.

I England, der filantropin torde vara allmännare än i något annat land, och der man har så rika tillgångar för utöfvandet af densamma, har man icke heller underlåtit att genom ordnade barmhertighetsverk söka att afhjelpa de fattigaste arbetsklassernas nöd. Men tyvärr har denna ädla menniskokärlek icke burit de frukter man trott sig kunna påräkna. Man har nemligen funnit — och fattigtaxan före 1835 års reform bevisade det — att det regelbundna ut-

öfvandets af barmhertighet i de flesta fall qväft den arbetslust, den inre drift, det förutseende, som nödvändigtvis böra finnas hos människan, och som förverkliga hennes uppgift att vara en oberoende och förnöjd arbetare. Att tillförsäkra arbetsklasserna vissa slantar eller vissa brödbitar leder vanligen till samma resultat som privilegierna medföra åt de rikare, nemligen till likgiltighet, bekymmerslöshet och slöhet, men med den skillnad att de fattiga klassernas fara är vida större, såvida de genom minskad arbetslust dagligen gå en allt eländigare framtid till möte. De engelska statsekonomerna hafva derföre nästan enhälligt uttalat sin förkastelsedom öfver den systematiska filantropin, sådan den trott sig böra verka på förbättrandet af arbetsklassernas ställning. Härvid förstås af sig sjelft, att de på samma gång respektera den enskilda barmhertigheten, då den frivilligt utdelar sina gåfvor: de vilja blott icke göra densamma till ett tvång, till en slags regelbunden beskattning, som i en sådan form verkar motsatsen till hvad den borde verka, i det den hos allmosans emottagare förqväver hvarje tanke på moralisk ansvarighet, äfvensom all personlig omtanke för framtiden och sitt eget väl.

Det blef ofvanföre nämnt, att det icke gifves någon måttstock för bestämmandet af arbetets pris, arbetslönen. Ett visst minimum kan man dock antaga att det gifves, ty då människan måste lefva af sitt arbete, så måste hon i allmänhet betinga sig ett så stort pris för detsamma, äfven för det mest simpla eller lättast inlärd, att hon kan subsistera. Hon måste hafva det nödvändiga för sig och sin familj, men detta nödvändiga är mycket relativt, allt efter olika vanor och behof. Det varierar äfven efter olika tider och länder: det för vilden nödvändiga räcker icke till för den civiliserade människan, och det som är nödvändigt vid

polartrakterna är något helt annat än det nödvändiga vid eqvatorn. HUMBOLDT har anmärkt, att en arbetare i Mexikos tempererade region behöfver en tredjedel mera för sitt lifsuppehälle än en arbetare i den heta regionen af samma land. I England lefva de arbetande klasserna hufvudsakligen af hvetbröd och kött; i Irland hafva potäterna länge utgjort deras nästan enda föda; i China och Hindostan föda de sig med ris. Denna olikhet i födoämnen måste förorsaka en motsvarande skillnad i arbetets pris. Också åtnöjer sig indiern med en dagspenning af 3 pence (35 penni), medan engländaren i medeltal fordrar sju à åtta gånger mera. Till och med inom England varierar jordarbetarens arbetslön ganska betydligt, och är på vissa trakter dubbelt högre än på andra. I Yorkshire betalas 14 shillings i veckan, men endast 7 à 8 shillings i grefskapet Dorset, der arbetarena hafva en dålig föda och eländiga bostäder.

Men med det nödvändiga förstår man dock i hvarje land i allmänhet föda, kläder, boning, äfvensom den för barnen nödiga uppfostran. Härtill borde ännu komma omsorgen om de gamla orklöse, på hvilka man inom de arbetande klasserna tänker föga eller alls intet. Det är med fasa man ser att arbetaren i allmänhet icke kan samla något för sin ålderdom, att han icke engång är beredd på tillfälliga olyckor, på sjukdom eller nöd. SISMONDI säger: "arbetslönen är icke allenast en ersättning för arbetet, beräknad efter så eller så mycket för timmen: den är den fattiges hela inkomst och bör följaktligen förslå icke allenast till hans uppehälle under hans verksamhet, utan äfven under hvilan efter arbetet; den bör förslå för barnaåldern och ålderdomen liksom för mannaåldern, för sjukdomen liksom för helsan, för de hvilodagar, som äro nödvändiga för kraf-

ternas uppehållande eller äro påbudna af lagen eller religionen, liksom för arbetsdagarne."

Man har flerfaldiga gånger försökt att beräkna hvad ett minimum af arbetslönen egentligen utgör, eller med andra ord, huru mycket en arbetare nödvändigt bör förtjena för att skapa sig en dräglig existens, då man tillika antager att han är make och fader. AD. SMITH tyckes förmoda att den lägsta klassen af arbetare bör förtjena åtminstone dubbelt så mycket som deras lifsuppehälle utgör, på det hvar och en sådan arbetare må vara i stånd att uppföda tvenne barn; man antager härvid att hustruns arbete förslår endast till hvad hon sjelf förbrukar, till följd af den omsorg som hon måste egna sina barn. Huru härmed än må förhålla sig, så synes det säkert, att äfven den mest simpla arbetare borde, tillsammans med sin hustru, förtjena något mera än deras eget och deras barns dagliga lifsuppehälle kostar dem. Men eger väl detta rum i verkligheten? Svaret torde i de flesta fall, sorgligt nog, böra utfalla nekande.

Med anledning af frågan om det minimum af ersättning, som nödvändigtvis bör tillfalla den simpla arbetaren såsom pris för hans arbete, säger STORCH: "Den nödvändiga arbetslönen är icke lika i alla grenar af arbetet, utan omvexlar tvertom allt efter yrkena. För att utröna normalpriset för det i alla yrken nödvändiga arbetet, måste man söka priset för det simpla arbete, hvartill endast de mest vanliga, naturliga förmögenheter äro af nöden; för ett arbete, som skulle kosta endast en medelmåttig ansträngning, som icke vore åtföljdt af något obehag, af någon synnerlig fara för arbetarens lif, och som slutligen kunde fortsättas utan afbrott alla dagar af året.

Sådant är till exempel jordbruksarbetarens arbete. Ett dylikt arbete är det simplaste och minst påkostande, och bör derföre äfven vara det minst dyra: hans arbetslön borde inskränka sig till fyllandet af de oundgängligaste behofven. Men huru obetydlig den än må vara, så måste den dock förslå till arbetarens lifsbergning. I denna beräkning bör man dock icke endast taga de individer, hvilkas arbete verkligen tages i anspråk: den arbetande klassen måste vidmakt hållas, ty annars skulle den aftaga och arbetslönen, till följd deraf, stiga utöfver normalbeloppet. Detta pris bör således innefatta icke allenast hvad som är nödigt för sjelfva arbetarens lifsbergning, utan äfven födan för hans barn, tilldess de blifva i stånd att arbeta liksom han. — Den arbetare, som förtjenar endast det allranödvändigaste, kan icke förlora en enda arbetsdag utan att sakna uppehälle. Men sjukdomar och oundvikliga tillfälligheter taga många dagar bort ifrån honom, och denna förlust bör ersättas af ett öfverskott på den arbetslön han förtjenar under de dagar då han kan arbeta. För öfrigt äro hans behof icke desamma under en sommardag som under en vinterdag, ty för denna sednare behöfver arbetaren mera bränsle och mera kläder. Det är således hans årsbehof som man bör taga i betraktande vid bestämmandet af arbetslönens normalbelopp. Emellertid blir detta alltid, huru omsorgsfullt man än må söka att bestämma detsamma, ett mycket föränderligt mått. Ett lands natur eger ett stort inflytande på omfånget af arbetarens behof; likaså omvexlar arbetets normalpris mellan olika länder, och ofta mellan olika delar af samma land. Ett kallt klimat föder flera oundgängliga behof än ett hett klimat, och detta åter flera än ett tempererad. I Ryssland t. ex. öka skinnplaggen, bränslet, oljan och talgljusen, hvilka åtgå under de långa

vinterqvällarne, arbetslönernas normalpris, jämförelsevis med Frankrike och Italien, der dessa behof äro mycket mindre. Någongång tyckes också den skarpa luften, som ett folk inandas, skärpa dess matlust, medan å andra sidan en mild temperatur synes göra ett folk måttligt och tariffigt. De nordeuropeiska folken förtära i förhållande mera födoämnen än de sydligare. Sådan är den basis, som tjänar till bestämmande af den för de skilda yrkena nödvändiga arbetslönen. Man bör utgå ifrån den arbetslön, som utgör det nödvändiga priset för det simplaste och minst påkostande arbetet, och sedan gradvis stiga uppåt till de arbetslöner, som utgöra ersättning för det mest utmärkta, det svåraste eller det mest oangenäma arbetet. Men då det gifves ganska få yrken som vore fullkomligt fria från svårigheter eller obehag, så finnes det också ganska få, i hvilka den nödvändiga arbetslönen skulle stå i verklig nivå med normalpriset; i de flesta yrken höja svårigheterna eller obehagen denna arbetslön mera eller mindre öfver normalpriset."

De personer, som icke uteslutande söka sitt uppehälle i arbetet, kunna naturligtvis lemna sitt arbete till billigare pris, d. ä. åtnöja sig med en lägre arbetslön än verkliga industriidkare, hvilka måste lefva som sådane. På landet finner man vanligen en hop menniskor, isynnerhet kvinnor, hvilka njuta föda och bostad hos släktingar eller andra, och således icke behöfva reglera priset å sitt arbete efter den nödvändigaste lefnadskostnaden. En sådan kvinna stickar t. ex. strumpor, hon spinner och väfver, men beräknar vanligen, vid försäljningen af sina produkter, en högst ringa arbetslön, och sällan en så hög, att densamma hade kunnat föda henne, i händelse hon för sitt uppehälle hade varit hänvisad endast till sitt eget arbete; i detta sed-

nare fall skulle hon varit nödsakad att höja sin arbetslön till dubbelt, eller också att lida brist på det nödvändigaste: hennes arbete hade således betingat sig ett dubbelt så högt pris, eller också icke egt rum.

J. ST. MILL gör i detta afseende följande träffande anmärkningar: "Det är af vigt att undersöka hvarföre qvinnornas arbetslöner i allmänhet äro lägre, och mycket lägre än karlarnes. Detta fenomen visar sig dock icke öfverallt och ej heller utan undantag. Der karlar och qvinnor äro sysselsatte vid samma arbete, tyckas de icke vara olika aflönade, i händelse qvinnorna i afseende å deras fysiska styrka äro lika tjenliga för arbetet. I fabrikerna förtjena qvinnorna lika mycket som karlarne; likaså vid handväfveriet, der arbetet betalas efter stycke och således tillåter att bedömma deras färdighet. Men svårigheten ligger isynnerhet i de sysselsättningar, hvilka uteslutande tillhöra qvinnokönet. Arbetslönen vid dessa är, tror jag, alltid mindre än karlarnes allmänna aflöning. Orsaken ligger utan tvifvel i den ytterliga konkurrensen; ty ehuru väl ett oändligt mindre antal qvinnor än karlar lefva af arbetslön, så äro de sysselsättningar, som lagen och bruket göra tillgängliga för qvinnorna, jemförelsevis så få, att dessa industrigrenar äro ännu mera öfverfyllda."

LÉON FAUCHER anmärker äfven i afseende å qvinnornas arbete: "Man måste medgifva att bruket att använda qvinnor i fabrikerna och i de stora verkstäderna är familjens förstörande. Naturen, hvilken vi icke skilja från samhället, har bestämt dem för stilla och husliga sysselsättningar. Qvinnan är hemmets bevakerska; hon vidmakthåller ordningen och sköter om förråden. Det tillhör mannen att förvärfva och qvinnan att förvara. Visserligen

bör man icke förbjuda de små förtjenster, hvilka ett i kojans eller husets inre förrättadt arbete kan förskaffa hushållsqvinnan. Men man kunde utan fruktan påstå, att den arbetslön, som qvinnan erhåller för ett arbete utomhus icke ersätter den såväl materiella som moraliska skada, hvilken hennes frånvaro förorsakar i arbetarens hem. Sålunda kan man anse den föga betydliga ersättningen för hennes arbete såsom en varning att afstå ifrån arbeten och förtjenster, hvilka äro stridande emot tingens natur." Emot dessa den berömde författarens ord kunde många invändningar göras. Han talar endast om den gifta qvinnans ställning, och förutsätter att hvarje sådan är i den lyckliga belägenhet att hon i hemmet har förråder att sköta om och att "bevara". Men de barnlösa hustrurna och de ogifta qvinnorna, hafva de väl tillräckligt att uträtta i sin boning, isynnerhet om der finnes intet att hushålla med eller att bevara? Och skulle väl ett ständigt stillasittande vid arbetet inomhus för dem, hvilka icke äro familjemödrar, vara mindre skadligt i fysiskt eller moraliskt afseende än arbetet utomhus, eller att föredraga, isynnerhet om detta sednare betalar sig bättre? Den anförda författaren uppträder härvidlag mera i egenskap af moralist än ekonomist.

Fabriksarbetarens arbetslöner äro vanligen högre än jordbruksarbetarens. Detta har sin grund i åtskilliga omständigheter, hvaribland isynnerhet den, att de förres utgifter för lifsuppehållet, för föda och boning, äro större än de sednares. Hvad jordarbetaren sjelf producerar, såsom de vanliga jordalstren, äfvensom åtskilliga produkter af desamma, såsom bröd, dricka m. m. måste af fabriksarbetaren betalas med tillsats af den industrivinst, hvilken jordarbetaren vanligen icke beräknar vid sin egen konsumtion. En

annan orsak till denna högre arbetslön torde ligga deri, att fabriksarbetarens sysselsättning på det hela är mindre varaktig och viss än jordarbetarens, och att nya produktionsmetoder, införandet af förbättrade maskiner, m. m. d. kunna verka en inskränkning af hans arbete eller till och med ett tillfälligt afstadnande af detsamma. I de stora länderna kunna någongång blotta vexlingar af modet åstadkomma något sådant. MALTHUS berättar att införandet af skosnören, då de i England utträngde de förut brukliga skospannena, försänkte fabriksstäderna Sheffield och Birmingham i "*desolation*", i tröstlöshet.

Ultrakonservatismen uttalar vanligen den öfvertygelse, att de fattiga klasserna icke skulle vilja arbeta, i händelse de icke vore dertill tvungne af behofvens strängaste kraf, och att såväl de förmögne som samhället i allmänhet i annat fall finge vara utan deras arbete. Lyckligtvis är en sådan grundsats lika falsk, som den är ovärdig, nästan barbarisk, och kan i intet fall tillämpas på ett civiliseradt samhälle. Den menniska, som utgör en medlem af ett sådant samhälle, som icke mera är den råa, ohyfsade naturmenniskan, förrättar icke sitt arbete endast i mon af slagen utaf de strängaste behofvens piska: det är blott det tvungna, det nesliga arbetet, slafarbetet och dess närmaste grader uppåt, som framskrider i takt med käpprappen. Ty om eländet vore den enda driffjedern till arbete, så skulle vil-den vara flitigare än den civiliserade menniskan, eftersom han är mera eländig och utblottad än denne. Men man vet dock huru stor hans lättja är, och att de flesta vildar, hvilka man velat tvinga till arbete, dött af sorg.¹⁾ Likaså vet man att de arbetare i Europa, hvilka mest när-

¹⁾ J. B. SAY, "Traité", livre III, ch. 5.

ma sig till vildens tillstånd, äro de mest lättjefulla, och att den qvantitet af arbete, som produceras af en rå landtman i någon aflägsen del af ett halft civiliseradt land, icke kan jämföras med hvad en välmående arbetare t. ex. i London eller Paris kan åstadkomma; vill man på samma gång jämföra kvaliteten af arbetet, så blir skillnaden ännu större. Behofven stiga nemligen allt efter den lätthet, med hvilken de blifva tillfredsställda, och arbetarens anspråk blifva således större ju förmögnare han sjelf blir. Han vill bo bättre, han vill äta och kläda sig bättre med hvarje dag, och i ett civiliseradt land händer det icke att arbetaren följer den neapolitanske lazzaronens exempel, som vägrar att förtjena en arbetslön i dag, emedan han förtjenade en sådan i går eller i förrgår. Nordamerika är troligen det land, der arbetarens ställning är den bästa, och der skillnaden emellan arbetsgifvaren och arbetstagaren i afseende å klädning, föda, bildning och förströelser är mindre än i något annat land, och dock arbetas der med en sådan outtröttlig, sådan rastlös flit, att icke engång England kan uppvisa något sådant. Välmågan inom de arbetande klasserna är således alldeles icke oförenlig med arbetets framsteg såväl i beskaffenhet som i kraft: den är tvertom det säkraste tecken till hela den sociala kroppens styrka och allmänna välbefinnande.

Ingenstädes äro arbetslönerna heller så höga som i Förenta Staterna,¹⁾ hvilket ytterligare bevisar falskheten

¹⁾ H. C. CAREY säger härom: "Frågas det hvarföre arbetslönerna i Förenta Staterna äro höga, oaktadt folkmängden der ännu är inskränkt, ligger svaret nära till hands. Säkerhet, fred och lindrig beskattning hafva i alla tider gjort arbetet produktivt och åstadkommit en hastig tillväxt i kapitalet. Medan alla andra folk på stora

i den åsigt, att en väl lönad arbetare skulle arbeta mindre än den, som af fattigdom och elände drifves till arbete. AD. SMITH, på hvars tid så många exempel ännu icke sto till buds som nu, säger redan härom: "En frikostig belöning af arbetet gynnar den arbetande klassens förökelse, och ökar dess arbetsflit, hvilken, likasom alla menckliga egenskaper, tillvexer i förhållande till den uppmuntran den får. En riklig föda stärker arbetarens kropp; möjligheten att förbättra sin ställning och att skapa sig en dräglig framtid uppväcker hos honom en längtan derefter, och denna längtan eggjar honom till de kraftigaste ansträngningar. Öfverallt der arbetslönerna äro höga, finner man arbetarena mera förståndiga, mera flinka och kunniga; de äro det mera i stora städer och i deras grannskap, än på landet och i aflägsna byar. Det kan visst någongång hända, att några arbetare, som på fyra dagar förtjena tillräckligt för att dermed kunna lefva hela veckan, förblifva o-verksamme de öfriga dagarne, men sådana fall förekomma endast undantagsvis, och det är vanligare att sådane arbetare, hvilka äro väl aflönade, efter styckearbete, inom några år förderfva sin helsa genom en öfverdrifven ansträngning."

Arbetet har, liksom hvarje ting det man kan köpa och sälja, och hvars beskaffenhet eller mängd kan ökas eller minskas, ett verkligt eller naturligt pris, och ett försäljningspris. Man kallar vanligen det förra reelt pris,

arméer och krig förslösat en stor del af hvad de producerat, hafva Förenta Staternas föredragit att använda sina tillgångar till förbättrande af det maskineri, hvarigenom arbetet göres mera produktivt, och följden häraf är den, att jordbrukaren, fabrikanten och sjömannen äro i sin verksamhet underlättade af bättre maskineri än som finnes i någon annan del af verlden."

och det sednare nominelt pris. Med arbetets reela pris förstår man hvad det verkligen borde kosta, hvad som verkligen är nödvändigt för arbetaren för att kunna lefva och sörja för sig och de sina; och som arbetslönen egentligen icke består i det belopp af penningar, hvilket arbetaren får emottaga, utan i det belopp af lifsmedel, varor, förnödenheter, dem han med dessa pengar kan förskaffa sig, så består arbetets reela pris just i den mängd af lifsförnödenheter som arbetaren verkligen erhåller i ersättning för sitt arbete. Detta arbetets reela pris beror således främst på de nödiga lifsmedlens pris; en stegring i dessas pris höjer arbetets reela pris, likasom en sänkning i detsamma nedsätter arbetets reela pris.

Med arbetets nominela pris förstår man deremot den ersättning som arbetaren verkligen kan betinga sig för sin möda, och som vanligast består i en viss summa pengar, denna summa må nu sedan kunna köpa en större eller mindre mängd af lifsmedel och andra förnödenheter. Arbetets nominela pris rättar sig efter anbud och efterfrågan, och är högt då arbetarena äro sällsynta, samt lågt då de öfverflöda på marknaden.

Lifsmedlens pris bestämmer således arbetets reela pris, den njutning som arbetaren egentligen bör få i ersättning för sin möda; anbud och efterfrågan bestämmer arbetets nominela eller penningepris. Att arbetets reela pris är af större vikt för arbetaren än dess penningepris, inses derföre lätt; blott han med lönen för sitt arbete får sina skilda behof tillfredsställda, så kan det för honom vara likgiltigt om denna lön blifvit uttryckt i ett högre eller lägre penningepris. Om man talar om en viss tid och en viss ort, så kan det också vara likgiltigt att göra en noggrann skillnad mellan arbetets reela och nominela pris: då man

t. ex. säger att en snickare får i Helsingfors, för närvarande, 4 mark om dagen och en skomakare 2 mark, så vet man bestämdt att den förre får dubbelt så mycket som den sednare, emedan summan icke allenast är dubbelt så hög, i afseende å det nominela priset, utan den äfven kan köpa dubbelt så mycket förnödenheter, då inköpen ske vid samma tid och på samma ort. Men om man talar om tvenne skilda ställen, t. ex. om Paris och Helsingfors, och isynnerhet om det härtill ännu är fråga om tvenne från hvarandra skilda tidpunkter, så skall man hafva svårt att häraf draga någon slutsats. Här af kommer den ytterliga svårigheten att göra sig bekant med arbetslönernas historia vid skilda tidpunkter. Man har försökt att taga en viss spanmålsquantitet såsom norm för en sådan jemförelse, emedan man trott sig kunna beräkna huru mycket spanmål en arbetare årligen behöfver för sin subsistans, men äfven detta har icke ledt till något önskad resultat; quantiteten af brödfödan kan nemligen icke heller blifva någon stadig måttstock, såvida man äfven härmed kan slösa eller spara, allt efter råd och lägenhet, och såvida spanmålens värde slutligen äfven måste uppskattas efter den allmänna penningemåttstocken, och således varierar med denna. I hvarje händelse blir dock den reela arbetslönen, den quantitet af lifsförnödenheter, som arbetaren verkligen kan erhålla i utbyte emot sin möda, den sannaste värdemätaren för arbetslönen.

Arbetets pris regleras således af tvenne omständigheter: af anbud och efterfrågan, och af lifsmedlens pris. Hvilken skillnaden än någongång kan vara emellan detta nominela och reela pris, så måste man dock antaga, att de i allmänhet sträfvat till att närma sig hvarandra. Ju större framsteg ett samhälle gör, desto mera stiger det reela priset

å arbetet, emedan den vigtigaste förnödenheten, spanmålen, har en afgjord tendens till stigande, troligen af den orsak att den tilltagande befolkningens behof vexer i större proportion än spanmålsproduktionen, hvilken, oaktadt alla förbättrade jordbruksmetoder, är underkastad en viss territorial inskränkning. Om man också icke vill medgifva att spanmålsproduktionen har någon sådan gräns, utan att jordbruksindustrin kan fortfarande drifvas upp till en grad, den vi ännu äro långt ifrån att kunna ana, så kan dock produktionen inom jordbruket aldrig vinna en så hastig tillväxt som inom de andra industrigrenarne. Orsakerna härtill äro många: varuomsättningen kan ske endast en gång om året; arbetet kan icke drifvas så maskinmessigt som i fabrikerna och, till följd häraf, stiger icke arbetets produktivitet inom jordbruksindustrin i samma förhållande som arbetslönerna stiga.¹⁾ Spanmålen torde derföre fortfarande komma att stiga i pris, ehuru långsamt, såsom hittills vanligen varit fallet, och i samma förhållande inverka på arbetets rättmätiga eller reela pris. Men härvid bör dock genast anmärkas, att dessa ett samhälles allmänna framsteg endast medföra en stegring i afseende å lifsmedlens och arbetets pris, medan de å andra sidan åstadkomma en nedsättning i varuprisen för öfrigt, synnerligast i alla de mångfaldiga och nödvändiga produkterna af fabriksindustrin, hvilka falla till följd af förbättrade arbetsmetoder och ökad kapitaltillgång. Då arbetets nominela eller penningepris stiger utöfver dess reela pris, så är arbetarens ställning ganska lycklig, ty han kan icke allenast köpa sig alla de förnödenheter, hvaraf han

¹⁾ Enligt en beräkning af MOREAU DE JONNÉS skulle jordbruksarbetarenas aflöning i Frankrike för närvarande, med fästadt afseende å lifsmedlens olika pris, vara mera än dubbelt så hög som på LUDVIG XIV:s och LUDVIG XV:s tid.

har behof, utan äfven ha en besparing öfrig. Motsatsen eger naturligtvis rum då det nominela priset understiger det reela, ty då kan arbetaren icke mera förskaffa sig allt det nödvändiga, utan måste inskränka sig eller lida nöd.

Då lifsmedlens pris spelar en så vigtig rol i afseende å den arbetslön, hvilken verkligen kommer arbetaren tillgodo, så måste äfven ymnigare eller knappare skördar, rika eller fattiga år utöfva en betydlig verkan på arbetslönerna. Under rikare år hafva arbetsköparena, d. ä. industriidkarena, mera medel till hands, och kunna således använda ett större antal arbetare; efterfrågan på arbetare blir större, och arbetslönen stiger således. Under ett fattigt år, då lifsmedlen äro knappa och således stiga i pris, äro också de medel som industrin kan använda små, den allmänna konsumtionen aftager härtill, och produktionen minskas af detta dubbla skäl; arbetarena äro således mycket mindre efterökta, arbetslönen faller, och resultatet är så mycket be-
dröfligare för arbetaren, som han icke allenast får ett mindre penningpris för sitt arbete, men äfven med detta mindre penningpris jemförelsevis kan tillösa sig mindre förnödenheter än förr, i följd af lifsmedlens stegrade pris. Han lider således en dubbel förlust, emedan såväl arbetets nominela, som dess reela pris fallit. Om en arbetare haft t. ex. 2 mark om dagen, och lifsmedlen stiga i pris, så kan han, äfven om han får behålla sin nominela arbetslön af 2 mark, härmed icke mera köpa samma belopp varor som förr, och lider således förlust på det reela priset. Nedsättes deremot hans arbetslön till $1\frac{1}{2}$ mark, medan lifsmedlen på samma gång stiga i pris, så har han gjort förlust såväl på sitt arbetes nominela som dess reela pris.

Man har under svåra missvextår, då lifsmedlen varit mycket dyra, såsom i England åren 1740 och 1815, och

i Frankrike åren 1811 och 1817, funnit att arbetslönerna gått betydligt nedåt. I England ville man först icke sätta tro till ett sådant förhållande, hvarföre en komité bildades i underhuset för att närmare undersöka detsamma, och man kom verkligen till den sorgliga vissheten, att arbetslönerna falla under missvestår, då lifsmedlen stå högt i pris. Svårigheten att förtjena sitt lifsuppehälle ökar mängden af arbetare, eller tvingar åtminstone den förra mängden af sådane till ett flitigare och ihärdigare arbete. Det uppstår ett öfverflöd på arbete, betraktadt såsom vara. Huru olyckligt missvestår således inverka, och det i dubbelt hänseende, på de arbetande klassernas belägenhet, inses häraf.

Men endast i mycket befolkade länder, der anbudet af arbete är mycket stort, torde fattiga år hafva så sorgliga följder. I mindre befolkade länder deremot, der konkurransen af arbetare icke är så stor, betinga de sig naturligtvis en högre arbetslön då lifsmedlen stigit i pris, och derföre ser man att de tvenne på arbetets pris inverkan orsakerna, nemligen anbud och efterfrågan å ena, och lifsmedlens pris å andra sidan, vanligen uppväga hvarandra och förskaffa arbetaren en dräglig lön. Här af kommer det sig troligen, att arbetslönerna i allmänhet hålla ett stadigare pris och variera mindre än lifsmedlens pris.

Arbetets pris står äfven i ett nära förhållande till det i hvarje land befintliga kapitalet. I det primitiva tillstånd, som föregått jordens appropriation och samlandet af kapitaler i större mening, tillhör arbetets hela produkt arbetaren; han behöfver dela med ingen. Men detta förhållande räcker icke länge, ty snart får jorden en egare, hvilken icke tillåter någon annan att utan ersättning begagna detsamma, och på samma tid hafva en del arbetare varit flitigare

och mera sparsamma än de öfrige, och härigenom samlat sig ett kapital. Den simple arbetaren utmärker sig alltså derigenom, att han icke kunnat eller varit i tillfälle att förskaffa sig någon jord, lika litet som han kunnat spara ihop något kapital; och han måste derföre lefva med sina händers arbete, eftersom han icke har någon slags egendom den han sjelf kan bruka, eller aflåta åt andra till att bruka, emot en så stor ersättning, att han dermed kunde lefva. Han måste derföre söka arbete hos kapitalisten, och ju flera sådane det finnes i ett land, samt ju större förråder af kapital dessa ega, desto flera arbetare kunna hos dem finna sin lifsbergning. På sådant sätt bildas en association emellan arbetet och kapitalet, hvilka ömsesidigt hafva behof af hvarandra. Arbetet skulle intet kunna utträtta utan kapitalet, hvilket erbjuder den materie hvarpå arbetet skall verka, äfvensom de verktyg, hvilka dertill erfordras; kapitalet skulle åter utan arbetet förblifva overksam, icke bära någon frukt. De äro derföre oundgängliga för hvarandra, och deras ömsesidiga intressen äro så nära förenade, att det som är skadligt för det ena äfven är skadligt för det andra.

Vid denna association emellan arbetet och kapitalet vill det gerna synas, som om den ena af de kontraherande parterna, nemligen arbetaren, skulle vara den andre, eller kapitalisten, mycket underlägsen, skulle stå till honom i en beroende ställning, äfvensom om de af honom betingade villkor på intet vis skulle kunna jemföras med dennes. Så förhåller det sig dock icke i sjelfva verket. Ty om äfven den jemförelsevis större makten och beqvämligheten finnes å kapitalistens sida, så uppvägas dessa af andra fördelar å arbetarens sida, hvaribland främst bör ställas säkerheten och omöjligheten att kunna drabbas af någon förlust. Arbета-

ren och kapitalisten bidraga nemligen, den ena med sitt arbete och den andre med sitt kapital, till producerandet af en vara. Denna vara är således egentligen deras gemensamma tillhörighet, och om någon arbetslön icke förut blifvit bestämd, så måste varan först säljas, på det man må komma underfund med densammas värde, hvarefter en delning af vinsten eller förlusten skall försiggå emellan arbetaren och kapitalisten. Men skulle väl arbetaren, som intet kapital eger, böra utsätta sig för någon slags förlust? Vi vilja dock endast antaga att företaget lemnar vinst: huru skulle i sådant fall hvardera partens andel bestämmas? Tillåter väl arbetarens ställning honom att vänta på en försäljning, som kan inträffa efter månader, eller år, eller kanske alldeles icke kommer att ega rum? Det är derföre klart, att en ömsesidig fördel ligger deruti, att kapitalisten betalar åt arbetaren, i form af en viss arbetslön, hans del i eganderätten till varan, och att arbetaren finner sig så mycket bättre häraf, som han vanligen får emottaga denna sin ersättning långt innan varan blifvit fullständigt färdig. Kapitalisten blir således den enda egaren till varan, i det han tager på sig hvarje möjlighet till förlust, och ställer arbetaren i skydd för all risk. Det är häruti som arbetarens stora fördel ligger. Alla industriela företag hafva ingalunda en lycklig utgång, och helt säkert gifves det många kapitalist som, balanserande öfver bankruttens brådjup, skulle önska sig vara i den ordentlige arbetarens lugna och bekymmerlösa ställning.

Arbetslönen är således intet annat än en betalning för arbetarens andel i den vara, till hvars producerande han bidragit. Det är gifvet, att denna andel icke kan bli så stor som produktens hela värde, ty då skulle ingen ersättning återstå för kapitalet, och detta således upphöra att bi-

draga till produktionen. Men arbetarens naturliga fördel ligger dock deri, att han kan påräkna en viss och säker lön för dagen, i stället för en oviss förtjenst i framtiden.

Frågan huruvida det vore möjligt och lämpligt att på ett konstladt sätt, genom lagbud eller förordningar, reglera arbetslönerna, gaf på sin tid anledning till lifliga debatter, men är längesedan löst på ett sätt, som är det enda naturliga, emedan det dikterats af friheten och det sunda förnuftet. Vi vilja anföra hvad LÉON FAUCHER så sannt och träffande säger härom:¹⁾ "Regeringarne trodde länge att det tillhörde dem att reglementera industrin; de försökte att bestämma arbetets pris, likasom de trodde sig förändra transaktionernas gång genom att försämra myntens värde. Detta skedde omedelbarligen, innan friheten, med lagens bifall, inträngde i det borgerliga lifvets rörelser; detta sker ännu i våra dagar, ehuru på indirekt väg. Man finner i de akter, hvilka utgått från den kungliga myndigheten i Frankrike, vissa påbud, som hafva till ändamål att bestämma arbetslönernas belopp. Korporationsstyrelsen, liksom COLBERT'S reglementen, sträfvade till samma mål; och detta är ett nödvändigt ondt, hvilket man icke kan undvika, så snart man gör ingrepp uti industrins frihet. England visade sig, före innevarande sekel, hvarken mera liberalt eller mera upplyst än Frankrike uti denna sak. Väfvarena i Spitalfields hade, likasom de i Lyon, sina ålagda arbetstaxor. Det var först i femtiondetredje året af Georg III:s regering, då lagen sent omsider hade stadfäst de i sederna och idéerna försiggångna framsteg, som brittiska parlamentet upphäfdde de stadganden, hvilka bemyndigade fredsdomarena att bestämma arbetarens löner.

¹⁾ Artikeln "Salaires" i "Dictionnaire de l'Économie politique".

"Arbetarena, hvilka i revolutionära tider knappt förstå sin fördel bättre än sina pligter, hafva i England och Frankrike agiterat sedan tjugu år för att få lagen att bestämma en gräns för arbetsterminen i de stora fabrikerna. Några föreslogo åtta fulla arbetstimmar om dagen, andra samtyckte till tio. Arbetarena föreburo ett i sjelfva verket ganska rättmätigt skäl, det nemligen, att få spara en del af dagen för sin intellektuella odling, för familjens uppfostran och för hemmets fröjder; de beklagade sig öfver det alltför mycket förlängda och tärande arbetet, hvilket förvandlade dem till ett slags maskiner, och icke tillät dem att få lyfta hufvudet mot tankens rymder. Men agitationens verkliga syfte var en förhöjning i arbetslönerna. Genom att förkorta arbetsterminen och förminska den qvantitet af arbete, som hvarje af dem skulle leverera, hoppades de kunna öka efterfrågan på arbete, samt till följd deraf detsammias pris på marknaden. I händelse omständigheternas naturliga gång, det fria förhållandet emellan patroner och arbetare hade åstadkommit detta resultat, så kunde man hafva fägnat sig deråt, och ingen hade åtminstone haft rätt att beklaga sig deröfver. Men arbetarena begärde af lagstiftningen hvad de icke väntade af sin goda rätt och tingens makt. De appellerade till en tyrannisk lösning, utan att besinna det tyranniet, utöfvadt ena dagen till deras fördel, kunde dagen derpå blifva det till deras skada:

"Regeringarne hafva blott ett medel att inverka på arbetslönerna, och det är att öka eller minska de skatter, hvilka drabba antingen personerna eller de förnämsta konsumtionsartiklarne. Men denna makt bör endast begagnas med mycket stor måtta och i den talrikaste samhällsklassens intresse. Genom att förkrossa bönderna under tyngden af

den gamla mantalsskatten och dagsverksskyldigheten, hade monarkin före 1789 förstört och utödt Frankrike. Genom att afskaffa de afgifter, hvilka betungade importen af födoämnen, gjorde sir ROBERT PEEL lifvet lätt uti England, och utspridde välmåga ibland sitt lands arbetare.”

Det har ofvanföre blifvit nämndt, att det lägsta belopp till hvilket arbetslönen på ett varaktigt sätt bör kunna falla, är det, som skänker arbetaren blott det allranödvändigaste för lifsuppehållet. Det högsta belopp, hvilket arbetslönen kan ernå, är å andra sidan det som åt kapitalisten endast skänker en jemnt så stor förtjenst, att han anser det löna mödan att riskera sitt kapital. Variationerna emellan dessa ytterligheter bero utaf mängden af de armar, hvilka erbjudas kapitalisterna; eller, med andra ord, arbetslönen beror af förhållandet mellan folkmängden och kapitalet i ett land. Arbetarena, liksom alla andra, måste nemligen lefva på samhällets kapital, och om detta kapital är litet, under det folkmängden är stor, så blir hvar och ens andel naturligtvis ganska knapp. För att denna svaga kapital-tillgång skall kunna blifva något så nära jemnt fördelad och vexa till i storlek, bör den göras rörlig i form af arbetslöner: arbetarena finna på sådant sätt sin utkomst, och kapitalisterna, hvilka utgifvit sina kapitaler till arbetslöner, återfå desamma med förtjenst vid produkternas försäljning. Men ett svagt kapital medför endast en svag efterfrågan på arbetare, och då således en konkurrans emellan dessa inträder, så falla arbetslönerna; af samma orsak blifva kapitalisterna herrar öfver marknaden, och kunna derföre draga en större förtjenst af sina kapitaler. Ett svagt kapital inom ett land medför alltså låga arbetslöner, men en hög förtjenst åt kapitalisterna.

Då ett lands kapital deremot ökats, till följd af den vinst som kapitalisterna småningom gjort, och detsamma fortfarande skall göras produktivt genom arbetet, så uppstår en större efterfrågan på arbetare: konkurransen tilltager mellan kapitalisterna och aftager mellan arbetarena, hvilka blifva alltmera eftersökta. Ett rikt kapital inom ett land medför således höga arbetslöner, på samma gång det nedsätter kapitalisternas förtjenst.

Men denna nedsättning i kapitalisternas förtjenst skulle i länder, som fortfarande tilltaga i rikedom, slutligen medföra kapitalernas fullkomliga indragning från produktionen, om den icke skulle motvägas af ett nytt, inträdande element, som består i en ofantligt tilltagande konsumtion, hvilken åter tillåter produktionen att i samma mån utvidga sig. Den mindre kapitalvinst, som industriidkaren får på hvarje stycke, ersättes mera än väl genom den ökade mängden af producerade stycken. Om en klädesfabrikant eger 20,000 mark i kapital, och tillverkar 1,000 alnar kläde om året, samt har en förtjenst af 2 mark på hvarje aln, så har han 2,000 mark eller 10 procent på sitt kapital. Men om hans kapital vuxit till 30,000 mark och han, till följd af ökad efterfrågan och förbättrade arbetsmetoder, tillverkar 2,000 alnar om året, samt konkurransen gjort att hans förtjenst fallit ned till $1\frac{3}{4}$ mark per aln, så har han dock 3,500 mark eller $11\frac{2}{3}$ procent på sitt kapital. Denna skillnad af $\frac{1}{4}$ mark på alnen har utgått som arbetslöner vid den ökade produktionen. Den arbetande klassen har således fått åtnjuta en större andel af det rörliga kapitalet i landet, medan kapitalistens vinst på hvarje stycke af varan nedgått, ehuru han dock i det hela ytterligare ökat sitt kapital. Konsumenten har äfvenså vunnit genom nedsättningen af varupriset, och sålunda blir det fenomen lätt förklarligt,

huru alla kunna finna sin fördel vid en ökad kapitaltillgång och, till följd deraf, en ökad produktion i ett land.

I afseende å arbetslönernas förhållande till befolkningen säger MAC CULLOCH:¹⁾ "Vi vilja förutsätta att det kapital, som en nation årligen använder till arbetets betalande, belöper sig till trettio miljoner pund sterling. Om landet innehåller två miljoner arbetare, så är det gifvet att, i händelse alla betalas lika, hvar och en får femton pund; och det är icke mindre klart, att denna lön icke skulle kunna ökas i annan händelse, än om arbetarens antal skulle minskas i en större proportion än kapitalets summa. Så länge kapitalet och folkmängden gå i jemnbredd med hvarandra, så länge de ökas eller minskas i lika förhållande, förblifver arbetslönen densamma. Det är endast då kapitalets förhållande till folkmängden förändras, som arbetets pris undergår en motsvarande tillökning eller nedsättning. De arbetande klassernas välmåga och komfort beror således omedelbart af förhållandet emellan deras tillväxt och det kapitals, hvilket tjänar att sysselsätta och föda dem: om de föröka sig hastigare än den kapitalsumma, som är anslagen till arbetslöner, så kommer arbetets pris att minskas; detta pris skall åter höja sig, om de arbetande klassernas förökelse går långsammare än den ifrågavarande kapitalsummans. Det gifves intet annat medel att höja arbetslönerna än att påskynda kapitalets tillväxt i förhållande till folkmängden, eller att återhålla folkmängdens tillväxt i förhållande till kapitalet." Med folkmängden förstås här naturligtvis endast de s. k. arbetande klasserna, eller de som utlåna sitt arbete emot betalning.

J. ST. MILL säger likaledes: "Det är icke storleken af kapitalet eller af produktionen som är af vikt för arbets-

¹⁾ "Principles", kap. om arbetslönerna.

klassen; det är icke engång beloppet af de fonder, hvilka äro bestämda att utdelas emellan arbetarena; det är snarare förhållandet emellan dessa fonder och antalet af de arbetare, hvilka komma att dela desamma. Den arbetande klassens lott kan icke förbättras om ej proportionen rättas till arbetarens fördel; och hvarje plan som fattas i deras intresse, och icke hvilar på denna basis, är, i afseende å varaktigheten, en ren illusion."

Vi veta således att arbetets pris icke allenast beror af ett lands rikedom, utan äfven af förhållandet emellan denna rikedom och folkmängden. Liten rikedom och stor folkmängd åstadkomma mycket låga arbetslöner; stor rikedom och en relativt medelmåttig befolkning lemnar höga arbetslöner.

Häraf följer äfven att arbetslönerna stiga, då kapitalerna ökas mera än folkmängden, och att arbetslönerna falla då folkmängden tillvexer fortare än kapitalerna.

Höga arbetslöner och stora kapitaler följas deremot alltid åt, såsom vi ofvanföre sett; och således kommer man, i afseende å arbetslönernas allmänna förhållande till kapitalerna och folkmängden, till det slutresultat, att arbetslönerna stå i ett direkt förhållande till kapitalerna, men i ett omvänt förhållande till folkmängden.

Af det föregående framgår att efterfrågan på arbetare ökas med kapitalernas tillväxt i ett land, d. ä. med nationalförmögenhetens tillväxt. Men det är icke nationalförmögenhetens närvarande storlek, utan snarare dess pågående tillväxt, som åstadkommer en höjning i arbetets pris.¹⁾ Så-

¹⁾ Se i afseende å det följande AD. SMITH, "Wealth of nations", ch. VIII. Hvad han för nära hundra år sedan sade om England och

ledes är det icke heller i de rikaste länderna som arbetslönerna stå högst, utan i de länder, hvilka göra de största framstegen eller fortast sträfvä till välmåga. England är säkert ett mycket rikare land än någon del af Nordamerika, och likvisst äro arbetslönerna i detta sednare land mycket högre än i England. Härtill kommer att lifsmedlen der äro billigare än i England; i de sämsta år har endast exporten här af lidit, under det den inhemska konsumtionen alltid haft nog. Då således icke allenast arbetets penningpris der är högre, men äfven dess reela pris, hvilket köper den reela mängden af lifvets förnödenheter, så måste arbetarena der befinna sig i en lycklig ställning.

Äfven om ett lands rikedom är mycket stor, så får man icke tro att arbetslönerna der äro särdeles höga, i händelse detta land under en lång tid befunnit sig i ett stationärt tillstånd. De kapitaler, hvilka äro bestämda till arbetslönernas betalande, kunna visst vara ganska stora, men om de under sekler hållit sig vid ungefär samma belopp, så kan äfven det antal arbetare, som man förut använt, fortfarande vara tillräckligt. Sällan eller aldrig kan der uppstå någon brist på armar, och om arbetslönerna någon gång skulle stiga öfver det belopp, som är nödvändigt för arbetarens och deras familjers subsistans, så skulle konkurrensen mellan arbetarens och kapitalisternas intresse snart nedtrycka dessa arbetslöner så lågt som menskligheten kunde tillåta det. China var länge ett af jordens rikaste länder, det vill säga ett af de bördigaste, bäst kultiverade, mest industriella och mest befolkade, men tyckes sedan mycket lång tid tillbaka befinna sig i ett fullkomligt stationärt

Amerika, är ännu i denna dag sannt, och, om möjligt, ännu sanare än då.

tillstånd. Marco Polo, som reste der för öfver ett halft årtusende tillbaka, lemnar samma beskrifning öfver dess kultur, dess industri och folkmängd som nutidens resande. Alla stämma de deruti öfverens, att arbetslönerna der äro mycket låga och att det är med stor svårighet som arbetaren lyckas föda sin familj. Om han med att arbeta i jorden en hel dag kan förtjena sig så mycket att han om qvällen kan köpa sig en portion ris, så är han nöjd. Handtverkarens belägenhet är ännu sämre, om möjligt; i stället för att, såsom i Europa är fallet, invänta kunderna i sina verkstäder, löpa de omkring på gatorna med sina verktyg på ryggen, bedjande och tiggande om arbete. De lägsta folkklasserna i China äro mycket fattigare än någon klass i Europa, och äktenskapet uppmuntras endast derigenom att barnen kunna förgöras. Emellertid tyckes China icke retrogradera, ehuru det så länge befunnit sig i samma tillstånd. Ingenstädes ser man att städerna blifvit öfvergifna af sina innevånare, ej heller har man lemnat någon jordsträcka som engång blifvit uppodlad. En ungefärligen lika stor quantitet arbete måste således nu årligen användas som förut, och det kapital, som anslås till arbetslöner, tyckes icke heller minskats i någon märkbar grad.

Men annorlunda förhåller det sig i ett land, der de till arbetet anslagna fonderna skulle minskas på ett kännbart sätt: hvarje år skulle efterfrågan på arbetare inom arbetets skilda grenar blifva mindre än den varit förut, och en stor del af dem, som varit använde i mera framstående yrken, finge åtnöja sig med att erhålla arbete i lägre eller simplare sådana. De lägsta klasserna skulle blifva öfverhopade icke allenast af deras egna arbetare, men äfven af dem, som tillströmma ifrån alla andra klasser, och konkurransen mellan arbetarena blefve så stor, att arbetslönerna

skulle inskränka sig till det knappaste och ömkligaste lifsuppehållet. Sådant är i det närmaste tillståndet i Bengalen och flera andra engelska kolonier i Ostindien.

Då arbetaren får en riklig ersättning för sitt arbete, så är detta således en nödvändig följd af och ett naturligt tecken till nationalförmögenhetens tillväxt i ett land; då han blott finner sin knappa bergning, är landets tillstånd stationärt, och då han slutligen icke mera har sitt lifsuppehälle, utan hotas af hungersnöd, så är detta ett tecken till att kapitalerna minskats med stor hastighet.

Arbetets liberala belöning, som är tecken till ett progressivt tillstånd, blifver äfven en orsak till folkmängdens förökelse. Inom samhällets alla klasser är det progressiva tillståndet ett tecken till kraft och helsa, det stationära ett tecken till tröghet och overksamhet, och det retrograda ett tecken till sjuklighet och dvala.

"Det första och säkraste medlet mot arbetslörnernas nedfallande till vanpris — frågan om folkmängden lemnad å sido — vore undervisningen, den moraliska utvecklingen, de intellektuella förmögenheternas lämpliga kultur, eller den industriella uppfostran inom den talrikaste samhällsklassen. Resultaterna häraf skulle blifva följande. Först och främst, — och denna punkt är den viktigaste, — blefve arbetaren härigenom en bättre producent. Detta vill säga, att en större massa af produkter skulle tillhöra denna talrikaste samhällsklass, denna klass som, oaktadt sin fattigdom, med en så ofantligt öfverlägsen del figurerar i konsumtionens totalsiffra. Vidare skulle arbetaren förvärfa sig mera omdöme. Och en arbetare, som dömmar riktigt, vet att han icke kan förbättra sin ställning genom att uppväcka oroligheter, emedan han derigenom skulle minska arbetets efterfrågan och få svårare att förtjena sitt lifsuppe-

hälle. Då arbetsklassen är upplyst, antager den slutligen vissa vanor, hvilka skydda dess välbefinnande. Den nödvändiga arbetslönen innefattar en hop nya, billiga anspråk. Ett sådant tillstånd skulle endast vara att beklaga i händelse de tilltagande behofven icke skulle åtföljas af större ansträngningar; men erfarenheten lärar, att ett sådant fenomen aldrig visat sig annat än undantagsvis. Medelklassen erbjuder ett bevis uppå denna motsvarighet mellan behofvens utveckling och arbetsfliten, arbetskraften.

"Man har invänt att denna utveckling af arbetarens förmögenheter skulle förorsaka arbetets tilltagande dyrhet. Man har frågat om den icke, till följd af arbetets höga pris, kunde blifva skadlig för nationalindustrin, och för af-sättningen af dess produkter på de utländska marknadsplatserna. Svaret är lätt: om arbetet blir dyrare då arbetarena tilltaga i förstånd och bildning, så hållas industriidkarena fullkomligt skadeslösa, emedan de erhålla en större mängd produkter, och dessa af bättre beskaffenhet, hvilket ytterligare bevisar den solidaritet i intressen som, oaktadt ett sken af motsatsen och oaktadt enskilda stridigheter, förefinnes emellan industriidkarena, arbetarena och den stora massan af konsumenter." ¹⁾

Det lider intet tvifvel, att icke den progressiva ordningen skall veta att öfverallt taga ut sin rätt. Härigenom garanteras en större produktion, hvilken åter medför samlandet af mera kapital och högre arbetslöner. Vetenskapernas och industrins framsteg göra det möjligt att samma mängd arbete lemnar en större mängd produkter än förr. Denna ökade produktion förorsakar ett billigare pris å varorna, hvilket kommer isynnerhet det simpla arbetet

¹⁾ BAUDRILLART, "Manuel d'économie politique", IV partie, ch. 2.

tillgodo. Arbetarens lön tillvexer under en dubbel form: summan är större i penningar, och dessa penningar uppköpa en större mängd af livets förnödenheter. Det för arbetaren lyckliga fall inträffar då, att arbetet stigit såväl till sitt reela, som till sitt nominela pris.

Men arbetslönerna äro icke lika inom alla yrken: de variera tvertom ganska mycket, till följd af åtskilliga omständigheter, hvilka vidlåda vissa grenar af arbetet, och inverka på dess pekuniära pris. Vissa slags yrken äro, af verkliga eller inbillade skäl, mera eftersökta än andra och blifva mindre betalda. Inom ett samhälle måste dock hvarje yrkes fördelar och nackdelar något så när motväga hvarandra, ty annars skulle antingen alltför många eller också alltför få personer slå sig på detsamma. AD. SMITH anför följande olika omständigheter, hvilka han anser hufvudsakligast inverka på arbetets olika penningpris inom de skilda sysselsättningarna.

Först och främst variera arbetslönerna allt efter som ett yrke är lätt eller mödosamt, snyggt eller osnyggt, aktadt eller föraktadt. Så förtjenar t. ex. en skräddarlärning mindre än en väfware, och en väfware mindre än en smed: denne sednares arbete är kanske mindre svårt, men det är mera påkostande och mindre snyggt än väfwarens. En smed, fastän han är handtverkare, förtjenar sål- lan på tolf timmar så mycket som en kolare på åtta timmar i minorna, och denné är blott dagakarl; men kolarens arbete är osnyggare och farligare, ty det försiggår under jorden och långt ifrån dagsljuset. Den större eller mindre aktning, som åtföljer ett yrke, inverkar äfven på arbetslönerna. Slagtaryrket har med sig någonting grymt och afskräckande, men är dock på de flesta orter det yrke, som lemna den största vinsten. Den mest afskräckande af alla

handteringar, bödelns, är i förhållande till arbetskvantiteten bättre aflönad än någon annan af hvad slag som helst.

Jagten och fisket, människans förnämsta sysselsättningar i samhällenas första barndom, blifva i det civiliserade tillståndet hennes angenämaste nöjen, och hon öfverlemnar sig då för sitt nöjes skull åt hvad hon förut gjort af nödvändighet. I det civiliserade samhället är det endast fattigt folk, som gör till sitt yrke hvad som för andra utgör ett föremål för förströelse. Det oangenäma i ett yrke inverkar äfven på arbetslönen eller vinsten vid detsamma. En värdshusvärd eller krogvärd, som aldrig egentligen är herre hos sig, och som är utsatt för den första fyllbults grofheter, utöfvar icke något hvarken angenämt eller aktadt yrke; men det gifves å andra sidan ingen handtering, der man med ett litet kapital skulle kunna realisera en så betydlig vinst.

För det andra variera arbetslönerna efter den lätthet eller svårighet hvarmed ett yrke blifvit inlärdt, och efter den större eller mindre kostnad som lärotiden erfordrat. Då man uppställer en dyr maskin, så hoppas man att den ovanligt stora mängd arbete, hvilket densamma skall verkställa innan den blir helt och hållet utsliten, bör komma att ersätta det kapital den kostat, oberäknadt vinsten. En människa, som bekostat mycken tid och mycket arbete för att göra sig duglig till ett yrke, hvilket fordrar någon ovanlig skicklighet och erfarenhet, kan jämföras vid en sådan kostsam maskin. Han måste utom sin arbetslön kunna påräkna att återfå kostnaderna för sin lärotid eller sin uppfostran, jemte den vanliga vinsten å ett kapital af samma värde, och det inom en tid, som icke kan beräknas längre än människans vanliga medelålder. — I de fria konsterna och i vetenskaperna är uppfostran kostsam och tager mycken tid. Der-

före är också målarens, skulptörens, lagkarlens, läkarens pekuniära lön i förhållande ganska hög.

För det tredje variera arbetslönerna efter sysselsättningens beständighet eller varaktighet. Inom nästan alla fabriker är arbetaren säker om att finna sysselsättning alla dagar, hela året om, i händelse han har lust och kraft att arbeta. Men en murare t. ex. kan icke arbeta i stark köld eller i mycket fult väder, och kan icke heller för öfrigt påräkna en beständig sysselsättning. Då han har arbete, måste han derföre äfven förtjena något för den tid då han kan komma att vara sysslolös; också hafva murarena vanligen en högre arbetslön än andra handtverkare. — Då sysselsättningens obeständighet är förenad med ett hårdt arbete, med obehag eller orenlighet vid yrket, så stiger priset för det simplaste och plumpaste arbete högre än priset på det svårast inlärdas. En kolare, som arbetar på stycke, förtjenar i Newcastle vanligen dubbelt mera, och på vissa ställen i Skottland tre gånger mera än en vanlig handtverkare, och kan dertill i de flesta fall finna sysselsättning när han behagar. Kolaflastarna i London ha ett nästan lika så hårdt, obehagligt och osnyggt arbete som kolarbetarna i minorna, men deras sysselsättning är långt ifrån beständig, emedan den beror på kolfartygens ankomst. Också har man kommit underfund med att dessa kolaflastare i London förtjena vissa dagar ända till 6 à 10 shillings. Af samma orsak äro hyrkuskar, formän, hamnbusar m. fl. som stå och bjuda ut sina tjänster, i förhållande bättre lönade för sitt arbete än de arbetare, hvilka ha en regulier sysselsättning.

För det fjerde kunna arbetslönerna variera efter det större eller mindre förtroende, som man måste skänka åt arbetaren. Guldsmeder och juvelerare ha vanligen, till följd

af de dyrbara saker som äro dem anförtrodda, en mycket högre lön än många andra arbetare, som ha en lika stor om icke större skicklighet af nöden. Vi anförtro åt läkaren vår helsa, åt lagkarlen vår förmögenhet, någongång vårt lif och vår ära: så dyrbara ting kunna icke gerna lemnas i händerna på föga aktadt folk. Deras lön måste således kunna tillförsäkra dem den ställning i samhället, som ett så viktigt förtroende fordrar, och för hvilkens uppnående en lång och kostsam uppfostran varit af nöden.

För det femte och sista variera arbetslönerna inom de skilda yrkena efter den större eller mindre sannolikheten af framgång. I de flesta yrken är en viss framgång nästan säker, men i de s. k. fria professionerna är den deremot ganska osäker. Den som sätter sin son i lära hos en skomakare, kan nästan vara öfvertygad om att han skall lära sig att göra ett par skodon; men den som skickar honom till en rättsskola, kan visst icke vara säker om att han der skall inhemta sådana kunskaper att han skall kunna lefva som advokat. I ett jemnt lotteri böra de, som erhålla vinsterna, förtjena lika mycket som de förlora, hvilka draga niterna. Men i lotteriet om samhällsplatserna är spelet icke alldeles jemnt, och större delen af de fria professionerna äro, i pekuniärt hänseende, mycket illa lönade. Emellertid äro dessa yrken icke mindre eftersökta än de andra, och en mängd framstående förmågor sträfva efter desamma. Två olika omständigheter äro orsaken härtill: den första ligger i en önskan att uppnå den ryktbarhet, som faller på deras lott, hvilka lyckas att utmärka sig i desamma, och den andra består i den naturliga tillit som hvarje människa har, i större eller mindre grad, icke allenast till sin skicklighet, utan äfven till sin lyckliga stjerna.

Sålunda söker AD. SMITH att förklara de olika omständigheter, hvilka inverka på arbetets pris inom olika yrken. Om hvarje arbete, lätt eller svårt, angenämt eller oangenämt, skulle erhålla en lika lön, så skyndade sig alla att omfatta det, som erbjuder den största lockelsen, och öfvergåfve allt som vore mindre tilldragande. Men det är just arbetslönernas olikhet, som uppehåller jemnvigten. Svårigheten att inhemta de för vissa yrken nödiga kunskaperna, eller obehaget vid vissa sådane, uppvägas å andra sidan af den högre arbetslön som desamma betinga sig: denna lön må sedan bestå i en större summa penningar, eller i en högre grad af allmän aktning inom samhället. Den stora mängden kastar sig dock företrädesvis, och af omständigheternas tvång, på det simplare arbete, som visserligen endast kan betinga sig ett måttligt pris, men icke heller har någon lång eller kostsam förberedelse af nöden.¹⁾

¹⁾ "Wealth of nations," Book I, ch. VIII, X; J. ST. MILL, "Principles," etc. Book II, ch. XIV; C. H. CAREY, a. a. ch. XX; J. B. SAY, "Traité," livre II, ch. VII; J. J. RAPET, "Manuel" etc. ch. XXIII, XXIV; JOSEPH GARNIER, "Elémens" etc., ch. XX, XXIII; LÉON FAUCHER, art. "Salaires" i "Dictionnaire de l'Écon. polit."; BAUDRILLART, IV partie, ch. II.

VI Kapitlet.

Det arbetades pris eller Varupriset.

Med en varas pris förstår man det belopp af en annan vara, vanligen penningar, som densamma vid ett utbyte kan betinga sig.

Den allmänna mätaren af varupriset ligger i varans inneboende värde. Detta värde grundar sig, å säljarens sida, hufvudsakligen på det arbete som erfordrats för varans producerande, samt, å köparens sida, på den nytta eller njutning som varan kan förskaffa honom.

Den medföljande nyttan blir därför grunden för erkännandet af en varas värde, och först sedan detta värde blifvit erkändt, erhåller varan sitt rättmätiga pris. Enligt säljarens egen uppfattning kan hans produkt ofta ha ett mycket högre värde än den i verkligheten besitter; men produktens verkliga värde framgår först ur det pris som under vanliga och fria förhållanden blifvit tillerkändt densamma från köparens sida. De producerade tingens inneboende nytta är således grunden för deras värdeuppskattning, och denna nytta kan endast tillskapas genom det menliga arbetet. Att värdera en sak, är att förklara det densamma bör uppskattas lika med en viss quantitet af en annan sak, den man för tillfället bestämmer, och som vanligast utgöres af penningar.

Vi ha redan förut sett att arbetet är enda orsaken till egodelarnes värde i ekonomisk mening, eller till deras bytesvärde. De s. k. naturliga egodelarne, eller naturagenterna, såsom luften, ljuset, vattnet, m. m., äro för människan af

obestridlig nytta, emedan hon icke skulle kunna lefva t. ex. utan luft, men de ha dock intet bytesvärde, emedan förrådet af desamma är outtömligt och emedan alla menniskor hafva lika tillgång och lika rätt till desamma. Det är endast de approprierade, materiella tingen, eller de s. k. producerade eller sociala egodelarne, som kunna bli föremål för utbyte, och således betinga sig ett pris. Detta deras pris, eller deras egentliga värde, bestämmes af den kvantitet och den kvalitet af arbete, som blifvit nedlagdt på desamma. Nyttan innefattar ett förhållande emellan menniskans behof och de yttre tingen; värdet deremot innefattar, och detta är dess utmärkande egenskap, ett förhållande emellan sjelfva egodelarne, som skola utbytas emot hvarandra. De utaf dem, hvilka tillbyta sig en stor mängd af andra egodelar, äro mycket värda; de åter, hvilka blott ega en svag köpesförmåga, äro litet värda.

I allmänhet representeras ett tings värde utaf det belopp af arbete och kapital, som blifvit användt vid dessammas producerande. * Då summan af detta behöfliga arbete och kapital minskas, så faller tingets värde, ehuru dess nytta kan förblifva densamma, eller till och med ökas. Sålunda voro t. ex. de för handen tillverkade varorna dyra, och motsvarade ofta endast ofullständigt de behof, för hvilka de voro ämnade, under det att samma varor, tillverkade på mekanisk väg, hafva ett mindre bytesvärde och tillfredsställa bättre konsumentens behof. De kosta mindre att köpa emedan de kostat mindre att producera, och de hafva kostat mindre att producera, emedan de medtagit mindre arbete och kapitalförskott än förut, till följd af de naturliga agenternas ständigt mera tilltagande arbetsandel.

Det gifves tre allmänna orsaker till egodelarnes värde. Den första och viktigaste ligger i den nytta, om hvilken

vi redan talat, d. ä. i den egenskap, som de besitta att tillfredsställa människornas behof eller förskaffa dem njutningar, och förutan hvilken de vore öfverflödiga eller ligkiltiga för såväl innehafvaren som alla andra. En frukt, som är frisk och mogen, har värde emedan den tjänar till födoämne för många människor samt till njutning för andra, och på sådan grund är nyttig; men en frukt, som tagit skada är af ingen slags nytta för människan, och saknar derföre allt värde.

Den andra orsaken till ett tings större eller mindre värde beror derpå, huruvida detsamma finnes till för alla människor, och i tillräcklig eller otillräcklig mängd, d. ä. beror af dess sällsynthet. Vi sade om luften, att den var af en stor och obestriddig nytta, men den saknar dock värde, emedan man icke kan utbyta eller försälja någon del af densamma, då hvarje människa är i tillfälle att fritt njuta af detta nödvändiga element. Diamanten deremot, som är af liten eller ingen nytta för människan, utan endast är en prydnad för fåfången och lyxen, har ett mycket stort bytesvärde, hufvudsakligen för dess sällsynthet. En god tenorsångare kan i våra dagar betinga sig en mycket högre lön för sin talang än en god bassångare, emedan den förres talang är sällsyntare än den sednares.

Ett tings större eller mindre värde beror för det tredje — då detsamma för öfrigt är nyttigt och icke finnes till i alltför stor mängd — af hvad detsamma kostat att erhålla, af de kostnader som blifvit gjorda för betalningen af det arbete och det kapital i olika former, som varit nödvändiga för dess tillskapande: af den högre eller lägre produktionskostnaden. Då vatten finnes i ymnighet i stadens brunnar, så har detsamma egentligen intet värde, emedan hvar och en kan fritt taga deraf så mycket han behagar; då det hemtas hem till vår boning, så betala vi der-

emot för detsamma. Men vi betala icke sjelfva vattnet, utan dess produktionskostnad, d. ä. formannens arbete samt hans kostnad för häst och kärra. Sköna diamanter ha visserligen ett högt värde emedan de äro sällsynta, men produktionskostnaden ingår äfven som en ganska väsendtlig del i deras pris. Det är nemligen icke helt och hållet genom en händelse som sådana påträffas, utan det gifves folk hvilka tillbringa hela sitt lif med att söka dem i de länder der de finnas, och hvilkas sysselsättning det är att idkeligen vaska de jordarter, der man vet att diamanter pläga påhittas. År kunna förgå utan att man hittat annat än stenar af en liten volym och ringa värde, hvilka knappt betalat de gjorda kostnaderna, tills slutligen något rikare fynd lemnar en full ersättning för all möda. Till och med vid diamanten ser man således att det är produktionskostnaden som egentligen gifver densamma dess värde, och att priset icke gäller naturens frivilliga skänk, som saknat allt värde innan människans arbete bragt densamma i dagen.

Denna produktionskostnad innefattar i sig betalningen för såväl arbetets, som kapitalets och jordens produktiva medverkan, och upplöser sig derföre i arbetslön, ränta å kapitalet och jordreänta. Det är dock arbetet, som gifver värde äfven åt kapitalet och jorden, och således kan man med ett ord säga, att det är arbetet, som är den verkliga och enda orsaken till produkternas, till egodelarnes värde. Deras nytta består i deras egenskap att tillfredsställa våra behof, och deras värde mätes efter det belopp af andra varor, som vi måste gifva för att förskaffa oss dem. Egodelarnes pris är detta deras värde, uttryckt i penningar.

Hvarje gång man kan minska det arbete, som varit nödigt för producerandet af vissa ting, minskar man på

samma gång dessas värde. Här af följer att, då tingens ofta höga värde hindrar oss från att tillägna oss desamma, så är hvarje besparing i arbetskostnaden, hvilken reglerat detta värde, en välgerning, emedan den tillåter människorna att för mindre ersättning, för ett billigare pris, förskaffa sig de skilda förnödenheterna, eller, hvad som blir detsamma, att för ett gifvet penningebelopp förskaffa sig flera egodelar, flera njutningar. Det är just häruppå som folkens tilltagande välstånd beror, och det är de nya uppfinningarne förbehållet att dagligen allt mera bidraga till realiserandet af en sådan förbättring i vårt tillstånd. Det fröjdefulla resultatet här af blir, att allt flera människor kunna förskaffa sig en mängd förnödenheter eller njutningar, hvilka förut varit oåtkomliga för dem. En rik tillgång på egodelar, ett öfverflöd, är fördelaktigt för alla, emedan detsamma nedsätter egodelarnes pris, under det att sällsyntheten eller bristen är ett ondt, emedan den medför en försakelse för den stora mängden. Producenten och konsumenten komma väl öfverens i förra fallet, men äro af olika åsigter i det sednare. Producenten önskar vanligen en ringa tillgång eller brist på den vara han sjelf tillverkat, medan det allmänna intresset vinner på en rik tillgång och, till följd der af, ett godt pris på förnödenheterna.

Af det sagda framgår, att värdet utmärker endast ett bytesförhållande, ty bytet bestämmer värdet, ehuru det icke är orsaken till detsamma. Värdet uttrycker endast ett tings förmåga att, i förhållande, kunna köpa andra ting. En tunna råg, med hvilken man t. ex. kan förskaffa sig två tunnor hafre, är värd så mycket, och detta deras förhållande till hvarandra skulle förefinnas oberoende af penningens mellankomst, hvilken endast tjänar till att lätta bestämmandet af detta förhållande. Om penningen icke fun-

nes till, så skulle dock produkterna utbytas emot hvarandra, och*de, med hvilka man kunde förskaffa sig de flesta, bästa eller mest sällsynta ting, skulle ega det högsta värdet. Värdet är således icke mindre åtskiljdt från ett tings pris, än från detsammas nytta, ehuru det har nyttan till ett oundgängligt vilkor och priset till penninge-uttryck.¹⁾

Vi sågo i förra kapitlet, att arbetet har ett tvåfaldigt pris: ett reelt och ett nominelt. Detsamma gäller om det arbetades eller om varans pris. En varas reela pris, det som hvarje vara verkligen kostar, är det arbete och den möda som blifvit nedlagda vid densammas producera-
 rande. Hvad man köper med penningar eller varor, har blifvit köpt med arbete. Varorna innehålla värdet af en viss kvantitet arbete, hvilken vi utbyta emot något annat ting, som vi förmoda innehålla värdet af en lika stor kvantitet arbete. Arbetet har varit det första priset, den penning, som blifvit betald vid alla tings primitiva inköp. Det är icke med guld eller silfver, utan det är med arbete, som alla egodelar i verlden blifvit inköpta.

Men ehuru arbetet är den verkliga orsaken till och principen för alla varors bytesvärde, så är det dock icke arbetet som vanligen tjänar till att uppskatta detta värde. Det kan ofta vara svårt att bestämma förhållandet emellan tvenne olika slag af arbete, ty detta förhållande beror icke alltid af den tid, som blifvit använd, utan äfven af den större eller mindre möda, äfvensom af den skicklighet, hvilken dertill erfordrats. En timmes hårdt arbete kan fordra större ansträngning än två timmars lättare arbete; urmakaren, som

¹⁾ Jmfr i afseende härå och å det följande: kapitlen om Värde och Varupris i de förut citerade arbetena af AD. SMITH, J. B. SAY, MAC CULLOCH, H. C. CAREY, J. GARNIER, COURCELLE SENEUIL, J. J. RAPET, H. BAUDRILLART, m. fl.

sitter bekvämt i sitt varma rum, förtjenar med ett lätt arbete betydligt mera än stenhuggaren, som ute i fria luften måste anstränga alla sina krafter. Likaså är arbetet inom ett yrke, till hvars inlärande en lång lärotid åtgått, mera värdt än det simpla och alldagliga arbete, som hvarje meniska kan förrätta. Det är därför icke lätt att finna en noggrann måttstock för arbetet eller arbetsskickligheten, utan man måste i allmänhet bedöma varornas värde efter deras nominela eller försäljningspris, hvilket, ehuru icke alltid strängt riktigt, dock är den enda regulator vid varubytet.

Af sådan anledning jämföres och utbytes en vara vanligast emot en annan vara, och icke emot en viss kvantitet arbete. Men sedan penningen blifvit den allmänna bytesmedlaren vid handeln, så utbytes hvarje skild vara också oftast emot penningar. Bonden för icke sitt smör eller sitt fläsk till bagaren eller bryggaren för att utbyta detsamma emot bröd eller öl, utan han för det till torget, utbyter det der emot penningar, och utbyter sedan dessa penningar emot bröd eller öl. Den kvantitet penningar, som hans smör lemnat honom, bestämmer också den kvantitet bröd eller öl, som han kan köpa. Det är klarare och bekvämare för honom, likasom för köparen, då han säger att hans smör kostar 80 penni skålpundet, än om han skulle säga att detsamma kostar 6 skålpund bröd eller tre buteljer öl. Hvarje varas bytesvärde uppskattas därför numera i penningar. Man kan säga att arbetet eller produktionskostnaden utgör varornas reela pris, och att penningebeloppet utgör deras nominela pris.

Skilnaden emellan arbetets och varornas reela och nominela pris är icke endast en rent theoretisk sats, utan gifver sig äfven på ett viktigt sätt i det praktiska lifvet tillkänna. Det reela priset är alltid af samma värde, medan

det nominela ofta kan uttrycka ganska olika värden, till följd af förändringarne i de ädla metallernas värde. Upptäckten af Amerikas och Australiens rika guldådror hafva mycket minskat guldets värde i Europa, och det vill synas som om detta värde ännu årligen skulle falla. Utom detta sjunkande i de ädla metallernas inneboende värde, i deras värde som vara, hafva desamma i egenskap af mynt också fallit i värde. Furstar och regeringar hafva nemligen ofta sett sig föranlätne, drifne af ögonblickets behof eller af statens eller eget intresse, att minska den quantitet af ädel metall som mynten innehållit. Att denna quantitet af ädel metall skulle af dem blifvit ökad, torde man deremot icke hafva exempel på. Af detta dubbla skäl kan man inse att icke heller penningen, d. ä. metalliskt mynt, kan mera än arbetet, anses för en fullkomligt säker, oföränderlig och varaktig måttstock för varupriset.

Man har velat i spannmålen söka en sådan måttstock, men med lika liten framgång. Det är sannt att spannmålen, då man tager i betraktande prisen under loppet af flera sekler, visat sig som en bättre värdemätare än penningen: som exempel häruppå tjenar, att gamla räntor och donationer, hvilka blifvit bestämda i spannmål, mera bibehållit sitt värde än de, hvilka utgått i penningar, till och med i de fall då myntets benämning och halt icke undergått någon förändring. En förordning under drottning ELISABETHS regering hade t. ex. stadgat, att en tredjedel af räntorna för de engelska universiteternas arrendejord skulle utgå i spannmål, att betalas antingen in natura eller efter markegångspris. Med anledning häraf berättar en äldre engelsk författare, DR. BLACKSTONE, att den penningesumma, som erhållits för spannmålsandelen, d. v. s. för tredjedelen af räntan, vanligen varit omkring dubbelt

så hög som summan af de två öfriga tredjedelarne tillsammans. Här af följer att penningaräntorna sedan den tiden fallit till omkring fjerdedelen af deras gamla värde, eller motsvara endast fjerdedelen af den kvantitet spannmål, som de ursprungligen kunde köpa. Och likvisst har det engelska myntet, allt sedan FILIPS och MARIAS regering, icke undergått någon förändring, hvarken i afseende å myntenheten eller silfverhalten. Penningen har således undergått en minskning i värdet och kommer, åtminstone i förhållande till fastighetsvärdet, att fortfarande undergå en sådan minskning uti hvarje land, der det industriella arbetet progressivt utvecklar sig, och sålunda åstadkommer en ständigt tillökning i landets kapitalstock. Här af förklaras det förhållande att jordfastigheterna fortfarande stiga i pris uti alla länder, hvilka äro stadda i en progressiv utveckling: det stegrade priset härleder sig icke från en ökad afkastning af jorden — ty der en sådan egt rum har det skett till följd af förbättrade bruksmetoder, hvilka åter medtagit motsvarande kapitalvärden — utan det härleder sig från en ökad tillgång på kapital, hvilket företrädesvis placeras uti jordfastigheter, men mindre gerna uti industriella företag, fondpapper m. m. d. Om Amerika och Australien icke hade lemnat ett så stort förråd af ädla metaller som de gjort, så vore dessa visserligen icke så allmänna som nu är fallet, men mängden af egodelar, af verklig förmögenhet vore dock nästan lika stor hos folken. I följd af en mindre tillgång på ädla metaller skulle producenten icke kunna få en så stor portion af desamma i utbyte mot sin vara, men varans värde skulle härigenom icke minskas; det skulle blott uttryckas i en mindre prissiffra.

Ty förmögenhet är något helt annat än den vara, vanligen penningar, hvarmed dess värde uttryckes. Man är

icke förmögen derföre att man kan förfoga öfver en mängd penningar, utan emedan man för dessa penningar kan köpa en mängd egodelar, hvilka man kan förfoga öfver. Uti tingens förmåga att köpa andra ting består förmögenheten, och det är just denna deras förmåga som utgör deras värde.

Om man nu jemför spannmålen, såsom värdeätmare, med penningen, så kommer man till den slutsats, att spannmålen, räknadt från ett sekel till ett annat, är en bättre måttstock än penningen, emedan lika qvantiteter spannmål snarare kunna efter en så lång tid köpa en lika qvantitet arbete, än en gifven summa penningar skulle kunna det. Anställer man deremot jemförelsen från ett år till ett annat, så är penningen en bättre måttstock än spannmålen, och då det gäller precist samma tid och samma ort, är penningen den bästa måttstocken för varornas bytesvärde, men också endast i detta fall. Gäller det deremot en tidrymd af några år, så visar det sig redan att penningen hvarken är en fullkomligt riktig eller fullkomligt oföränderlig måttstock för varornas bytesvärde, eller varupriset.

Vi ha således sett att arbetet är den egentliga grunden för varornas värde, men att detsamma dock icke kan blifva någon noggrannare måttstock för varupriset. En sådan måttstock gifves det i sjelfva verket icke heller. För att mäta olika värden skulle man hafva behof af en enhet, hvilken egde ett oföränderligt värde; men värdet består endast uti ett förhållande emellan tvenne ting, som utbytas emot hvarandra, och måste derföre oundvikligen dela rörligheten i detta förhållande, hvilket sjelft är lika omvexlande som människans behof och den mängd af förnödenheter, hvilka kunna tillfredsställa desamma. Hvarken arbetet, hvilket såväl till kvalitet som qvantitet är olika hos individerna och betalas olika allt efter ort och tid, ej

heller spannmålen, hvars produktionskostnader och disponibla qvantitet bero af många skilda förhållanden, ej engångsjelfva penningen, hvars värde minskas eller ökas allt efter en större eller mindre tillgång, kan tjena till någon stadig måttstock för andra värden. Att söka ett oföränderligt, stadigt mått för värdet är derföre, såsom J. B. SAY säger, "att uppställa ett problem, lika chimeriskt som cirkelns kvadratur."

Denna orsak till varornas omvexlande värde beror till en stor del af den persons relativa ställning, hvilken önskar varan, äfvensom dens, hvilken innehar densamma, d. v. s. varupriset varierar i förhållande till anbud och efterfrågan. Af hvarje produkt är å hvarje ort en viss qvantitet efterfrågad, och denna qvantitet beror af det pris, till hvilket produkten utbjudes. Ju dyrare densamma står producenten, till följd af tillverkningskostnaden, desto mera aftager efterfrågan, och konsumenterna draga sig tillbaka, i det de hellre välja hvarje annan produkt, som kan tillfredsställa deras behof för ett billigare pris. Förmögenheten höjer sig uti hvarje land i o märkliga gradationer, ifrån den allraminsta, som är den vanligaste, till den större, och slutligen till den allrastörsta, hvilken står ensam. Häraf följer att samma produkt, eller flera produkter blifva mera efterfrågade, ehuru deras inneboende nytta icke blifvit större, allt efter som de säljas till lägre pris, emedan de då spridas i en region der förmögenhetens pyramid är bredare, och de kunna åtkommas af ett större antal konsumenter. Deremot blir efterfrågan allt mindre, ju högre produktens pris stiger: konsumenternas antal aftager icke allenast, utan hvarje konsument inskränker härtill sin konsumtion.¹⁾

¹⁾ J. B. SAY, "Traité", livre II. ch. 1.

En varas pris står alltid i ett direkt förhållande till efterfrågan och i ett omvänt förhållande till anbudet, d. v. s. att ju mera, under för öfrigt likartade omständigheter, en vara är efterfrågad, desto dyrare är den, och ju mera den utbjudes, desto mera sträfvar deremot dess pris att falla.

Denna allmänna lag har dock sina gränсор. Ett ökad t anbud kan icke i oändlighet nedtrycka en varas pris, eller nedtvinga detsamma alltför mycket under varans naturliga, reela värde. Det gifves häri en gräns, hvilken endast i undantagsfall och för någon kort tid kan öfverskridas: det är den, då försäljningspriset understiger produktionspriset. Ett sådant fall kan visserligen ibland inträffa för några individer, som af penningebrist eller annan orsak äro tvungne att sälja för hvad pris som helst; men detta förhållande kan i ingen händelse räcka längre än tilldess varuförrådet blifvit utrymdt, emedan hvar och en skulle upphöra att producera ifrån det ögonblick produktionspriset öfverstege försäljningspriset. Något sådant inträffar dock högst sällan. Varukonsumtionen aftager i allmänhet icke, och produktionen behöfver således icke heller inskränkas. Endast då människorna lida brist på det allranödvändigaste, på brödfödan, inträffar en minskning i konsumtionen af mindre oundvikliga varor. Om afsättningen deremot under andra förhållanden minskats, så är detta en orsak till dess snara återupplifvande. Ty konsumenten, hvilken uttömt sina förråder, är tvungen att förnya desamma och ser sig slutligen nödsakad att köpa, ehuru han gerna ville invänta ett ytterligare fallande i priset. Då detta är fallet med många, så repar sig afsättningen åter, varupriset höjer sig och öfverstiger på sådant sätt ofta det naturliga priset. Till och med konsumtionen

kan någongång blifva betydligare än förut, efter sådana förändringar i priserna. Brödkonsumtionen är den enda som håller sig i det närmaste stadig och bestämd, emedan den utgör grunden för människans subsistans, under det all annan konsumtion är i stor grad omvexlande och godtycklig, och endast begränsas af konsumenternes förmögenhetsvilkor. Så snart en vara faller något betydligt under sitt vanliga pris, blifva derföre många, som förut voro vane att umbära densamma, frestade att förskaffa sig den, under det andre åter icke tveka att i större mått än förr njuta af densamma. Konsumtionen af denna vara ökas således, efterfrågan är lika stor eller större än anbudet, och priset stiger ånyo. Vanligen blir konsumtionen till och med större än den var förut, emedan nya varor och behof utvecklats sig under tiden för prisets låga ståndpunkt, och dessa varor eller behof redan behöfva reguliert tillfredsställas. På sådant sätt kan det någongång hända, att producenterna slutligen förtjena på en prisnedsättning, ty hvad genom en sådan nedsättning gått förloradt blifva de i tillfälle att återtaga på den ökade konsumtionen. Konsumenterna vinna härpå ännu mera, ty de få för samma pris en större quantitet varor, eller också samma quantitet varor för billigare pris, och det allmänna intresset har således vunnit härpå. Det är ett slags lösning af det stora problemet, att genom en större quantitet af förnödenheter öka välståndet hos den stora massan af folket, hos nationen.

Vi komma nu till det fall då efterfrågan på en vara öfverstiger anbudet, och då således ett stigande i varupriset inträffar. Men för detta prisets stigande gifves det en gräns likasom för dess fallande. Denna gräns får dock icke mera sökas uti tillverkningskostnaden, utan uti konsumenternas till

gångar och uti konkurrensen. Ju mera priset på en vara stiger, desto svårare blir det för konsumenterna att förskaffa sig densamma; om priset fortfarande höjer sig, skall detsamma slutligen öfverstiga en mängd konsumenters tillgångar, hvilka således måste afhålla sig från att köpa varan, och om möjligt välja en annan konsumtionsartikel. Ju högre priset stiger, desto större blir antalet af de konsumenter som äro nödsakade att umbära varan. Efterfrågan, hvilken hade öfverstigit anbudet, minskas härigenom, en större jemnvigt inträder, och det naturliga förhållandet inträder åter. Men om det gäller spannmålen, så ligger gränsen för en prishöjning hvarken i köparens tillgångar eller i valet af någon annan konsumtionsartikel, åtminstone icke till någon betydlig grad, utan den ligger i de lyckliga verkningarne af konkurrensen, som i detta fall tillåter att ifrån utlandet få den nödvändiga varan för billigare pris. Konkurrensen, såväl inom- som utomlands, bidrager äfven på ett annat sätt att förhindra den ständigt tilltagande prishöjning, hvilken skulle blifva ett resultat af en öfver anbudet stigande, öfverdrifven efterfrågan. Såsnart nemligen en varas pris betydligt öfverstiger det reela, naturliga priset, så ökas äfven producentens vinst i förhållande, och denna ovanliga vinst lockar andra individer till att producera samma artikel. Man öppnar nya verkstäder, bygger nya fabriker; artikeln produceras i större skala, efter förbättrade arbetsmetoder, och kan säljas till billigare pris. I följd häraf öfverflödar den på marknaden mera än förr, anbudet öfverskrider efterfrågan, och det primitiva priset inträder åter. Priset faller till och med ännu lägre, till följd af konkurrensen, och understiger slutligen sitt förra reela eller naturliga belopp. Resultatet blir detsamma som i förra fallet: man närmar sig det önskvärda öfverflödet.

Monopolpriserna hafva ett motsatt inflytande på det allmänna öfverflödet, på välståndet, i det de omöjliggöra de välgörande verkningarne af det fria anbudet. Det gifves tvenne slag af monopoler: naturliga och artificiela. Det är t. ex. ett naturligt monopol för en viss jord att undantagsvis ega en dyrbar grufva, eller att kunna gifva lämplig näring åt en sällsynt vinstock, m. m. RICARDO kallar äfven snillet, som skapar en utmärkt tafla, en utmärkt bok o. s. v. för ett naturligt monopol, och härtill kan på samma grund räknas en vacker röst, den sångaren fått af naturen, ett skönt ansigte hos qvinnan, m. m. De artificiela monopolerna äro ännu talrikare och mera omvexlande: de bestå i exklusiva privilegier, såsom adels- och vissa fabriksprivilegier, uti in- och utförsel förbud å varor, protektiva tullafgifter, extra beskattningar, o. s. v.

Monopolinnehafvarne, hvilka icke behöfva frukta några medtäflare, eller några varuanbud från annat håll, beräkna naturligtvis sina varupris så högt som möjligt, utan afseende å varornas reela pris. Monopolpriset är således i de flesta fall det högsta möjliga som kan erhållas, medan den fria konkurransen, under uteslutande af alla orättvisa exklusiva privilegier, håller prisen vid den naturliga nivån, i öfverensstämmelse med billighet och rättvisa.

Alla dessa monopoler, såväl naturliga som artificiela, innebära ett element af värde, hvilket af egaren erhållits för intet, men som dock utöfvar ett inflytande på varuprisen, till dessa producenters förmon. Der upphör anbudets och efterfrågans allmänna lag att vara gällande, och den fria konkurransens pendelslag afstadna.

Varornas naturliga eller reela pris regleras således efter deras produktionskostnad, hvilken inbegriper: 1) ar-

betslön, 2) ränta å kapitalet, 3) allmänna utskylder, 4) arrende för jorden eller andra naturagenter, såsom vattenfall, grufvor, m. m.

Varornas nominela pris eller försäljningspris regleras deremot af anbud och efterfrågan, eller, med andra ord, af öfverenskommelsen emellan säljaren och köparen. Detta pris är till sin natur rörligt och omvexlande, likasom sjelfva bytesvärdet, hvars uttryck i penningar det äfven är. Då det är detta varornas nominela eller penningpris, uppå hvilket säljarens och köparens ömsesidiga fördel eller nackdel slutligen beror, och som derigenom reglerar nästan alla förhållanden i lifvet, vid hvilka ett pris öfverhufvud kommer i fråga, så är det gifvet att på det samma ligger en större vikt än uppå varornas reela pris. Det förra är, om man så vill, ett af teorin uppställt pris, det sednare är det pris som i praktiken förekommer.

BAUDRILLART omnämner en vigtig iakttagelse angående varuprisen, hvilken vi äfven här vilja anföra: den nemligen, att "en höjning eller sänkning i prisen icke alltid står uti ett exakt förhållande till den producerade mängden af en viss vara." En engelsk skriftställare, TOOKE, söker bevisa att prisen variera i en mycket större proportion än varuquantiteterna. "Det är icke sällsynt", säger han, "att finna personer, hvilka, då de räsönnera öfver spannmålsens eller andra varors pris, anse för afgjordt att förändringarne i prisen böra stå i förhållande till förändringarne i de varuquantiteter som utbjudas på marknaden. I händelse detta icke alltid slår in, så försumma de icke att söka orsaken till denna föregifna anomali i någon ovanlig rubbning i varucirkulationen eller i någon annan tillfällighet. Men vårt jordbruks historia visar klarligen att prisen, vid goda eller dåliga spannmålsskördar, varierat i en jem-

förelsevis mycket högre grad än förråden. Denna historia visar äfven att jordbrukarne, vid hvarje öfvergång från brist till öfverflöd, låtit höra sina nödrop.

"Det är ett faktum att ett svagt deficit i spannmålsproduktionen, i förhållande till konsumtionens vanliga belopp, åstadkommer en prishöjning, som icke står i proportion till storleken af detta deficit, och detta faktum bevisas af prisens historia för tider, då intet uti landets politiska eller kommersiella belägenhet kunde förorsaka ett störande inflytande."

Några skriftställare hafva försökt att i sådant afseende göra en uträkning öfver spannmålens pris i förhållande till deficit i skörden. GREGORY KING har uppställt följande kalkyl:

Ett deficit af:		Utöfver det vanliga priset:	
1	tiondedel höjer priset med	0,3	tiondedelar,
2	" "	0,8	"
3	" "	1,6	"
4	" "	2,8	"
5	" "	4,5	"

Men felslagna skördar hafva dock medfört ganska irreguliera förändringar i prisen, och allt hvad man härom kan säga är, enligt TOOKE, att ett deficit i spannmålsförråden förorsakar, mera än fallet är med en stor mängd andra varor, en prishöjning, hvilken i förhållande betydligt öfverstiger storleken af detta deficit.

NECKER deremot förklarar detta ekonomiska fenomen på följande sätt:

"Man föreställe sig", säger han, "hundratusen menniskor på en instängd plats; hundra tusen bröd äro nödiga för deras dagliga uppehälle, och några köpmän hemta dagligen åt dem dessa bröd.

”Så länge denna tillförsel sker ordentligt, förändras icke det öfverenskomna priset; men om man en eller två gånger förmärker, att ett eller två bröd fela — en brist som beröfvar två personer deras föda — så uppväcker fruktan att blifva en af dessa olyckliga en sådan ifver att köpa, att köpmännen slutligen mångdubbla det vanliga priset.”

På samma sätt kan man lätt förklara hvarföre spannmålspriset faller så lågt under rika skördeår. Detta härrör af denna varas skilda natur, äfvensom af producenternas belägenhet. Å ena sidan är spannmålen en skrymmande vara och svår att konservera; å andra sidan äro jordbrukarne i allmänhet angelägne om att få sälja för att komma sig till penningar. Det uppstår derföre dem emellan en lika stor konkurrans att sälja under rika år, som emellan konsumenterna att köpa under missvextår. Af denna orsak kunna varuprisen, isynnerhet hvad lifsmedlen beträffar, stiga eller falla i en mycket större proportion än minskningen eller tillökningen i de förhandenvarande förråden.”¹⁾

---

¹⁾ BAUDRILLART, Manuel d'économie politique, III partie, ch. 2.

VII Kapitlet.

Arbetets vinst eller industrivinsten.

De produktiva agenter, hvilka bidraga till alla materiella egodelars skapande, äro tre och bestå uti arbetet, jorden och kapitalet.

I början, eller under människans primitiva tillstånd, då jorden ännu icke var någon enskilds tillhörighet och något kapital ej heller hunnit samlas, kunde dessa tre produktiva agenter icke åtskiljas såsom nu, utan människans omedelbara arbete utgjorde den reglerande makten, måttstocken för bytesvärdet mellan de få produkter, som då förefunnos. Mängden af det arbete, som var nödigt för anskaffandet af en viss vara, bestämde bytespriset för densamma: om hos ett folk, som sysselsatte sig med jagt, det i allmänhet kostade två gånger så stor möda att döda en bäfver som att döda en hjort, så utbyttes naturligtvis en bäfver emot tvenne hjortar, eller var den lika mycket värd som dessa. Efter arbetets mängd kom sedermera dess beskaffenhet i fråga: en större ansträngning eller en större skicklighet inverkade på bytesvilkoren, på samma sätt som de nu inverka på arbetslönen.

Under ett sådant ursprungligt tillstånd tillföll arbetets hela produkt arbetaren ensam. Han arbetade ihop åt sig ett litet kapital, en båge och några pilar, använde en-

dast detta egna lilla kapital, och lånade icke någon annans arbete. Men sedermera utvecklade sig småningom arbetets fördelning: den industriela arbetaren har samlat ett större kapital, eller, om hans kapital icke är tillräckligt, har han upplånat ett sådant af någon annan emot en öfverenskommen ersättning, som består i en viss räntaafgift; han önskar producera mera än hans personliga arbete kan producera, och han lånar en hop andre arbetare, åt hvilka han lemnar material, att under hans egen ledning och tillsyn bearbeta, och i ersättning för deras arbete gifver han åt dem lifsmedel, eller ock arbetslön under någon annan form, i hopp att förtjena på deras arbete, eller rättare på det värde, som deras arbete tillägger hans material. Då den färdiga produkten sedermera utbytes eller försäljes, bör den icke allenast betala räntan på kapitalet, antingen det var hans eget eller lånat, äfvensom hvad han utlagt i arbetslöner, utan äfven lemna honom ett öfverskott, såsom ersättning för hans företag, för hans risk. Det är detta öfverskott, som kallas arbetsvinst, industrivinst eller profit.

Denna vinst är för industriidkaren icke detsamma som en arbetslön, och får icke heller med denna förblandas. Den uppstår först sedan alla arbetslöner, deri äfven inbegripen den ledande arbetarens, eller sjelfva industriidkarens, patronens, blifvit ersatte. Ej heller bör den förblandas med kapitalet, och räknas som någon slags vinst eller ersättning för dettas begagnande, ty denna ersättning uttryckes i och betalas med räntan, hvilken åter rättar sig efter den gällande räntefoten. Industrivinsten är blott det öfverskott öfver alla kostnader, hvilket hvarje industriellt företag, som drifves med framgång, lemnar.

Alla äldre ekonomister, och nästan alla engelska författare intill denna dag hafva förblandat industrivinsten el-

ler, såsom de kalla den, profiten med räntan å kapitalet, och ansett densamma för en kapitalvinst. En närmare analys visar dock lätt oriktigheten häraf. Tvenne industriidkare upplåna t. ex. penningar, och betala hvardera 5 procent i årlig ränta på desamma. Om någon tid visar det sig att den enas företag afkastar 10 procent på kapitalet, men den andres deremot endast 4 procent. Skall väl denna vinst af 5 procent å ena sidan, eller denna förlust af 1 procent å andra sidan kunna tillskrifvas kapitalet? Är det väl kapitalets förtjenst eller fel att den ena gör en god affär, och den andra en dålig? Framgången eller förlusten måste naturligtvis sökas i en mera eller mindre lyckad spekulation, och i de skilda företagens bättre eller sämre skötande. Väl är det sannt, att kapitalets makt stiger i förhållande till detsammas storlek, så att ett företag med stor kapitaltillgång vanligen afkastar en större behållning i procent beräknadt, än ett likartadt företag, vid hvilket kapitaltillgången är mindre; men å andra sidan finnes ett så stort förråd af kapital redan hopadt på den allmänna marknaden, att detsamma står till buds för ett visst pris, hvilket föga varierar inom ett visst land och vid en viss tidpunkt. Det är detta kapitalets pris, denna af kapitalisterna bestämda hyra för detsamma, som i alla såväl industriella som andra företag utgör dess egentliga afkastning. Då kapitalisten icke får mera än den allmänt gällande räntan för sitt kapital, så kan väl kapitalets afkastning icke heller kallas större än beloppet af denna samma ränta, för hvilken det står att begagnas. Om ett väl uttänkt industriellt företag lemnar en större afkastning, så bör denna icke tillskrifvas kapitalet eller blifva såsom en kapitalvinst ansedd, utan endast för hvad den i sjelfva verket är, nemligen industriidkarens vinst eller profit på företaget.

Lika så litet bör industrivinsten förblandas med eller anses för industriidkarens arbetslön, hvilket ännu vanligare sker. Den är en följd och en vinst af hans arbete, eller hans omtanke, eller åtminstone af en från honom utgången idé, men ändock ingen arbetslön. Denna skillnad, så obetydlig eller onödig den än kan synas, är dock af en viss vikt för hvar och en som vill förskaffa sig en fullkomlig klarhet i de ekonomiska företeelserna. En person uttänker och inleder ett industriellt företag, begagnar till detsamma antingen egna eller andras kapitaler, såväl till sjelfva etableringen som till inköp af råvaror och till betalning af arbetslönerna; han antager och aflönar vidare så många bokhållare, verkmästare, m. m. att han sjelf alldeles icke vidare behöfver befatta sig med affären. Denna lem-nar emellertid vinst under loppet af hvarje år: hvad skall denna vinst kallas för? Ingalunda för industriidka-ren arbetslön, eftersom han alldeles icke arbetar för affä-ren. Ej heller kan denna vinst tillskrifvas kapitalet, enligt hvad vi redan sett, och då ett lika stort kapital finnes på många andra händer, och står till buds för den normala räntan. Efter arbetet och kapitalet återstår blott jorden såsom den tredje produktiva agenten. Men om äfven det ifrågavarande företaget skulle gälla jordbruket, så blir för-hållandet härvidlag detsamma som vid kapitalet; jorden är visst källan till all materie för produktionen, och såsom sådan den första och viktigaste produktiva agenten, men representerar, engång uppodlad, kapitalet och spelar inom vetenskapen samma rol som detta. Lika litet som kapita-let lem-nar någon afkastning, i händelse det icke produktivt användes¹⁾, lika litet gör jorden det, om den icke fort-

¹⁾ Ett oanvänt kapital lem-nar ingen afkastning, det må bestå i en yxa, en fabrik, ett fartyg eller en penningesumma. Den icke-industriela kapi-

farande bearbetas. I afseende å vårt förevarande exempel kan man derföre icke tillskrifva hvarken jorden eller kapitalet det uppkomna öfverskottet eller vinsten, ej heller kan man betrakta denna som en arbetslön. Industrivinsten blir således i detta fall ett skildt element, ehuru den visserligen har att tacka arbetet och kapitalet för sin tillkomst. Den är på samma gång med dessa nära förenad. Ty om det äfven vid ett industriellt företag kan inträffa, att industrivinsten blir så mycket större som den till arbetslöner och ränta på kapitalet afgående delen är mindre, så kan man dock icke i allmänhet säga att arbetslönernas och penningaräntans fallande vore gynnsamt för realiserandet af en stor industrivinst. Oftast stiger denna vinst på samma gång som arbetslönerna och räntan, till följd af ett allt mera ändamålsenligt användande af arbetet och kapitalet från industriidkarens sida. Arbetslöner, penningaränta och industrivinst äro icke hvarandras fiender; tvertom äro de genom ett oupplösligt band nära förenade, och stiga eller falla nästan alltid på samma gång och af samma orsaker.

Industrivinsten står i allmänhet i förhållande till industriidkarens förstånd och skicklighet, och till de gynsamma eller ogynsamma förhållanden, under hvilka han verkar. Den åtföljer det väl uttänkta och genomförda industriella företaget, och kröner då alltid med framgång det arbete, som hvarje industriidkare haft, åtminstone vid utkastande af affärens plan och vid densammas organisation. Hvarje industriidkare bör lefva på industrivinsten. I händelse han sjelf arbetar med i företaget, så tillkommer honom dess-

talisten kan visst uppbära ränta på sina kapitaler, men den som begagnar dessa kan endast betala en sådan ränta såvida han sjelf använder dem produktivt, eller i sin ordning låter någon annan göra det.

utom en derefter afpassad arbetslön. Men på en arbetslön allena bör han icke lefva, ty den kan han förtjena utan att åtaga sig risken af ett eget företag; lika litet bör han lefva på kapitalet, ty dess begagnande har i hvarje händelse sitt gifna pris, och realiserar han icke först detta pris, så har han misslyckats i sitt företag.

Om man som exempel vill betrakta ett aktiebolag, så framstår industrivinstens skillnad från arbetslönen och räntan å kapitalet på det bestämdaste. En hop personer samman-skjuta kapitaler till en gemensam fond, och med denna fond opereras enligt bolagets plan. Vid årets slut granskar man bolagets ställning; och sedan man å ena sidan afdragit alla arbetslöner, utbetalta till de i bolagets tjänst arbetande personer, så lägre som högre, jemte diverse andra utgifter, samt å andra sidan räntan på det samman-skjutna kapitalet, så kommer man till delningen af vinsten. Denna industrivinst, som sedan må fördeles prorata eller enligt hvilken annan öfverenskommelse som helst, framstår här som ett alldeles skildt element, och kan icke förblandas hvarken med arbetslönerna eller räntan på kapitalet.

Jordräntan bör icke heller förblandas med industrivinsten. I spannmålsens pris t. ex. är det en del som betalar jordegarens ränta, hvilken här motsvarar räntan å kapitalet, en annan del betalar arbetslönerna och andra löpande utgifter, och det öfriga utgör industrivinsten. Sällan eller aldrig ordnar en jordbrukare sina inkomster på detta sätt, utan betraktar vanligen jordräntan och industrivinsten såsom ett sammanhängande helt; men om man förutsätter att jorden eges af en person, och att den brukas af en annan, som betalar denne en ränta, så blir ett sådant särskiljande af inkomstittlarne lika naturligt som i ögonen fallande.

Häraf kan man draga den slutsats, att industriidkaren, — hvarmed vi alltid mena hvarje person, som för egen räkning drifver en industriel affär, denna må nu sedan gälla jordbruket, manufakturerna eller handeln — att industriidkaren hvarken är blott kapitalist, om han äfven själf eger det nödiga kapitalet, ej heller en vanlig aflönad arbetare, äfven om han själf bidrager med sitt arbete. "Han behöfver", säger J. B. SAY¹⁾, "omdöme och ihärdighet; han bör med noggrannhet kunna uppskatta vigten af sin produkt, det behof man skall hafva af densamma, de produktionsmedel öfver hvilka han skall kunna förfoga. Det gäller att skaffa sysselsättning åt ett stort antal menniskor; att uppköpa eller låta uppköpa råvaror, att finna konsumenter, att hafva sinne för ordning och ekonomi, och att, med ett ord, ega förvaltningstalang. Under loppet af alla dessa operationer finnas hinder att öfvervinna, hvilka fordra en viss energi; förluster och olyckor att godtgöra, hvartill han måste finna utvägar. Industriidkarens yrke fordrar slutligen uppfinningsförmåga, d. v. s. talangen att uttänka såväl de bästa spekulationer, som de bästa sätten att realisera desamma."

Men detta är ännu icke allt: en viss risk åtföljer alltid hvarje industriellt företag; förluster kunna uppstå oakadt den säkraste beräkning. Afsättningen kan afstadna af en eller annan orsak, kanske då förrådet af produkter är som störst; en ny förbättring i arbetsmetoden kan emot all beräkning tvinga ned priset, m. m. d., hvilket kan tillskynda en förlust på företaget. Hvem skall väl denna förlust drabba? Ingalunda kapitalisten, hvilken emot hyra lånat sina kapitaler, ej heller arbetarne, hvilka fått sina lö-

¹⁾ "Cours complet", ch. VII.

ner sig tillförsäkrade, utan naturligtvis industriidkaren själf, som inledt företaget och står i spetsen för detsamma. Det är han som löper all risk, liksom å andra sidan också all vinst tillfaller honom. Först då han själf blifvit insolvabel kunna kapitalisterna och arbetarne löpa någon risk.

Uti industrivinsten ingår derföre äfven en slags ersättning för den risk, som hvarje industriellt företag kan medföra. Penningräntan och arbetslönen äro på förhand öfverenskomna, bestämda poster, medan själfva industrivinsten är industriidkarens ovissa, på tillfälligheter beroende andel, som kan ökas eller minskas, och icke kommer honom till godo förrän de förra blifvit till fullo ersatta.

Af sådan anledning ingår äfven i affärsmannens bokföring ett konto öfver "vinst och förlust", hvilken skall utvisa affärens ställning och den skillnad, som kan förefinnas emellan produktionskostnaderna och summan af de producerade och realiserade värdena, samt, på grund häraf, om industriidkarens produktiva tillgångar undergått någon tillökning eller förminskning. Vinst är förhanden, i händelse en större kapitalsumma blifvit producerad än konsumerad; i motsatt fall utvisar balansen en minskning i hans förmögenhet.

Produkternas värde måste således först ersätta de skilda producenterna alla deras kostnader, hvarefter industrivinsten återstår, och denna utgör deras egentliga behållning. Men denna vinst kan naturligtvis icke vara lika stor i alla produktionsgrenar. Den varierar tvertom ganska betydligt, till följd af de olika yrkenas natur, samt till följd af en mängd skilda omständigheter. I allmänhet kan man dock säga att industrivinsten är minst inom jordbruksindustrin, större inom fabriksindustrin, och störst

inom handeln, hvilken är i tillfälle att oftast omsätta varorna. Vidare finner man, att den största profiten icke realiseras på de dyraste och mest värdefulla produkter, utan oftast på de mest simpla, vanliga och i hvardagslivet oundgängliga. Dessa sednare äro alltid efterfrågade och köpas af hela massan af folket, medan allt hvad som gränsar till öfverflöd eller lyx är sparsamt efterfrågadt, och får stundom ganska länge vänta på afsättning, åtminstone i mindre rika länder. En guldsmed gör sällan så goda affärer som en slagtare, bagare eller bryggare; åtminstone samla sig dessa sednare vanligen på kortare tid en förmögenhet. Arbetarne i Lyon, hvilka väfva guld- och silfvertyger åt kejsare och konungar, gå sämre klädda än lumpsamlarne i Paris, och de qvinnor, hvilka i Flandern och Normandie knyppla dessa underbart fina, vackra spetsar, som under namn af "point de Bruxelles", "point d'Alençon", o. s. v. säljas till ofantligt högt pris, ända till 500 francs alnen, och ännu högre, finna ett mycket knappare lifsuppehälle än tvätterskorna på samma orter. Ett eget förhållande, för hvilket man har svårt att finna någon allmän orsak, är att skräddarena i nästan alla länder komma sig till förmögenhet, medan deras småkusiner, skomakarena, sällan eller aldrig kunna lyfta sig upp till någon högre flygt. I Paris t. ex. är det lätt att observera detta förhållande, då man vandrar förbi de många ståtliga byggnader, som tillhöra skräddaremästare, medan man förgäfvets frågar efter skomakarens hôteler. I samma stad har en skräddaregesäll lätt att få 4 francs om dagen i arbetslön, medan den skickligaste skomakare sällan kan erhålla mera än hälften. Den ena producerar dock, såsom det skulle tyckas, lika kuranta artiklar som den andre, — skomakaren till och med mera "kuranta", om det gäller.

Det är just på de kuranta artiklarne som industriidkarne realisera den största vinsten, hvarföre de äfven företrädesvis välja produktionen af sådana. Engelsmännen insågo, tidigare än de flesta andra folk, vigten af dessa artiklar för sin exporthandel. Då Englands utskickade Mr. EDEN år 1786 negocierade handelstraktaten med franska ministern DE VARGENNE, anhöll han ibland annat om fri införsel till Frankrike af simpelt engelskt fajansgods. "Några ömkliga dussin tallrikar", menade den engelska agenten, "äro en svag ersättning för de magnifika serviser af Sèvresporslin, som ni skola sälja hos oss." Detta räsönemang föreföll de franska statsmännen ganska riktigt, och isynnerhet högst oegennyttigt. Följden blef emellertid att den engelska fajansen, såsom billigare och lättare, fick en oerhörd afsättning i Frankrike; man importerade häraf för miljoner, medan åtgången af Sèvresporslin i England jemförelsevis var obetydlig.

En viktig orsak till förändringarne i industrivinstens belopp ligger uti sjelfva naturen af de olika industriela yrkena. Hvad som blifvit sagdt om arbetslönen i detta hänseende, gäller äfven till en stor del industrivinsten. Vi vilja blott här tillägga, att det gifves vissa yrken, inom hvilka industrivinsten, likasom arbetslönen, kan anses såsom gifven, säker och beständigt fortfarande, till följd af en jemn och oafbruten efterfrågan på produkterna, medan det åter gifves andra, der afsättningen kan vara tillfällig och ganska ojemn. Det är naturligt att en industriidkare i förra fallet är nöjd med en mindre vinst å hvarje stycke än i det sednare fallet. En kramhandlare, som har stark trafik och flera gånger om året måste förnya sitt lager, beräknar sig en betydligt mindre vinst på sin vara, än t. ex. en apothekare. Skulle denna sednare kunna påräkna en oafbruten

afsättning, så vore hans yrke, jemförelsevis, kanske det mest vinstgifvande af alla; ty hans industrivinst är säkert den största, i förhållande till räntan å det nödiga kapitalet och till arbetslönerna. Samma är förhållandet, ehuru i mindre grad, med flera andra handteringar, såsom hyrkusk- och badinrättningar, vårdshusrörelse på ställen som sällan besökas, o. s. v.

I det dagliga lifvet nyttjas uttrycken industrivinst, eller profit, och reveny ofta om hvarandra, och flera författare göra till och med ingen skillnad dem emellan. Detta är icke allenast oriktigt, utan kan äfven gifva anledning till oklarhet och förvillelse i begreppen. "Då man åt ordet profit i vetenskapen gifver samma betydelse som i hvardagsspråket", säger COURCELLE SENEUIL, "så har man fördelen att på ett noggrannt och begripligt sätt beteckna ett ekonomiskt fenomen, som är viktigt och värdt uppmärksamhet. Man borde deremot använda ordet reveny till ett generiskt betecknande af den andel, som tillfaller hvarje produktionsagent, det må sedan vara såsom jordränta, ränta å kapital, arbetslön eller profit. Nomenklaturen skulle härigenom blifva såväl fullständigare, som riktigare och lättare att förstå."

Om man således använder uttrycket reveny i den föreslagna bemärkelsen, hvilken ovilkorligen är den riktigaste, så finner man att hvarje individ lefver på sin reveny, d. ä. antingen på jordränta eller ränta på något annat kapital, eller på arbetslön, eller profit, eller också på flera af dessa tillika. Hvarje nation i sin helhet lefver deremot på individernas sammanslagna revenyer af de skilda slagen; de industriidkande klasserna lefva, noga taget, endast på profiten, industrivinsten. Begagnar en industriidkare sina egna kapitaler, och deltagar han dertill med sitt personliga arbete i företaget

så lefver han på tre skilda slag af reveny: på räntan å sitt kapital, på arbetslön, och på industrivinst.

Nationernas revenyer äro så mycket större ju flera produkter de kunna köpa för desamma, d. ä. ju billigare dessa produkter äro. Då man med ringa arbete kan köpa sig en mängd af produkter, så äro dessa billiga, och revenyerna till följd deraf betydligare. Ty ju flera förnödenheter man är i stånd att köpa sig, desto förmögnare är man.

Vill man anställa en ungefärlig jämförelse emellan tvenne skilda nationers välstånd, så måste man kunna jämföra den mängd af produkter, som man hos hvardera af dem kan erhålla för en viss qvantitet arbete, men ingalunda för en viss summa penningar. Ty då vi här tala om billigt pris, så gäller detta endast förhållandet emellan de produkter som man säljer och dem som man köper, men icke penningepriset, hvilket endast tjänar som ett medel att uppskatta dessa produkters relativa värde, och hvilket har intet inflytande på revenyernas betydighet. Dessa skulle nemligen vara fullkomligt lika stora om man i stället för penningar hade t. ex. råg till värdemätare. Då penningen är sällsynt och dyr, erhåller jag mindre deraf för den produkt jag skapat; men å andra sidan behöfver jag icke heller gifva så mycket för den produkt, som jag sjelf måste köpa.

En nations årliga reveny motsvarar bruttovärdet af alla dess produkter. Vid utrikeshandeln får man dock endast beräkna nettobehållningen; ty en nation står till en annan nation i samma förhållande som en individ till sin granne. En köpman förtjänar icke hela värdet af den produkt han säljer, utan endast skillnaden emellan inköpspriset och försäljningspriset. Om Finland skickar smör till Tyskland för två miljoner mark, hvarmed det blifvit betaldt hemma, och för detta smör får derifrån stycke-

gods för två och en half miljoner, så kan man icke tillräkna Finlands produktion såväl de två miljonerna som de två och en half miljonerna. Smöret utgör en del af dess jordbruksproduktion, men då det engång blifvit bortskickadt, så finnes det icke mera till för landet. Det har blifvit utbytt emot styckegodset, hvilket numera kan anses för en finsk produkt. Men Finlands handelsrevenue utgöres i denna affär endast af den halfva miljon, hvarmed importen öfverskjuter exporten.

Hvarje gång ett land sålunda importerar ett större värde än det exporterar, så ökar det sina revenyer med hela öfverskottet, hvilket utgör dess handelsvinst på utlandet. Om det exporterar varor för tio miljoner, som dessa varor kostat hemma, och importerar varor för tolf miljoner, — hvilket är mycket möjligt och naturligt utan att någon penningeremiss behöfver komma i fråga, — så har dess utrikeshandel gjort en industrivinst på två miljoner. Denna klara sanning borde icke längre kunna bestridas, då man härvid naturligtvis förutsätter, att landets import icke sker på skuld, som icke kan betalas (hvilket äfven blefve omöjligt i stort), äfvensom att importen består uti varor, hvilka motsvara landets verkliga behof och således äro eftersökta. Men vid bedömandet af ett lands s. k. handelsbalans, är det endast penningar man söker efter. Hela landets förråder ville man om möjligt föra ut, och helst taga intet, eller på sin höjd endast penningar i stället. Kan man väl äta eller dricka dessa penningar, eller kunna vi kläda oss med dem? Eller är det icke bättre att importera råvaror och produkter af alla slag, af hvilka de förra kunna förädlas inom landet, och de sednare, såsom goda och billiga, kunna bättre än de inhemska fylla våra behof, och således öka våra revenyer? Ty dessa ökas i sjelfva verket ge-

nom produkternas billighet: det nämndes redan förut, att ju flera förnödenheter man är i stånd att köpa, desto rikare är man.

Industrivinsten utgör således en del, och en ganska betydande del, af individernas och, till följd deraf, hela nationens reveny. Den är icke en arbetslön, utan en arbetsvinst, som tillfaller industrichefen, antingen han är jordbrukare, fabrikant eller köpman. Den tillfaller honom, emedan det är han som uttänker, som leder företaget, som är dess själ; han ensam måste förutse, beräkna allt, och ansvara inför sina medarbetare, kapitalisten och arbetarne, för den hjälp och de krafter han af dem lånat. Då hela risken är hans, så måste också all vinst tillfalla honom. Och det gifves intet industriellt företag utan risk, lika litet som det gifves någon industriell framgång, i händelse icke en industrivinst återstår, efter det räntan å kapitalet och arbetslönerna blifvit betalda. Alla de allmänna orsaker, hvilka bidraga till industrins framgång, bidraga äfven till industrivinstens tillväxt, och således äfven till nationalförmögenhetens oupphörliga förkofran.

Ju mera bildningen och omtanken tilltaga hos ett folk, desto större måste antalet af dem blifva, hvilka lefva af industrivinsten. Såsnart allt flera medlemmar af de lägre klasserna blifva förmögne till annat än det rent materiella arbetet, så skola de äfven blifva delaktige af industrivinsten, och uti den finna en rikligare ersättning än i den förra arbetslönen.¹⁾

¹⁾ Jmf. AD. SMITH, Book I, ch. V, VI, IX; J. B. SAY, "Traité", livre II, ch. IV, X; BAUDRILLART, "Manuel", IV partie, ch. IV; J. GARNIER, "Elémens", ch. XXII; COURCELLE SENEUIL, artikeln "Profit" i "Dictionnaire de l'économie politique."

VIII Kapitlet.

Arbetets framsteg och makt.

Nationalekonomin är de materiela intressenas vetenskap. Föremålet för dess undersökningar utgör industrin, d. ä. det materiela arbetet i alla dess former.

Men ehuru detta arbete städse har materien till föremål, så innebär industrin i sig ett sträfvande, som icke är blott materialistiskt. Den sträfvar att allt mer och mer frigöra människan från det tunga arbete, från de svåra, fysiska ansträngningar, förutan hvilka hon i årtusenden icke vetat att förskaffa sig de föremål, som varit nödvändiga för hennes skilda behof. Årorikt har hon vunnit den ena segern efter den andra; triumferande har hon inträngt i den fysiska världens lagar, och aflockat dem deras hemligheter; värdig sitt ursprung beherrsakar hennes ande redan materien, med tillhjälp af alla naturens krafter, som villigt stå till hennes tjenst. Industrin, hvilken bearbetar de materiela tingen, bär således i sin fana en intelligent princip, som sträfvar att fortfarande utsträcka sina eröfringar inom den materiela världen.

Det är vetenskaperna, och resultaten af deras långa forskningar, som industrin har att tacka för sina stora framsteg; de utgöra grunden för den industriela färdigheten och för den tillskapade välmågan. "Det gifves", säger BACON, "tre slag liksom tre grader af äregirighet. Den första eges af de menniskor, hvilka vilja åtnjuta en uteslutande öfver-

lägsenhet: det är den allmännaste och ömkligaste. Den andra eges af dem, hvilka vilja göra sitt fosterland herrskande öfver hela människoslägtet: den är visserligen mera ädel, men dock icke mindre orättvis. Slutligen är den, hvilken sträfvar att förstora människans herravälde öfver naturen (om detta är äregirighet) den ädlaste och mest vördnadsbjudande af alla. Menniskans makt öfver tingen har nemligen vetenskaperna och industrin till sin enda basis; ty det är endast genom att studera naturens lagar som man kan lyckas att blifva herre öfver densamma."

Vetenskapen är således nödvändig för produktionen af egodelar. Historien har ännu aldrig visat att ett okunnigt folk kommit till välstånd. Men de vetenskapliga insigterna allena äro icke nog för produktionen: man skall äfven kunna bringa desamma till tillämpning, och det är denna konst som tillkommer industrin.

Hvilken gren af det industriela arbetet man än må taga till exempel, så skall man finna hvilka ofantliga framsteg det tagit under tidernas lopp, äfvensom att detsamma lydt en allmän lag, hvilken såväl tillkämpat människosnittet ett allt större välde öfver de yttre tingen, som gjort arbetet allt mera fruktbärande, ju förståndigare och ju friare det blifvit.

Forntidens folk utmärkte sig visserligen i några konstgrenar, af hvilka vi ännu med förvåning finna minnesmärken, utan att kunna förklara på hvad sätt de tillkommit. Hit hörer t. ex. det, såsom det vill synas, i evighet oföränderliga cementet; vissa frescomålningar, dem man upptäckt i Thebe i Egypten, i Pompeji vid Neapel o. s. v., hvilkas färger förblifvit oförändrade under tusentals år, och öfver hvilka färgers tillredning, isynnerhet öfver den hög-

blåas, man ännu sväfvar i okunnighet; de ofantliga obeliskerna i Egypten och Indien, af en enda sten, huggne, framskaffade och uppresta utan att vi kunna gissa huru det tillgått. Om Archimedes verkligen antände fiendens flotta vid Syrakusa förmedelst brännspeglar, så är väl detta också ett konststycke, hvilket man i våra dagar förgäfvessöker att göra efter.

Men med allt detta fanns ännu i gamla tiden intet egentligt industriellt arbete till. Jordbruket var ibland alla näringar den, som i förhållande hunnit längst. Omkring tre fjerdedelar af befolkningen i Grekland och Rom voro slafvar, och kunde för det mesta endast användas till krigiska bragder, uti hvilka de till stor del fingo söka sin knappa bergning. De borgerliga oroligheter, som upprörde dessa folk, äfvensom de oupphörliga krigen vittna härom. Patricierna ensamne lefde på det öfriga folkets produktiva arbete, hvilket dock icke var i stånd att förskaffa dem annat än ett högst tarfligt uppehälle. "De antika samhällena", säger MICHEL CHEVALIER, "voro i det hela taget ytterst fattiga, och kunde på långt när icke skänka åt hvarje medlem ens någon skugga af välmåga. Det gafs en ofantlig mängd olyckliga, så utblottade, att en fattig arbetares lif i våra städer skulle af dem ansetts för en elysé. Utan att på minsta sätt vilja förringa romarens värde, synes det mig dock, som om man tillagt dem en dygd, på hvilken de aldrig tänkt, då man som en förtjenst tillskrifvit dem ett lefnadssätt, hvilket var dem ålagdt af nödvändigheten. Hos en CINCINNATUS och en FABIVS prisar man tarfligheten i deras föda och enkelheten i deras dräkter: man beundrar Roms diktatorer för det de skött plogen med egna händer, och konsulerna för det de voro sysselsatte med att bereda sig grönsoppa till middagen då samniternas

utskickade ödmjukt kommo för att underhandla med dem. Om detta gifvit rättighet till beundran, så inser jag ej hvarföre vi icke också skulle beundra cheferna för de vilda stammarne på Nya Zeeland, och negerfolkens småkungar på Afrikas kuster. De stora romerska medborgarnes ära är en helt annan: den består i deras tillgifvenhet till fäderneslandet, i deras lydnad för lagen, i deras försakelseförmåga, mycket snarare än i deras materiela återhållsamhet.”

Industrin låg således i sin linda under gamla tiden, och mycket långsamt har den vuxit till sig under långa seklers lopp. Medeltiden verkade föga på dess utbildning; det är den nyare och allranyaste tiden — ett knappt århundrade — som egentligen tillskapat de gigantiska former, uti hvilka den nu uppträder. Det är lätt att med historiens tillhjälp följa dess progressiva utveckling steg för steg. Man skall då komma underfund med att industrin i våra dagar eger en makt, hvilken icke varit känd, ej engång anad af de släkten som försvunnit, och att den betydligt ökade folkmängden njuter af en välmåga, sådan länderna förut icke haft att uppvisa. Men man skall tillika finna, att icke alla folk gjort lika stora materiela framsteg; att några hunnit långt framåt, medan andra länge stadnat kvar på samma plats, och somliga till och med gått tillbaka. Folkens allmänna bildning är den säkraste gradmätaren för dessa rörelser; den industriela utvecklingen och den ekonomiska förbättringen hafva alltid gått hand i hand med civilisationen, och troget följt dess framsteg. Den ena har stundom något föregått eller efterföljt den andra, men alltid hafva de framkallat hvarandra, och varit ömsom en orsak till eller en följd af hvarandra. De materiela intressena och de sociala förhållandena öfverhufvud äro hos hvarje folk på det närmaste med hvarandra förbundne.

TURGOT torde hafva varit en af de första, som i en jämförande framställning visat huru industrins och de industriela framstegens historia äfven kan tjena till en historia öfver den progressiva utvecklingen af människosläktets allmänna blidning. Vi vilja i utdrag, efter tvenne moderna franska skriftställare ¹⁾ anförå några exempel, hvilka kunna leda denna sanning i bevis.

Det första exemplet vilja vi söka uti det mest materiela i verlden, uti människans sätt att lifnära sig. Om man ibland de föremål, som tjena härtill, väljer säden, så skall man lätt finna i huru nära förhållande civilisationens framsteg står till densammas odling. Den historiska traditionen lærer oss huru människosläktet lifnärde sig i tidernas begynnelse. Menniskan vandrade fram dit slumpen förde henne; hon sökte sin näring i markens vildtvexande plantor eller i trädens frukter. Hon irrade omkring i skogarne och väntade sin osäkra föda af köttet på de vilda djur, hvilka hon lurade efter och förföljde. Hela hennes lif var upptaget af en enda omsorg, den att kunna förskaffa sig föda. Man har sagt om människan, att hon är djurens konung: vid den tiden var hon dock endast det första af djuren, men ingalunda deras konung, emedan hon icke kunde beherrska dem eller förhindra dem att göra skapelsens rike henne stridigt. Hvilken tillvaro, trots poeternas skildringar af guldåldern! De materiela behofven plågade henne till den grad att hon, såsom ett medel att tillfredsställa sin hunger, tog sin tillflykt till ett brott, hvarpå blotta tanken nu för tiden djupt uppskakar oss: hon dödade sin like för att lifnära sig af hans kött. Ännu i dag finna vi att anthropofagin finnes till hos några olyckliga

¹⁾ MICHEL CHEVALIER, "Cours d'économie politique", leçons I—III, och COURCELLE SENEUIL, "Ploutologie", introduction.

folkslag på söderhafvets öar, hvilka icke förmått afskudda sig den ursprungliga råheten: på Nya Zeeland mördas och förtära dagens hjeltar gårdagens, till dess de i sin tur skola mördas och förtäras af morgondagens hjeltar.

Något sednare upptäckte människorna vissa frukter, hvilka bibehöllo sig bättre än de andra. Dessa bestodo hufvudsakligast af skalfrukter, såsom ållonet och kastanien. Detta var en stor upptäckt; frukten, som hängde i ekens grenar, var en mera dyrbar skatt än guldäpplena i Hesperidernas trädgård. Med dessa frukter började möjligheten att kunna samla förråder, och hoppet om en slags säkerhet för morgondagen. Men ännu under denna period voro människans lefnadsvillkor mycket ovissa, hennes omtänksamhet ringa, och hon egde nästan intet samladt kapital, inga förråder af något slag. Hennes seder voro råa och underlydde de dagliga behofvens kraf.

Sednare lär sig människan att använda husdjuren till sin tjenst: hon bildar hjordar, för hvilkas uppehälle hon drager försorg, och som tillförsäkra henne föda och kläder. Då blef redan samhällenas tillvaro mindre osäker: de började att ega minnen, att hafva medvetande om sin individualitet, att bibehålla historiska traditioner. För att lefva behöfde de ännu stora sträckor jord, men likvisst icke så stora som då de lifnärde sig af vilda frukter, eller af jagt eller fiske. De egde en större mängd af hopsamlade egodelar och njöto af en större säkerhet och frihet: ett intellektuellt arbete började småningom att i bestämda former uppträda, och ju mera detta intellektuella arbete utvecklade sig, desto mildare blefvo sederna och desto tydligare framträdde moralen i lifvet.

Slutligen började människan att sysselsätta sig med

jordbruk, och att odla vexterna, likasom hon förut odlat djuren. Hon insamlar skördarne och tillförsäkrar åt sig och sina hjordar lifsuppehållet från en årstid till en annan. Samhället fattar en fastare rot, människorna närma sig hvarandra för att lefva tillsammans och låna hvarandra hjälp i arbetet; sederna förädlas, omtänksamheten stiger, den industriella fliten utvecklar sig och går i arf, likasom de moraliska och politiska traditionerna. Vetenskaperna uppträda med sina rika frukter, och människan, hvilken blifvit lossad från omsorgen för sina behof, känner i stället nya behof, för hvilkas tillfredsställande hon företager en mängd nya arbeten, under det hon dagligen tilltager i välstånd, i vetande och i frihet.

Civilisationen framträdde med ett ax uti handen. Människan känner sig befriad från ett ofantligt bekymmer. Frukthan för hungern, som tyngt henne sedan skapelsedagen, har skingrats. För första gången andas hon fritt, och trampar med herrskarefot jorden, som hon slutligen tvungit att föda henne. Fornäldern gjorde icke orätt uti att uppresas altare åt Ceres.

Om man betraktar civilisationens framsteg, så skall man finna att de alltid gått hand i hand med sädesodlingen. Egyptierna och chaldéerna, hvilka på vår hälft af jordklotet voro de första civiliserade folkslag, voro också de första som kände bruket af spannmål. Till det gamla Europa kom civilisationen, jemte sädesodlingen, i följe med de egyptiska och feniciska invandringarne. I orienten finnes en mycket gammal bildning till, som visserligen är högst olika vår, men dock ganska anmärkningsvärd i många afseenden. Och orienten har ris, liksom occidenten har spannmål. Men det gifves ännu i en annan aflägsen del af jorden en slags bild-

ning, som daterar sig från lång tid tillbaka, och af hvilken européerna öfverraskades då de anlände till nya världen: i Peru och isynnerhet i Mexiko. Inbyggarna i dessa länder, dessa rödskinsade folk, voro civiliserade till en viss grad, ty de hade en bestämd religion, en ordnad styrelse och till och med en slags litteratur. Som hufvudsakligaste födoämne nyttjade de äfven en sädesväxt, nära nog liknande vår spannmål eller österländningarnes ris, nemligen den så kallade quinoa, eller maisen.

Ännu i våra dagar är det lätt att kontrollera i hvilket nära förhållande folkslagens bildning står till sädesodlingen. Man behöfver blott taga till exempel de vildaste folkslag på vår tid, såsom eskimoer, Nordamerikas vildar eller invånarna på en del af oceaniens öar. Ingen slags sädesväxt tjänar dem till föda. De lefva uteslutande af jagt eller fiske: en del af bytet förtäres genast, och resten breddes ut att torka i solen. Denna halfruttna föda utgör hela deras förråd för framtiden.

Vi vilja ännu, efter samma författare, välja några exempel, ur den helt och hållet materiella världen, hvilka utvisa det nära sambandet emellan den allmänna bildningens utveckling, och människoslägtets industriella framsteg, dess materiella eröfringar.

Plogen är ett af de första och simplaste verktyg, som människans industri uppfunnit, för att tjena till hjälp vid det materiella arbetet. Äfven plogen är en slags gradmätare af civilisationen. Alla civiliserade folk hafva känt densamma, medan de vilda folkslagen ännu icke hafva något begrepp derom. Den fanns till hos romarena och grekerna, ända ifrån början af deras historia; egyptierna, hvilka föregingo dem, begagnade plogen ifrån uråldrig tid; till och med kinesarne, med sin egendomliga bildning, hafva

sin plog. Men de halfvilda negrerna på Gambias stränder, hvilka börjat att odla säd, begagna sig, enligt resandes berättelser, af en spade eller hacka, och infödingarne på Canariska öarne arbetade sin fruktbara jord med oxhorn, då europeerna landstego på deras kuster.

Ännu ett exempel kan man söka ibland metallerna, hvilka inom industrin spela en så vigtig rol, och ibland de tjugu eller trettio, som den moderna kemin räknar, välja vi den allmänt nyttigaste, jernet. I de primitiva samhällena, der någon slags civilisation ännu icke finnes till, känner man icke metallerna. De få verktyg, som man begagnar sig af, äro af träd eller sten: det är ett faktum, hvarpå man har bevis i öfverflöd. Det kan för öfrigt vara nog att anföra de resandes utsago, hvilka besökt vilda folkslag. Detta härrör icke deraf att dessa icke äro i stånd att uppskatta metallerna; tvertom fästade indianerna ett högt värde på de simplaste saker af jern, som kommo till dem från Europa, efter nya världens eröfring, och det är ännu icke särdeles länge sedan de ansågo egandet af en spik eller en jernhacka som en verklig skatt.

Skilda metaller begagnades under fornåldern, men jernet hörde icke i början till deras antal. Den första metall som menniskan begagnade var kopparn, ehuru det vill synas som om hon dessförinnan kände guld och silfret. Alla historieskrifvare intyga att vapnen ursprungligen icke voro af jern, utan af bronz, d. ä. koppar till en liten del uppblandad med tenn. HOMERUS och VIRGILIUS tala äfven om bronz då de beskrifva det ämne, hvaraf krigarnes vapen voro gjorda. Då jernet snart derefter blef känt, ansågs det som någonting högst märkvärdigt och sällsynt. Så berättar HOMERUS, att då ACHILLES med högtidliga spel firade PATROCLES' begrafning, så fanns ibland de pris, som

voro bestämda åt segervinnarne, äfven ett stycke jern ibland guld- och silfverbägarena.

Man känner huru allmänt bruket af jern numera är. Det finnes knappt något enda verktyg, eller något föremål i det dagliga lifvet, för hvilket man ej har att tacka jernet till en stor del. De skilda tyger, som betäcka våra kroppar, linet, bomullen som vi hafva af nöden, dem har jernet på mångfaldigt sätt bidragit till att producera. Jorden, som alstrat bomullen, har blifvit bearbetad med redskap af jern; de stora skepp, hvilka hemtat den till Europa, skulle icke finnas till utan jern. Det är med jernkammar som bomullen blifvit rengjord, och för att spinna densamma har man behöft en spinnstol, nästan helt och hållet bestående af gjutet jern.

Man kan således finna huru odlingen af sädeskornet, användandet af ett ganska simpelt verktyg, plogen, och bruket af den gröfsta metallen, jernet, varit nog för att helt och hållet förändra de menskliga samhällenas tillstånd. Industrins, de materiella intressenas framsteg hafva varit en trogen förelöpare för en motsvarande höjning i folkens andliga kultur.

Vi vilja ännu tala om den nytta, som menniskan har af djuren, hvilka hon tämt och gjort användbara för sina behof, och efterse hvad som skulle inträffa i händelse hon ginge miste om deras hjälp. Man kan göra sig en ungefärlig föreställning härom, då man betraktar förhållandena i vissa länder, der husdjuren icke förefinnas i en sådan mängd som hos oss, t. ex. i Indien och i China. I dessa länder får menniskan i många fall göra hästens underordnade tjenst. I Calcutta t. ex. finnes det icke någon förnögnare europé, som ej i sin tjenst har några hinduer, hvilkas enda bestämmelse på jorden är att bära honom i

palankin. I China försiggå de flesta transporter på karlryggar. Då holländarne i slutet af förra seklet — tiden är ej så långt aflägsen, isynnerhet då det gäller China — skickade en ambassad till Peking, behöfdes det för transporten af ambassadörens effekter och de presenter, som hans hof skickade till den himmelska kejsaren, flera män än man räknar i ett komplett infanteriregemente. — Då FERDINAND CORTEZ ville belägra Mexico, började han med att cernera staden, och som denna var byggd i midten af en sjö, lät han i sådant ändamål förfärdiga en stor mängd båtar. Det härtill nödiga trädvirket togs i de närbelägna skogarne, men som der icke funnos hvarken oxar eller hästar, så måste allt detta transporteras på människoryggar. Historieskrifvarne, som beskrifva Mexicos eröfring, omtala att femtio-tusen indianer togos till hjälp vid detta arbete, hvilket lätt hade kunnat verkställas af några hundra män med tillhjälp af lika många hästar.

Förutan de ständiga och beundransvärda framsteg, som industrin efterhand gjort, skulle människorna ännu få bära på sina axlar bördor, liknande Egyptens obelisker, dem de buro för fyratio sekler tillbaka. Men vid hvarje nytt verktyg, vid hvarje ny maskin som hon uppfinner, ökar människan de lemmar, med hvilka naturen begåfvat henne, liksom med några nya lemmar, på hvilka hon öfverflyttar den förra tvångsbördan: det är som om människans naturliga frihet för hvarje gång vunnit en ny seger. Den råa kraften står henne numera till buds i form af vattenfall, ångkraft, husdjur, och hon har härigenom befriat sig från sin förra förödmjukande ställning. Hon har upphört att vara ett lastdjur, för att i stället odla och utveckla sin dyrbaraste och mest produktiva egendom, den som är hennes uteslutande arfvedel och orsaken till hennes herravälde

på jorden: sitt förstånd. Hon har härigenom blifvit oändligt mycket nyttigare för sina likar, och förskaffat sig sjelf en mängd fördelar, om hvilka hon förut icke kunnat hafva någon aning.

Det industriela arbetets framsteg och produktiva makt äro således i våra dagar mycket större än i det förflutna, och sträfva fortfarande till en allt större utveckling. Med arbetets produktiva makt mena vi här den produktion, som i qvantitet motsvarar en människas arbete, och vilja genom några exempel visa huru denna produktiva makt tilltagit och huru den uppenbarar sig i den moderna tiden.

Vi vilja först — allt efter samma författare — betrakta jernindustrin, till hvilken vi återkomma emedan den är en af de allravigtigaste och utöfvar ett stort inflytande på alla andra industrigrenar. I gamla tiden och till och med under medeltiden var den qvantitet jern, som en man förmodade tillverka, ganska ringa. Den tidens smeder voro kringvandrande stäckare, hvilka ströko öfver berg och dal, bärande på ryggen en hammare och några läderpåsar, uti hvilka de, liksom Eolus, höllo vinden innesluten för att utsläppa den vid hårdarne. I Pyrenéerna finner man ännu några af dessa smedjor, som voro i bruk för fem à sexhundra år tillbaka. Enligt authentiska dokumenter kan man uppskatta den qvantitet jern, som en man i dessa smedjor var i stånd att tillverka, till omkring 8, 10, eller högst 12 skålpund om dagen.

Sedan den tiden har metallurgin helt och hållet förändrat förfaringssättet. Man bygger numera masugnar, höga som de högsta hus, och hvilka dagligen producera 6,000 till 10,000 skålpund tackjern, då de matas med trädkol, men 30,000 och tillochmed 40 och 50,000 skålpund, då coke

begagnas. Medelprodukten af en arbetares dagsarbete kan man uppskatta till åtminstone 300 skålpund.

Om man således jemför siffran 10 eller 12 med 150, hvilka, med några seklers mellanskof, representera menniskans produktiva makt inom en och samma industrigren, så finner man att denna makt ökats i förhållande af 1 till 25 eller till 30, eller med andra ord att densamma i våra dagar är tjugufem till trettio gånger större än för fem sekler tillbaka.

I andra grenar af industrin är den produktiva maktens tillökning ännu mera anmärkningsvärd. Vi vilja som det andra exemplet taga sädens förmalning. En qvarn synes oss vara en ganska simpel inrättning, men likvisst äro hvarken vatten- eller väderqvarnarna någon särdeles gammal uppfinning. Hos de gamla folken, hvilka icke kände desamma, malades säden af slafvar, förmedelst handkraft. HOMERUS berättar att i Penelopes hus tolf qvinnor voro sysselsatta att mala den säd, som behöfdes till hushållet. Om vi antage att detta bestod af trehundra personer — hvilken siffra snarare är för hög än för låg, emedan intet antyder att Ulysses var någon rik furste — så behöfdes en slaf för 25 personer. Numera finnes det nära Paris, i Saint Maur, en ofantlig qvarn, som kanske icke har sin like i verlden, och som arbetar med fyratio par stenar. Dess mekanism är så fullkomnad, att tjugu menniskor förslå för dess skötsel dag och natt. Under loppet af ett dygn malas på denna qvarn omkr. 528 tunnor säd till mjöl. Om man beräknar att den dagliga brödkonsumtionen i medeltal utgör $1\frac{1}{2}$ skålpund på en person, så kan denna qvarn i S:t Maur mala den säd, som är nödvändig för 72,000 menniskors föda. Då 20 personer förslå för 72,000, vill detta säga att 1 förslår för 3,600. Fordom behöfdes 1 för 25:

tillökningen är alltså såsom 1 till 144. Om man, för jemn räknings skull, antager att Paris endast har en miljon invånare, så skulle fjorton qvarnar, sådana som den i Saint Maur, och 278 personer förslå för att mala den för staden behöfliga säden. Om man som jämförelse tager, icke någon grekisk stad på HOMERI tid, men t. ex. Rom vid tiden för dess högsta blomstring, — ty säden malades der ännu med handkraft, — och antager att Rom räknade, liksom Paris, en miljon invånare, så voro för samma ändamål åtminstone 40,000 människor af nöden.

Efter födan komma kläderna. Vi vilja öfvergå till en af de industrigrenar, hvilka tjena att bekläda människan, och härtill välja bomullsväfnaderna, emedan bruket af dessa är det allmännaste och konsumtionen häraf den största. Här möter oss en i sanning förundransvärd tillökning i arbetets produktiva makt, hvilken försiggått, icke sedan HOMERUS, utan blott sedan trefjerdedels sekel tillbaka. Det är den mekaniska spinnmetoden, som åstadkommit denna revolution. RICHARD ARKWRIGHT, barberare ända till 36 års ålder och sedermera af konung WILHELM upphöjd i adligt stånd, är fadren till denna viktiga uppfinning, å hvilken han uttog patent år 1769; WATT deremot, hvilken, om han icke uppfann ångmaskinen, haft äran att göra densamma användbar och att tillämpa den på ARKWRIGHTS spinnstolar, tog sitt första patent fem år sednare, år 1774. Bomullsindustrin, sådan den nu existerar, är ett verk af dessa tvenne män. Före dem hade den nästan helt och hållet varit förvisad till Indien. Bomullen är, som man vet, en i Indien bördig planta, och Indien hade uteslutande behållit den för sig under seklers lopp. Under medeltiden hemtade araberna den till Europa, isynnerhet till Spanien, der man började odla densamma. Först derefter började man att

i Europa tillverka bomullstyger, men efter det i Indien brukliga, primitiva sättet, hvilket följdes ända till ARK-WRIGHTS och WATTS tid.

På hvarje spinnstol räknar man nu, efter de i senaste tid skedda förbättringar, ända till 876 spindlar. Tvenne spinnstolar äro sammanparade vid hvarandra, så att samma arbetare kunna, genom att successivt vända sig om, sköta tvenne spinnstolar. Man kan beräkna att högst fem personer äro nödiga för tvenne spinnstolar eller 1,752 spindlar och att således på en person belöpa sig 350 spindlar. En god spinnerska i Indien eller Europa kan utträtta jemnt hälften af en sådan spindels arbete, och således kommer man till det resultat, att en arbetare nu-förtiden utför, i de mekaniska bomullsspinnerierna, ett arbete hvar till före år 1769 behöfdes 700 personer, eller, med andra ord, att människans produktiva makt blifvit, inom denna viktiga industrigren, sjuhundra gånger större än den var för nittio år tillbaka.

Följderna af dessa utomordentliga framsteg äro äfven förundransvärda. Att söka framställa hvad England vunnit i rikedom och politisk makt genom denna industri, hör icke hit. Vi vilja endast hålla oss till några praktiska resultat. Då man bearbetade bomullen enligt det gamla, ursprungliga sättet, var denna industri föga betydande inom det för- enade konungariket. Man importerade från Indien bomulls- väfnader och exporterade intet. Sedan dess har denna fa- brikation antagit ofantliga proportioner. Utan att tala om den oerhördt stora konsumtionen inom landet, fabricerade England år 1853 och exporterade till världens skilda län- der bomullsartiklar för ett värde af 817 miljoner mark silfver, enligt i tullen afgifna uppgifter. Mängden af de samma år exporterade blekta och oblekta calicots'er, tryck-

ta tyger, musseliner och andra dylika väfnader steg till 2 miljarder 310 miljoner svenska alnar; deras sammanräknade längd motsvarade trettiofem gånger jordens omkrets. Till denna ofantliga export kommer en massa af 123 miljoner skålpund bomullsgarn, nära en miljon dussin näsdukar och dukar, 1 miljon 733,000 dussin strumpor, vantar och mössor, o. s. v. Men också den inre konsumtionen i England har på samma gång tilltagit i en fägningsam grad. Förut lemnade fabriken åt landets egna befolkning knappt en sjettedels aln bomullstyg i medeltal på hvarje individ årligen; numera utgör hans årliga konsumtion ifrån 27 till 30 alnar. Ju mera produktionen tilltagit, desto mera hafva prisen fallit: de äro fem gånger lägre nu än för tjugufem år tillbaka, och tolf gånger lägre än för femtio år sedan.

Under HENRIK II:s tid nyttjade ännu ingen i Frankrike näsduk; till och med de stora seigneurerna voro nödsakade att aftorka sin näsa med rockärmen. Skjortan ansågs också för ett öfverflödsplagg på dessa tider. Numera kunna de varma och bekväma bomullsväfnaderna köpas af hvar och en, och man kan således med allt skäl säga, att den utvecklade bomullsindustrin genom ARKWRIGHTS uppfinning gjort en nyttig revolution till förmon för det husliga lifvets comfort, isynnerhet hvad de fattigare klasserna beträffar.

För att visa i huru hög grad de mekaniska uppfinningarne kommit människans produktiva förmåga till hjälp, vilja vi ännu välja några exempel, och det ur transportindustrin.

Öfverallt der sådana vägar finnas, att dragdjur på desamma kunna komma fram, lastade med bördor på sina ryggar, hafva framstegen varit såsom 3 lispund, en vanlig mans börda, förhålla sig till 20 lispund, hvilka man kan lasta på en god packhäst. Der vägarne blifvit

mera farbara har samma drifkraft, hästen, förespänd för en tvåhjulig kärre, förmått draga en fem gånger större vikt. På en kanal och med en båt kan hästen draga fram 80 eller 100 gånger mera, d. v. s. 8,000 till 10,000 lispund. På jernvägarne är dragkraften ännu tio gånger större än på en vanlig väg. På dem gör resande vanligen omkring 4 sv. mil i timmen, och vid extratåg mera. För ett sekel tillbaka, eller år 1763, behöfde man 14 dagar för att göra resan ifrån London till Edinburg; år 1835 tillryggalade diligencerna denna väg på 48 timmar, och numera behöfver man på jernväg 12 timmar för denna färd. Madame DE SÉVIGNÉ berättar att man år 1672 behöfde en månads tid för att komma ifrån Paris till Marseille; numera gör man denna resa på 20 timmar, och på mindre än en månad kommer man ifrån London till Caleutta. I våra dagar är också säkerheten, oaktadt hastigheten, större än vid resorna förr. I England räknade man, enligt officiella uppgifter, under decenniet 1840—1850, en död på 2,018,239 resande, och en sårad på 337,916 resande.¹⁾

I afseende å den ekonomi i tid och pengar, som jernvägarne åstadkommit, är resultatet likaledes förvånande. Om man antager att en jernvägslinie befares af en half miljon resande, och räknar endast en timmes tidsbesparing för hvarje af dem, så får man redan en summa af 500,000 timmar, eller 50,000 arbetsdagar, efter tio arbetstimmar om dagen. I afseende å besparingen i resekostnaden, jemförelsevis med priset för de förra färderna i diligencer, uppgifver Dr. LARDNER²⁾, att densamma för den resande publiken utgjort, under de tvenne åren 1847—48, icke mindre än 16,922,000 pund sterling

¹⁾ JOSEPH GARNIER, "Eléments", ch. XI.

²⁾ "Railway Economy", p. 180.

eller 423 miljoner mark, d. v. s. 211½ miljoner mark om året.

Man har i Förenta Staterna byggt en jernväg, omkring 15 sv. mil lång, hufvudsakligen bestämd att ifrån Schuylkill's källor transportera till Filadelfia ett slags stenkol (anthraciten), som användas i fabrikerna och till husbehof. Ett lokomotiv släpar der vanligen 400,000 skålpund af denna vara. Då lokomotivet skötes af en maskinist och en eldare, så äro, jemte tågvakten, tre personer nödvändiga vid denna tjänst, och representerar således hvarje person en dragkraft af 133,333 skålpund. Om man för denna transport ville använda endast människor, och om man antager att en bärare kan taga 60 skålpund, hvilket redan är mera än en vanlig börda, så skulle det fordras icke mindre än 6,667 människor för att göra ett dylikt lokomotivs tjänst, och följaktligen 2,222 människor der nu blott en enda användes. Men som lokomotivet går tre gånger fortare än en människa, för att taga den allra minsta fart som användes på en jernväg, så bör man multiplicera denna siffra med 3, hvilket höjer till 6,667 människor den armé, — uttrycket är icke öfverdrifvet, — hvilken vore behöflig för att uträtta det arbete, som nu en enda människa, utan ansträngning, verkställer på denna väg. Detta vill med andra ord säga, att människans produktiva makt vuxit, till följd af de mekaniska uppfinningarne och de successiva förbättringarne i ett förhållande af 1 till 6,667.¹⁾ Det är visserligen sannt, att det kapital, som är fästadt i jernvägarne, är ofantligt stort, och att den rörelsekraft, som människan vid desamma förfogar öfver, är

¹⁾ Sedan MICHEL CHEVALIER anförde detta exempel, på 1840-talet, har lokomotivkraften åtminstone fördubblats. Man skulle således nu kunna komma till ett ännu mera slående resultat, om sådant vore nödigt.

mycket kostsam att underhålla, samt att således jernvägarnes afkastning på långt när icke kan fördelas endast emellan de personer, hvilka direkt medverka vid dessa kommunikationsanstalter. Men man kan icke heller anställa någon jämförelse emellan en stackars arbetare, som dignar under sin börda, och maskinisten, hvilken efter behag styrer och beherrsakar den beundransvärda lokomotivmaskinen. Den ena förslöas under tyngden af sitt arbete, den andre har en sysselsättning, öfver hvilken han med rätta kan vara stolt, och vid hvilken hans andliga förmågheter, vida mera än hans muskelstyrka, tagas i anspråk.

Af alla dessa exempel kan man draga den slutsats, att det industriela arbetets framsteg utlofva en allmän och stor förbättring i människornas lefnadsvilkor. Det skall visserligen behövas tid, för att denna förbättring må kunna realiseras, och för att de nya uppfinningarne må öfverallt kunna sättas i verkställighet; det skall härtill behövas betydliga kapitaler, hvilka måste anskaffas genom arbete. Men en sak är numera obestridlig: denna förbättring är ofelbar med tillhjälp af tiden och af sunda principer i administrativ väg. Såsnart jordbruket, till följd af utvecklingen af människans produktiva makt, gifver mera bröd, mera kött, mera lifsförnödenheter af alla slag i ersättning för individens personliga arbete; såsnart fabriksindustrin anskaffar mera väfnader, mera varor, mera artiklar af skilda slag för hvarje arbetare inom samhället; såsnart äfven handeln följer samma lag af framåtskridande och frihet, och således hemtar produkterna ifrån de länder, der de fås för bästa pris, så skola äfven produkterna räcka till för alla, och hvar och en skall få sin rättmätiga del i utbyte emot sitt arbete. Alla klasser i samhället skola draga fördel af denna tillökning i förmö-

genheten, men ingen i så hög grad som den, hvilken ännu i våra dagar synes vanlottad, och hvilken dock utgöres af det största antalet individer.

Om det i våra moderna samfund gifves många försakelser och materiela lidanden — ehuru det uppenbarligen gifves mindre sådana nu än i det förflutna — så kommer det sig deraf, att produktionen icke är tillräcklig för att skänka välmåga åt alla. Sjelfva denna otillräcklighet har sin grund i många orsaker, ibland hvilka några måste hänföras till vissa moraliska brister; men nationalekonomin anser att orsaken härtill egentligen ligger i vår industriela oförmåga, det vill säga såväl i arbetsverktygens ofullkomlighet, som i otillräckligheten af våra upptäckter, och i bristen på kapitaler, i förhållande till hvad som skulle behöfvas för ett allmänt användande af de nyttiga uppfinningarne. Men allt efter som dessa orsaker till underlägsenhet försvinna, allt efter som de redan kända, fullkomnade verktygen mångdubblas, och nya, allt mera fullkomliga metoder uppfinnas; allt efter som nya kapitaler tillskapas och sättas i rörelse på ett förståndigt sätt, allt efter som uppfostran upphjelper oskickligheten och okunnigheten, så skall man också få se huru de materiela lidandena gradvis och i samma förhållande försvinna.

Det finnes en stor skillnad emellan gamla tidens samfund och de moderna samhällena, sådana kristendomen gestaltat dem. Om på PERIKLES', ARISTOTELES', JULIUS CAESARS tid arbetets produktiva makt, genom en af dessa theatereffekter, hvilka man endast finner i Tusen och En Natt, på en gång hade blifvit tiodubblad, hundradubblad, så är det möjligt att icke alla fått njuta af denna tillökning i förmögenheten; tvertom har man allt skäl att tro,

det delningen skulle blifvit verkställd på ett föga rättvist sätt, att den produktiva maktens tillökning knappt ledt till annat än att uppväcka några Lucullus liknande oduglingar. Men numera skulle en sådan ojemn fördelning vara omöjlig, och det är derföre som de män, hvilka önska att få de behöfvande klassernas villkor förändrade, böra såsom mål föresätta sig utvecklingen af samfundenas produktiva makt. För den rättvisa fördelningen utgör friheten och eganderätten numera en säker borgen.

Såväl dessa ur MICHEL CHEVALIER'S ofvan åberopade arbete anförda exempel och reflexioner, som detta kapitels öfverskrift leda oss till tal om *Maskinerna* och deras inflytande.

Om man betraktar menniskan ur en rent materiel synpunkt, så finner man lätt att hon, såsom ett arbetsverktyg, en mekanisk agent, är af ganska ringa kraft och betydelse. Hennes styrka, hvilken beräknas till endast omkring en fjerdedel af en hästs, vore uppenbarligen otillräcklig att ensam bana henne en väg genom naturens skilda riken, att förskaffa henne alla de föremål, hvilka äro nödvändiga för hennes uppehälle och outhärliga för hennes rättmätiga njutningar, och att tillförsäkra henne herraväldet öfver allt annat skapadt. Hennes andliga förmögenheter måste derföre komma henne till hjälp: hon måste uttänka eller uppfinna skilda medel, genom hvilka hon antingen kan föröka sin styrka eller åtminstone underlätta sitt arbete.

Menniskan arbetar för att lefva, men bör icke lefva blott för att arbeta. Denna enkla sanning, hvilken äfven förekommer som motto för vår bok, kan anses för en grundprincip i den ekonomiska vetenskapen och får icke förbises vid bedömandet af vissa dithörande frågor. Det

är industrin, som egentligen leder och bestämmer arbetets rätta användande, och uppfinner sättet att erhålla samma produkt med mindre arbete, eller också en bättre produkt med samma qvantitet arbete.

Hvarje arbete är nemligen en möda för människan, och hon drifves derföre af en naturlig instinkt att, om möjligt, förminska denna möda. Hon ersätter, så vidt hon kan det, sina armars och sina fingrars arbete genom naturens krafter: hon uppfinner medel att draga nytta af dessa krafter, förmedelst verktyg, instrumenter eller maskiner, hvilka lätta hennes egna ansträngningar. Hvarje verktyg är en enkel maskin, och hvarje maskin är ett mera eller mindre kompliceradt verktyg: de hafva båda samma ändamål, att bespara människan en möda, genom att hjälpa henne till att producera lättare, eller fortare, eller bättre. Redan i det vilda tillståndet har människan sin tillflykt till verktyg eller maskiner. Slungan, bågen, pilarne, benet, som vilden böjt i form af en krok för att gripa sitt byte, äro alla redan verktyg, eller maskiner, om man så vill.

En missionär, som vistats i Nordamerika bland Abnakis-stammen, berättar: "Deras sätt att så mais består deri, att de med fingrarne eller en liten käpp göra hål i jorden, och kasta i hvarje af dessa åtta eller nio korn, hvilka de betäcka med samma jord som de uppkastat för att göra hålet." Spaden, då den uppfanns, var således ett viktigt verktyg för jordbrukaren, emedan, förmedelst densamma, benet eller fotens muskler kommo hans fingrar eller hans arm till hjälp. Ett ännu större steg framåt var uppfinningen af plogen, hvilken med tillhjälp af dragare skär jorden djupare och vänder den fortare. I plogen och oxar eller hästar se vi redan betydligare kapitaler, tillskapade

af arbetet, bibehålla genom sparsamheten och bestämda för ett reproduktivt användande.

Då säden vext och mogna måste den skördas; men att rycka af stråna med handen går långsamt och är mödosamt. Man tager först sin tillflykt till något slags knif, men märker småningom att den skulle skära bättre om den vore krökt, och sålunda uppfanns handskäran. Sednare fann man fördelen af att hafva en krökt knif, men af mycket större dimensioner och som skulle föras af armen, och lian blef upptäckt. Men sädeskornet skulle äfven skiljas från sitt skal: man verkställde detta först genom att gnida axen med handen, men fann snart att man skulle lyckas bättre och fortare om man sloge axen med något slags käppar: på detta sätt uppfanns slagan.

.I afseende å de olika verktygens och maskinernas successiva uppfinning kan man göra samma iakttagelse inom alla industrigrenar: konsten har oupphörligen bestått uti att minska den för frambringandet af en gifven produkt nödvändiga arbetsquantiteten, och att genom naturens krafter och mekaniska lagar ersätta människans svåra muskelarbete. Gällde det t. ex. att öfverfara ett stort och djupt vatten, der människan hvarken kunde vada eller simma öfver, så uppfann hon först något slags enkel flotta af timmer, sedan en simpel öckstock med hvilken hon kunde färdas fortare och säkrare, samt efterhand båtar af lämpligare byggnad, och allt större och större, ända till de väldiga skepp, hvilka korsa oceanerna och i sin ordning få gifva vika för en Leviathan, eller måhända något ännu större hafsvidunder. Och hvilka successiva uppfinningar, i afseende å rörelsekraften för alla dessa olika maskiner! Först ror man med handen, sedan med något trädstycke, derefter med en åra, sedan använder man segel och tar vin-

den till hjälp, sedan återkommer man till ett slags rodd, men icke mera med tillhjälp af menniskoarmar, utan med tillhjälp af ångans väldiga kraft. Alla dessa verktyg och maskiner, alla dessa uppfinningar sträfvat till samma mål: att erhålla samma produkt med mindre arbete eller ock en större mängd produkter med samma arbete, eller om möjligt med ännu mindre arbete än förr. De hafva alla till resultat en tillökning i människans produktiva kraft, de ställa hennes kropp och hennes fysiska krafter i hennes andliga förmögenhetens tjänst, och det är i dessa verktygs användande som industrins stora framsteg bestå.

CH. BABBAGE, en engelsk författare hvilken vi förut citerat, har försökt att klassificera de fördelar som maskinerna medföra. Han säger att "maskinerna öka människans industriella förmåga på trenne olika sätt: 1) öka de människans muskelstyrka; 2) bespara de hennes tid eller användandet af denna styrka; 3) göra de det möjligt att draga en större nytta af samma materiella ting.

"Sanningen häraf är lätt bevisad. Hvar och en vet att människan förmedelst verktyg och maskiner på visst sätt ökar sina egna organers förmåga: skrufstället t. ex. har blifvit för henne likasom en tredje hand, af en ofantlig styrka; verktyg af jern och stål göra det för henne möjligt att genomborra och skära föremål, på hvilka hennes fingrar och tänder icke skulle förmå uträtta något. De krafter, som hon tilllegnar sig genom att använda husdjuren, vinden, vattenfallen, ångan, elektriciteten, tillåta henne att icke allenast med större lättnad uträtta hvad hon annars blott med stor möda hade kunnat göra, men också att verkställa det som hade varit alldeles omöjligt för henne, öfverlemnad åt sina egna kroppskrafter. En ångmaskin om 1,000 hästkrafter, sådan den användes vid sjöfarten, utvecklar

en styrka af 12,500 manskrafter, och det nästan oupphörligt, utan hvilat, medan denna mängd af menniskor, äfven om de alla finge plats och föda ombord och kunde lära sig att ordentligt ro tillsammans, dock icke skulle kunna arbeta mera än måhända åtta timmar i dygnet. På sådant sätt skulle det behöfvas 57,500 man för att motsvara en sådan ångmaskin.

"För det andra bespara maskinerna tid. Härpå se vi dagligen exempel i snällpressar, spikmaskiner, valsverk och inrättningar af otaliga slag. Slutligen göra maskinerna det möjligt att draga större nytta af samma materiella ting. För att åstadkomma en plank med en knif eller en bila, såsom det ännu sker hos några mindre försigkomna folk, måste en hel trädstam huggas sönder, huru tjock den än må vara. Användandet af sågen tillåter deremot att draga nytta af hela trädstammen och att erhålla flera plankor på mindre tid än som erfordrades för denna ena."

För alla de fördelar, som menniskan drager af maskinerna, för all den makt, som hon eger öfver materien, har hon att tacka sin kännedom af denna sednares egenskaper och af de lagar, hvilka regera densamma. Denna kännedom är lika nödvändig vid de simpla industriella operationerna som vid de stora uppfinningarne. Vid de förra betänka vi dock sällan sanningen häraf, emedan vi snart sagdt ifrån födseln haft dem för ögonen.

Produkternas sällsynthet och dyrhet är det hufvudsakligaste hindret för ett samhälles förkofran. Då det första resultatet af maskinernas användande alltid består uti en större mängd, ett öfverflöd af produkter, och uti ett billigare pris å desamma, så kan naturligtvis en allt större del af befolkningen också komma i åtnjutande af dessa produkter: maskinerna utöfva således det välgörande inflytande att

de allt mera minska den stora massans umbäranden, att de öka densammans materiella välstånd och skänka den tillfälle att småningom deltaga uti de förädlande förströelser och njutningar, hvilka civilisationen har att erbjuda. Hvarje ny uppfinning kommer menniskan att allt mera glömma sin fysiska svaghet; hvarje sådan ökar i sjelfva verket hennes förmögenhet och summan af hennes njutningar; det är som om jorden med ens blifvit fruktbarare och årstiderna mera milda. Den tid, som hvarje ny uppfinning inbesparar för menniskan, kan af henne användas antingen till hvila eller, ännu hellre, till andra sysselsättningar, till något nytt arbete, hvilket åter öppnar allt flera nya källor för produktionen, och upplifvar den allmänna konsumtionen genom produkternas mångdubblande och prisens fällande. Skulle menniskan, genom allt mera fullkomnade verktyg, kunna lyckas att producera dubbelt så mycket som nu, med hälften af samma tid och samma ansträngning, så komme samhället i åtnjutande af fyra gånger mera produkter. Hvarje ny förenkling i arbetet, under hvilken form som helst, måste alltid utgöra en vinst, emedan den förskaffar samhället en mängd nya egodelar eller njutningar. Maskinerna äro, näst efter naturagenterna, de bästa, billigaste och flitigaste arbetare. Att fortfarande söka att förenkla desamma, eller göra dem mera produktiva, är således att vinna mera tid och mera arbetskrafter, härigenom öka mängden af våra egodelar, och på ett ständigt progressivt sätt sträfva till nationalförmögenhetens stigande förkofran.

En fransman, som publicerat ett verk öfver maskinerna ¹⁾, söker att bevisa huru de nya uppfinningarne, oafsedt de välgörningar, hvilka de i materiellt hänseende med-

¹⁾ AUG. DE GASPARIN, "Considérations sur les machines", cit. af JOSEPH GARNIER.

fört, äfven på ett mäktigt sätt bidragit till realiserandet af människans borgerliga frihet och jemlikhet: till hennes friköpande från det gamla slafveriet och detta andra slafveri, som bestått uti försakelser och råa kraftansträngningar. "Religionen och filosofin", heter det, "hafva ömsom proklamerat frihetens och jemlikhetens stora principer; men de hade blifvit oförmögna att göra dessa gällande utan industrins framsteg. Slafveriet fanns till, det får man icke glömma, vid sidan af den antika filosofin; i den moderna tiden blef det infördt och bibehållet i kolonierna af kristna, katholiker eller protestanter. Religionen och filosofin hade icke kunnat, om de hade varit allena, fullända menniskoslägtets timliga återlösning. Qvarnarne befriade en mängd slafvar, hvilka hos de gamle voro sysselsatte att krossa säden uti mortlar eller att svänga qvarnstenarne med handen; de som af fiendens vapenlycka tvungos till ett mekaniskt arbete, hafva blifvit ersatte af fria arbetare, af mjölnare, som genom ett måttligt arbete alltid kunna tillförsäkra sig en anständig utkomst, och ganska ofta rikedom och aktning. Seglet befriade de olycklige, hvilka voro tvungne att sköta åran, ett arbete så hårdt, att slafvarne hos de gamle och förbrytarne hos de nyare folken blefvo dömda härtill. Med seglet förenar sig nu ångan, och för framtiden är skeppsgossarnes och matrosernas möda lindrad; de försakelser man ålägger dem äro mindre svåra; deras seder mildras. Förståndet ersätter numera styrkan, eller det styrer snarare, det leder densamma, och gör den mera fruktbärande."

Oaktadt alla de välgerningar maskinerna uppenbarligen medföra, oaktadt allt det lof hvilket, enligt hvad det vill synas, med rätta blifvit slösadt på desamma, har dock deras nytta af många blifvit dragen i tvifvelsmål,

ja till och med deras rättighet att vara eller icke vara satt i fråga. Lyckligtvis, eller snarare naturligtvis, äro dock de anmärkningar, hvilka kortsyntheten eller inskränktheten i detta afseende gjort, alla af den art att de med lätthet kunna vederläggas.

Den första och mest vanliga invändning man hört göras emot maskinernas användande är den, att desamma skulle minska behovet af arbetare, göra dessas arbete allt mera umbärligt och således beröfva dem deras lifsuppehälle.

Denna anmärkning är mycket gammal. Redan **MONTESQUIEU** säger i sin "Esprit des lois", 18:de boken: "Desa maskiner, hvilka hafva till ändamål att förkorta arbetet äro icke alltid nyttiga. Om en produkt står till ett måttligt pris, med hvilket såväl köparen som fabrikanten äro tillfreds, så äro de maskiner, hvilka skulle förenkla fabrikationen af densamma, det vill säga förminska arbetarnes antal, förderfliga; och om vattenqvarnarne icke redan vore allmänt inrättade, så skulle jag icke tro dem vara så nyttiga som man påstår, emedan de hafva bragt en oändlig mängd armar till sysslolöshet", o. s. v.

COLBERT, den store ministern, svarade äfven åt en person, som uppfunnit en maskin, förmedelst hvilken en arbetare kunde åstadkomma detsamma som tio förut: "Jag uppsöker medel för att sysselsätta folket efter dess förmåga, på det att detsamma må kunna lefva stilla af sitt arbete och jag vill icke beröfva det den lilla sysselsättning som det eger. Begif eder annorstädes med er uppfinning."

Samma thema har tidtals återljudit och blifvit på o lika sätt varieradt ända intill den modernaste tiden.

Härtill kan man först och främst invända, att arbetaren, icke mera än någon annan, lefver af sjelfva sitt arbete, utan af frukten af sitt arbete, af lönen för detsamma. Om

han arbetade hela dygnet om, utan att erhålla något dugligt eller användbart resultat, så kunde han icke lefva af detta arbete, huru svårt och påkostande det än varit. Man arbetar aldrig för nöjet att arbeta, utan för att erhålla en afkastning af sitt arbete. Om nu en gifven afkastning kan, med tillhjälp af en maskin, erhållas med hälften mindre möda å arbetarens sida, så är väl detta snarare en välgerning än en olycka för honom. Den tid, som sålunda blir öfrig, kan han använda för något nytt resultat, och sålunda fördubbla sin inkomst. Man tyckes härvid alltid taga medlet för ändamålet. Ändamålet är tillfredsställelsen af våra behof, och arbetet eller mödan är endast medlet. En människas välstånd, likasom ett samhälles, mätes icke efter quantiteten af hennes arbete, utan efter hennes förmåga att köpa olika förnödenheter, eller förskaffa sig tillfälle till njutningar. Allt hvad som ökar dessa njutningar utan att öka arbetet och mödan, är en fördel för henne och för samhället; och i händelse ett sådant större resultat kan ernås med mindre arbete och möda än förut, så är fördelen ännu mera i ögonen fallande.

Det är visserligen sannt, att fall kunna inträffa, då införandet af en ny maskin i en industriel inrättning för tillfället kan beröfva en hop arbetare deras förra sysselsättning. Men de gå dock sällan derföre miste om sin arbetsförtjenst, utan få endast öfvergå till en annan sysselsättning, vid hvilken de vanligen ganska hastigt vänja sig, och förtjena åtminstone lika mycket som förut. Skriket emot maskinernas olycksbringande inflytande i detta hänseende har varit och är ännu stundom ofantligt. Allt ifrån år 1789, då spinnrocks-spinnarena i Normandie slog i stycken de nya mekaniska spinnstolarne, hvilka kommit öfver ifrån England, har man tidt och ofta hört talas om nya fabriker,

hvilka blifvit uppbrända af arbetarena, om sönderslagna maskiner, om arbetare-"strikes" med anledning af några nyinförda maskiner, m. m. d.

Emot slutet af förra seklet blef strumpväfningsmaskinen förbjuden i Frankrike, genom stränga lagstadganden, och JACQUART'S mekaniska väfstol uppbrändes i Lyon af den allmänna bödeln, på "la place des Terreaux", den vanliga exekutionsplatsen; uppfinnaren sjelf hade samma dag med möda lyckats undslippa den stenkastning, för hvilken han af folket var utsatt. Det är bekant hvilka tragiska uppträden införandet af "mule-jenny" förorsakade i Englands manufakturdistrikter, äfvensom hvilka agitationer ångqvarnarne och tröskmaskinerna framkallat. Väfvarens i Flandern sorgliga historia framställer desamma såsom verkliga martyrer för industrins mekaniska framsteg, och skildrar med mörka drag deras brottsliga ansträngningar och deras förtviflade kamp.

Nästan vid hvarje ny uppfinning af betydenhet hafva rop af ve och förbannelse blifvit utstötta öfver maskinerna; sådant var t. ex. fallet redan för fyra sekler tillbaka, då boktryckarkonsten uppfanns, till de gamle kopisternas förskräckelse, och slutligen endast för några decennier sedan, då den mekaniska boktryckarpresen ansågs hota handpressarne med en total undergång. Och dock har en kort erfarenhet hvarje gång visat, att en sådan högljudd fruktan blott varit ett falskt och onödigt alarm. Vi skola försöka att med siffror ådagalägga huru resultaten alltid utfallit till de arbetande klassernas uppenbara fördel, och huru falskt det påstående således är, att maskinerna göra människornas arbete umbärligt, eller skulle beröfva dem deras medel till uppehälle.

Följande exempel vilja vi ytterligare låna ur MICHEL CHEVALIERS anförda arbete.

År 1769 då, — såsom här blifvit nämndt, — den celebre ARKWRIGHT uttog sitt första patent på sin spinnmaskin, fanns det i England, enligt officiella uppgifter,

5,200 spinnerskor, begagnande spinnrock,

och 2,700 väfvare,

eller tills. 7,900 personer, sysselsatte med fabrikationen af bomullstyger. Deras aflöning steg årligen till en summa af 3 eller 4 miljoner mark silfver.

Men till följd af åtskilliga trakasserier dem uppfinnaren fick utstå, och af ångmaskinens införande först fem å sex år sednare, kan man antaga att det icke var förr än år 1776 eller 1777 som bomullsspinnerierna, drifna med ånga, egentligen började sin verksamhet i England.

Icke mera än tio år derefter, eller år 1787, anbefalldes en undersökning genom en parlamentsorder, och det upplystes att antalet af arbetare inom bomullsmanufakturerna ej allenast icke hade minskats, utan tvertom betydligt tilltagit. De statistiska uppgifterna för sagde år utvisade, att

105,000 personer användes i spinnerierna,

och 247,000 för väfnaderna,

eller tills. 352,000 personer.

Detta var således en tillökning af 4,400 procent.

Sedan den tiden har mekanismen blifvit betydligt förbättrad och fullkomnad; man har efterhand erhållit samma arbetsprodukt med betydligt färre arbetare, och många förrättningar, hvilka utfördes med hand, hafva kunnat verkställas med ånga. Häraf borde således, enligt det af maskinernas motståndare förfäktade system, en reduktion i arbetarnes personal hafva inträffat. Men det är just motsatsen som egt rum. De statistiska dokumenter som BAINES,

i sitt arbete öfver bomullsindustrin, anför, utvisa att det år 1833 i Storbrittannien fanns

237,000 arbetare vid de mekaniska spinnerierna
och väfverierna,

och 250,000 handväfvare,

eller tills. 487,000 personer, hvilka voro använda vid bomullsindustrin.

Om härtill lägges de arbetare, som voro sysselsatte vid de skilda grenarne af denna industri, såsom vid tryckningen af tygerna, vid fabrikationen af tyller och broderier, samt af mössor, vantar och strumpor m. m., så kommer BAINES till ett antal af 800,000 arbetare. Härtill måste ännu anmärkas, att dessa 800,000 arbetare med produkten af sitt arbete underhöllo gubbar, qvinnor och barn, så att han uppskattar till öfver 1,500,000 antalet af de personer, som vid samma tid lefde af de arbetares aflöning, hvilka voro sysselsatte i bomullsmanufakturerna.

Men han går ännu längre. Då han med rätta i sina beräkningar inbegriper de mekanici, som bygga och reparera maskinerna, murarena, som uppföra fabriker, snickarena, som bidraga till spinnstolarnes förfärdigande, så får han ännu ett tillägg af 100,000 arbetare. Resultatet blir således, att spinnmaskinen, om hvilken man vid dess uppträdande spådde, att den ofelbart skulle ruinera de 7,900 arbetare, hvilka då voro sysselsatte vid ifrågavarande industrigren, har bragt denna industri till en sådan betydendhet, att den år 1833 förskaffade åt nära 2 miljoner människor deras lifsuppehälle.

Sedan dess hafva samma orsaker fortfarande haft samma verkningar, och fabrikationen har i England tilltagit i samma progressiva förhållande, så att man nu utan öfverdrift kan öka siffran till 2,500,000.

Kan väl detta resultat förenas med påståendet att maskinerna beröfva arbetarne deras arbete?

Hvad arbetslönerna vidkommer, så hafva dessa äfven betydligt ökats. År 1769 förtjenade en spinnerska en mark om dagen, medan arbetslönen nu är dubbelt så hög, och till och med ännu högre.

Ett slående exempel af annan art lemna jernvägarne. Då dessa först uppstodo, var förtjusningen öfver den storartade uppfinningen visserligen allmän, men åtföljdes alltid af en viss beskärmelse och fruktan för hästarnes öde, eller rättare för det stora kapitals, hvilket dessa djur representerade. I England, der man alltid rest mycket, var denna fruktan för hästarnes och hela landttransport-industrins öde med alla dess diligenser, kondüktörer, postiljoner, m. m. ganska allmänt uttalad. Sedan jernvägarne länge varit införda i de europeiska länderna, gaf presidenten SANTA-ANNA i Mexiko till och med ett svar af samma art, som ministern COLBERT halftannat sekel förut. Då några spekulanter från Förenta Staterna föreslogo honom att bygga en jernväg mellan Vera-Cruz och Perota, åhörde han dem väl en stund med nyfikenhet, men afskedade dem sedan med orden: "Hvad vill ni väl att jag skall göra med mulåsnorna och deras drivvare, hvilka nu sköta tjensten mellan Perota och Vera-Cruz?"

Erfarenheten har emellertid visat huru onödig en sådan fruktan varit. De flesta europeiska länder ega numera jernvägar, och i stället för hästar begagnar man lokomotiver. Emellertid har priset å hästar ingalunda fallit, men väl stigit öfverallt. Förklaringen finner man deruti, att jernvägarne mångdubblat resornas antal och varuutbyte-

na, och att sidokommunikationerna af sådan anledning fått en ofantlig tillväxt. Likaså har ländernas inre industri fått nytt lif och derigenom behof af nya transportmedel. Man har därför behof af flera hästar nu än förr, oaktadt alla jernvägar.

Om man betraktar hästen såsom arbetare, så har hans arbete alltså icke blifvit gjordt öfverflödigt genom lokomotiverna. Vill man åter räkna mängden af de menniskor, hvilka hade sin utkomst vid den förra landtransporten, såsom kuskar, postiljoner, stalldrängar m. fl., så skall man finna att minst tio eller tjugu gånger flera nu äro sysselsatte vid jernvägsindustrin, med alla dithörande arbetsgrenar.¹⁾

Att maskinerna äro till stor nytta för arbetaren, och att de utöfva ett välgörande inflytande på hans materiella välbefinnande, är deremot obestridligt. Först och främst lätta de arbetarens möda, såsom vi redan sett, derigenom att de befria honom ifrån det tyngsta arbetet; vidare åstadkomma de en besparing i arbetet, och derigenom en nedsättning i varornas pris, hvilken nedsättning främst kommer de fattigaste klasserna tillgodo; till följd af en ständigt mera utvidgad konsumtion mångdubbla de, tio- och hundrafallt, arbetarens antal, ehuru man trodde att de för alltid skulle förminska detsamma; arbetarens sysselsättning är icke mera densamma som förr; hans arbetslön har ökats, på samma gång hans möda minskats; man tar hans tid och icke

¹⁾ Antalet af de menniskor, hvilka år 1846 användes vid de då färdiga jernvägarne i England, var, enligt jernvägskomiténs berättelse, 47,000. — Det kapital, som på samma tid var fästadt vid dessa jernvägar, steg till öfver 2,500,000,000 mark. (T. C. BANFIELD, "The organisation of industry").

mera hans styrka i anspråk; det arbete, som utmattar, sträffar att försvinna, för att gifva rum åt det arbete, som sysselsätter utan att utmatta; civilisationen fordrar af menniskan blott hennes intelligens, medan de rent fysiska krafterna blifva allt mera skickliga att utföra resten.¹⁾

De stora ländernas, Englands, Förenta Staternas, Frankrikes, Tysklands, erfarenhet visar tillräckligt huru maskinerna ökat behovet af arbetare och förbättrat de arbetande klassernas villkor. En ordentlig arbetare nu för tiden skulle säkert icke vilja utbyta sina kläder, sin mat och sin bostad emot hvad en "mästare" eller "patron" kunde bestå sig för tvåhundra år sedan. Till följd af en ökad efterfrågan på produkter, och för att kunna tillfredsställa konsumtionens behof, äro fabrikanterna nödsakade att öka sin arbetarepersonal mera än maskinernas införande möjligen kunde för något tillfälle hafva minskat densamma. Sådan är den allmänna regel, som erfarenheten inom de flesta grenar af det industriella arbetet uppställt. För att inse riktheten af densamma, behöfver man endast jemföra det nuvarande låga priset på de flesta maskinvaror med hvad de kostade innan de tillverkades på mekanisk väg. Till och med boktryckeri-industrin lemnar exempel härpå. Innan densamma uppfanns, var en stor mängd skrivare sysselsatte med att kopiera manuskript, och det till ett ganska högt pris. Alla dessa mistade småningom sitt förra arbete, till allmän förskräckelse för sig sjelfva och för sina känslofulla medmenniskor. Denna första, paniska fruktan kunde väl hafva skäl för sig, om man besinnar att en tryckare utträttar tvåhundra dylika kopisters arbete. Men emellertid föll snart böckernas pris, konsumtionen af de-

¹⁾ A. RONDELET, "Du spiritualisme en économie politique", sid. 49.

samma tilltog på ett förvånande sätt — på samma gång en orsak till och en verkan af den hastigt stigande bildningen — och snart sysselsatte boktryckeriet vida flera arbetare än det förut fanns kopister till i världen. Om man nu ville räkna antalet af alla dem, som boktryckeriindustrin förskaffar sysselsättning åt, såsom gravörer, stilgjutare, pressbyggare, sättare, korrekturläsare, tryckare, och härtill ännu tager i beräkning denna viktiga industris hjälpgrenar, ifrån lumpsamlaren ända till pappersfabrikanten, bokbindaren och bokhandlaren, så finge man en mängd af menniskor, hvilkas antal månghundradefallt öfverstiger deras, som före upptäckten af denna konst, med dess mekaniska behandling, funno sitt bröd vid fabrikationen af andelig spis i materiel form. Uti få grenar af industrin har arbetets produktiva makt tilltagit i en så hög grad som vid boktryckeriet. GUTTENBERGS lilla serviettpresslika tryckmaskin, är nu många gånger öfverträffad genom APPELGARTHS maskiner med åtta cylindrar, hvilka trycka tolf tusen exemplar af "Times" i timmen; genom M'HOE's med tio cylindrar, hvilka trycka tjugutusen i timmen: och genom detta amerikanska monster, som kan trycka tjugutvå tusen dubbla exemplar i hvarje timme. På samma gång har priset å tryckeriernas produkter ofantligt nedgått. Förr var det nödigt att uppoffra ett litet kapital för uppköpet af en bibel, och nu får man en sådan i vacker utstyrsel, prydligt band, och till och med försedd med guldsnitt, för ett pris af några mark. Om man ville i bokform utgifva det årliga innehållet af en utaf dessa stora dagliga tidningar, hvilka publiceras t. ex. i London eller New-York, så finge man flera volymer uppsatser i politik, flera dylika i roman-litteratur, ännu andra i nyheter för dagen, reseberättelser, beskrifningar öfver nya uppfinningar, m. m., och det för ett pris, som jem-

förelsevis blefve otroligt lågt i förhållande till den digra varan.

Det gifves ännu en vigtig omständighet, som gör att efterfrågan på arbetare måste tilltaga, oaktadt alla maskiner, eller snarare just till följd af maskinernas allt mera allmänna begagnande. Det är det stigande kapitalet, som framkallar denna ökade efterfrågan på arbetare. Den mängd af arbete, som kan komma i användande vid en viss tidpunkt, beror nemligen af det kapital, öfver hvilket producenterne för tillfället kunna förfoga. Innan de tillverkade produkterna hunnit blifva försålde, kunna arbetarena icke lefva och erhålla någon arbetslön, såvida denna icke tagas af det kapital, som förut blifvit hopsparadt; ju större detta kapital är, desto större blir äfven möjligheten att använda arbetare. Men användandet af maskiner minskar icke det vid produktionen använda kapitalet; tvertom, då införandet af en maskin är en vinstgifvande sak, så bör densammes användande bidraga till kapitalets tillvext. Hvarje tillvext i kapitalet ökar åter efterfrågan på arbetare, ty ju större förmögenhet det finnes i ett land, desto flera äro de behof som der fordra att blifva tillfredsställda. Då maskinerna gynna kapitalets tillvext, så måste de således äfven öka efterfrågan på arbetare.

Det kan alltså vara sannt, att införandet af en ny maskin förorsakar en rubbning i arbetet, förflyttar detsamma på något nytt föremål, och således tvingar arbetarena att söka sig något annat arbete än det dittills vanliga; men det är falskt att maskinerna undertrycka arbetet, ty de öka samhällets kapital. Om man också medgifver, att den rubbning de kunna förorsaka i arbetet är en olägenhet, så är detta ett ondt som icke vidare kan hjälpas, och som i mångfaldigt mått uppväges af det goda och för

samhället nyttiga, som de medföra. För öfrigt är det icke endast maskinerna, hvilka någongång förorsaka en rubbning i det industriela arbetet, utan äfven allt annat som plötsligt förändrar människornas vanor, såsom oväntade uppfinningar, modets nycker och människornas egna kapriser. Kan väl det nya rå därför att det gamla tränges undan och råkar i glömska?

Men det finnes människor, hvilka uppstämman jeremieder öfver denna naturens oföränderliga lag; och det är åter de stackars maskinerna som äro orsaken härtill. Hvarföre, utropa någre fabrikanter och arbetare, skall denna nya maskin, som min konkurrent uppställt, småningom minska och borttaga min arbetsförtjenst? Med hvad rätt producerar en sådan der maskin flera och bättre varor än jag med mina lärgossar, och till hälften billigare pris än jag varit van att betinga mig? Alla maskiner borde vara förbjudna till införsel! Slapp styrelse, — snöd verld!

Lyckligtvis finnas väl icke numera många, som räsossonnera på detta gammalmodiga sätt, och vilja kämpa mot maskinerna. Man inser att detta blefve en kamp utan ändamål, emedan de producera fortare, bättre och billigare, och att människorna köpa den vara som, vid lika godhet, fås för bättre pris. Att arbeta eller producera för andra, är att sälja åt dem en tjänst. Men vi kunna icke tvinga andra att betala för våra tjänster mera än de äro värda. Och en sådan tjänst är icke värd mera än hälften af den begärda summan, om man, till exempel, till följd af nya produktionsmedel, kan på annat håll förskaffa sig samma föremål för halfva priset.

Den maskinerna åtföljande olägenheten, att tvinga arbetarena att frångå sina förra arbetsvanor, och möjligen få vara utan förtjenst tills de vänt sig vid ett nytt slags

arbete, är icke heller så svår som man vanligen utmålade densamma. Ty maskinerna införas icke alltför hastigt och öfverallt på en gång, icke i alla verkstäder och inom alla industrigrenar samtidigt, utan tvertom långsamt och gradvis, på samma sätt som uppfinningarne följa endast successivt på hvarandra. Många orsaker medverka härtill: först och främst äro maskinerna dyra, och det fordras stora kapitaler för att förskaffa sig desamma; om detta icke hindrar deras slutliga införande, så fördröjer denna omständighet åtminstone tiden för detsamma. För det andra inverkar här den industriella routinen, som vanligen stretar emot införandet af nya arbetsmetoder, den i saken intresserades fruktan att förlora sitt kapital, publikens fördomar m. m. d.

En annan anmärkning, som man gjort emot maskinerna och som man ansett för mycket vigtig, är den, att de förorsaka en öfverproduktion, hvilken åstadkommer kriser och olyckor inom den industriella världen. Det är sannt, att om en viss gren af industrin medens ökar sin produktion öfvermåttan, utan att andra närliggande industrigrenar följa med i samma förhållande, så måste för densamma en svår kris uppstå. En sådan öfverproduktion, som står isolerad, d. ä. utan att de andra produktionsgrenarne i samma förhållande ökat mängden af bytesartiklar, måste anses för ett ondt, eftersom man vet, att produkter i sjelfva verket endast kunna betalas med andra produkter. Men sådana undantagsfall, hvilka uppstått af oförstånd eller falsk beräkning, gifva icke tillräcklig anledning att uppträda emot produktionens allmänna, jemna och progressiva utveckling, såsom den af maskinerna befordras. Hvad man med bestämdhet kan påstå, är att produktionen i alla länder ännu är otillräcklig, eftersom

det finnes ett stort antal individer, hvilka, oaktadt de äro arbetare, ännu hafva en alltför eländig föda, boning, beklädnad. För att upphjelpa dessa, om de blott kunna och vilja arbeta, finnes det blott ett medel, och det består i produktionens ökande. Men produktionen bör ökas endast gradvis, i öfverensstämmelse med samhällets behof och fordringar, och under iakttagande af en nödig harmoni mellan industrins skilda grenar. På sådant vis förfaller anklagelsen för öfverproduktion, och maskinerna måste qvarstå såsom oundgängligt nödvändiga för en större produktion, påkallad dels af ännu otillfredsställda behof hos en stor del af den nu existerande befolkningen, dels för att fylla en allt mera stigande folkmängds tilltagande behof.

Denna sanning framstår så mycket tydligare, som det är obestridligt, att en minskning i det produktiva arbetet inom ett samhälle är ett ohjelpligt ondt. All förvärfvad egendom utgör ett medel till förvärfvande af ny egendom; men förlusten af till och med en betydlig del af en sådan existerande förmögenhet är mindre kännbar för ett samhälle, hvars produktiva verksamhet är vid fullt lif och i tilltagande, än en minskning i dess produktiva arbetskrafter, hvilken vanligen medför ganska märkbara och svåra följder. Historien lemnar oss tvenne minnesvärda exempel på en våldsamt förminskning af den produktiva arbetskraften, nemligen då protestanterna fördrefvos ur Frankrike, vid återkallandet af Nantesiska ediktet, och, derförinnan, då mohrerna förjagades ur Spanien. Dessa slag drabbade icke dessa länders förmögenhet, utan deras produktiva kraft; en tillfällig förstöring af ett kapital, tre gånger så stort som det, hvilket af mohrerna bortfördes ur Spanien eller af protestanterna ur Frankrike, skulle icke haf-

va förorsakat en alltför kännbar minskning i dessa länders förmögenhet, ej engång för en tid af några decennier, medan förminskningen af den produktiva arbetskraften gifvit sig tillkänna under hela seklers lopp.¹⁾

Samma sorgliga resultat hafva också partistrider ofta varit orsaken till. I följd af faktionernas jäsning i städerna Brügge och Gent, under femtonde seklet, emigrerade ett stort antal arbetare till Antwerpen och Ardenner-skogen, der den blomstrande staden Verviers nu ligger. Till samma ort utflyttade äfven, af samma anledning, de skickliga väfvarena ifrån Cöln. Under den fanatiska drottning MARIAS regering emigrerade ett stort antal tygfabrikanter ifrån England till Frankfurt am Main, men blefvo dock lyckligtvis sedermera återkallade af drottning ELISABETH.²⁾

Slutligen anföra maskinernas motståndare ännu en svår anklagelse emot desamma. De påstå nemligen att maskinernas införande varit orsaken till den moraliska förnedring, till den fattigdom och det elände, som delvis är rådande i de stora fabriksstäderna, i synnerhet i England. Kunna väl blinda verktyg anklagas för olyckliga, sociala förhållanden, till hvilka orsakerna säkert måste sökas i en mer eller mindre förderfvad tidsanda, eller i den lättsinnighet eller råhet, som kunna finnas hos den sämsta delen

¹⁾ Det finnes ännu i Preussen ett stort antal afkomlingar af de franska protestantiska familjer, hvilka emigrerade till följd af det Nante-siska ediktets återkallande. De utöfva ännu flera betydliga industri-grenar, hvilka förr uteslutande tillhörde Frankrike, och utmärka sig i synnerhet i fabrikationen af bronzer, konstgjutgods och färgadt ullgarn.

²⁾ T. C. BANFIELD, "The organisation of industry", ch. III. COUR-CELLE SENEUIL, "Ploutologie", livre I, ch. III.

af den sammanpackade menniskomassan på en öfverbefolkad ort? Det är icke vår mening att här söka närmare utreda detta förhållande: vi vilja blott anmärka, att det vore högst eget att vilja göra maskinerna ansvariga för samhällenas moraliska tillstånd.

I intet fall kunna vi tro att grunden för detta öfverklagade onda ligger i maskinerna, men väl att den snarare bör sökas i koncentreringsen, på jernförelsevis få händer, af de ofantliga kapitaler, dem den moderna industrin för-
mått tillskapa.

Om maskinerna verkligen vore så olycksbringande för arbetarena, för samhällena, för hela världen med ett ord, som deras motståndare förmena, så borde de naturligtvis också försvinna ur världen. Deras största fel är ju att de underlätta menniskans arbete, och derföre äro de sin fördömelse värda. De måste derföre sönderbrytas, krossas, förintas. Men hvarje maskin är ett arbetsverktyg, likasom hvarje arbetsverktyg är ett slags maskin. Derföre ned med ångmaskinen till en början, med allt det otyg som åtföljer densamma, såsom jernvägar och ångbåtar: menniskorna äro lyckligast om de få bära hvarandra på axlarna kring land och rike, och få simma öfver fjerdar och haf; ty åkdon, båtar och årar äro redan maskiner, och således sin död värda. Bort med alla uppfinningar: bort med telegrafan, så få menniskorna sjelfva springa omkring som budkaflar och förtjena sin dagspenning; bort med boktryckarkonsten, ty menniskorna ha nog tid att kopiera hvarandras snilleföster. Men bort också med plogen, yxan, knifven, ty de äro alla maskiner, och förkorta således vårt arbete eller minska vår möda: vi ha ju naglar, och tänder med, om det gäller.

På sådant sätt skulle vi snart få J. J. ROUSSEAUS naturmänniska färdig. Men den engång civiliserade människan torde icke gå in uppå att numera låta förvandla sig till ett simpelt verktyg eller till ett lastdjur. MICHEL CHEVALIER säger i detta afseende: "Det framgår af en analys, den jag icke anser innebära någon öfverdrift, att Englands produktion motsvarar 250 miljoner människors arbete.¹⁾ För att qvarstå på samma ståndpunkt, skulle det således behöfva 250 miljoner arbetare, om det förlorade sina maskiner, ibland hvilka jag inbegriper djuren, emedan dessa bibringa oss endast en mekanisk hjälp. Det skulle i sådan händelse hafva behof af ett antal människor, lika talrikt som Europas hela befolkning. Under dessa nya förhållanden, med denna förfärliga armé af arbetare, hvaraf nio tiondedelar borde hemtas utifrån för att hållas i slafveri, skulle produktionen vara jemnt lika stor som den nu är; och om man finner de arbetares belägenhet beklagansvärd, hvilka för närvarande befolka Storbritanniens verkstäder, hvad vore den väl om deras anpart i produkterna skulle böra fördelas emellan 250 miljoner uthungrade arbetare? Men det är klart, att ett sådant företag vore omöjligt; ty Englands jord, som med svårighet föder 25 miljoner invånare, skulle aldrig vara i stånd att lemna lifsmedel åt 250 miljoner, och Europa vore oförmöget att lemna det endast tiondedelen af dessa hjälparbetare.

"För att göra sig en idé om hvad ett samhälle, beröfvadt maskinerna, dessa mäktiga hjälpmedel, kunde vara, är det för öfrigt icke nödvändigt att gå tillbaka till foråldern eller att öfverlemna sig åt några gissningar. Asiens

¹⁾ H. C. CAREY antager i sin skrift "Den nordamerikanska politiken" etc., att Englands produktion motsvarar 600 miljoner människors arbete.

folk finnas ju till: mekaniken befinner sig hos dem ännu i sin barndom. Dessa länder, hvilka poeternas leende inbillningskraft utmålat för oss i så rika färger, dessa nejder der Pactolus framväller sitt med guldsand bemängda vatten, der Golconda utbreder sina diamantskatter, denna Tusen och en Natts förtrollade skådeplats, detta hemland för paschar och nabober, det bär nästan öfverallt eländets pregel. Den stora massans lott är der värd det djupaste medlidande: torftigheten är dess arfvedel, förnedringen dess bestämmeelse. Det är der, som arbetet är beroende af andras nyck, som arbetaren är hemfallen åt förkrossande och ändlösa mödor, som hans intelligens förqväves."

Af allt detta torde maskinernas oafvisliga nödvändighet framgå, vid den ståndpunkt af civilisation, uppå hvilken folken numera befinna sig. De äro nödvändiga emedan de, för det första, underlätta människans arbete och minska hennes möda; vidare emedan de bespara åt henne tid, hvilken åter kan användas till nytt arbete eller nya njutningar; emedan de befria människan ifrån det gröfsta och mest pinsamma arbetet, hvilket hon vältar på de henne lydigblifna naturkrafterna; emedan de gynna kapitalets tillväxt, och derigenom öka efterfrågan på allt flera arbetare; emedan de öka produktionen och produkternas mängd och till följd deraf, åstadkamma ett fallande i varupriset; emedan detta lägre varupris åter befördrar en utvidgad konsumtion, hvilken förskaffar människorna allt flera njutningar, och isynnerhet kommer de arbetande klasserna sjelfva till godo.

Detta varornas lägre värde och pris jemte den till följd deraf ökade konsumtionen gagnar alla, utan att skada nå-

gon. Besparingen har nemligen skett genom minskade produktionskostnader. Dessa minskade produktionskostnader tillåta producenten att sälja varan till lägre pris och ändå hafva sin rättmätiga vinst; medan konsumenterna, — d. ä. hela landets befolkning, deri inbegripne producenterna sjelfva, hvilka äfven konsumera — få varorna till billigare pris än förut, och således kunna använda hvad de härvid inbesparat för tillfredsställandet af andra behof.

Maskinerna hafva, likasom alla förbättringar i arbetsmethoderna och alla nya uppfinningar till det industriela arbetets fromma, samma rätt för sin tillvaro som arbetets fördelning, som arbetets frihet och konkurrensen: sträfvandet att kunna tillskapa den största möjliga mängd af egodelar med minsta möjliga ansträngning; att förenkla arbetet, som är medlet, och att förstora njutningen, som är ändamålet.

Det industriela arbetet är manifestationen af menniskans produktiva kraft. Ju mera denna produktiva kraft tilltager inom samhället, ju större framsteg arbetet gör, desto större blir det materiela välståndet. De materiela intressenas utveckling åter är första villkoret för det sociala framåtskridande, hvilket civilisationen pålägger hvarje folk. Det gifves tre allmänna medel hvilka mäktigt inverka på det industriela arbetets utbildning och förkofran, nemligen folkbildning, kreditinrättningar och kommunikationsanstalter. En större folkbildning skapar intelligenta och skickliga arbetare, hvilka arbeta med förstånd och urskillning, och således producera mera och bättre. Kreditanstalterna göra det möjligt att på bästa sätt draga nytta af kapitalerna, inbesparade af ett förgånget släkte, för att med desamma göra den närvarande generationens, och till och med tillkommande generationers arbete mera fruktbringande. Kommuni-

kationsanstalterna närma produkterna till konsumenten, och råvarorna till producenten.¹⁾

Genom ett sorgfälligt befordrande af allt, som kan bidra till det industriella arbetets framsteg, som kan allt mera höja dess produktiva makt, som kan tillskapa allt större och större kapitaler, skall således ett allmänt, socialt välbefinnande småningom kunna realiseras. Men innan en sådan grund blifvit lagd, är det fåfängt man åkallar oberoendet och civilisationen.

¹⁾ MICHEL CHEVALIER, 3:ème discours d'ouverture. — Jmfr vidare J. B. SAY, "Traité", livre I, ch. VII; "Cours", 1:re partie, ch. XVIII, XIX; J. ST. MILL, "Principles" etc. Book I, ch. 2; COURCELLE-SENEUIL, "Ploutologie", livre I, ch. III; MICHEL CHEVALIER, "Leçons" I—V; JOSEPH GARNIER, "Eléments" etc. ch. XI; J. J. RAPET, "Manuel" etc., ch. XIX, XX; BAUDRILLART, "Manuel" etc., ch. IV; A. RONDELET, "Du spiritualisme en économie politique", 1:ère partie, § 2; T. C. BANFIELD, "The organisation of industry", ch. III.

